T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI

TÜRKİYE İŞÇİ KÖYLÜ PARTİSİ'NİN İDEOLOJİK TEMELİ VE SİYASİ FAALİYETLERİ (1978-1981)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF ZEHRA İZGİ

İSTANBUL 2024

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI

TÜRKİYE İŞÇİ KÖYLÜ PARTİSİ'NİN SİYASİ FAALİYETLERİ (1978-1981)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF ZEHRA İZGİ

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR ŞERAFETTİN CAN ERDEM

İSTANBUL 2024

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **III**
ÖZET ..... **V**
KISALTMALAR ..... **VII**
GİRİŞ **1**
Ütopik Sosyalizm 3
Bilimsel Sosyalizm 6
Bolşevik Devrimi 9
Leninizm 12
Mao Zedung ve Çin Komünizmi 14
Anadolu'da İlk Sosyalist Oluşumlar 17
Yeşil Ordu 21
Resmi Türkiye Komünist Fırkası 24
Mustafa Suphi ve Türkiye Komünist Partisi 27
Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası 32

BİRİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE SOL OLUŞUMLARIN SEYRİ

1.1. TKP'nin Faaliyetleri 42
1.1.1. 1951 Tevkifatına Giden Süreçte TKP 45
1.2.1960 Sonrası Türkiye'de Sol Gelişmeler 46
1.2.1.Türkiye İşçi Partisi'nin Kuruluşu ve Görüşleri 48
1.2.2. TİP'in Dış Politika Görüşleri 52
1.2.3. TİP'in İçindeki Bölünmeler ve Partinin Sonu 55
1.2.4. Yön Hareketi 57
1.2.5. Milli Demokratik Devrim Hareketi 64
1.2.6. MDD Hareketine Göre Toplumdaki Sınıflar ve Devrimdeki Konumları 65
1.2.7.MDD ve Aşamalı Devrim İdeolojisi 67
1.2.8. MDD ve TİP Çatışması 70
1.2.9. MDD'nin Sonu 72

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE İHTİLALCİ İŞÇİ KÖYLÜ PARTİSİ

2.1.Proleter Devrimci Aydınlık 74
2.1.1. PDA ve Milli Demokratik Devrim Tezi 76
2.1.2. PDA ve Dış Politika Görüşleri 79

2.1.3. PDA ve Köy Çalışmaları 84
2.1.4. PDA ve Proleterleşme Kampanyası 86
2.2. Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'nin Kuruluşu 92
2.2.1. TİİKP'nin Parti Teşkilatı ve Organları 95
2.2.2.TİİKP Tevkifatı 100
2.2.3. TİİKP Savunma 104
2.2.4. Savunmada Kürt Meselesi 107
2.2.5. İbrahim Kaypakkaya'nın TİİKP'ye Karşı Muhalefeti 109
2.2.6. 1974 Sonrası TİİKP'in Faaliyetleri 114
2.2.7. Kıbrıs Barış Harekâtı ve TİİKP 115
2.2.8. İki Süper Güce Karşıtlık Kampanyası 118
2.2.9. Üç Dünya Teorisi 122
2.2.10. TİİKP'in Pazarcık Köyü Faaliyetleri 124
2.2.11. 1 Mayıs Olayları 126

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE İŞÇİ KÖYLÜ PARTİSİ'NİN SİYASİ FAALİYETLERİ
(1978-1980)

3.1.Türkiye İşçi Köylü Partisi'nin Kuruluşu 129
3.1.1. TİKP Kuruluş Bildirisi 129
3.1.2.TİKP Programı 133
3.1.3.TİKP Tüzüğü 135
3.2. TİKP'nin Siyasi Faaliyetleri 136
3.2.1. Kontrgerilla ve MHP'den Hesap Sorulsun Kampanyası 137
3.2.2. Maraş Olayları 144
3.2.3. TİKP'nin Parti Geceleri Etkinlikleri 150
3.2.4. Apocular ve TİKP 153
3.2.5. Amerikan U-2 Uçaklarına ve Rusya'ya Teslimiyete Hayır Kampanyası 158
3.2.6. TİKP'nin Sol Cephe Üzerindeki Faaliyetleri 161
3.2.7. TİKP 1.Kongresi 164
3.2.8. Perinçek'in Açılış Konuşması 165
3.3.1980 Darbesi ve Partinin Kapanışı 168
SONUÇ 171
KAYNAKÇA 174
EKLER 180

ÖNSÖZ

Bu çalışmada amacımız Doğu Perinçek'in liderliğinde kurulmuş olan Türkiye İşçi Köylü Partisi'nin siyasal faaliyetlerini incelemektir. Parti 1978 yılında Aydınlık Hareketi çevresinde kurulmuş ve 1980 Darbesi ile kapatılmıştır. Kısa bir siyasal hayatı olan partinin kökleri daha eski tarihlere dayanmaktadır. Legal olarak 1978 yılında ortaya çıkmış olsa da parti 21 Mayıs 1969 tarihinde Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi adı altında illegal bir şekilde siyasi hayatına başlamıştır. Parti uzun yıllar boyunca yasadışı şekilde faaliyet göstermiştir. Bu yüzden tezimizin ana konusu olan Türkiye İşçi Köylü Partisi'nin siyasi faaliyetlerini kavramamız için partinin illegal hali olan Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'ni anlamamız gerekir. Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'ni anlamamız içinde 1960'lı yıllarda Türk sosyalizminde önemli bir etki yaratmış olan sosyalist öğrenci örgütü Fikir Kulüpleri Federasyonu'nu ve bu federasyonun sahadaki oluşumu DEV-GENÇ'i, bunun dışında o dönemde kurulmuş TİP gibi önemli sosyalist oluşumların felsefelerini ve faaliyetlerini bilmemiz gerekir. Çünkü Türkiye İşçi Köylü Partisi'ni oluşturan Aydınlık kadrosu yukarıda zikrettiğimiz bu sosyalist oluşumların içinden doğarak parti niteliği kazanmıştır. 1960'larda Türkiye'de aktif şekilde başlayan sosyalist hareketler, bir ip yumağı gibi birbirine bağlıdır. Birini anlayabilmek için o dönemde kurulan tüm oluşumlara hâkim olmamız gerekir.

Çalışmamızda tezimizin altyapısını sağlam oluşturmak amacıyla Marksizm, Leninizm gibi sosyalizmi şekillendiren önemli fikir akımları anlaşılmaya çalışılacak ve Türkiye İşçi Köylü Partisi'nin kendisine rol model olarak seçtiği Mao Zedung ve Mao'nun ortaya koyduğu Maoizm felsefesi incelenecektir. Bunun dışında Türk sosyalizminin geçirdiği evreler ve önemli sosyalist oluşumlar kronolojik olarak ele alınacaktır. Hem sosyalist fikir akımlarının analizi hem de Türk sosyalizminin geçirdiği evreleri bilmek bize Türkiye İşçi Köylü Partisi'nin hangi koşullarda ortaya çıktığını gösterecek ve dönemi daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Tüm sürecin ele alınmasıyla Türkiye İşçi Köylü Partisi ana ekseninde Türk sosyalizminin hangi fikirlerden etkilendiği ve ortaya koyduğu faaliyetlerle aslında neyi amaçladığı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Konuyla alakalı ana kaynaklarda yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Bizzat partinin yayımladığı Aydınlık gazetesi, Proleter Devrimci Aydınlık, Halkın Sesi ve Türkiye Gerçeği dergisi tezin en önemli kaynakları olarak kullanılmıştır. Bunların dışında konuyla alakalı tez çalışmalarından ve makalelerden faydalanılmıştır. Faydalanılan çalışmaların

başında Enver Emre Öcal tarafından kaleme alınmış Şefik Hüsnü Değmer'den İşçi Partisine Aydınlık Hareketi isimli doktora tezi gelmektedir.

Tezin amacı Doğu Perinçek ve arkadaşları tarafından oluşturulan illegal Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'ni ve bu partinin legal versiyonu olan Türkiye İşçi Köylü Partisi'ni incelemek ve bu oluşumların Türkiye'deki siyasi faaliyetlere etkisini ortaya koymaktır.

Bu çalışmayı attığım her adımda en güçlü destekçim olan annem Şengül İzgi'ye ve aileme armağan ediyorum.

ÖZET

Doğu Perinçek, Türkiye İşçi Köylü Partisi'ni kurmadan önce Aydınlık dergisinin bünyesinde etkili bir yazardı. Gençlik hareketleriyle sosyalist fikirler sokağa taşınınca Aydınlık içinde çok etkili olan Perinçek grubu buna karşı çıktı. Diğer sol oluşumlar tarafından bu durum hoş karşılanmadı ve Aydınlık dergisi içinde parçalanmalar yaşandı. Dergiden ayrılan Perinçek grubu, Proleter Devrimci Aydınlık (PDA) adıyla yeni bir dergi açtılar. Diğer yandan Perinçek'in öncülüğündeki grup, illegal Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'ni kurdular. Böylece Aydınlık içinde gerçekleşen ayrılık daha da derinleşmiş oldu. Diğer sosyalist oluşumlardan farklı olarak bu parti Türkiye'deki sorunların çözümünü kırlarda yaşayan köylülerin şehirlere hâkim olmasında görüyordu. Yani PDA hareketi, Türkiye'yi yarı-sömürge olarak görüyor ve toprak devriminin yapılmasını istiyorlardı. Bu toprak devriminin temel gücünü de köylüler oluşturacaktı. Bunun en güzel örneği de onlar için Çin'de iktidara gelen Çin Komünist Partisi'nin ortaya koyduğu yönetimdi. Partinin başında olan lider Mao Zedong ise onlar için kutsal bir isimdi. Ortaya koyduğu Maoizm ideolojisi, TİİKP'ye göre Türkiye Devleti'nin de sorunlarını çözecek felsefeyi taşıyordu.

12 Mart 1971 muhtırasıyla illegal Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi kapatıldı. İleri gelen üyeleri tutuklandı. İlerleyen yıllarda genel af ile dışarı çıkan parti üyeleri yarım kalan siyasetlerini devam ettirmek için yine Perinçek öncülüğünde Türkiye İşçi Köylü Partisi'ni kurdular. Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'nin legal versiyonu olan Türkiye İşçi Köylü Partisi ideolojik anlamda illegal dönemdeki düşünceleri savunsa bile birçok konuda görüşlerini değiştirecektir. Legal düzlemde parti illegal haline oranla daha milliyetçi bir politika izleyecek hatta birçok konuda illegal parti zamanında savunduğu düşünceleri çürütecektir. Tezimizde TİKP'nin ortaya koyduğu siyaset ve Mao Zedong'tan etkilenerek Türkiye'de gerçekleştirmek istediği devrim anlayışı ortaya konulacak, Türk sosyalist hareketine ne gibi katkılarının olduğu tespit edilecek ve partinin gerçekleştirdiği siyasi faaliyetler incelenecektir. Diğer yandan Parti'nin siyasi faaliyetleri merkeze konularak Türkiye de yaşanılan sosyalist hareketler ele alınacaktır.

ABSTRACT

Doğu Perinçek was an influential writer for the magazine Aydınlık before he founded the Workers Peasants Party of Türkiye. When youth movements brought socialist ideas to the streets, the Perinçek group, which was very influential in Aydınlık, opposed this. Other leftist formations did not take kindly to this situation and Aydınlık magazine was torn apart. The Perinçek group left the magazine and started a new magazine called Proleter Devrimci Aydınlık (PDA). On the other hand, the group led by Perinçek founded the illegal Revolutionary Workers Peasants Party of Türkiye. Thus, the split within Aydınlık deepened even further. Unlike other socialist formations, this party saw the solution to the problems in Turkey in the domination of the cities by the peasants living in the countryside. In other words, the PDA movement saw Turkey as a semi-colony and wanted a land revolution. The main force of this land revolution would be the peasants. For them, the most exemplary example of this was the government put forward by the Chinese Communist Party that came to power in China. The leader of the party, Mao Zedong, was a sacred name for them. According to the party, the ideology of Maoism he put forward carried the philosophy that would solve the problems of the Turkish state.

With the March 12 memorandum, the illegal Revolutionary Workers Peasants Party of Türkiye was shut down. Its leading members were arrested. In the following years, the party members who were released with a general amnesty founded the Workers Peasants Party of Türkiye under the leadership of Perinçek in order to continue their unfinished politics. The Workers Peasants Party of Türkiye, the legal version of the Revolutionary Workers Peasants Party of Türkiye, would ideologically defend the ideas of the illegal period, but would change its views on many issues. At the legal level, the party will pursue a more nationalist policy compared to its illegal form and will even refute the ideas it defended during the illegal party period on many issues. In our thesis, the understanding of the revolution that the Workers Peasants Party of Türkiye wanted to realize will be revealed, its contributions to the Turkish socialist movement will be determined and the political activities carried out by the party will be examined. On the other hand, the Party's political activities will be centered on the socialist movements in Türkiye.

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen metin
a.g.t.	Adı geçen tez
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
ÇKP	Çin Komünist Partisi
DEV-GENÇ	Devrimci Gençlik
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	Demokrat Parti
FKF	Fikir Kulüpleri Federasyonu
MDD	Milli Demokratik Devrim
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PDA	Proleter Devrimci Aydınlık
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
THKO	Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP-C	Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
TİİKP	Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi
TİKP	Türkiye İşçi Köylü Partisi
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TKF	Türkiye Komünist Fırkası

TKP Türkiye Komünist Partisi

TKP/ML Türkiye Komünist Partisi Marksist Leninist

TSİP Türkiye Sosyalist İşçi Partisi

TÜSTAV Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

GİRİŞ

Geçmişten günümüze eşitsizlik kavramı toplum tarafından karşı çıkılan bir olgu olmuştur. Buna rağmen insanoğlu var olduğundan beri beraberinde eşitsizliği de var etmiştir. Bu paradoks en ilkel toplumlardan en gelişmiş toplumlara kadar hepsinde görülmüştür. Zenginin fakiri ezmesi, beyin kölesini ezmesi yani güçlünün güçsüzü ezmesi bütün toplumlarda görülen bir gerçekliktir. Bu durum ezen ve ezilenler arasında da çok tabii bir çatışma meydana getirmiştir. İki taraf arasındaki çatışma kimi zaman açıktan kimi zamanda gizliden sürmüştür ve insanlarda eşitsizlik kavramına karşı çıkma ve eşitliği sağlama gibi istekler doğurmuştur. İşte bu adaleti sağlama isteği sosyalizm kavramının ilk tohumlarını oluşturur. Başlangıçta insanların ortaya çıkardığı bu ilkel sosyalizm, günümüzdeki Sosyalizm anlayışından farklı olmasına rağmen bu anlayışın temellerini oluşturur. Toplumda adaleti sağlama ve eşit bir sistem kurmak amacıyla ortaya atılan ilk sosyalist fikirler, bulundukları dönemde güçlü bir etki oluşturamamış olsalar bile ilerleyen süreçte Karl Marx ve Engels tarafından güçlendirilerek sosyalizm felsefesine sağlam bir altyapı oluşturacaktır.

Sosyalizmin güçlü bir ideoloji olarak ortaya çıkması İngiltere de yaşanılan Sanayi Devrimi ile birlikte olacaktır. Sanayi Devrimi'yle birlikte makineleşme artacak ve bu durum küçük esnafı bitirecektir. Yani seri üretim avantajı ile makineler toplumun çoğunluğunu işsiz bırakacak ve işsiz kalan insanlar, fabrikalarda işçi olarak çalışmaya başlayacaklardır. Makine sahipleri diğer adıyla burjuva kesimi giderek daha da zenginleşecektir. Bu sistemde işçilerin sahip olduğu tek değer kendi emekleridir. Yaşamlarını bu emekle devam ettiren işçiler, fabrikalarda ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar zengin olamazlar. Aksine bu çalışma burjuva kesimini zengin eder. Çünkü üretim araçlarının sahibi burjuvadır, makineler onun mülkiyetindedir. İşçiler bu sistemde mülk sahibi değillerdir. Toplumun büyük bir kısmını oluşturan işçilerin yaşadığı bu eşitsizliği ortadan kaldırma güdüsü ise sosyalizmi ortaya çıkaracaktır.

Sosyalizm ideolojisinin tarihsel gelişimine ilk çağın en önemli düşünürlerinden Platon'un görüşleri ile başlayalım. Platon'a göre yaşadığı dönemin toplumunda zenginleri dizginleyecek hiçbir şey kalmamıştı, yoksullar ise zenginler tarafından kullanılan bir sınıfa dönüşmüştü. Burada bir zorbalık vardı ve Platon sorunu rejimin özel

mülkiyet üzerine kurulu olmasında gördü.[1] Özel mülkiyet kavramı ise insanların yerleşik hayata geçmesiyle ortaya çıkmıştı. İdeal bir yaşamda devletin bozulmaması gerekiyordu ve bu bozulmaya ancak devletin başına gelmiş iyi bir yönetici karşı çıkabilirdi. Platon'un ortaya koyduğu ideal devlet tanımı, bir komünist idare tanımı gibiydi: "*İdeal bir devlette kadınlar ve çocuklar, eğitim ve öğretim, kısaca bütün varlıklar ve etkinlikler savaşta olduğu gibi barışta da ortak olmalıdır."*[2] Bu çıkarımla Platon devletin içindeki toplulukların ayrışmasını önleyecekti. Platon'un ideal devlet tanımı tam anlamıyla komünist devlet tanımı değildir ama içinde büyük oranda komünist fikirler taşır. Örneğin komünizmin savunduğu mülksüzlük kavramını savunmaz ama toprakların topluluk tarafından eşit bir şekilde herkese pay etmesini savunur. Yani Platon'un yaşadığı toplumda eşitsizliği önlemeye çalıştığını ama tam anlamıyla buna sosyalizm denilemeyeceğini söyleyebiliriz.

İlk çağdaki bir başka önemli olay ise 3.Köle Savaşı veya Spartaküs Savaşı olarak bilinen isyan hareketiydi. Roma İmparatorluğu güçlendikçe daha da kapitalist bir oluşum haline gelmişti ve imparatorluğa hâkim olan kölelik anlayışından ötürü toplum da köle olarak görülüyordu. Kölelerin hayat ve ölüm kararları sahiplerinin iki dudağı arasındaydı. Ağır çalışma koşullarında ezilen köleler insan statüsünde bile görülmüyorlardı. Onlar sadece sahiplerinin isteklerini yerine getirmek için varlardı.[3] Roma İmparatorluğu'nda var olan bir diğer uygulama gladyatör savaşlarıydı. Güçlü ve kuvvetli olan köleler gladyatör olarak seçiliyor ve tüm halkın önünde ölümcül bir dövüş yapıyorlardı. Spartaküs bu sistemde gladyatör olarak dövüştürülen savaşçılardan biriydi ve Roma İmparatorluğu'na karşı yapılmış olan en büyük isyanlardan birini başlatacak olan isimdi. Kölelerin vahşice dövüştürüldüğü bu sisteme karşı gelen Spartaküs, kölelerden oluşan ordusuyla Roma İmparatorluğu'nu uzun yıllar boyunca dize getirmiştir. Bu olaya bir nevi antikçağın komünist başkaldırısı diyebiliriz. Çünkü köleler günümüzün işçileri statüsünde ağır yaşam koşullarında yaşıyorlardı ve Roma İmparatorluğu da o dönemin en güçlü kapitalist oluşumu gibiydi. Bu benzerliklerden yola çıkarak Spartaküs'ün Roma İmparatorluğu'na karşı çıkmasını, toplumun en ezilen tabakasından bir ordu kurarak

[1] Max Beer, *Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi,* (Çev. Galip Üstün, Hüseyin Baş), Kitaş Yayınları, İstanbul 1969, s.67.
[2] Beer*, a.g.e.*, s.68.
[3] Nic Fields, *Spartacus ve Köle Savaşı,* (Çev. L. Ece Sakar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s.15.

isyan etmesini teoride birçok farklılık taşımasına rağmen sosyalist düşünürlerin savunduğu işçi hareketine benzetebiliriz.

Spartaküs'ü bir kahraman haline getiren kişi ise sosyalizm düşüncesinin önemli kurucularından olan Karl Marx'tır. Ona göre Spartaküs, toplumsal bir devrimi bilinçli bir şekilde yapmıştı. Çünkü Spartaküs'te köleliğin kaldırılmasını ve sınıfsız bir toplumun oluşturulmasını istiyordu. Karl Marx, Spartaküs'ü kendi kahramanı olarak tanımlamıştır.[4] Spartaküs ölümünden binlerce yıl geçmesine rağmen yaptığı büyük direnişle ezilen kesimin kahramanı, ilham kaynağı olarak görülmeye devam edecek ve ilerleyen süreçte Sovyetler Birliği'nin ileri gelen elitleri de onu kendi devrimlerin büyük figürü yapacaklardır.

Orta çağ döneminde komünizm ideolojisini andıran meselelere baktığımız zaman bu dönemde toplumdaki eşitsizliği gidermek adına din ve ahlak kavramlarının ön plana çıktığını görebiliriz. Bu dönemde insanlar ilkel Hristiyanlığın ve toplumun geleneklerinin özel teşebbüs ekonomisiyle geri plana atıldığını savunmuşlar ve bu güçlerin kötüye kullanılmasına karşı çıkmışlardır. Dini ve geleneği ana noktaya koyan bu anlayış, sosyal adaletinin kurulmasını istemiştir. Buna göre fakirlik dinin övdüğü bir durumdu ve büyük bir erdemdi. Maddi menfaatlerin ise ikinci planda tutulması gerekiyordu. Hristiyanlık öğretilerinden hareketle bu çağda eşitsizliğe karşı oluşturulmuş fikirler, elindeki her şeyi komşunla bölüşmelisin ve mülkiyetten söz etmemelisin demiştir ve kardeşliği övmüştür.[5] Bu öğretiler, mülkiyeti ve kölelik düzenini reddetmiş ama bu reddediş kaynağını gelenekçi düşünceden ve ilkel Hristiyanlıktan almıştır. Bu açıdan Orta çağda mevcut olan komünizm anlayışına benzer fikirler, büyük oranda dinsel güdülerle ortaya çıkmıştır.

Ütopik Sosyalizm

Avrupa toplumlarında var olan adaletsizlik kavramı ilerleyen süreçte Thomas More, Francis Bacon ve Tommaso Campanella gibi düşünürleri var olmayan ideal toplumlar tasarlamaya itecektir. Bu da ortaya ütopik sosyalizm denilen kavramı çıkaracaktır. Thomas More'un yazdığı Ütopya kitabına bakacak olursak tasarladığı dünyada herkesin mutlu tasvir edildiğini ve bu mutluluğun kaynağının ortaklaşa yaşanılan bir düzen

[4] Fields, *Spartacus ve Köle Savaşı*, s.83-86.
[5] Beer*, a.g.e.,* s.148-174.

sayesinde olduğunu görürüz.[6] More'un tasarladığı mutluluk adası düşüncesi aslında More'un gerçek hayatta var olan toplumsal adaletsizlik sorununa bulduğu bir çözümdür. Bu dünyada herkes ortaklaşa üretime katılır, alt sınıflar sömürülmez ve eğitim hakkına toplumun tamamı serbestçe ulaşabilir. Ütopyada toplumsal sınıflar da yoktur, özel mülkiyette yoktur. Temel gereksinimler ücretsiz şekilde karşılanır, günde 6 saat çalışılır. Paranın da olmadığı bu dünyada herkes tüm haklardan eşit şekilde yararlanır.[7]

Bir başka önemli ütopya Tommaso Campanella'nın oluşturduğu *Güneş Ülkesi*'dir. Campanella bu kurgusal dünyada özel mülkiyeti kaldırmıştır. Her şey devletin mülkiyetindedir. Herkes her şeyi birlikte üretip tüketir. Thomas More'un Ütopya'sına benzer şekilde eğitim herkesi kapsar. Tüm insanlar bu ütopyada birbirlerine kardeştirler.[8] More ve Campanella tarafından oluşturulan bu ütopyalar, ideal bir devletin nasıl olması gerektiği sorusuna bir yanıt olarak yazılmıştır. Özel mülkiyet onlara göre toplumsal eşitsizliğin ve açgözlülüğün temel sebebidir ve bu sebep ortadan kaldırıldığında ise eşitsizlik son bulacaktır. Kurulan sınıfsız toplumlarda her insan her haktan eşit şekilde yararlanacak ve ortak bir yaşamın parçası olacaktır. Bu ütopya fikirleri ütopik sosyalizmin gelişmesinde yararlı olacaktır. Özünde toplumsal eşitliği ve adaletli bir toplumu hedefleyen bu ideal kurgusal devletler ileride kurulacak olan bilimsel sosyalizmin altyapısını oluşturacaklardır.

Sanayi Devrimi'nin İngiltere'de gerçekleşmesiyle toplumsal sınıflar arasındaki derinleşme daha da artmıştır. Burjuva sınıfı daha da güçlenmiş ve buna nazaran işçi sınıfı daha kötü yaşam standartlarına mahkûm edilmiştir. 1800'lerin başında Saint-Simon, Charles Fourier, Etienne Cabet ve Robert Owen kapitalist düzene karşı kendi planlarını ortaya koymuş ve Thomas More gibi gerçeklikten uzak ütopik dünyalar kurmayıp daha mantıklı bir zeminde ütopik sistemler geliştirmişlerdir. Bu sistemlerde geleceğin ideal devletini detaylı bir şekilde tasarlamışlardır. Bu açıdan ütopik sosyalizmin öncüleri olmuşlardır.

Charles Fourier'e göre insanın tutkuları, içgüdüsü onu her zaman doğru yola götürür ve içgüdülerin baskılanması toplumda mutsuzluğa sebep olurdu. Bu yüzden insanlar için içgüdülerinin ve tutkularının peşinden özgürce gidebileceği sosyal kuruluşlar inşa

[6] Murad Omay, "Ütopya Üzerine Genel Bir İnceleme", *Sosyoloji Dergisi*, cilt:3, sayı:18, 2009, s.3.
[7] Seda Özsoy, "Utopia, Güneş Ülkesi ve Yeni Atlantis Dayanışma Bir Hayal mi, Yoksa Bir Hakikat mi?", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, cilt:6, sayı:2, 2017, s. 1315-1319.
[8] Özsoy, "a.g.m.", s.1320-1321.

edilmeliydi.[9] Eğer insan bu özgür ortamı bulabilirse uyum içinde yaşayabilirdi. Bu özgür ortam ise kurulacak komünlerle mümkün olacaktı. Böylece insanlar tutkuyla gerçekleştirdikleri her şeyden en iyi biçimde yararlanabileceklerdi. Bunun dışında evlilik, kadınların özgürlüğünü kısıtlayan ve onu köleleştiren bir kurum olması sebebiyle ortadan kaldırılmalıydı. Fourier'in tasarladığı bu sistemde kadınlara birden fazla eş seçme hakkı da tanınıyordu.[10] Bu açıdan aile kavramının bu tasarıda yer almadığını söyleyebiliriz. Fourier, tarıma dayanan küçük toplulukların oluşturulmasını öngörmüştü. Bu sistemde insanlar küçük ortaklıklar kuracaklar ve her şeyi ortaklaşa yapacaklardı. Evlerde ortak kullanılacaktı ama özel mülkiyet kavramı ortadan kalkmayacaktı.[11] Bu açıdan Fourier komünizm anlayışından çıkar. Ortaya koyduğu argümanları genel bir sonuca bağlayacak olursak Fourier, kurduğu dünyaya birçok kamusal yenilik getirmiş ve kişilerin özgürlüğünü hedefleyen ütopik sosyalist bir yapı kurmuştur.

Ütopik sosyalizmin önde gelen bir diğer ismi Saint Simon, öğretileriyle Marksist düşüncenin oluşmasına önemli katkılar sunacaktır. Simon'un ilerleyen süreçte Karl Marx'ı da etkisi altına alacağı görüşü toplum yararlılığın merkezine üretimi koymasıdır. Bunun dışında dönemin bir diğer önemli ismi Robert Owen'dır. Kendisi de patron olan Owen, işçilerin daha iyi koşullarda çalışması için birçok yenilik yapmıştır. Çalışma saatlerinin 17 saatten 10 saate indirilmesinde,10 yaşından küçük çocukların çalışmasının yasaklanmasında büyük katkıları olmuştur. Ona göre yoksulluğun artması, yeni üreticilerin artmasından kaynaklanmaktadır. Üretim toplumun geneline hâkim kılınmamıştır. Bu yüzden sorun üretimin bölüştürülmemesinden kaynaklanmaktadır. Owen işçilerin sorunlarına çözüm olarak sadece komünist toplulukların kurulmasını sunmuştur, bunun dışında aktif bir komünist sistem önerisi yapmamıştır.[12]

[9] Beer, *a.g.e.*, s.455-457.
[10] George Lichtheim, *Sosyalizmin Kökeni*, (Çev. Ali Seden),Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1976, s.53.
[11] Lichtheim, *a.g.e.,* s.52.
[12] Beer, *a.g.e*., s.479-486.

Bilimsel Sosyalizm

Yüzyıllar boyunca ezilene karşı yapılan her direniş hareketi, adaletsiz yaşam koşullarına karşı ortaya konulan çözüm fikirleri ve tasarlanan ideal devlet kuramları sosyalizm ideolojisini doğru anlamda gerçekleştiremese de ortaya büyük bir birikim koymuştur. Karl Marx ve Engels ise 1848 yılında yayınladıkları beyanname ile bu büyük birikimi kullanarak sosyalizmi geliştirecek ve bilimsel bir zemine oturtacaklardır.[13] Marx'tan önce sosyalizm, çoğunluk tarafından ciddiye alınmayan ve ezilen kesimin haklarını savunduğu için küçümseyici gözle bakılan belirsiz bir olguydu. Ortaya konulan çözümler ortak bir düşünceyi ifade etmiyordu. Her çözüm birbirinden farklıydı, ütopik anlamda idealize edilen her dünyanın kuralı farklıydı. Bu yüzden hâkim tek bir görüş söz konusu değildi. Karl Marx'ın yakın arkadaşı Engels ile birlikte yazdığı 'Komünist Manifesto' kitabı tüm bu sorunlara bir çözüm olarak ortaya çıkmıştı. Tarihte ilk kez sosyalizm Karl Marx'ın bünyesinde bilimsel bir hüviyet kazanmıştı. Karl Marx'ın ideolojisini anlamamız için öncelikli olarak bilmemiz gereken düşünce, proletarya denilen işçi sınıfı ile sosyalizm olgusunun bir daha ayrılmamak üzere birleştiği gerçeğidir. Marx'tan önce proletarya ve sosyalizm ayrı kavramlardı. Marx bunu temele proletarya sınıfını koyarak birleştirdi. Ona göre maddi hayatın varlığını sağlayan dinamik güç üretimdi. Üretimi gerçekleştiren ise işçi sınıflarıydı. Bu nedenle üretici sınıf olan işçilerin emeği en kutsal kavram olmalıydı. Marx'a göre toplumun en kutsal kesimi olan işçiler, kapitalist düzen içinde hak ettikleri bu değerden çok uzakta yaşıyorlar ve insani haklardan bile mahrum bırakılıyorlardı. Bu sorunun özüne inen Marx karşısında burjuva sınıfını bulmuş, toplumun burjuvalar ve proleterler olarak ikiye ayrıldığını söylemiştir. Sanayi Devrimi'nin başlamasıyla burjuva sınıfı, üretimi sağlayan makinelerin sahibi olup orantısız şekilde kar elde edebildiği bir sistem kurmuştur. Bu sistemde burjuvalara ait fabrikalarda çalışan işçilerin kazanç sağlayabileceği tek şey ise kendi emekleri olmuştur.[14]

Sistem içindeki işçiler, gün geçtikçe daha da sömürülmeye ve köleleştirilmeye devam edilirler. Burjuva için onlar sadece kolay ulaşılabilen birer metadırlar. İşçilerin ortaya koyduğu emeğin bir değeri yoktur, değerli olan burjuva sınıfının üretim sonunda elde edeceği kazançtır. Kazanç ne denli artarsa işçi de o denli kendi emeğini satmak

[13] Peyami Safa, *Nasyonalizm Sosyalizm Mistisizm*, Toker Yayınları, İstanbul 1968, s.83.
[14] Karl Marx ve Friedrich Engels, *Komünist Manifesto*, (Çev. Levent Kavas), İthaki Yayınları, İstanbul 2003, s.69-73.

zorunda kalır. Ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar işçilerin hep düşük kazançla kâr elde edemediği kısır döngülü bir sistemdir bu. İşçi sınıfının sömürülmesi bununla da kalmaz, aldığı ücreti kapitalist sistem içinde bu sefer burjuvazinin diğer kolu diyebileceğimiz ev sahibine, dükkân sahibine vererek yine sömürülür.[15] Diğer yandan burjuva sisteminin büyümesi ile toplumdaki orta tabakalarda ezilmeye başlarlar ve onlarda sahip oldukları konumu kaybederek işçi sınıfına düşerler. Böylece işçi sınıfı git gide diğer sınıflardan da üye alarak genişler.

Marx'ın çözüm bulmak adına yaptığı en önemli hareketi kapitalist düzenin ekonomik amacını bulmak ve zenginlik artışının sebebini öğrenmektir. Bu araştırma sonucunda ortaya Marx'ın ekonomi teorileri çıkacaktır. Üzerinde durduğu en önemli nokta ise artı-değer kavramı olacaktır. Marx, burjuvanın günden güne artan zenginliğinin kaynağını artı-değer kavramıyla açıklar.[16] Mal sahibi burjuva kesimi, para akışını daha da arttırabilmek için değerli bir metaya ihtiyaç duyar. Bu metanın tüketim sürecinin de bir değerinin olması ve pazarda bulunabilmesi gerekir. Burjuva aradığı bu metayı işçi sınıfında bulacaktır. İşçiler, fabrikalaşmış sistemin değer yaratan sınıfıdır. Para sahibi kesim, işçi sınıfının işgücünü satın alır ve işçiler artık patronlarının belirlediği şartlarda çalışmak zorundadır. İşçiler aslında günlük çalışma saatlerinin yarısında yani 12 saat çalışıyorsa bunun ilk 6 saatinde kendi geçim masrafını çıkarmış olur ve gerekli ürünü ortaya koyar fakat onun işgücünü satın almış olan mal sahipleri işçiyi 12 saat çalıştırırlar. Böylece para sahibinin karşılığını vermediği 6 saatlik bir ek ürün ortaya çıkar. İşte bu artı-değerdir. Burjuva kesiminin zenginlik kaynağını bu artı-değerler oluşturur. Bu sistemde değeri üreten işçi sınıfı, burjuva sınıfının daha da zenginleşebilmesi için yarattığı değerden daima daha az ücret almalıdır.

Zenginleşmenin bir başka sebebi ise kapitalist ekonominin her yıl, bir önceki yıldan daha fazla mal üretmesidir. Fazladan üretilen mallar biriktirilir, ardından tekrar yeni mallar üretilir ve mal fazlası yine biriktirilir. Böylece yıllar geçtikçe fazla malların niceliği artar, niceliğin artmasıyla zenginlikte artar. Bu şekilde artı-değer üretimi ve mal fazlası ürünler, burjuvanın zenginliğine zenginlik katarken işçi sınıflarının sefaletini daha

[15] Marx ve Engels, *Komünist Manifesto*, s.85.
[16] V.İ. Lenin, *Karl Marx ve Doktrini*, (Çev. Şiar Yalçın), Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara 1975, s.25-26.

da arttırmış olur. Ekonomi merkezileşir ve proletarya-burjuvazi arasındaki uçurum daha da derinleşir.[17]

Makineleşmenin artmasıyla orta katmanların da fakirleşerek işçi sınıfına düştüğünü belirtmiştik. Marx'a göre bu adaletsiz sosyoekonomik sistemde giderek nüfusları artan işçi kesimleri bilinçlendirilerek, eğitilerek teşkilatlandırılmalı ve mülkiyet haklarını ellerine almalıydılar. Bu da ancak bir proletarya devrimi ile mümkün olabilirdi. Bu durum proletaryanın adaletsiz ekonomik sisteme karşı yapması gereken zorunlu vazifesiydi. Ezilen proletaryayı bu durumdan kurtaracak olan yine kendisiydi, savaşarak kendi haklarını elde edecekti. Marx, proletarya devrimi ile burjuvaziyi yıktıktan sonra oluşacak düzeninin sosyalizm olduğunu belirtmiştir. Bu süreçte 'proletarya diktatörlüğü' kurulur. Yeni kurulacak olan bu sistemde mülkiyet ortadan kaldırılır. Böylece kapitalist sistemde nüfusun çoğunu mülksüzleştiren burjuva sınıfı, komünist sistemde mülksüzleştirilir. Sonrasında sınıflar ortadan kalkar, bunun etkisiyle devlet kavramı da ortadan kalkar.[18] Özel mülkiyet meselesi Marx ve Engels'a göre zaten adil değildir. Çünkü onlara göre bir kişinin mülkiyet sahibi olması birçok kişinin mülksüz olmasından kaynaklanmaktadır.[19] Dolayısıyla aslında mülkiyeti değil, toplumun mülksüzlüğünü ortadan kaldırma amacıyla hareket etmişlerdir. Bu sistemde toprak mülkiyeti kamulaştırılacak ve toprak gelirleri de devlet işlerinde kullanılacaktır.

Proletarya diktatörlüğünün kurulmasıyla ortaya çıkan sınıfsız toplumda bütün üretim araçları da ortak olacaktır. Herkes eşit çalışma şartlarında yaşayacak ve bütün çocuklar eğitimden yararlanabilecektir. Marx felsefesinin mihenk taşı işçilerdir. Sadece bir ülkedeki işçilerin birleşmesini değil, evrensel ölçekte tüm işçi sınıfının örgütlenip birleşmesini öngörmüştür. Bu da ortaya Enternasyonal oluşumları çıkaracaktır. Marx ve Engels, 1864 yılında 1.Enternasyonel denilen Uluslararası İşçi Federasyonu'nu İngiltere'de kuracaktır. Bu oluşum Marx ve Bakunin arasında çıkan fikir çatışmaları sonucunda Marx tarafından ABD'ye taşınacaktır fakat bir süre sonra kendiliğinden kapatılacaktır.[20]

2.Enternasyonel oluşum 1889'da başlayıp 1914 yılına kadar varlığını devam ettirecektir. Burada sosyalizm içinde Revizyonizm denilen yeni bir metot ortaya

[17] Beer, *Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi*, s.560-563.
[18] Lenin, *Karl Marx ve Doktrini*, s.39.
[19] Marx ve Engels, *Komünist Manifesto*, s.103.
[20] Fahir Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2017, s.30.

çıkacaktır. Bu akımı çıkaran öncü isim Bernstein'dir. Bernstein birçok açıdan Marx'ın düşüncelerine zıt düşünceleri savunan bir isimdir. Ona göre sosyalist ihtilal Marx'ın savunduğu gibi sadece kanlı bir ihtilal ile gerçekleşemezdi. Bernstein, ihtilal kavramını daha da yumuşatarak bunun demokratik yöntemler ile de gerçekleşebileceğini savunuyordu. Bu yeni fikir Marx'ın yolundan gidenler tarafından Revizyonizm olarak adlandırıldı.[21] Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla da 2.Enternasyonel de kapatıldı.

Savaş yıllarının en önemli sosyalist gelişimi ise kuşkusuz 1917 yılında Rusya'da gerçekleşecek olan Ekim Devrimi'dir. Bolşevikler, Ekim Devrimi ile Rusya'da hâkim olan Çarlık sistemini devirecek ve sosyalist bir devlet olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni kuracaktır. Marx'ın fikirlerinden etkilenen Rus aydınları, bu devrimin başarıya ulaşmasında büyük rol oynamışlardır. Bir yandan da şunu belirtmek gerekir ki sosyalizmin öncüsü Marx hiçbir zaman proletarya devriminin Rusya'da gerçekleşeceğini düşünmemişti. Ona göre işçi devrimi, en gelişmiş sanayi toplumu olan İngiltere'de gerçekleşmeliydi. Bu yüzden Rus İhtilali, Marx'ın da öngöremediği bir olaydır. Rusya'da gerçekleşen Bolşevik Devrim'i yüzeysel olarak inceleyeceğiz. Çünkü devrim yalnızca kendi topraklarını etkisi altına almamış aynı zamanda yanı başında bulunan Türkiye'yi de derinden etkilemiştir. Türkiye'deki sol oluşumlar bu devrimin nefesiyle hayat bulmuşlardır.

Bolşevik Devrimi

Çarlık Rusya'sında yaşanan devrimin itici gücü köylü sınıfıydı. Köylüler, serflik sisteminin bir parçası olarak ağır şartlarda çalışıyorlar, çalıştıkları toprağın sahibi olamıyorlardı. Üstelik halkın beşte dördü köylü sınıfından oluşuyordu. Bu feodal toprak düzeninde köylü adeta bir köle konumundaydı. Bu durum köylünün hakkını savunan Narodnik devrimci hareketini ortaya çıkaracaktır. Bu devrimci hareketin amacı Çarlık otokrasisini devirmek ve tüm toprakları köylüler arasında paylaştırmaktı.[22] Marksist anlayışta dinamik güç işçi sınıfıyken, Narodnik harekette dinamik güç köylü sınıfıydı fakat bu hareket ilerleyen süreçte teröre kayacak ve geri plana düşecektir. Rusya'daki köylü sınıfının statüsü meselesine geri dönecek olursak Rusya'da sanayinin gelişmesiyle

[21] Armaoğlu, *a.g.e*., s. 31-32.
[22] Rex Wade, *Rus Devrimi 1917*, (Çev. Ergin Özler), İletişim Yayıncılık, İstanbul 2018, s.21-27.

birlikte köylülerde şehirlere akın ettiğini ve işçi sınıfına dahil olduklarını söyleyebiliriz. Böylece toprağın kölesi konumunda olan köylüler, şehirlerdeki işçi sınıfının çoğunluğunu oluşturacaktır.[23] Yani devrimi gerçekleştirecek Rus proletaryasının büyük bir kısmı, köylü sınıfının evrilmesi sonucunda ortaya çıkmıştır diyebiliriz. Tüm bu süreçte işçi ve köylü sınıfı arasındaki bağlar daha da sıkılaşmıştır.

Bolşevik İhtilali'nin en önemli lideri Lenin'in ise 1895 yılında İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği'ni kurarak siyasi hayata katılmış ve kısa süre sonra bu hareketinden ötürü Sibirya'ya sürülmüştür. Sürgün sonrasındaysa Rusya Demokrat İşçi Partisi'ne katılmıştır. O dönemde Rusya'da kurulan Marksist gruplar, kendi aralarındaki fikir ayrılıkları dolayısıyla bölünmüşlerdi. Lenin'in dahil olduğu Sosyal Demokratlar cephesi de aynı kaderi yaşayacak ve 2'ye ayrılacaktır. Lenin'in tarafında daha sert ve aşırı sol bir anlayışla hareket edenlere Bolşevik, Martov'un tarafında daha ılımlı bir sosyalist politika güdenlere Menşevik denilecektir.[24] 1905 yılına gelindiğinde Rusya'da Kanlı Pazar denilen işçi isyanı gerçekleşecek ve Çarlık yönetimi bunu şiddetle bastıracaktır. İsyan sosyalist hareketlerin daha da artmasına neden olurken Ocak 1905 Devrimi'nin patlamasına yol açacaktır. 1905 Devrimi ile Çarlık bir yasama meclisi olan Duma'yı açacak, Ekim Anayasası kabul edilecek ve siyasi partiler ortaya çıkacaktır. Bu büyük bir gelişimdi ama devrim çok karışık kesimlerden oluşuyordu yani homojen bir yapıya sahip değildi. Devrimi gerçekleştiren nüfusun çoğunu yukarıda bahsettiğimiz köylü kesimi oluşturuyordu.[25] Bu noktada belirtmemiz gerekir ki Lenin, köylü sınıfını devrimde önemli bir rol oynasa da ana güç olarak görmemiştir. Lenin'in köylülüğü devrimin ana gücü olarak gören Narodnik hareketine karşı gelmesi bu anlayışı kanıtlar nitelikte bir tutumdur. Marx'ın öğretisinin en önemli öğrencilerinden biri olan Lenin'e göre devrimin ana gücü her zaman proletarya olarak kalacaktır, hiçbir zaman köylüyü ana eksene yerleştirmeyecektir. Bunun yanında köylü sınıfı, devrimin gerçekleşmesi sürecinde işçi sınıfına destek olmalıydı ve devrim sürecinde proletaryanın en yakın müttefiki konumunda olabilirdi ama iktidar işçi sınıfına aitti. İşçi sınıfının egemenliği altında işçi-köylü ittifakının sağlanması işçi sınıfı ve köylü sınıfını eşitleyen siyasi bir zeminin kurulmasını gerektirmezdi.

[23] Armaoğlu, *a.g.e.*, s.123.
[24] Rex Wade, *Rus Devrimi 1917*, s.27-30.
[25] E.H. Carr, *Sovyet Rusya Tarihi Bolşevik Devrimi 1917-1923* 1.cilt, (Çev. Levent Cinemre), Metis Yayınları, İstanbul 2019, s.53-67.

İhtilali gerçekleştirecek olan olaylar silsilesine bakacak olursak Rusya'nın 1.Dünya Savaşı'na girmesini dönüm noktası olarak görebiliriz. Rusya savaşta ağır bir asker kaybı yaşamış ve Boğazların açılmaması sonucunda İtilaf Devletleri'nden de yardım alamamıştı. Bu durum zaten savaş öncesinde de açlık çekip ağır şartlarda yaşayan halkı daha kötü bir duruma mahkûm etmişti. Bunun sonucunda ülkedeki işçiler ve halk Çarlık yönetime karşı kanlı bir isyan başlattılar. Şubat Devrimi denilen bu isyan, savaşa karşı oluşmuş hoşnutsuzluğun dışa vurumuydu. Devrim sonucunda Çarlık Rusya'sı tarihe karıştı, Geçici Hükümet kuruldu ve yurtdışındaki devrimciler Rusya'ya geri döndü. Geri dönenler arasındaki önemli bir isimde Lenin'di. Devrim sonrasında ülkede otorite kalmamıştı, bir yandan köylüler toprakları kendi aralarında bölüşüyorlar diğer yandan işçiler kendi bölgelerinde otorite ilan ediyorlardı. Birçok otorite kurulmuştu ama tek bir otorite söz konusu değildi.[26] Lenin bu oluşan otorite eksikliğini sosyalist bir devlet kurarak doldurmayı planlıyordu.

Lenin, Geçici Hükümete karşı "Bütün iktidar Sovyetlere" çağrısı yaparak harekete geçti. Bir diğer önemli Bolşevik lideri Troçki ve Lenin, işçilerden oluşturdukları Kızıl Ordu ile hükümet darbesi yaparak başa geçtiler.[27] Böylece Ekim Devrimi gerçekleşmiş ve Geçici Hükümet devrilmişti. Geçici Hükümet'i devirmek beklenilenden daha kolay olmuştu, asıl önemli ve zor olansa büyük beklentilerle dolu olan Rus halkını memnun edebilecek bir sistem kurmaktı. Devrim sonrasında toplanan İkinci Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'nde sosyalist gruplar arasında bir bölünme yaşandı ve Menşevikler ile Sosyalist Devrimci grup kongreyi terk ettiler. Bu yüzden önemli kararlar alınamadı. Kongre'nin ikinci oturumda ise ikisi Lenin'e ait olmak üzere üç önemli karar alındı. İlk karar savaşın artık bitirilmesi gerektiğini savunuyor ve önde gelen İtilaf Devletleri'ne barış teklif ediyordu. İkinci kararda ise Lenin, toprağın özel mülkiyetinin kaldırılacağını söylüyor ve tüm Rus vatandaşlarına toprağı kullanma hakkı tanıyordu. Son kararda ise ülkeyi yönetmek için Geçici İşçi ve Köylü Hükümeti'nin kurulması planlanmıştı.[28]

Ekim Devrimi sadece küçük bir başlangıçtı, beraberinde Bolşeviklerin kurmak istediği sosyalist devlete karşı olan Çarlık askerleri bir iç savaş başlatacaklardır. Çarlık askerinin oluşturduğu Beyaz Ordu hem İtilaf Devletleri tarafından hem de içerde sosyalist

[26] Edward Hallett Carr, *Lenin'den Stalin'e Rus Devrimi 1917-1929*, (Çev. Orhan Suda), Yordam Kitap, İstanbul 2020, s.48-50.
[27] Carr, *a.g.e.,* s.52.
[28] Alexander Rabinowitch, *Bolşevikler İktidarda*, (Çev. Can Saday), Yordam Kitap, İstanbul 2018, s.29-39.

rejime karşı olan kesim tarafından desteklenecektir. Buna karşın Troçki, işçilerin ve halkın ordusu denilen Kızıl Ordu'yu askeri anlamda eğitecek ve güçlü bir hale getirecektir. Beyaz Ordu ve Kızıl Ordu'nun karşı karşıya geldiği bu dönemde kanlı bir iç savaş yaşanacaktır. Bu yıllarda yaşanan en önemli olaylardan bir diğeri ise 1919 yılında açılan 3.Enternasyonel ya da diğer adıyla Komintern'dir. Bu Marx'ın öğretisi olan tüm dünya işçilerinin birleşmesini öngören ve devrimi evrenselleştiren bir hareketti. Katılımcıların çoğu Rusya'ya coğrafi açıdan yakın olan devletlerin temsilcileriydi. Batı'ya ulaşmak dönemin koşullarında pek kolay değildi. Bu kongre adeta dünyanın kapitalist ve sosyalist olmak üzere ikiye ayrıldığını gösteren en bariz olay olmuştur ama süreç içinde Sovyetler'in yaşadığı iç sıkıntıların etkisiyle evrensel bir işçi dünyası kurma hayali ileri sürece ertelenecektir.[29]

Leninizm

Rusya'da yaşanılan iç savaş 1920'lerin sonlarında son buldu ve nihayetinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ortaya çıktı. Bolşevik İhtilali ile başlayan ve SSCB'nin kurulmasıyla son bulan bu dönemin lideri Lenin, mücadelesi sonucunda Karl Marx'ın teoride oluşturduğu sosyalist dünyayı gerçek kılmıştır fakat Lenin sadece Marksist olmakla kalmamış aynı zamanda Marksizm ideolojisine büyük katkılar sunarak onu geliştirmiştir. Bunun sonucunda ortaya Leninizm çıkmıştır. Stalin'e göre Lenin'in ortaya koyduğu ideoloji, kapitalist sistemin en gelişmiş olduğu dönemde proletarya devrimini gerçekleştirmiştir. Karl Marx, kapitalist sistemin henüz tam yerine oturmadığı ve en uç aşamada olmadığı bir dönemde teorisini ortaya koyarken, Lenin kapitalist sistemin en gelişmiş olduğu dönemde proletarya sınıfının teorisini ve aynı zamanda pratiğini ortaya koymuştur. Bu açıdan Marksizm'den farklı olarak Leninizm, proletarya devrimini pratikte uygulama taktiğini de içinde barındırır. Ayrıca Stalin, Leninizm'i Marksizm'in Rusya şartlarında uygulanması olarak görenlere de karşı çıkar. Çünkü bu tanımı kabul etmek hareketi Rusya sınırları içine hapsetmek demektir. Oysaki ona göre Leninizm tüm dünya işçilerini kapsayan evrensel bir nitelik taşır.[30]

[29] Carr, *a.g.e.,* s.59-69.
[30] J. Stalin, *Leninizmin İlkeleri*, (Çev. M. Kabagil), Sol Yayınları, Ankara 1969, s.7-9.

Leninizm'in Marksizm'den ayrıldığı bir diğer nokta ise devrimin hangi ülkede çıkacağı meselesidir. Marx'a göre devrim, sanayinin ve kapitalizmin en gelişmiş olduğu ülkede gerçekleşebilirdi. Lenin'e göre ise artık ülkeler ekonomik anlamda birbirlerine bağlıydılar. Yani ortada birbirinden ayrı kapitalist devletler yoktu, kapitalizm gelişerek ve büyüyerek emperyalizme dönüşmüş, tüm dünyadaki kapitalist devletler bu emperyalist cepheye bağlanmıştır.[31] Böylece emperyalizm altında tek bir kuvvet meydana gelmiştir. Bu açıdan devrimin en gelişmiş kapitalist ülkede ortaya çıkmasına gerek yoktu, emperyalizmin en güçsüz olduğu ülkede de bu büyük cephe kırılabilirdi. Örneğin Rusya, çağındaki diğer devletlere oranla daha geri de bir kapitalist sistemin içinde olmasına rağmen devrimi gerçekleştirebilmişti. Özetle Lenin, zincirin en zayıf noktasında bulunan ülkelerin de proletarya devrimini gerçekleştirebileceğini savunmuştur.

Leninizm, sosyalizmin yalnızca işçilere daha iyi koşullarda çalışma ya da daha insani bir hayat sürme imkânı vermediğini, aynı zamanda elinde hiçbir mülkü olmadığı için kendi emeğini ve hayatını burjuvaya satmak zorunda kalan işçilere adaletli bir sistem de getirdiğini vurgular. Bunu gerçekleştirebilmek adına işçilerin bilinçlendirilmesi meselesi çok önemlidir.[32] Marksizm anlayışını benimseyip hayatını bu felsefeyi fiiliyatta mümkün kılmaya adayan Lenin, aynı zamanda Marksizm ideolojisini geliştirip, büyük katkılarda bulunmuştur. Lenin'in ölümünden sonra SSCB, Stalin döneminde en parlak devirlerini yaşayacak, İkinci Dünya Savaşı'nda önemli bir rol oynayarak Soğuk Savaş döneminin başlamasında başat rolü üstlenecektir. Soğuk Savaş döneminde dünyadaki süper iki güçten biri SSCB olacaktır. 1991 yılına gelindiğinde ise dağılacak ve tarih sahnesinden çekilecektir. 1917 yılında ilk tohumları atılan ve bir dünya süper gücü konumuna kadar yükselen Sovyet Rusya, Marx öğretisinin teori ve pratikteki en büyük başarısıdır diyebiliriz. Komünizm ve sosyalizm ideolojilerinin uygulanabilirliğini göstermesi açısından ilk örneği teşkil ederek birçok devleti ve milleti derinden etkilemiştir.

[31] Stalin, *Leninizmin İlkeleri*, s.30-33.
[32] V.İ. Lenin, *Ne Yapmalı?*, (Çev. M. Kabagil), Sol Yayınları, Ankara 1968, s.72-75.

Mao Zedung ve Çin Komünizmi

Rus Devrimi'nin etkisi Çin topraklarına da yayılmış ve birçok kesim sosyalist rejimi çözüm olarak görmeye başlamıştır. Bu etkinin sonucunda 1921 yılında Çin Komünist Partisi kurulacaktır. Komünist Parti ne kadar Sovyet modelinden etkilenerek oluşmuşsa da Çin kültürüne özgü bir komünist yapılanma olacak ve 1949 yılında da iktidara gelecektir.[33] Öncesinde 1927 yılında Çin'de Milliyetçi Cephe Guomindang ve Çin Komünist Partisi arasında uzun yıllar sürecek olan iç savaş başlayacaktır. İç savaş yıllarında Çin'de hükümetin başına geçen Milliyetçi Cephe Guomindang, ÇKP'yi şehrin dışına sürecektir. Bu sürülme Çin Komünist Partisi'nin şehirlerden geri çekilerek kırsal alana dönmesine neden olacak ve buna Uzun Yürüyüş denilecektir. Uzun Yürüyüş, komünist lider Mao Zedung'u Çin Komünist Partisi içinde ön plana çıkaracaktır. Bu geri çekiliş sonrasında ÇKP, kırsal alanlarda yapılanmaya başlayacak ve mücadelesini buradan sürdürecektir. Ayrıca lider Mao Zedung, ilerleyen süreçte tüm Çin'de hâkim olacak anlayışı bu süreçte ortaya koymuştur. Bu anlayış, komünist hareketin temeline köylü sınıfını koyuyor ve hareketin dinamik gücü olarak köylüleri görüyordu. Böylece Çin devrimi kırlarda başlayacak ve bu noktada dağ komünizmi ön planda olacaktır. Çin nüfusunun büyük bir kısmının köylülerden oluşması da bu anlayışın itici gücüdür. İç savaş, Japonya'nın Çin topraklarına saldırmasıyla duracaktır ve ÇKP ile Guomindang arasında güçlü olmasa da bir savaş ittifakı kurulacaktır. Japon işgalinin 1945 yılında son bulmasıyla duraklayan iç savaş tekrardan başlayacak ve ÇKP başlattığı Kurtuluş Savaşı ile 1949 yılında iç savaşı kazanacaktır. Böylece uzun savaşlar dönemi nihayetinde Çin Komünist Partisi, Çin'de tam olarak hakimiyeti ele geçirecektir.[34]

ÇKP'yi ve lideri Mao Zedung'u anlamamız bizim için önemlidir. Çünkü tezimizin ana konusu olan Türkiye İşçi Köylü Partisi'nin örnek aldığı ve Türkiye'de uygulamaya çalıştığı komünist model Mao'nun ortaya koyduğu modeldir. TİKP, Mao'nun öğretilerini kendine şiar edinmiştir. Bu açıdan Mao Zedung'un ortaya koyduğu ideolojiye bakacak olursak Mao'nun bir Marksist olduğunu söyleyebiliriz. Mao'nun liderliğindeki ÇKP'nin başa geçtikten sonra yayınladığı bildiri bunun güzel bir örneğidir. Bu bildiriye göre ülkede işçiler, köylüler, küçük burjuvazi ve ulusal burjuvazi olmak üzere 4 sınıf vardı. Kurulacak düzende bu 4 sınıfın işçi sınıfının önderliğinde uyum halinde yaşaması

[33] Mıchael Dıllon, *Modernleşen Çin'in Tarihi*, (Çev.: Eylem Atılgan, Aydın Atılgan), İletişim Yayınları, İstanbul 2016 s.189-201.
[34] Dıllıon, *a.g.e.*, s.229-275.

öngörülüyordu. İşçi sınıfını ön plana çıkaran bu anlayış Marksist teoriye uygun bir toplumu tasavvur ediyordu ama bu noktada belirtmemiz gerekir ki Çin'deki devrimde işçi sınıfı daha geri planda kalmış ve devrimdeki öncü sınıf, köylü sınıfı olmuştur. Bunun sebebi Çin'deki kapitalist sistemin gelişmemiş olması ve bu yüzden güçlü bir işçi nüfusunun olmamasıydı. Diğer yandan Karl Marx'ın işçi devriminde öngördüğü evrensellik hayali, Çin Devrimi'nin taşımadığı bir diğer sosyalist özellikti. Bu gibi farklılıklar ortaya sosyalizmin Çin toplumuna uyarlanmış hali olan Maoizm'i çıkarmıştır. Yani Mao, Marksist bir ideolojiyi savunsa da bazı noktalarda bu anlayışı sadece teoride kalacaktır. Çünkü sosyalizmin oluşması için Marx'ın öngördüğü gerekli şartlar henüz Çin toplumunda oluşmamıştır.[35]

Mao, Çin'de gerçekleşen hareketin felsefesinin ortaya konulmasının önemli olduğunu belirtir. Çünkü o da Lenin gibi devrimin ve devrimcilerin ideolojisi olmadan hareket edemeyeceğini savunur. Bu konuda Mao bir meselenin altını çizer, ortaya konulan ideolojide sabit kalınmaması gerektiğini bu ideolojinin ancak fiiliyata geçirilmesiyle var olabileceğini belirterek şöyle der: *"Elimizdeki doğru bir teori üzerine sadece gevezelik eder, evirir çevirir, oyuncak gibi oynar pratiğe koymazsak, bu teori ne kadar iyi olursa olsun önemsizdir."*[36] Mao'nun bilgiyi pratiğe dökme meselesi üzerindeki görüşlerini, tezin ilerleyen kısımlarındaki konuyu anlayabilmemiz için biraz daha örneklendirmemiz gerekir. Mao'ya göre bilginin anahtarı pratiktir. Pratik sayesinde kazanılan bilgi ise bir döngü halinde yeniden pratiğe dökülmelidir. Mao bunu şöyle ifade eder: *"Pratik yoluyla doğruyu bulmak ve pratik yoluyla doğruyu ispatlamak ve geliştirmek. Algı bilgisinden başlayarak onu fiilen rasyonel bilgi haline getirmek ve sonra rasyonel bilgiden başlayarak öznel ve nesnel dünyayı yeni bir kalıba dökmek için devrimci pratiğe geçmek. Pratik, bilgi, daha fazla pratik, daha fazla bilgi ve bu örneğin sonsuza kadar tekrarlanması ve her devirde pratik ve bilginin muhtevasını daha yüksek bir seviyeyi ulaştırmak.*"[37] Mao'nun görüşlerini örnekleyecek olursak devrimi bir insanın vücuduna benzetebiliriz. İnsanın bir bacağı devrimin felsefesini oluştururken, diğer bacağı da bu felsefenin pratiğini oluşturur. Devrimin yürümesi için iki bacağın birlikte hareket etmesi şarttır. Tek bacağın ilerlemesi aksak olur ve devrimin yürümesini de engeller. Bu yüzden

[35] Mustafa Alper Cabbar, *Çin: Bürokrasi İçinde İktidar Mücadeleleri (1949-1976)*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s.18.
[36] Mao Çe-tung, *Teori ve Pratik*, (Çev. N. Solukçu), Sol Yayınları, Ankara 1966, s.19.
[37] Mao Çe-tung, *Teori ve Pratik*, s.24.

ancak iki ana kuvvetin birlikte ilerlemesi devrimi gerçek kılabilir ve devrim ilerledikçe daha da gelişme imkânı bulur.

Diğer yandan Mao'nun gerçekleştirdiği bir önemli atılım Toprak Reformu'dur. Toprakların yeniden adil şekilde bölüştürülmesi için harekete geçen Mao, toprak ağalarının elindeki mülkiyeti alarak onları topraksızlaştırmış, buna karşın topraksız köylü sınıfını küçük toprak sahibi yapmıştır. Böylece ülkedeki tarım gelişmiş bu da en çok orta sınıfın işine yaramıştır. Diğer yandan bu süreçte toprak sahiplerine karşı sert bir tutum sergilenmiş ve yaklaşık olarak 2 milyon toprak sahibi öldürülmüştür.[38]

Devrimin başında örnek bir ülke olarak Sovyet Rusya'dan çok etkilenen Mao, Stalin'e yakın bir politika gütmüştür ama sürecin ilerlemesiyle bu durum değişecek ve Mao, Çin'in Sovyet Rusya'dan önemli farklılıklarının olduğunu fark edecektir. Bu farkındalığın sebebi yukarıda da belirttiğimiz üzere Sovyet Rusya ve Çin toplumunun yapılarındaki farklılıklardır. Sovyet Rusya, İngiltere'ye kıyasla daha az gelişmiş bir endüstriye sahipti ama yine de ciddi bir işçi sınıfı mevcuttu ve bu sınıf devrimde aktif bir rol üstlenmişti. Çin'e baktığımızda ise devrimin Sovyet Rusya'daki gibi işçi sınıfına dayandırılamayacağını söyleyebiliriz. Çünkü Çin nüfusunun büyük çoğunluğu köylülerden oluşuyordu, devrimi gerçekleştirebilecek nicelikte bir işçi sınıfı oluşmamıştı. Eğer bir ihtilal olacaksa bunu ancak köylü sınıfı gerçekleştirebilirdi. Bu gerçeği gören Mao, Stalin'in görüşlerinin etkisinden çıkacak, köylülere daha yaklaşacak ve bu da onu başarıya ulaştıracaktır.[39] Sovyet Rusya'nın görüşlerinden iyice uzaklaşan Çin artık SSCB'yi emperyalist bir sosyalist devlet olarak görecektir. Özellikle Stalin'in ölmesi ve yerine Kruşçev'in geçmesiyle Sovyet Rusya, Çin'in gözünde Marksizm'den uzaklaşmaya başlayan ve komünist öğretileri terk eden bir devlet konumunda olacaktır. Bu durum Mao'yu endişelendirecektir. Çünkü Mao tıpkı Stalin'in ölümü gibi kendisinin de ölümüyle Çin'de kurduğu bu komünist sistemin yıkılacağını düşünüyordu. Çin, ona göre iç savaş zamanında ve Japonlara karşı verilen mücadele dönemindeki ruhundan iyice uzaklaşmıştı. Öyleyse Mao'nun ölümüyle Çin'de devrimden taviz verebilirdi. Nihayetinde Mao'nun bu endişeleri ortaya Kültür Devrimi'ni çıkaracaktır.[40]

Mao'nun komünizmin devamlılığı endişesiyle ortaya çıkardığı Kültür Devrimi, Sovyet revizyonizmine, eski Çin kültürünün tamamına karşı çıkan bir hareketti. Böylece

[38] Dıllon, *Modernleşen Çin'in Tarihi*, s.313-317.
[39] Alberto Morovia, *Mao'nun Kültür İhtilali*, E Yayınları, İstanbul 1968, s.51-54.
[40] Jean Daubıer, *Çin Kültür Devrimi Tarihi*, Koral Yayınları, İstanbul 1977, s.24-25.

Çin gelenekleri ve dini öğretiler ortadan kaldırılmaya ve komünist yapılanmalar daha da güçlendirilmeye başlandı. Mao, ülkesinde komünizmi daim kılmak için geçmişten gelen bütün öğretilere karşı savaş açmıştı. Bu durum Çin'de çok büyük kültürel erozyona sebebiyet verdi. Bunun yanında Mao'nun tüm kitlelere seslenip, geleneksel ve dini otoritelere karşı çıkın çağrısı da bu devrimin toplumsal erozyonunu oluşturacaktır. Mao'nun ölümüyle Kültür Devrimi evresi bitecektir.

Çin Devrimi ve Mao sürecini özetleyecek olursak Mao'nun Marksist felsefeden etkilenmiş ve bunu Çin topraklarında uygularken temel mekanizmaya köylü sınıfını yerleştirmiş olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıdan Maoizm, Marksizm'in Çin topraklarında uygulanması sonucu ortaya çıkan bir ideoloji olmuştur. Tezimizin ana konusu olan Türkiye İşçi Köylü Partisi, Türkiye için çözüm olarak Maoizm'i benimseyecek ve devrimin kırsal alanda başlaması gerektiğini savunacaktır ama ideolojiler uygulandıkları toplumların yapısına ve çağın getirdiği ihtiyaçlara uygun şekilde ortaya çıkar. Bu açıdan Maoizm, Çin koşullarına ve Çin'in toplumsal yapısına uygun olarak ortaya çıkmış bir ideolojidir. Maoizm'in Türkiye'de ne derece uygulanabilir olduğunu ilerleyen sayfalarda anlamaya çalışacağız.

Anadolu'da İlk Sosyalist Oluşumlar

Sol kavramı, Fransız Devrimi ile ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi ise Fransız Devrimi'nin 1. Cumhuriyet Meclisi'nde yarımay biçiminde olan toplantı salonunun solunda yenilikçi ve yeni düzen taraftarlarının yer alması, sağında ise düzenden memnun olan ve düzeni korumak isteyen üyelerin yer almasıdır. İşte bu oturuş düzeni, karşıt 2 düşüncenin isimlerine sirayet ederek onlarla özdeşecek ve siyaset sözlüğüne sağ-sol kavramının girmesine neden olacaktır.[41] Konumuz çerçevesinde sol kesime bakacak olursak sol hareketin amacının kendi programını toplumun büyük bir kesimine mal etmek olduğunu söyleyebiliriz. Bu kesim, solculara göre toplumun tüm yükünü çeken ve buna rağmen hala fakir olan ve ezilen halk tabakasıdır. Sol düşünce insanı birey olarak üst görür ve birey olarak çok değerli olduğunu ve bu yüzden doğuştan birçok haklara sahip olduğuna inanır. Bütün halka siyasi vatandaşlık ardından iktisadi vatandaşlığı vermeyi

[41] Osman Ağır, "Dünya Siyasetini Etkileyen Devrimlerin Uluslararası Sonuçları: 1917 Bolşevik Devrimi", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt:16, sayı:1, 2019, s.325-342.

kendine ilke edinir. Bunlar gerçekleştiğinde en kalabalık olan sınıfın iktidarı ele alması daha kolay olacaktır. Halkın egemen olmasının önündeki en büyük engel ise özel mülkiyet ve bu mülkiyetinin hakimiyetini elinde tutan burjuvadır. Bu düşünce ile Avrupa kendi bünyesinde, sol ideoloji üzerine çalışan Karl Marx ve Engels gibi düşünürleri meydana getirecektir.

Osmanlı Devleti bu süreçte kendi iç meseleleriyle ilgilenmiş ve sorunlarını çözmek için ıslahatlar dönemini başlatmıştır. Avrupa da başlayan sosyalist hareketler, Osmanlı Devleti'nde 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren henüz yeni oluşmaya başlayan basın yoluyla duyulmaya başlanacaktır. Osmanlı literatürüne 'komünizm' ve 'sosyalizm' kelimeleri, Arapça kökenli olan 'iştirak' kelimesiyle girecektir. Burada önemle belirtmemiz gereken detay ise Osmanlı aydınlarının Avrupa gelişen bu sosyalizm fikirlerini desteklemedikleridir. Bunun sebebi ise aydınların temel amacının devletin bekasını sağlamak olduğunu söyleyebiliriz. Sosyalist anlayışında gelinecek en son aşama olan devlet kavramını ortadan kaldırmak, Osmanlı'da devlet anlayışına sıkı sıkıya bağlı olan aydınların hayalini bile kuramayacağı bir durumdu.[42] Yani aydınlar bu dönemde Osmanlı'daki sorunlara devleti korumak amacıyla bir çözüm bulma peşindeydiler. Bu açıdan sosyalizmin etkisini gösterdiği bu ilk dönemlerde Osmanlı Devleti'nin sol hareketi tam manasıyla göremediğini söyleyebiliriz.

Osmanlı Devleti, dağılma sürecinde Avrupalı Devletlerin yardım desteğini alabilmek için birçok ticari imtiyaz vermiştir. Bu imtiyazların en ağırı ise 1838'de İngiltere ile yapılan Baltalimanı Sözleşmesi olacak ve Osmanlı esnafı, seri üretimli fabrika çıkışlı İngiliz ürünlerine karşı direnemeyerek ağır darbe yiyecektir. Baltalimanı Antlaşması ile Osmanlı, sanayisi gelişmiş Avrupalı Devletlerinin açık pazarı haline gelecek ve Osmanlı ile Avrupalı Devletler arasındaki sanayileşme uçurumu böylece daha da artacaktır. Bunun üzerine Osmanlı Devleti de geri kalmamak adına sanayileşme sürecine girecektir. Tanzimat Dönemi'yle bu süreç daha da hızlanacak ve dönem boyunca 160 fabrika kurulacaktır. Bunun yanında özel sektör alanında da 214 fabrika kurulacaktır.[43] Böylece Osmanlı Devleti'nde açılan fabrikalar ülkede işçi sınıfını oluşturmaya başlayacaktır. İşçi sınıfının ağır koşullarda çalışması Osmanlı Devleti'nde işçi grevlerinin ve eylemlerinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanacaktır. Ayrıca kadınlar ve çocuklar da gittikçe işçi sınıfındaki

[42] Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1978, s. 9-10.
[43] Mustafa Kurt, K. Kuzucu, B. Çınar, K. Demir, "19. Yüzyılda Osmanlı Sanayileşmesi Sürecinde Kurulan Devlet Fabrikaları: Bir Envanter Çalışması", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı:40, 2016, s.247-254.

nüfuslarını arttıracaklardır. İşçiler, bu dönemde seslerini çıkarmakta zorlanacaklardır. Bu yüzden gizli bir şekilde 1895 yılında Tophane fabrikaları işçileri, Osmanlı Amele Cemiyeti'ni kuracaklardır. Etkili olamayan grup bir yıl sonra kapanacaktır.[44]

Osmanlı topraklarında ortaya çıkan ilk sosyalist fikirler, gayrimüslim tabaka içinde karşılık bulacaktır. Avrupa ülkeleri ve Rusya tarafından uzun bir zamandır kışkırtılan gayrimüslimler, sosyalizmin sahip olduğu ihtilalci tarafı benimseyecekler ve kendi aralarında ayrılıkçı sosyalist komiteler oluşturacaklardır. Diğer yandan 1910 yılında Osmanlı Sosyalist Fırkası kurulacaktır. Bu Osmanlı'da sosyalist anlamda kurulan ilk partidir.[45] Parti başkanı Hüseyin Hilmi'nin sürgüne gönderilmesinden Mondros Mütarekesi'ne kadar olan dönemde siyasi alanda ciddi bir sosyalist hareketlenme yaşanmamıştır. Mütareke sonrasında geri dönen Hüseyin Hilmi, İstanbul'da 1919 yılında Türkiye Sosyalist Fırkası ismiyle tekrardan faaliyete başlamıştır ama Hilmi'nin çabaları işe yaramamıştır. Çünkü parti, kurumsallaşmayacak ve sadece Hüseyin Hilmi'nin bünyesinde var olacaktır. Bu sebeple Hüseyin Hilmi'nin ölümüyle parti de tarih sahnesinden silinecektir.[46] Mete Tunçay, Hüseyin Hilmi'nin kurduğu partinin sosyalist ideolojiyi tam anlamıyla yansıtmadığını ve yerine oturmamış bir sosyalizmin anlayışı olduğunu belirtir. Hilmi birçok açıdan sol tarafa yakındır ama ortaya koyduğu anlayışlar işçi sınıfını anlamaktan uzaktır, bu da partinin işçi sınıfı içinde kök salmasını engelleyecektir. Bunun yanında Tunçay, Hilmi'nin ortaya koyduğu önemli bir fikirden bahseder. Bu da komünizmi halkın benimsemesi için İslamiyet ile birleştirme fikridir. Hilmi, sosyalist olmanın Müslüman olmanın bir gereği olduğunu iddia eder ve sosyalizmi yaymak için İslami bir zemin oluşturmaya çalışır.[47] İslamiyet'i sosyalizm ile birleştirme fikri, Millî Mücadele döneminde Türkiye'de oluşacak sol fraksiyonlarda karşımıza tekrardan çıkacaktır.

Komünizm ve sosyalizm fikirlerinin büyümesi ve gelişmesi için siyasi bir boşluğun ya da otorite eksikliğinin var olması gerekir. Örneğin 1.Dünya Savaşı sırasında Çarlık Rusya'sı çok zayıflamıştı ve devletin sözü halka geçmiyordu. İktidarın bu zayıflığı

---

[44] Lütfi Erişçi, *Sosyal Tarih Araştırmaları*, TÜSTAV Yayınları, İstanbul 2003, s.91-92.
[45] Tarık Zafer Tunaya*, Türkiye'de Siyasal Partiler Cilt: I*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1984, s. 248-249. Bu fırka ve yayınları için bkz. Selçuk Gürsoy, *Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Yayınları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.
[46] Serhat Sipahi, "Türkiye Komünist Partisi Öncülerinden Şefik Hüsnü'nün Moskova'ya Gönderdiği Rapor Çerçevesinde İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Komünizm", *Avrasya Beşerî Bilim Araştırmaları Dergisi,* Cilt:1, Sayı:2, s.113.
[47] Tunçay, *a.g.e.*, s.28-36.

ülkede özgür bir ortam oluşturmuş ve sosyalist fikirlerin yeşermesi için uygun olan ortamı yaratmıştı. Aynı şekilde Osmanlı Devleti'ne bakacak olursak, sosyalist fikirlerin bu otorite eksikliğinde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. 1.Dünya Savaşı akabinde Osmanlı Devleti'nin siyasi otoritesi kalmamış ve İstanbul işgal edilmiştir. İşgal sürecinde İtilaf Devletleri'nin istekleri doğrultusunda hareket eden Osmanlı padişahının da sözünün bir hükmü kalmamıştır. Ülkenin dört bir yandan işgal edilmesine bir çözüm bulmak için her kesimin sunduğu öneri ise farklıdır. Bir yandan Kuvayımilliye ile direnerek çözüm arayan kesim diğer yandan ülkeyi kurtarmak için manda yönetimini çare olarak gören kesim vardı. Kimilerine göre ise Bolşevik olmak ve SSCB'ye bağlanmak bir diğer çözümdü. Biz konumuz çerçevesinde bu son grup ile ilgileneceğiz.

Kurtuluş Savaşı başladığında genel olarak Osmanlı tablosuna bakarsak bitkin ve çökmüş bir manzarayı seyredebiliriz. Bunu daha iyi tasavvur edebilmek için günümüz koşullarında ABD, Rusya, Çin gibi dünya devlerinin Türkiye'ye savaş ilan ettiğini, işgale başladığını ve buna karşın Türkiye'nin hiç müttefikinin olmadığını düşünelim. Bu durumda kurtuluş çok düşük bir olasılık olurdu. Şimdi bu pencereden Osmanlı'nın o dönemdeki durumuna bakacak olursak yıllarca savaştan çıkmamış ve bitkin olan Osmanlı Devleti için başarı olasılığının ne kadar düşük olduğunu görürüz. Devlet, 1912 Balkan Muharebeleriyle uzun yıllar sürecek olan savaşlar silsilesini başlatmıştır. Ardından 1914 yılında 1.Dünya Savaşı'na katılmış ve birçok cephede ağır yenilgiler almıştır. 1918 yılında savaş sonuna gelindiğinde ise geriye sadece ağır kayıplar vermiş, cephane ve mühimmat açısından çok zayıf bir Osmanlı kalmıştır. Bu konjonktür içinde kurtuluşa ulaşmak birçok insan tarafından doğal olarak imkânsız gözüküyor, çoğu kesim Osmanlı'nın kendi gücüne dayanarak varlığını devam ettiremeyeceğini düşünüyordu. Millî Mücadele döneminin önemli dönüm noktalarından birini teşkil edecek Erzurum Kongresi'nde bile manda ve himaye fikrini destekleyen bir grubun olmasının sebebi de bu çaresizlik duygusudur.

Millî Mücadele'yi başlatan Mustafa Kemal öncülüğündeki grubun bu ortam içinde görebildiği tek müttefiki ise Sovyet Rusya'ydı. Düşmanımız ortaktı o halde neden mücadelemiz de ortak olmasın diye düşünüldü. Ayrıca Milli Mücadele'nin gerçekleştirebilmesi için teçhizatın kuvvetlendirilmesi, ciddi bir para ve mühimmat desteğinin gelmesi şarttı. Sovyet Rusya bunu verebilecek kuvvetli bir devlet olarak görülüyordu, gelecek yardımlar hayati bir öneme sahipti. Diğer yandan Sovyet Rusya, kapitalist dünyaya savaş açmış ve kapitalist devletlere direnen ülkelere destek verme

siyasetine başlamıştı. Ayrıca kurulacak yeni Türkiye'nin rejimini merak ediyor ve komünist bir rejim üzerine kurulmasını istiyordu. Türkiye'nin komünistleşmesinin Sovyet Rusya açısından bir diğer avantajı, Türkiye'nin önemli bir konumda bulunan Müslüman bir ülke olmasıydı. Türkiye'nin komünist olması, İslam dünyasının da komünist olmasının önünü açılabilirdi.[48] Bu süreçten sonra Sovyet Rusya, Türk topraklarında Bolşevizm'i yaymak için faaliyetlerine başlayacak, bu amaçla birçok Rus ajanını da harekete geçirecektir. Sovyet Rusya'dan gelecek olan yardımların Millî Mücadele'nin geleceği için hayati bir önem taşıdığını belirtmiştik, bu yardım zorunluluğu Sovyet Rusya'ya karşı olumlu gözükmek adına Türk topraklarında çeşitli komünist partilerin kurulmasına zemin hazırlayacaktır. Onlardan biri Yeşil Ordu'dur. Mustafa Kemal, partinin kuruluşunu Sovyetlere karşı pozitif bir mesaj vermek adına onaylayacaktır.

Yeşil Ordu

Yeşil Ordu ismiyle kurulan cemiyet gizli bir kuruluştu. Mustafa Kemal'in onayıyla kurulmuştu ve üyeleri de Mustafa Kemal'in yakın çevresindeki kişilerdi. Yeşil isminin seçilmesinin nedeni yeşil renginin İslami açıdan bir kutsallığı simgelemesidir. Böylece halka, askere manevi anlamda kuvvet vermesi amaçlanmıştır. Cemiyetle alakalı birçok efsanevi rivayet vardır. Bunlardan biri Rusya'daki iç savaşta General Denikin'in öncülüğündeki Beyaz İhtilalciler'e karşı Bolşeviklerle birlikte savaşan Müslümanlardan oluşan ordunun adının da Yeşil Ordu olmasıdır. Bu dönemde Kafkaslar da Rusya ile savaşan Enver Paşa bu rivayetinde etkisiyle Anadolu da kurulan Yeşil Ordu ile ilişkilendirilmiştir. Bir diğer rivayet de ise Yeşil Ordu, Kazım Karabekir'in Mustafa Kemal'in askeri anlamda destek istemesiyle kurduğu Yeşil Ordu Müfrezesi ile bağdaştırılmıştır. Dadaşlardan oluşan bu müfreze ve o zamanlar patlak veren isyanlara karşı Ankara'yı koruma amacıyla Karabekir'in kurduğu bir birliktir. İşte bu rivayetler sonucunda Yeşil Ordu adı, Millî Mücadele zamanında Anadolu'da efsaneleşmiş bir isim haline gelmiştir. Şimdi inceleyeceğimiz Yeşil Ordu ise 1920'nin bahar aylarında teşekkül edilecektir.[49]

[48] Aykut Cankut, "Milli Mücadele Dönemi Türkiye-Rusya İlişkileri", *İnternational European Journal of Managerial Research Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, 2018, s.79-80.
[49] Tunçay*, a.g.e.*, s.74-77.

Cemiyetin Mustafa Kemal'in de onayıyla kurulduğunu belirtmiştik. Mustafa Kemal'in onay vermesinin sebebi Yeşil Ordu Cemiyeti'nin daha Ankara'da düzenli orduya geçilmemişken kurulmasıdır. Biraz daha açacak olursak Mustafa Kemal, cemiyetin ülkede çıkan iç isyanlara karşı yararlı olabileceği görüşündeydi. Yeni zihniyetle bu isyanlarla mücadele edilebileceği ve bu yüzden eski zihniyetli bir ordu ile iş görülemeyeceğini düşünüyordu. Yani yapılacak inkılapları anlayabilecek ve teşkilat kurmayı kararlaştırdıklarında bu teşkilat vasıtasıyla iç isyanları bastırmak daha kolay olacaktı. Yeşil Ordu Cemiyeti bu amaçlara uyuyordu. Lakin olaylar Mustafa Kemal'in istediği şekilde ilerlemeyecektir. Mustafa Kemal'in onayı ise cemiyet içindeki bazı insanlar tarafından kötüye kullanılacaktır. Yaptıkları her harekette Mustafa Kemal'in onayını öne sürecekler ve bu onayı kendi emellerini gerçekleştirmek amacıyla bir kılıf gibi kullanmaya başlayacaklardır.[50]

Cemiyetin çoğunluğunu Ankara'da ulusçu aydınlar oluşturuyordu. Üyeler arasında dönemin iki bakanı Sıhhiye Vekili Dr. Adnan Adıvar ve Maliye Vekili Hakkı Behiç bulunuyordu. Bu isimlerin yanı sıra cemiyette Muğla mebusu Yunus Nadi, Eskişehir Mebusu Eyüp Sabri, İzmit mebusu Hamdi Namık, Saruhan mebusu Reşit, Bursa mebusu Şeyh Servet Efendi vardı. Ayrıca belirtmemiz gerekir ki cemiyetin çoğunluğunu İttihatçılar oluşturuyordu. En etkili isimler ise Hakkı Behiç, Yunus Nadi, Eyüp Sabri ve Çerkes Ethem'in ağabeyi Çerkes Reşit Bey olacaktır. Bu aşamada Çerkes Ethem henüz cemiyete üye değildir.[51]

Yeşil Ordu, Anadolu'da yayılma amacıyla yaptığı konuşmalarda Bolşevikliğin İslam'ın uygulamasından başka bir şey olmadığını söyleyerek, Bolşevizm'i İslami bir zemine oturtmaya çalışıyordu. Bu durum Bolşeviklerin, İslam memleketlerindeki taraftarlarının çoğalması için kendi programlarının dini zeminde yorumlanmasına izin vermesinden de kaynaklanıyordu. Yayınlanan Yeşil Ordu Beyannamesi tam olarak bir İslami Bolşevizm'di. Beyanname, dünyadaki her şeyin fakir kesiminin eseri olduğunu fakat fakirlerin buna rağmen aç, susuz, sefil ve evsiz olduğundan bahsederek ezilen bu kesimin gözlerini açmasını tavsiye ediyordu. Ayrıca Allah'ın insanların hepsini eşit yarattığını ve bu yüzden korkmamalarını ve seslerini çıkarmalarını söylüyordu. Örnek

[50] İmren Arbaç, "Milli Mücadele Dönemi Rus-Türk İlişkilerinde Yeşil Ordu-Çerkes Ethem- Mustafa Suphi ve Arkadaşları Üçgeni", *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, 2017, s.40.
[51] Feridun Kandemir, *Atatürk'ün Kurduğu Komünist Partisi ve Sonrası*, Yakın Tarihimiz Yayınları, İstanbul 1965, s.12.

olarak da Bolşevik İhtilali'ni göstererek, iktidarın fukaranın eline geçtiğini belirtiyordu.[52] Yeşil Ordu'ya göre Sovyet topraklarında herkese eşitlik sağlanmıştı ve bu Türk topraklarında da gerçekleştirilebilirdi. Bu beyannameden de anlaşılacağı üzere Yeşil Ordu, İslami değerlere karşı saygılı olan ve bu değerlerin istismarına da açık olan Anadolu halkının bu yumuşak karnına dokunmaya çalışarak Bolşevizm'i bir kurtuluş yolu olarak benimsetmeye çalışmıştır. Hedef kitle ise işçi ve köylü kesimidir.

Cemiyetin sonunu getiren olay ise Çerkes Ethem'in bu cemiyete katılmasıydı. Çünkü Çerkes Ethem o dönemde elinde ciddi bir askeri güç bulunduruyordu ve Ankara'da düzenli bir ordu henüz kurulmamıştı. Ankara'nın elinde ordusunun olmayışı, Yunanlılara karşı en etkili mücadeleyi Çerkes Ethem'in yapmasına sebep olmuştu. Telaşın esas sebebi ise Çerkes Ethem'in İttihatçı kadroyla sağlam bir ilişki içinde olmasıydı. Böylelikle Çerkes Ethem, Milli Mücadeleye el koyarak İttihat ve Terakki liderlerini Milli Mücadele'nin başına geçirebilirdi. Çerkes Ethem vesilesiyle Yeşil Ordu Cemiyeti 'de silahlı bir güç haline gelmişti. Bu durum Mustafa Kemal'in endişelenmesine yol açacaktır. Ayrıca yukarıda da belirttiğimiz gibi Mustafa Kemal, Yeşil Ordu'yu Millî Mücadele karşıtlarına engel olması ve Sovyet Rusya ile başlayan ilişkilerde olumlu bir imaj çizmesi amacıyla onaylamıştı fakat cemiyet amacından saparak komünist bir devlet kurma yolunda ilerliyordu. Buna engel olan Mustafa Kemal cemiyeti 1920 yazında kapatacaktır.[53]

Çerkes Ethem'in Bolşevik faaliyetleri, Yeşil Ordu kapatıldıktan sonra da devam edecektir. Konuyu biraz daha açacak olursak Ethem ve çevresindeki Bolşevik etkisinin en belirgin örneği olarak Kuvayıseyyare içinde Bolşevik Taburu'nun teşkil edilmesini gösterebiliriz. Ordu içindeki bir müfrezenin bayrağı da Bolşevikliği temsilen kırmızı ve İslami temsilen yeşil renkten oluşuyordu. Bunun yanında Çerkes Ethem'in kontrolünde bulunan bölgelerde komünist yayınlar çoğalmaya başlamıştı. Seyyare-i Yeni Dünya Gazetesi, Çerkes Ethem'in desteğiyle kurulmuştu ve İslami Bolşevizm'i savunan yazılar yayınlıyordu.[54] Bolşevizm ideolojisi Çerkes Ethem'i iyice kuşatmıştı, Ethem ülkenin kurtuluş çaresini Bolşevik olmakta görüyordu. Ethem'in faaliyetleri, düzenli orduya geçişle birlikte düzensiz milis kuvvetlerin ortadan kaldırılmasıyla son bulacaktır.

---

[52] Kandemir, *a.g.e.*, s.13-14.
[53] Arbaç,"a.g.m.", s.46-47.
[54] Zübeyir Uzun, *Milli Mücadele'de Çerkez Ethem ve Kuva-yı Seyyare'nin Faaliyetleri (1919-1920),* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2008, s.95-101.

Son olarak Yeşil Ordu Cemiyeti'nin o dönemin ihtiyacından doğarak sosyalizmle İslamiyet'i birleştirmeye çalışan bir politika izlediğini söyleyebiliriz. Ne geniş halk kitlelerine hitap edebilmiş ne de kendi içinde ciddi adımlar atabilmiştir. Mustafa Kemal'in yetkisiyle kurulmuş ve onun yetkisiyle kapanmıştır. Kısa süreli bir siyasi hayatı olmuştur. Bu cemiyetin kapatılması, Türkiye Komünist Partisi'nin kurulmasına neden olacaktır.

Resmi Türkiye Komünist Fırkası

Yeşil Ordu Cemiyeti kapatıldıktan sonra 1920 yılı içinde 3 tane daha komünist parti ortaya çıkacaktır. Bunların birincisi Bakü'de Mustafa Suphi öncülüğünde oluşmuş Türkiye Komünist Partisi'dir. Diğeri Anadolu topraklarında kurulan Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'dır. Üçüncüsü ve şimdi inceleyeceğimiz parti ise bizzat Mustafa Kemal tarafından kurulacak Türkiye Komünist Fırkası'dır.[55] Tüm bu adını zikrettiğimiz partilerin üzerinde duracağız ama ilk olarak Türkiye Komünist Fırkası'nı ele almamız gerekiyor. Rusya ile Millî Mücadele hareketinin ortak düşmanlara sahip olması ve emperyalist kuvvetlere karşı Rusya'nın da mücadele vermesi sonucunda iki tarafın doğal bir müttefik haline geldiğini belirtmiştik. Zamanla Rusya'da Anadolu mücadelesini desteklemeyi kabul etmiş ve böylece ilişkilerde olumlu bir hava esmeye başlamıştır fakat olumlu havanın tesiriyle Rusya'nın Anadolu toprakları için farklı planları olduğunu birçok kişi sezememişti. Bu plan Rusya'nın gönderdiği ajanlarla yaptığı propagandalarla Anadolu'ya Bolşevizm yoluyla hâkim olmak istemesidir. Anadolu Hareketi, Sovyet Rusya'dan dostane bir tutumla silah, mühimmat ve para yardımı göreceğini beklerken, memleketin elden gitme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı. Bu bilinçsizlikle git gide Anadolu'da Bolşevizm tehlikesi artıyordu. Buradaki tehlikeyi tam vaktinde sezen kişiyse Mustafa Kemal oldu. Önceleri tehlikeli olmayan ve Mustafa Kemal'in de yetkisi dahilinde kurulan Yeşil Ordu Cemiyeti, Çerkes Ethem'in bu cemiyete katılması ve cemiyetin silahlı bir güce kavuşmasıyla tehlikeli bir hale dönüşmüştü. Bu tehlikeyi sezen Atatürk ise bu oluşuma son vermişti. Hem bu cemiyetin üyelerini kontrol altında tutmak hem de ülkede yayılan Bolşevizm tehlikesine karşı bir çözüm bulmak adına Mustafa Kemal, tamamen devletin denetimde olan ve ülkedeki bütün sol hareketleri kendi bünyesinde toplayabilecek bir cemiyet kuracaktır. Fırka aynı zamanda Bolşevizm

[55] Emel Akal, *Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s.370.

ideolojisi etrafında toplanan İttihatçı grubu tehlikeli bir oluşum haline gelmeden denetleyecek ve Anadolu'da kurulmuş tehlikeli nitelikteki sol faaliyetlere son verecekti.

Bu amaçları gerçekleştirmesi niyetiyle Türkiye Komünist Fırkası, 18 Ekim 1920 tarihinde kuruldu. Partinin üyeleri ise Atatürk'ün yakın çevresinden oluşuyordu. Hakkı Behiç, Yunus Nadi, Eyüp Sabri, Adnan Adıvar gibi Yeşil Ordu Cemiyeti'ndeki isimlerin yanı sıra Tevfik Rüştü Aras, Mahmut Esat Bozkurt, Kılıç Ali, İhsan Eryavuz, Refik Koraltan, Mahmut Celal Bayar, Çerkes Ethem, Fevzi Çakmak, Ali Fuat Cebesoy, Kazım Karabekir, Refet Bele ve İsmet İnönü'de parti üyeleri arasındaydı.[56] İçişlerinde vilayetlere yapılan bir tamimle fırkanın teşekkülü haber verilmiş ve Yeşil Ordu'nun da Türkiye Komünist Fırkası'na dönüştüğünü bildirilmiştir. Partinin bir diğer amacıysa Rusya'nın ilişkilerdeki çekingenliğini ortadan kaldırmaktı.[57]

Türkiye Komünist Fırkası dıştan bu amaçları gerçekleştirmek için komünist bir parti havası veriyordu ama gerçekte komünist ilkelerden uzaktı. Bunu örneklemek adına hükümetin resmi gazetesi Hakimiyet-i Milliye'nin bir yazısına bakalım: *"Bir memlekette kapitalizm zulmü dahilden değil hariçten gelecek olursa, o memlekette zenginle fakirin aynı zulme karşı birleşmesi kabildir. ... Anadolu'da Rusya'daki tarzda haşin ve kanlı bir proletarya diktatörlüğü tesisine lüzum kalmaksızın komünizm tahakkuk edecek ve belki de imha için sark olunan kuvvetler ihyaya tahsis edileceği için Anadolu komünizmi daha feyyaz, daha müstemir neticelere doğru gidecektir."*[58] Bu sözlerden partinin Sovyetlerin Anadolu'da gerçekleştirmek istediği proletarya ihtilali meselesine olan karşıt tutumunu görüyoruz. Oysaki komünist sistemi savunduğunu söyleyen bir parti proletarya devrimini kendine ilke olarak benimsemelidir. TKF ise bunun şart olmadığını söylüyor ve aynı zamanda da komünist çevreleri itmemek adına ılıman bir tutum sergiliyordu. TKF'nin komünizme karşı gerçek düşüncesini anlamamız adına çok güzel bir örnek teşkil eden ve direkt olarak Türkiye Komünist Fırkası'nın yayın organı olan Yeni Gün gazetesinde yayınlanmış olan bir diğer yazı da şöyledir:

> *"Halihazırda komünist fikirlerin teşkil ettiği program, memleketimiz için sadece zararlı değil aynı zamanda tahripkârdır. Bir asker vatanı olması gerekmediğini idrak*

[56] Hamit Erdem, *1920 Yılı ve Sol Muhalefet: Yeşil Ordu Cemiyeti, (Hafi)-gizli- Türkiye Komünist Partisi, Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası, (Resmi) Türkiye Komünist Fırkası*, Sel Yayıncılık, İstanbul 2010, s.248-149.
[57] Tunçay*, a.g.e.,* s.83.
[58] Tunçay, *a.g.e.,* s.85.

ederse, onu savunmak için ortaya çıkmaz; milletlerden nefret edilmeyeceğini duyarsa gidip Yunanlılarla dövüşmez… Bundan başka, bizim parti faaliyetimiz, Sovyet Rusya'nın idari teşkilatı bilinmediği için, herhangi bir müsbet iş yapamayacak ve iktisadi hayatın eski temellerini yıkarak memleketi harap edecektir. Her şeyden önce, Sovyet Rusya'yı tanımak ve bütün askeri cepheleri tasfiye etmek lazımdır. Şimdiki halde, biz memleketin menfaatleri için, kendi başlarına buyruk olarak hükümetimizin rızasını almadan gelen bütün tahrikçi ve propagandacılara karşı mücadele etmeliyiz. Türkiye'ye Bolşevizm'i ancak Türkler getirebilirler ve Bolşevizm ancak yukarıdan gelebilir."[59]

Burada parti Rusya'nın provokasyonla Türk topraklarında uygulamak istediği Bolşevizm'i reddeder. Çünkü bu program Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlara ve toplum yapısına uygun değildir. İşgal altında olan Türk topraklarının kurtulması askerin direnmesine bağlıdır ama komünist sistem millet ve sınır kavramlarını ortadan kaldırdığı için Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasının önünde duran bir fikirdi. Bu açıdan çok tehlikeliydi. Eğer bir komünist sistem kurulacaksa da bu Türkler tarafından kurulabilir sözü de bu açıdan Sovyet ideolojisinin direkt olarak alınmasını reddediyordu. Ayrıca Bolşevizm ancak yukarıdan gelebilir sözü ise Türk topraklarında Sovyetlerin el altından desteklediği tüm komünist yapılanmalara karşıt bir tavrı ortaya koyuyordu. Bu denetimsiz yapılanmalara son vermek ve birliği sağlamak Türkiye Komünist Fırkası'nın en önemli göreviydi diyebiliriz.

Türkiye Komünist Fırkası'nın ömrü kısa süreli olacak ve 1920 yılının Ekim ayında kapatılacaktır. Kapatılış sebebi Yeşil Ordu'da olduğu gibi yine Çerkes Ethem olacaktır. Çerkes Ethem ve adamları kurulan düzenli orduya girmek istemeyecek ve isyan edeceklerdir. Dönemin en kuvvetli sosyalistlerinden olan Çerkes Ethem'in bu isyanı, Türk Hükümeti'nin aradığı fırsatı ayağına getirmiş olacaktır. Bunu bahane ederek ülkede tüm sosyalist oluşumlar Türkiye Komünist Fırkası de dahil olmak üzere kapatılacaktır. Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası da bundan etkilenecek ve üyeleri yargılanacaktır. [60]Aynı şekilde Mustafa Suphi ve adamlarının şüpheli ölümü de bu dönemde gerçekleşecektir. Parti kısa ömürlü de olsa komünizmin halka yayılmasını engellemiştir.

[59] Tunçay, *a.g.e.,* s.86.
[60] Erdem, *a.g.e.,* s.262-265.

Mustafa Suphi ve Türkiye Komünist Partisi

Buraya kadar incelediğimiz Türkiye'de kurulan ilk sol oluşumlar, çoğunluğu Müslüman olan Anadolu halkını komünizme ısındırmak için İslamiyet ile komünizmi birleştiren bir fikri zemin inşa etmişler ve komünizmin İslamiyet ile aynı öğretileri savunduğunu söylemişlerdir. Bu açıdan komünizm ideolojisinin gerçek ekseninden sapmışlardır. Şimdi inceleyeceğimiz Bakü'de Mustafa Suphi öncülüğünde kurulan Türkiye Komünist Partisi ise bu açıdan diğer partilerden ayrılır. Sovyet Rusya etkisinin daha çok hissedildiği bir coğrafya da oluşan parti, gerçek bir komünist partisi niteliğindedir ve 3.Enternasyonele bağlı bir oluşumdur.

Bu oluşumun kurucusu olan Mustafa Suphi'yi inceleyecek olursak Suphi'nin öğrenciliği sırasında sosyalizme ilgi duymaya başladığını söyleyebiliriz. Bab-ı Ali Baskını'ndan sonra başlayan İttihat ve Terakki'nin sıkı idaresi sırasında, yönetime karşı girişilen hürriyet mücadelesinde çok az da olsa Mustafa Suphi'yi görmekteyiz. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesine kadar sürecek olan bu dönemde kurulan "Millî Meşrutiyet Fırkası" ve onun yayın organı durumundaki 'İfham' Gazetesi dahilinde de siyasi faaliyetlerde bulunmuş, Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinden kısa süre sonra İttihat ve Terakki'nin oluşturduğu baskı havasından kaçmak için arkadaşlarıyla birlikte Rusya'ya gitmiştir. Rusya'da bulunan aç ve sefil olan Türkleri teşkilatlandırmış ve sosyalizmi yaymaya çalışmıştır. Bolşevik Devrimi'nin gerçekleşmesiyle birlikte Suphi, Moskova'ya gelerek burada Rusya Komünist Fırkası'yla temasa geçmiştir ve Yeni Dünya isimli ilk komünist gazetesini çıkarmaya başlamıştır. İlerleyen süreçte Türk Sol Sosyalistleri Birinci Kongresi'ni açmış ve bu kongrede Türk komünist gruplarını teşkilatlandırmıştır. Stalin'e bağlı olan "Doğu Hakları Merkezi" bürosunda Türkleri temsil ederek başkan olmuştur. 1919 yılında toplanan 3.Enternasyonel'e de benzer bir vazife ile Türkleri temsilen katılmıştır. [61]

1920 yılının Eylül ayına gelindiğinde ise Komintern, Şark Milletlerine hitaben Bakü Kurultayı'nı toplamıştır. Bu kurultayın amacı Doğu'da yıllardır emperyalist güçlerin baskısı altında olan devletlerin, bu güçlere karşı ayaklanmalarını sağlayarak onları devrime teşvik etmekti. Yani bu bölgelerde milli kurtuluş hareketlerinin başlamasını istiyorlardı. Bunun başlaması kendi amaçlarına da hizmet edecekti.

[61] Adil Dağıstan, "Millî Mücadele'de Mustafa Suphi Olayı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* Cilt: 12, Sayı: 34, 1996, s.172-175.

Böylelikle Batılı kapitalistlere karşı Sovyet anavatanının güçlü bir desteğe kavuşmasının zemini oluşacak ve Doğulu devletler başkaldırırsa dünya devriminin gerçekleşmesi daha da hızlanmış olacaktı. Kurultay sonrasında Türkiye Komünist Fırkası'nın ilk kongresi yapılmış, kongreye katılanların her biri Türkiye'nin bir vilayetinin temsil etmiştir.[62] Yapılan toplantılar sonucunda Türkiye Komünist Partisi başkanlığına Mustafa Suphi seçilmiştir. Parti faaliyet merkezi olarak Anadolu'yu seçmiştir.

Anadolu'yu faaliyet noktası olarak seçen Mustafa Suphi, partinin başına gelmeden önce Anadolu ile bağlantı kurabilmek adına Mustafa Kemal'e parti üyesi Süleyman Sami Bey aracılığıyla mektup göndermiştir. Suphi, mektupta Anadolu'da nasıl bir Bolşevizm kurulabileceğini sormuş, Bolşevizm'in teşkilatlanması ve uygulamaya konulabilmesi için uygun şartların olup olmadığını anlamaya çalışmıştır. Ayrıca mektupta Sovyetlerin kendisini yetkili olarak görevlendirdiğini belirtmiş ve Sovyet yardımlarının da Bakü'deki teşkilat üzerinden yapılacağını söylemiştir. Bu mektubun dışında Suphi, Kazım Karabekir'e de mektup göndermiştir. Büyük Millet Meclisi ile temasa geçmek için birçok teşebbüste bulunan Suphi, diğer yandan Anadolu topraklarında kurulan sol örgütlere kendi propagandacılarını gönderiyor ve teşkilatlanma çalışmaları yapıyordu. Mustafa Kemal, Bolşevizm'in Anadolu'da yayılmasına karşıydı ama bir yandan da gelecek yardımın önünün açılması gerektiğini biliyordu. Bu yüzden mektubu cevaplandırmayıp, zaman kazanmaya çalışmıştır.[63] 13 Eylül 1920 tarihine gelindiğinde ise Mustafa Kemal bir cevap mektubu kaleme almıştır. Mektupta Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin emperyalizm ve kapitalizm karşı mücadele ettiğini bu açıdan Sovyet teşkilatından farksız olduğunu belirten Mustafa Kemal, Mustafa Suphi'nin Bakü'de teşkil ettiği parti ile Büyük Millet Meclisi'nin ilişki kurmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Mektubun sonunda Büyük Millet Meclisi'ne bir yetkili göndermelerini ve Türk yetkilisi olarak Bakü'ye gönderilmiş olan Memduh Şevket Bey'le temasa geçmelerini söylemiştir.[64]

Suphi, Mustafa Kemal'den mektup alması, Anadolu'nun Sovyet yardımı için kendisine başvurması ve yardımların gelmesi için ılımlı bir politika güdülmesi sonucunda iyice cesaretlenecektir. En başından beri Bolşevizm'i Anadolu'da yayma planını gerçekleştirmek isteyen Suphi, bu cesaretle Anadolu'ya gelecektir. Suphi'nin Anadolu

[62] Mustafa Yılmaz, "Mustafa Suphi Olayı", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Cilt: 2, Sayı:1 1987, s.307.
[63] Yılmaz, "a.g.m.", s.305-306.
[64] Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s.279-280.

macerasına girmeden önce Anadolu topraklarında gerçekleştirdiği faaliyetlere kısaca bakalım. Mete Tunçay'a göre bu faaliyetler 4 ana koldan oluşmaktadır. Bunların ilki teşkilatlanmadır. Suphi Anadolu'ya fiilen geçmeden önce birçok noktada partinin şubelerini açmış ve buraya yetkili isimleri göndermiştir. İkinci olarak aktif bir şekilde yayınlar çıkarmış ve Anadolu içinde yaydığı bildirilerle Türk milletinin kapitalist devletlerin zulmü altında olduğunu söylemiş, bunun çözümü olarak da evrensel inkılap hayalinin kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Üçüncü ana kol olarak istihbaratı gösteren Tunçay, partinin Anadolu topraklarına 34 ajan gönderdiğini ifade etmiştir. Partinin tehlike teşkil edebileceği son kolu ise askeri yönüdür. Suphi, 1.Dünya Savaşı sonrası Bakü'de ve Kafkas bölgesinde esir kalan askerlerden Türk Kızılordu Birliğini kurmuş ve bu birliği de Anadolu'da aktif etmek istemiştir.[65] Tüm bu faaliyetler, bir bütün halinde düşünüldüğünde Türkiye Komünist Partisi'ni tehlikeli bir konuma taşıyordu. Anadolu'da düzenli ordu henüz yeni bir şekilde teşkilatlanıyordu ve önceliği de İtilaf Devletleri tarafından işgal edilen bölgeleri kurtarmaktı. Bu durumunda Bakü'den gelecek askeri teşkilatlı bir komünist yapılanması, tehlikeyi daha da arttırabilecek bir durumdu.

Bu bilgileri de göz önünde bulundurarak Mustafa Suphi'nin Anadolu'ya geliş meselesine geri dönelim. Mustafa Suphi'nin Anadolu'ya geçişi artık hayalini fiiliyata dökme isteğinin de bir sonucuydu. Suphi'nin Anadolu'ya gelmesi, TBMM Hükümeti'nin bilgisi ve izni dahilindeydi ama bu izin biraz da zoraki verilmiştir.[66] Çünkü TBMM, yukarıda da bahsettiğimiz nedenlerle tehlikenin farkındaydı. Sadece ilişkilerin sertleşmemesi adına daha yumuşak bir politika izliyordu. Bunun sonucunda da Mustafa Suphi ve arkadaşlarının Anadolu'ya gelme isteklerine izin vermek durumunda kalınmıştı.

Anadolu topraklarına ayak basan Mustafa Suphi ve heyeti 28 Aralık 1920'de Kars'a ulaşmışlardı. Komünizm tehlikesinin farkında olan Kazım Karabekir Paşa, bu tehlikenin bertaraf edilmesi için gelen heyetin sınır dışı edilmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu da açıktan gerçekleşemezdi, kendiliğinden olmalıydı. Bu yüzden heyeti Erzurum'a götürmeye karar verdi. Böylece Erzurum halkı bu heyeti istemeyecek, heyette halkın kendilerine olan tepkisini görecek ve geri dönme kararı alacaktı. Bu amaçla Karabekir, Mustafa Suphi ve arkadaşlarını Erzurum'a sevk etmiştir. Erzurum'da halk, tam da Karabekir'in beklediği gibi Mustafa Suphi'ye karşı ayaklanmıştır. Tepki olarak dükkanlar bile kapatılmıştır. Böylece Mustafa Suphi ve heyeti Erzurum'a sokulmayarak, Trabzon'a

[65] Tunçay, *a.g.e.,* s.105-107.
[66] Aslan, *a.g.e.,* s.288-291.

nakledilmiş ve planın son aşamasına gelinmiştir. Yol boyunca hiçbir menzilde heyete yiyecek ve yatacak yer verilmemiştir.[67] Diğer yandan Mustafa Suphi ve arkadaşlarını karşılamak için Trabzon'daki Sovyet Konsolosu Bagirov görevlendirilmişti ancak Mustafa Suphi ve arkadaşları kendisini bekleyenlere gösterilmeden Kâhya Yahya'nın verdiği motorlara bindirilerek yola çıkartılacaklar ve çok geçmeden Yahya'nın adamları arkadan başka bir motorla gelerek Mustafa Suphi'nin karısı hariç tüm heyeti öldürecektir. Mustafa Suphi meselesi böylece son bulacaktır.

Ölümünde Kâhya Yahya ismi ön plana çıksa da bu emri kimin verdiği tam olarak bilinmemektedir. Bununla alakalı birçok tez ortaya atılmıştır. Bir kesim Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmesinden Ankara Hükümeti'ni sorumlu tutmuş ve gerekçe olarak Çerkes Ethem Ayaklanması ile başlayan bütün solcu hareketlere karşı hükümetin güttüğü sert politikaları göstermişlerdir. Bu politika sonucu Mustafa Suphi'nin öldürülmesi meselesini birbiriyle bağlantılı olarak görmüşlerdir. Diğer kesim ise bu ölümün sadece Mustafa Suphi'nin üzerinde bulunan ciddi miktarda parayı almak için yapıldığını iddia etmiştir. Bir başka iddiaya göre ise Mustafa Suphi'nin Galiyev'in düşünceleri doğrultusunda ilerleyen bir isim olduğunu, bu yüzden Lenin ve Stalin tarafından ölüm emrinin verildiğini iddia etmiştir.[68] Özetleyecek olursak ortada birçok iddia olmasına rağmen Mustafa Suphi'nin ölüm emrinin kimden çıktığı hala net olarak bilinmemektedir.

Mustafa Suphi'nin öldürülmesi olayının Sovyet Rusya cephesi tarafından sert bir tepkiyle karşılanma riski vardı ama sanılanın aksine Sovyet Rusya bu olay üzerinde durmayacak ve ilişkiler olumlu bir hava içinde devam edecektir. Diğer yandan Mustafa Suphi'nin öldürülmesi ve Çerkes Ethem İsyanı ile sol oluşumların kapatılarak üyelerinin yargılanması Türk solunun ilk gelişim hareketlerini büyük ölçüde engellemiştir. Bu engelin bir diğer önemli sebebi ise 1.İnönü Zaferi'dir. Bu zafer sonrasında İtilaf Devletleri, barış antlaşmasını tekrardan görüşmek üzere Türkiye'yi Londra Konferansı'na davet edecektir. İşte bu durum aydınlar ve komutanlar arasında çok büyük bir umudu yeşertecektir. Büyük Millet Meclisi, İtilaf Devletleri'ne istedikleri şartlarda bir barışı imzalatabiliriz düşüncesiyle ortamı daha da yumuşatmak adına ülkedeki tüm sol hareketleri durdurma kararı alacaktır.[69] Çünkü İtilaf Devletleri'nin en çok korktuğu şey

[67] Aslan*, a.g.e.*, s. 312-320.
[68] Dağıstan, "a.g.m.", s.187-190.
[69] Tunçay, *a.g.e.,* s.124-130.

Anadolu topraklarında sosyalizmin yayılması ve Sovyet Rusya'ya bağlanması ihtimaliydi. Hükümet bu hareketiyle barış antlaşmasında istediği şartları kabul ettirebilmek adına solculukla tüm bağının kesildiği mesajını vermek istemiştir. Bunun sonucunda da ilmek ilmek dört bir yandan işlenen Anadolu solculuğu bıçak gibi kesilmiştir.

1921 yılının başlarında Anadolu'da aniden kesilen sol faaliyetler, Londra Konferansı'nda sanılanın aksine bir etki yaratmayacak ve hükümet barışın tam anlamıyla gerçekleşmesi için Millî Mücadele'nin kesin bir zaferle nihayetlendirilmesi gerektiğini anlayacaktır. Millî Mücadele'nin kesin zaferle sonuçlandırılması meselesinde de Sovyet Rusya'nın desteğine ihtiyaç olacaktır. Bu yüzden Sakarya ve Dumlupınar zaferleri arasındaki süreç Türk-Sovyet ilişkilerinin en iyi olduğu süreç olacak ve Ankara Hükümeti bu zaferler sonrasında daha önceki süreçte yaptığı gibi sol akımlara son vermeyecektir. Bu dönemde Sovyetlere karşı iyi bir devrimci imajı çizilecektir. Oluşan iyi ilişkilerin sonucunda tutuklanan solcular serbest bırakılacak, Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası tekrardan açılacaktır. Buna ilave olarak dostluk göstergesi niteliğinde Türkiye'de 1 Mayıs İşçi Bayramı olarak kutlanacaktır. Tüm bu yakınlaşma hareketleri ve sol akımlara karşı hükümetin sergilediği olumlu hava, Kurtuluş Savaşı'nın kesin şekilde kazanılması sonucunda bitecektir. Çünkü yeni kurulan devlet, geleceğini Batı dünyasında görecek ve Batılı devletlere yanaşma politikasına geçecektir. Yeni kurulan bu devletin yönetiminde ise komünizm ve sol akımlara yer yoktur.[70]

Özet olarak Millî Mücadele döneminde kurulan tüm sol akımların kaderinin TBMM ve Sovyet Rusya arasındaki ilişkilere bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Sovyet Rusya'dan yardım almak için sol oluşumlara izin verilmiş ve teşvik edilmiştir. Zafer kesinleştiği ve artık yardıma ihtiyaç kalınmadığı zaman ise ülke içindeki sol oluşumlar da kapatılmıştır. Ülkede kurulan sol akımlı partiler, kaynağını Sovyet Rusya'dan aldıkları için ne kadar iyi niyetle kurulmuş olsalar da Sovyet Rusya'nın Anadolu'da Bolşevizm'i yayma tehlikesine karşı açıktılar. Bu durum ise hükümetin her zaman bu oluşumlara karşı daha temkinli yaklaşmasına sebebiyet vermiştir. Atatürk'ün 1935 yılında Gladys Baker'e verdiği cevap, bakış açısını anlamamız adına önemlidir. Atatürk burada şöyle demiştir: *"Türkiye'de Bolşeviklik olmayacaktır. Çünkü Türk Hükümeti'nin ilk amacı halka hürriyet ve mutluluk vermek, askerlerimize olduğu kadar, sivil halkımıza iyi bakmaktır. Türkiye'de işsizlik*

[70] Tunçay, *a.g.e.*, s.131-142.

yoktur. Milletimiz fertleri boş zamanlarında sıhhi dinlenme olanaklarına sahiptir."[71] Bunun yanında belirtmemiz gerekir ki Atatürk döneminde ülkede sol oluşumlara izin verilmemesi durumu, Sovyet Rusya ile olan ilişkilere yansıtılmamıştır ve dış politikamızın temelini Sovyet Rusya'nın dostluğu oluşturmuştur. Hatta bu dönem boyunca Sovyetlere karşı olumsuz bir yayın yapılmasına bile izin verilmemiştir.[72]

Çalışmamızın yukarıdaki bölümlerinde Türkiye'de kurulan ilk sosyalist yapılar incelenmiştir. Şimdi inceleyeceğimiz parti ise tezimizin ana konusu olan Türkiye İşçi ve Köylü Partisi ile kökensel anlamda bağlantısı bulunan ve Aydınlık Hareketi'nin de kaynağını oluşturan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'dır. Bunu diğer partilerden sonra işlememizin sebebi tez konumuzla olan bu önemli bağlantısıdır.

Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası

İşgal döneminde ülkedeki birçok kesimin kurtuluş yolu olarak farklı çözümler ürettiğini geçtiğimiz sayfalarda belirtmiştik. Şimdi işleyeceğimiz partinin kurucuları Almanya'ya giden Türk öğrencileridir ve Alman Spartakist çevresinden etkilenen bu öğrenciler, Anadolu topraklarının kurtuluşunun sosyalizmle gerçekleşeceğine inanmışlardır. Bu amacı gerçekleştirmek içinde Berlin'de Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'ni kuracaklardır. Partinin yayın organı da Kurtuluş isimli dergi olacaktır.[73] Parti sonrasında İstanbul'a gelecek ve resmi olarak kuruluş başvurusunu Temmuz 1919'da yapacaktır. Başvuru olumlu yanıtlanmasa da parti kendini kurulmuş sayarak faaliyetine başlayacaktır. Bu açıdan parti, Berlin'de ilk tohumlarını atmış ve İstanbul'da yeşermeye başlamıştır diyebiliriz. 2 kollu kurulan partinin Almanya ayağını Mehmet Vehbi (Sarıdal), Ali Nizami, Vedat Nedim Tör, İsmail Hakkı, İlhami Nafiz (Pamir), Mümtaz Fazlı (Taylan), Nurullah Esat, Namık İsmail gibi isimler oluştururken, İstanbul ayağını da Şefik Hüsnü (Deymer), Ahmet Akif oluşturuyordu.[74]

Mütareke yıllarında oluşan Kurtuluş dergisi ile sol düşüncelerini aktaran parti gerçek bir sosyalizm anlayışı içinde olmuş, ülkede yaşanan gelişmeleri sosyalizm perspektifinden değerlendirerek diğer sosyalist partilerden ayrılmıştır. Ayrışmanın en

[71] Rasih Nuri İleri, *Atatürk ve Komünizm*, May Yayınları, İstanbul 1970, s.317.
[72] İleri, *a.g.e.*, s.361-362.
[73] Tunçay, *a.g.e.*, s.143-144.
[74] Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler***,** Cilt:2, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1986, s.492.

önemli sebebi partinin sosyalizm anlayışından kaymamasıdır. Partinin emperyalizmin işgali altında olan ülke toprakları için sosyalizmi çözüm olarak gördüğünü söylemiştik ama burada belirtmemiz gereken önemli detay şudur ki; parti sosyalizmin bulunduğu ülke şartlarına göre evrildiğinin bilincindeydi, bu yüzden taklitçi ve kalıpçı bir şekilde sosyalizmin ülkeye gelmesine karşıydılar. Partiyi kuran gençlerin hedefi Türk toplumunun şartlarına ve ihtiyaçlarına uygun bir sosyalizm anlayışı geliştirmekti.[75] Dergide Türk toplumuna, dünya devletlerinin sınıfsal yapısına ve iktisadi gelişimlerine dair çok derin tespitler yapılmış, sosyalist açıdan önemli değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu yazılardan anlaşılan en önemli detay ise üyelerin sosyalist anlamdaki bilgi birikim seviyelerinin yüksek oluşuydu. Bu açıdan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'nin dönemindeki diğer sol partilere oranla daha gelişmiş ve üst seviyede bir sosyalist anlayışa sahip olduğunu söyleyebiliriz. Partiyi öne çıkaran bir diğer farklılık ise sol örgütleri birleştirme isteğidir. Ülkede kurulmuş diğer sol örgütleri aynı çatı altında toplamak isteyen Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi bunu gerçekleştiremeyecektir. Sonrasında ise yine aynı amaçla Türkiye İşçi Derneği'ni ele geçirecek ama yine başarısız olacaktır. Bunun yanında partinin yayın organı niteliğindeki Kurtuluş dergisi de işgal koşulları altında kapatılacaktır.[76]

Kurtuluş dergisinin kapatılışı 15 ay sonra Aydınlık dergisinin açılışına sebep olacaktır. Aydınlık dergisinin temelini oluşturan Kurtuluş dergisi bilgi ve birikimlerini Aydınlık dergisine aktaracaktır. Diğer yandan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi üyelerinin çoğu Anadolu'ya Millî Mücadele'ye destek vermeye gitmişlerdir. Bu parçalanma sonrasında İstanbul'da geriye kalan üyeler Aydınlık dergisini çıkarmaya başlayacaklardır. Bu çevre gizli TKP ile yakınlaşacak ve Aydınlık gazetesi bu iki çevrenin ortak bir yayın organı niteliğine bürünecektir. Derginin önde gelen ismi de Şefik Hüsnü Değmer olacaktır.[77]

Aydınlık çevresi entelektüel seviyede yazılar yazmaya devam edecektir. Yani Kurtuluş dergisi döneminden gelen bu sağlam temel sürdürülecektir. Bunun yanında Aydınlıkçıların Millî Mücadele dönemini ve Ankara Hareketi'ni desteklediklerini söyleyebiliriz. Onlara göre de emperyalist güçler alt edilmeli ve ülkeden atılmalıydı. Bunun gerçekleşmesi sürecinde ise Millî Mücadele hareketine tam destek verilmeliydi

[75] Enver Emre Öcal, *Şefik Hüsnü Değmer'den İşçi Partisi'ne Aydınlık Hareketi'nin Tarihsel Süreci*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2017, s.77-78.
[76] Hüseyin Aykol, *Türkiye'de Sol Örgütler*, Pelikan Yayınları, İstanbul 1996, s.51.
[77] Tunçay, *a.g.e.*, s.152.

ama bu destek sonuna kadar devam eden kalıcı bir destek olmayacak, sadece zaferin kazanılmasına kadar devam eden geçici bir destek olacaktı. Bunun sebebi ise sosyalizmi ülkede gerçekleştirmek isteyen Aydınlıkçıların, Millî Mücadele hareketinin başında olan Mustafa Kemal ve çevresini burjuva milliyetçisi olarak görmesidir. Onlara göre zaferin kazanılmasından sonra ülkede burjuvazi üzerine bir düzen kurulacak ve işçi sınıfının hakları bu düzen içinde yine çiğnenecekti. İşgal süresince Aydınlıkçılar ve Millî Mücadele hareketi emperyalizm ortak düşmanlığında aynı saftalardı ama savaş sonrasında kurulacak olan devletin rejimi konusunda farklı iki uçtalardı. İki tarafta emperyalizmin kalıcı bir şekilde ülkeden atılmasını istiyordu ve bu sürede geçici bir müttefiklik kurulmuştu ama sonrası için Aydınlık çevresi ülkede zaferi daim kılacak sosyalist değişiklerin yapılmasını şart koşuyordu.[78] İşte ayrım bu noktada kendini belli ediyordu. Aydınlıkçıların böyle düşünmesi sosyalist bir oluşum olduğu için çok doğal bir tutumdur; tıpkı Mustafa Suphi'nin kurduğu TKP gibi onlarda Millî Mücadele sonrası sınıfların olmadığı, burjuva egemenliğinde işçilerin ezilmediği, Komintern'e bağlı sosyalist bir devlet kurma hayali içindeydiler, zaten kurulma amaçları da bu hayal üzerine inşa edilmiştir.

Aydınlık grubunun savunduğu Millî Mücadele'nin fikri zeminine ters olan bir başka düşünceyi bu noktada açmamız gerekiyor. Aydınlık grubu sosyalist ideolojiye sahip bir teşkilattı ve sosyalizm düşüncesinin en önemli özelliklerinden biri de ırk ve millet kavramlarını ortadan kaldırmasıdır. Bu açıdan Aydınlıkçılara göre milletler yoktu. Sadece işçiler ve onları ezen burjuva kesimi vardı. Yunan-Türk savaşlarına da bu gözle bakıyorlar direkt olarak Yunanlıları suçlu bulmuyorlardı. Onlara göre Yunan işçi sınıfı masumdu, suçlu olan savaşı çıkaran ve teşvik eden Yunan burjuva kesimiydi.[79] İşte bu düşünce Millî Mücadele ruhuna ters bir anlayışı yansıtıyordu. Çünkü Millî Mücadele hareketi temelinde milliyetçi hisler barındıran ve yabancı işgaline bu hislerle karşı çıkan bir hareketti. Aydınlıkçıların ortaya koyduğu bu düşünce ise içinde Türk askeri ve Türk milletinin savaşa devam etme azmini de kırabilecek bir nitelik barındırıyordu. Bu konu çerçevesinde Fethi Tevetoğlu'nun bahsettiği, Aydınlıkçılara ait 1925 yılındaki tevkiflerde ortaya çıkan vesikaya bakalım:

[78] Öcal, *a.g.t.,* s.104-109.
[79] Öcal, *a.g.t.*, s.110.

> "*Türkiye Komünist Partisi amelenin en şuurlu fertlerinden mürekkep inkılapçı ve şuurlu bir uzviyettir. Aydınlık Grubu ve bu Grubun etrafındaki inkılapçı amele sendikalarının en şuurlu efradı ile Rumlardan mürekkep T.İ.U. amele grubu ve Hınçak Cemiyeti'nin sol grubu birleşerek Türkiye Komünist Partisi'ni teşkil etmişlerdir. Türkiye Komünist Partisi'nin gayesi, proletarya diktatörlüğü vasıtasiyle sosyalizm kuruluşuna girişmek ve kurulduktan sonra da sınıfsız, planlı, kardeş cemiyet olan komünizme varmaktır."*[80]

Bu ifade Aydınlık Grubu'nun yaşanan olaylara milliyetçi bir gözle değil sosyalist bir gözle baktığının güzel bir örneğidir. Sosyalist bir bakış açısı ile ilerleyen Aydınlık Grubu, işi vatan açısından tehlikeli gruplarla müttefiklik kurmaya kadar götürmüştür.

Aydınlıkçıların en başından beri Millî Mücadele'yi yürüten Mustafa Kemal'i ve Kemalist kesimi burjuva sınıfından gördüğünü belirtmiştik. Buna rağmen Aydınlıkçılar, gerçek tutumlarını gizliyor ve daha ılıman bir yaklaşımı benimsiyorlardı. Bu durum 1923 yılına gelindiğinde değişecek, Aydınlıkçılar gerçek görüşlerini sert bir şekilde dile getirmeye başlayacaklardır. Yayınladıkları 1 Mayıs 1923 beyannamesinde Türk burjuvazisinin komünistleri içeri attığı için kahrolmasını temenni ediyorlar, yayınladıkları bildirilerle sert tutumlarını devam ettiriyorlar ve işçi sınıfını kışkırtarak mücadeleye çağırıyorlardı. Tüm bu faaliyetlerin neticesinde partinin ileri gelen ismi Şefik Hüsnü başta olmak üzere 20'ye yakın parti üyesi Hıyanet-i Vataniye Kanunu çerçevesinde tutuklanacaktır.[81] Kısa süre sonra tutuklanan üyeler serbest bırakılacak ve faaliyetlerine kaldıkları yerden devam edeceklerdir.

Millî Mücadele'nin zafere ulaşması sonrasında Cumhuriyetin ilan edilmesi Aydınlıkçılar tarafından hoş karşılanmayacaktır. Şefik Hüsnü bu konudaki görüşlerini Cumhuriyet ilanından önce şöyle ifade etmiştir: *"...gazete haberlerinden ve münakaşalardan anlaşıldığına göre, Türkiye'yi hanedansız birer hükümdarlıktan başka bir şey olmayan Avrupa ve Amerika'daki cumhuriyetlere benzetmek mevzu-u bahs oluyor. Bu cumhuriyetler malum olduğu üzere, burjuvazya hakimiyetine en elverişli, sınıf hükümetlerinden başka bir şey değildir*."[82] Şefik Hüsnü'ye göre cumhuriyet rejimi de işçi sınıflarının ezildiği ve burjuva sınıfının ön planda olduğu bir rejimdir. Bu yüzden bu

[80] Fethi Tevetoğlu, *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910-1960)*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1967, s.92.
[81] Tunçay, *a.g.e.*, s. 163-164.
[82] Tunçay, *a.g.e*., s.171.

rejim, Aydınlıkçıların Türkiye'de kurmak istedikleri sosyalist devlet anlayışına tersti. Böylece Cumhuriyetin ilanı ile Aydınlıkçı çevre ve Kemalist çevre arasındaki uçurum daha belirgin hale gelecektir. Aydınlıkçılara göre artık kendilerini dizginlemeleri gereken bir durum söz konusu değildi. Bu yüzden bundan sonraki süreçte görüşlerini ve fikirlerini açıkça ifade etmekten çekinmeyeceklerdir.

Cumhuriyetin ilanı sonrasında Aydınlık Grubu belli bir süre ülkenin iç meselelerine karışmayacak bu konuda yazı yazmaktan uzak duracaklardır. Hatta çıkardıkları yazılarda cumhuriyetin ilanı meselesine dair bahis açmayacak ve Sovyet Devrimi üzerine yazılar yayınlayacaklardır. Aydınlıkçılar, ilerleyen süreçte kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na karşı da olumlu düşünceler içinde olmayacak, bu fırkanın da burjuva sınıfına ait bir oluşum olduğunu söyleyeceklerdir.[83] 1924 yılında Aydınlıkçılara dair önemli bir diğer gelişme ise partiye karşı yapılan baskının artmasıdır. Aydınlık Grubu artık Türkiye Komünist Partisi olarak anılıyor ve Komintern'in Türkiye şubesi gibi etkinlik gösteriyordu. Komintern'e bağlı olmasına rağmen Aydınlık Grubu, Komintern ile çatışma halindeydi. Bunun sebebi de Aydınlıkçıların Kemalist rejimi eleştirseler de çoğu noktada Kemalistlerin yanında yer almış olmalarıdır. Fakat bu durumda kalıcı olmayacak ve Aydınlık Grubu, Komintern'in tavsiye ettiği politik duruşa yanaşacaktır. Böylece Kemalist görüşlere daha sert bir tutumla karşı çıkarak, işçi sınıfı içindeki faaliyetlerini arttıracaklardır. İşçileri örgütleyen Aydınlık Grubu ya da artık diğer adıyla TKP, bu doğrultuda başarı elde edecektir. Bu siyasetlerinin bir sonucu olarak da Orak Çekiç isimli bir gazete çıkarmaya başlayacaklardır. Bu gazete Komintern'in verdiği direktifler doğrultusunda özellikle işçi sınıfına hitaben yazılar çıkaracaktır.[84]

Aydınlıkçıların faaliyetlerinin sonlanması Şeyh Sait Ayaklanması ile gerçekleşecektir. Doğu'da çıkan bu isyanla hükümet 1925 yılında Takrir-i Sükûn Kanunu'na dayanarak tüm muhalefet oluşumlarını kapatacaktır. Diğer yandan kanunun beraberinde İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmayı da getirmesi önde gelen Aydınlıkçılardan Şefik Hüsnü Değmer, Nazım Hikmet ve Hasan Ali'nin yurtdışına kaçmasına neden olmuştur. Geride kalan Aydınlık grubu da İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanarak cezaya çarptırılmışlardır. Böylece Aydınlıkçılar ve Türkiye'deki tüm sol oluşumlar 1925 yılında yapılan bu tevkifatla büyük bir darbe almışlardır.

---

[83] Özge Unsur, *Şefik Hüsnü Değmer: Türkiye Sol Hareketleri İçindeki Yeri ve Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2003, s.66-67.
[84] Öcal, *a.g.t.*, s. 125-140.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOL OLUŞUMLARIN SEYRİ

1925 tevkifatı sonrasında Aydınlıkçıların önde gelen isimlerinden Vedat Nedim Tör ve Şefik Hüsnü nasıl hareket edeceklerini belirlemek ve durum değerlendirmesi yaparak sorunlara çözüm bulmak adına 1926 yılında Viyana'da bir konferans düzenleyeceklerdir. Bu konferans Türkiye Komünist Partisi'nin görüşlerini ve belirledikleri güzergahı anlamamız adına çok önemli bilgiler içerir.[85] Konferansta Türkiye'deki iktisadi, içtimai ve siyasi meseleler derinlemesine tartışılmış ve ortaya önemli tezler atılmıştır. Konferansta üzerinde durulan önemli meselelerden biri Kemalist iktidardır. Parti Kemalist iktidara karşı tutunduğu sert tavrı açıkça ortaya koymuştur. Konferansta yapılan bu analizin bir kısmını burada nakledelim:

> *"Halk Fırkası'nın, bizzat kapitalizm yolunda hızla ilerleyen milliyetçi burjuvazinin menfaatlerini gitgide daha da münhasıran müdafaa ettiği için, emekçi kütlelerin ve orta sınıfların ızdırabını dindirmek için elle tutulur hiçbir şey yapabilmesi mümkün değildir. Onları arkasından sürüklemek için sarf ettiği ümitsiz gayretler beyhudedir ve öyle kalmaya da mahkumdur. Büyük sanayici ve ziraatçilerin büyüme ihtiyaçları onun ne toprağın fakir köylülere dağıtımını ne küçük zanaatkar işletmelerinin müessir bir himayesini, hatta ne de milli ekalliyetlere karşı bir müsamaha siyasetini düşünmesine izin dahi vermektedir. Milliyetçiliğin büyük radikal reformlar safhası 1924'ün sonunda kapandı. O günden beri de Kemalistler tüm gayretlerini bir diktatörlük rejimi lehine kendi iktisadi hakimiyetlerini tesis vazifesine teksif ettiler. Halen, mahva sürüklenen içtimai tabakalara siyasetlerini kabul ettirmek için bu baskı rejiminden başka kaynakları kalmamıştır. Böylece, bu gayri memnun halk kütlelerini gericiliğin tesirinden koparmaya ve onların aksi inkılapçı maceralara sürüklenmesine mâni olmaya muktedir yegâne siyasi teşkilat, Türkiye Komünist Fırkası'dır. Bu Fırkaya düşen, yalnızca gerici tahrikatı köşeye sıkıştırmak değil, ama aynı zamanda küçük burjuvazinin ve orta köylülüğün dağılmakta olan tabakalarını, yapacakları tazyikle hükümeti reformlar ve anti emperyalist mücadeleler yolunda ilerlemeye mecbur kılmak amacıyla, ihtilalci şiarlar etrafında toplamaktı. Kemalist*

[85] **Türkiye Komünist Partisi 1926 Viyana Konferansı,** (Çev. Sinan Dervişoğlu), Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı, İstanbul 2004, s.10-11.

burjuvazi, iktisadi kariyerinin yalnızca başındadır. Şayet beynelmilel hadiseler vaziyeti bozmazsa, kapitalizm yolunda ilerlemeye devam edecektir..."[86]

TKP, Kemalist rejime karşı fikriyatta sert bir tutumda olmasına rağmen fiiliyatta bu rejimi desteklemeye devam edecektir. Bunun sebebi Komintern'in Kemalist rejimle iyi ilişkiler kurma kararıdır. Komintern'in bağlı olduğu Sovyet Rusya, Türkiye Cumhuriyeti ile 1925 yılında Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması imzalamıştır. Bu anlaşmanın sonucunda Komintern'e bağlı olan TKP, Kemalist rejim ile olan ilişkilerini dıştan iyi tutacak ama bunun yanında içten içe Kemalist rejimin bir burjuva diktası haline gelip, işçileri ezdiği fikrine inanacaktır.[87]

1927 yılına geldiğimizde TKP içinde önemli bir olay patlak verecektir. Bu olayın sebebi parti içinde yaşanan çekişmelerdir. 1925 tevkifatından sonra yurtdışına kaçan Şefik Hüsnü Değmer faaliyetlerine burada devam edecektir. Partinin yurt içi faaliyetlerinin başında da Vedat Nedim Tör kalmıştır. Bu iki isim zamanla karşı karşıya gelmesi ise parti bir bölünmeye sebep olacaktır. Bölünmenin nedenlerinin başında Vedat Nedim Tör'ün Komintern'in aldığı kararlara uymaması gelir. Bunun üzerine Şefik Hüsnü Değmer, gizli bir şekilde ülkeye gelerek parti içindeki Vedat Nedim'in muhalefet grubunu temizlemek istemiştir. Vedat Nedim ise buna karşılık olarak Şefik Hüsnü'yü polise şikâyet ederek yerlerini söylemiştir.[88] Böylece TKP, bu ihbarla büyük bir darbe yemiş, partinin çoğu üyesi tutuklanmış ve gizli belgeleri ele geçirilmiştir. Aydınlıkçı grubun yani TKP'nin Komintern ile olan bağı da ortaya çıkmıştır. Tutuklanan parti üyeleri sanılanın aksine ağır cezalara değil, hafif cezalara çarptırılacaklardır. Örneğin Şefik Hüsnü 4 ay hapse mahkûm edilecektir. Bu tutumun sebebi de yukarıda bahsettiğimiz Sovyetler ve Türkiye arasında yapılan Dostluk Anlaşması'dır.

Parti 1929 yılında tekrardan bir tutuklanma yaşayacak ve Hikmet Kıvılcımlı gibi önde gelen komünist isimler de içeriye alınacaktır. Atatürk dönemi içinde yaşanan bu olaylara Atatürk'ün hangi bakış açısından baktığını da burada belirtmemiz gerekiyor. Atatürk'ün aynı yıl içinde komünizmle alakalı yaptığı konuşmadan önemli bir kesit şu şekildedir:

---

[86] *Türkiye Komünist Partisi 1926 Viyana Konferansı*., s.196-197.
[87] Öcal, *a.g.t.*, s. 156.
[88] Mahmut İhsan Özgen, *TKP VE Organize Gençlik Hareketleri*, 14 Mayıs Vakfı Yayınları, İstanbul 1982, s.65.

"Türk Milletinin içtimai nizamını ihlale müteveccih didinmeler boğulmaya mahkumdur. Türk milleti, kendisinin ve memleketinin yüksek menfaatleri aleyhine çalışmak isteyen müfsid, sefil, vatansız ve milliyetsiz sebükmağzların (kuş beyinli, akılsız) hezeyanlarındaki gizli ve kirli emelleri anlamayacak ve onlara müsamaha gösterecek bir heyet değildir. O, şimdiye kadar olduğu gibi doğru yolu görür. Onu yolundan saptırmak isteyenler ezilmeğe, kahredilmeğe mahkumdur. Bunda köylü, amele ve bilhassa kahraman ordumuz beraberdir…Bu memleketteki komünistler, yalnız bizim tevkif ve hapsettiklerimizden ibaret değildir. Bu işlerle yakından alakadar olacağım. Şurası unutulmamalıdır ki, Türk aleminin en büyük düşmanı komünistliktir. Her göründüğü yerde ezilmeli!.."[89]

Tutuklamalar sürecinden sonra TKP, büyük bir parçalanma yaşamıştı. Partinin önde gelen ismi Şefik Hüsnü Değmer yurtdışında, Hikmet Kıvılcımlı da yurtiçinde çalışmalarını devam ettirse bile TKP bu yıllarda artık etkinliğini kaybetmiştir. Bunun en önemli sebebi de partinin kurumsal niteliğini kaybederek illegal bir örgüt niteliği kazanmasıdır. Bu tevkiflerden sonra Türkiye'deki komünist oluşumlar farklı bir metoda geçeceklerdir. Şimdi bu yeni komünist metodu ele alacağız.

TKP kurumsallığını kaybettikten ve art arda yediği tevkiflerden sonra partileşme ve hücreleşme gibi eski usul metotları bir kenara bırakacaktır. Bu kararın alınmasında devletin bu yıllarda komünizme karşı gösterdiği sert politikanın etkisi yüksektir. TKP'ye yapılan 1929 tevkifatında partinin Sovyet Rusya tarafından beslendiği net bir şekilde görülmüş ve buna karşı devlet artık daha sıkı bir politika yürütmeye başlamıştır. Bu yüzden ülkedeki sol akımlarda eski metotlarını değiştirme durumunda kalmışlardır. Bu yeni metot, komünizmi ülkede yaymak için bir parti oluşturmak yerine edebiyat ve sanatı kullanacaktır. Komünist fikirler, şiirler ve sanat dalları üzerinden işlenecektir. Bunun en önemli ismi ise Nazım Hikmet olacaktır. Değişen metotla birlikte komünizmin etki alanı da genişleyecek ve komünizm edebiyat ve sanat alanlarını kullanarak daha geniş bir kitleye yayılacaktır. Artık hedef sadece işçi ve köylü kesimi olmayacaktır. Aydınlar, gençlik kitlesi ve her çeşit zümreden insanlara yönelik komünist bir etki başlayacaktır. Komünizmi bu şekilde yaymak isteyen sol cephenin bir diğer önemli amacı da proletarya ihtilalinin gerçekleşmesi dahilinde öncü ve aydın bir sol beyin takımı oluşturmaktır. İlhan

[89] Özgen, *a.g.e.,* s.89-90.

Darendelioğlu'nun tanımına göre bu grup ihtilal kadrosudur. Bunlar seçme bir azınlık kadrosu olacak ve işçilerin gerçekleştireceği proletarya devriminde liderliği üstleneceklerdir.[90] Şimdi Nazım Hikmet'in komünist faaliyetlerini kısaca inceleyeceğiz.

Nazım Hikmet, sosyalist fikirlerin yoğun etkisinde olan bir isimdir. Bu etkilenişte Nazım'ın eğitimini Moskova'da tamamlamasının payı büyüktür. Eğitimi ardından Türkiye'ye dönerek Aydınlıkçıların oluşturduğu Türkiye Komünist Partisi'ne üye olmuş, Aydınlık gazetesi ve Orak Çekiç gazetelerinde aktif bir yazı hayatına başlamıştır. Aydınlık Hareketi'nin aktif bir yazarı olan Nazım Hikmet, 1925 tevkifatında yakalanmamak için tekrardan kaçarak Moskova'ya dönecektir. 1930'lu yıllara geldiğimizde Nazım Hikmet, Aydınlık Grubu içindeki görüşlerden ayrışacak ve parti içinde bölünme yaşanmasına sebep olacaktır. Nazım Hikmet'in oluşturduğu muhalefet grubu, Aydınlıkçıların harekete geçmeyen durağan bir yapıda olmasına karşı çıkmıştır ve parti üyelerinin Lenin'in öğretilerine uymadığını iddia etmiştir. Bu muhalefet grubunun bir diğer eleştirisi de TKP'nin Komintern'in emirlerine uymaması meselesi üzerinedir.[91] Parti içinde ortaya çıkan bu muhalefet, lider Şefik Hüsnü tarafından sert bir şekilde karşılanmıştır ama Şefik Hüsnü bu süreçte daha karmaşık sorunlarla ilgilendiği için bu muhalefet hareketin üzerinde çok durmamıştır.

Şöhreti günden güne artan Nazım Hikmet, yazdığı piyeslerle ve şiirlerle komünizmi yayma faaliyetine devam edecektir. 1938 yılına gelindiğinde ise Hikmet ağır suçlamalarla gündeme gelecektir. Komünizmi askerler arasında yayma suçundan yargılanacak olan Nazım Hikmet, bu amaçla Harp Okulu talebesi Ömer Deniz'in kendisine olan ilgisinden faydalanmış ve askerler arasında komünist düşünceleri yaymaya çalışmıştır. Olay komutanlar tarafından fark edilerek ortaya çıkınca da Hikmet askeri isyan ettirme suçundan 15 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.[92] Diğer yandan 1938 yılı içinde ses getiren bir diğer mahkeme ise Donanma Olayı sonucunda kurulacaktır. Türk donanmasına ait Yavuz ve Erkin zırhlıları içinde komünist propaganda yapıldığı ortaya çıkmış ve bu davada Nazım Hikmet'in yanı sıra Hikmet Kıvılcımlı, Hamdi Alev gibi birçok komünist isim cezaya çarptırılmıştır.[93] Türkiye Cumhuriyeti, askerler arasında yayılmakta olan komünist propagandalara böylece set çekmiştir. Bir nevi TKP'ye darbe

[90] İlhan Darendelioğlu, *Türkiye'de Komünist Hareketleri 1910-1973*, Bedir Yayınevi, İstanbul 1973, s.195-197.
[91] Öcal, *a.g.t.*, s. 185.
[92] Öcal, *a.g.t.,* s. 189-190.
[93] Darendelioğlu, *a.g.e.*, s.225-227.

niteliği taşıyan bu olayla aynı zamanda komünizm ileri gelen liderlerinin faaliyetleri de engellenmiştir.

Dava sonucu ağır bir cezaya çaptırılan Nazım Hikmet, 12 sene boyunca içerde yatacaktır. 1950 yılına gelindiğinde seçim öncesinde CHP halka genel af vaadi verecektir. Bu vaat kapsamında komünist çevreler Nazım Hikmet'in serbest kalması için faaliyete geçecekler ve kamuoyu oluşturacaklardır. Bunun sonucunda 15 Temmuz 1950'de çıkarılacak olan Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanunu kapsamında Nazım Hikmet serbest kalacaktır. Serbest kalan Nazım, yine Moskova'ya gidecek ve burada Bizim Radyo kurumu üzerinden yapacağı programlarla komünizm faaliyetlerini sürdürecektir. 1963 yılında vefat eden Nazım Hikmet, ömrünün sonuna kadar bu faaliyetleri sürdürmüş ve Aydınlık Grubu diğer adıyla TKP içinde önemli bir rol oynamıştır. Yazdığı edebi eserlerle de Türkiye üzerindeki birçok aydını etkilemiştir.[94]

Diğer yandan bu yıllarda Komintern'in TKP için aldığı desantralizasyon kararından bahsetmemiz gerekiyor. İkinci Dünya Savaşı'nın yaklaştığı yıllarda dünyada faşist yönetim sistemleri artmıştı. Bu konjonktür içinde SSCB, kendi topraklarında sosyalizmi koruma politikasına geçmiş, dış ülkelere sosyalizmi yayma politikasından vazgeçerek kendi içine çekilmiştir. Çünkü Sovyet Rusya'daki sosyalizmin devam etmesi tüm dünya ülkelerinde sosyalizmin yayılması için temel koşuldu. Sosyalizmin anavatanı tehlikeye giremezdi. SSCB'nin bu politikası, Türkiye içinde Sovyet Rusya'nın bir kolu vazifesinde çalışan TKP açısından desantralizasyon kararı ile sonuçlanacaktır. Bu karar sonucunda TKP merkezden ayrılacaktır. Bu kararın alınmasındaki bir diğer neden partinin legal bir zeminde faaliyet göstermesi içindir. Ülkeye dönen Şefik Hüsnü bu karar doğrultusunda hareket etmek adına yasal bir parti kurmak için harekete geçecektir.[95] Partinin legale çıkması ise 1946 yılında kurulan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile olacak ama bu partinin ömrü de uzun süreli olmayacaktır. Bu partiye değinmeden önce 1939 yılından itibaren Şefik Hüsnü'nün yurda gelmesi ile başlayan ve İkinci Dünya Savaşı yıllarına rastlayan bu süreçte TKP'nin faaliyetlerine bakacağız.

[94] Tevetoğlu, *a.g.e*., s.512-527.
[95] Öcal*, a.g.t.,* s. 188.

1.1. TKP'nin Faaliyetleri

Komintern'in illegal faaliyetleri azaltıp legal faaliyetlere yönelmeye teşvik etmesi emri üzerine Türkiye'deki gizli komünist oluşumlar neredeyse en minimum seviyeye inmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı'nın çıktığı bu yıllarda Türkiye Komünist Partisi'nin savaş politikası tamamen Sovyet Rusya'nın menfaatlerine göre şekillenmiştir. Örneğin Sovyet Rusya, savaşın başlarında Almanya ile imzaladığı 1939 Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması ile tarafsız bir konumda yer almıştır. Sovyet Rusya'nın savaşa girmemesi TKP'nin de Türkiye Cumhuriyeti için tarafsızlık politikasını savunmasıyla sonuçlanmıştır. Sovyet Rusya'nın doğrultusunda ilerleyen TKP, bu dönemde Başbakan Refik Saydam'ın tarafsızlık politikasını destekleyerek onun yanında yer almıştır. Bu destek Sovyet Rusya'nın savaşa girmesi ile son bulmuştur. Başbakan Refik Saydam'ın vefatı üzerine yerine geçen Saraçoğlu ise Almanya ile yakın bir siyaset izleyince TKP tarafından faşist olmakla suçlanmıştır. Diğer yandan TKP'nin bu dönemdeki faaliyetlerine baktığımızda Komintern'in kararına uygun olarak legal yoldan bir yayım sürecine girdiğini görürüz. Yaptığı yayınlarla öğrenci ve aydın kesimi etkisi altına almaya çalışan TKP, yazılarını kendine ait olan Yurt ve Dünya, Adımlar dergileri ve Tan gazetesi gibi kuruluşlarda yayınlamıştır. Savaşın Almanlar aleyhine sonuçlanacağının anlaşıldığı yıllarda ise TKP'nin yazılarında en çok vurguladığı mesele faşizm karşıtlığı ve fanatik Türk milliyetçiliği karşıtlığı olacaktır.[96]

Türkiye, 2.Dünya Savaşı'na girmemiş olmasına rağmen ülke içinde ekonomik anlamda büyük sıkıntılarla yüzleşecektir. Hükümet bütçesinin büyük kısmı savunma alanına ayrılacaktır. Askerler savaş tehdidine karşı silah altında oldukları için ülkede üretim düşecektir. İşsizlik ve kötü yaşam koşulları artacaktır. Savaş etkisinin hüküm sürdüğü bu topraklarda bu kötü şartları kullanan birçok savaş vurguncusu çıkacak ve karaborsa artacaktır. Tüm bu ağır koşullar altında halk kesimi hükümeti suçlu bulacaktır. Olayları yakından takip eden TKP ise bu koşullar altında halkın yumuşak karnını görmüş ve harekete geçmiştir. Bu doğrultuda "Faşizm ve Vurgunculuk Aleyhinde Geniş Cephe Birliği" adıyla faaliyete geçmiş ve halkın içine sızmaya çalışmıştır. Bu faaliyetin öğrenciler arasında yayılan kolunu ise "İleri Gençlik Birliği Teşkilatı (Cephesi) oluşturmuştur. Gençler arasında bu birliğin başında ise ileride de adını çok duyacağımız Mihri Belli vardır ve o sıralarda İktisat Fakültesinde asistan olan Belli, öğrencileri etkisi

[96] Sipahi, "a.g.m.", s.119-125.

altına alabilecek bir konumdadır. Böylece TKP, savaş şartlarının kötü koşullarından yararlanarak halkın ve öğrencilerin içine sızma planını başarıyla yürütecektir. Hükümeti faşist olarak niteleyen TKP'nin öğrenci hareketinin başında olan isim Mihri Belli ve arkadaşları Tahsin Berkem, Safa Yurdanur gibi isimler Süleymaniye Camii'nin mahyasına "Saraçoğlu Hükümeti Faşisttir. Vurguncularla Savaş Cephesi" yazısını yerleştirmeye çalışırken yakalanmışlardır. Yakalanan İleri Gençlik Birliği Teşkilatı üyeleri cezaya çarptırılmışlardır.[97]

TKP'nin Şefik Hüsnü Değmer bünyesinde 1939 yılında yurda dönmesi ve yeniden teşkilatlanması süreci, iki ismi ön plana çıkarmıştır. Bunlardan ilki yukarıda adını zikrettiğimiz Mihri Belli'yken diğeri ise Reşat Fuat Baraner olacaktır. Bu iki isim Şefik Hüsnü Değmer'in yıllarca liderlik yaptığı Aydınlık Hareketi'nin düşünceleri ve öğretilerini bir sonraki nesle taşıyacaklardır.[98] Reşat Fuat Baraner, 1942 yılında Şefik Hüsnü'nün tavsiyesiyle kurulan ve TKP'nin danışma kurumu olarak görev yapacak SETA isimli teşkilatın başına getirilecektir. Yukarıda bahsettiğimiz TKP'ye bağlı olarak çıkan yayımlar ve yazılar SETA'nın etkisindedir.[99] Baraner, 1944 yılında Sıkıyönetim Komutanlığı'nın yaptığı operasyonla tevkif edilecek fakat savaşın Almanların aleyhinde sonuçlanması bu tevkifin kısa süreli olmasına neden olacaktır.

TKP'nin bu dönemde öne sürdüğü bir diğer düşünce Tek Cephe anlayışıdır. Tek Cephe anlayışına bakacak olursak bu politikanın savaş yıllarında yıpranan hemen hemen tüm ülkelerde ortaya çıktığını görürüz. Sovyet Rusya tarafından ortaya atılan bu politikayla savaşın tüm suçu faşist yönetimlere atılmış ve faşizmin yükselişini engellemek adına her ülkede Anti-Faşist Cepheler kurma yoluna gidilmiştir. Bu ortam içinde komünizm olumlu bir çözüm olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Özellikle Stalin'in tek cephe politikasını güçlendirmek adına Komintern'in lağvedilmesi meselesini hızlandırması, dünyayı faşist yönetimlere karşı tek bir cephede birleştirme isteğinin önemini vurgular. Stalin'in 1943 yılında Komintern'in feshinin nedenini açıkladığı konuşması bu politikayı çok iyi anlatır:

> "*… Bu hürriyete aşık memleketlerdeki vatanseverler için, siyasi ve dini fikirleri bir yana bırakarak vatandaşların terakkiperver 'İlerici' kuvvetlerinin bir tek Milli*

[97] Aclan Sayılgan, *Türkiye'de Sol Hareketler*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2009, s. 214-125.
[98] Öcal, *a.g.t.,* s. 196.
[99] Darendelioğlu*, a.g.e.*, s.252-255.

Kurtuluş Cephesi dahilinde birleştirilmesi ve bu kuvvetlerin faşizme karşı tevcih edilmesi işini kolaylaştıracaktır. Bu, bütün memleketler vatanseverleri için, hürriyete aşık bütün milletlerin Hitlerizmin dünyayı tahakkümü altına alması tehdidi ile savaşmak üzere bir tek beynelmilel CEPHE halinde birleştirilmesi işini kolaylaştırmakta ve bu suretle istikbalde milletlerin müsavat esasına dayanan dostane bir cemiyet halinde tanzim edilmesine yol açmaktadır."[100]

TKP'nin 2.Dünya Savaşı yıllarında üzerinde yoğun bir propaganda çalışması yaptığı kitlelerin başında üniversite öğrencileri geliyordu. Bu amaçla TKP, biri İstanbul'da biri Ankara'da olmak üzere öğrencilere yönelik iki dernek kurulması direktifini vermiştir. Ankara'da kurulan derneğin ismi Türkiye Gençler Derneği olmuş ve Ankara Üniversitesi üzerinde yoğunlaşmıştı. Bu derneğe üye olan sol görüşlü öğrenciler ise aşırı solcu hocalar olarak nitelenen isimlerin öğrencileriydi. Derneğe üye olan Şevki Akşit, Enver Gökçe, Melahat Türksal, Mehmet Kemal Kurşunoğlu gibi isimler üniversite gençleri arasında sol görüşe sahip olanları kışkırtıyorlar ve bu öğrencileri tesir altına alıyorlardı. İlerleyen süreçte faaliyetleri ortaya çıkan üyeler tevkif edilmiş ve dernek kapatılmıştır. TKP bağlantılı İstanbul'da kurulan derneğin ismi de İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği'dir. Bu dernek en aktif oluşumlardan biri olacaktır. Özellikle İlahiyat Fakültesi'nin kurulmasına karşı protesto yapmışlar ve Nazım Hikmet'in hapisten çıkarılması meselesinde en yoğun propagandayı yürüterek aktif bir siyaset izlemişlerdir. Bunun yanında üniversite içinde sol düşünceleri yayma faaliyetleri yürütmüşler ve tahrik amaçlı yayınladıkları beyannamelerle öğrenciler üzerinde tesir etmeye çalışmışlardır.[101]

Yukarıda bahsettiğimiz sol görüşlü hocalar meselesine geri dönecek olursak TKP'ye bağlı bu hocaların üniversite öğrencileri üstünde komünizmi yayma konusunda etkin bir rol oynadıklarını söyleyebiliriz. Bu hocaların başında Behice Boran, Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes, Muzaffer Şerif Başoğlu, Adnan Cemgil, Azra Erhat ve Mediha Berkes geliyordu.[102] Buraya kadar anlattığımız TKP'nin 2.Dünya Savaşı içinde yürüttüğü politikayı özetleyecek olursak bu politikanın bir ayağını faşistlere karşı tek bir cephe kurma ve Türkiye'yi Sovyetler yanında savaşa sokma fikrinin oluşturduğunu, diğer

[100] Sayılgan, *a.g.e.*, s.217-218.
[101] Darendelioğlu, *a.g.e.,* s.265-277.
[102] Burcu Ünalan Altaş, *Türk Solunda Ayrışma 1920-1971*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2013, s.206.

ayağını da aydınlar ve üniversite öğrencileri üzerinde etkili bir provokasyon yürüterek onları sola yaklaştırma politikasının oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Şefik Hüsnü Değmer, Türkiye'nin çok partili hayata geçtiği 1946 yılında Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'ni İstanbul'da kuracaktır. Parti şubelerinden birinin beyannamesini şöyledir: *"...ey alın terini ekmeğine katık yapan yalın postallı, yırtık abalı dostlar. Bilin ve bildirin, öğrenin ve öğretin, okuyun ve okutun, duyun ve duyurun ki; esas davamız aş pişirenin, iş yapanın, toprak sürenin, ekin biçenindir. At binenin, kılıç kuşananın değil. Atı besleyen binmeli, kılıcı yapan kuşanmalıdır."*[103] Burada bu kesiti bizzat vermemizin sebebi kurulan partinin söyleminin sertliğini göstermek içindir. Bu minvalde hareket eden parti, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1946 tevkifatıyla kapatılacaktır. Bu tevkifat uzun yıllardır partinin genel sekreterliğinde bulunan Şefik Hüsnü'yü bu konumundan alacaktır. Partinin başına ise Zeki Baştımar geçecektir.[104]

1.1.1. 1951 Tevkifatına Giden Süreçte TKP

TKP komünizmi yayma amacıyla gizliden ve açıktan olmak üzere birçok koldan faaliyet göstermiştir. Geçtiğimiz sayfalarda TKP'nin kurdurduğu Türkiye Gençler Birliği ve İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği'nden bahsetmiştik. Bunların dışında TKP'nin kurdurduğu diğer oluşumlara bakacak olursak 1946'da kurulan İnsan Hakları Cemiyeti ve 1950'de İstanbul'da kurulan Barış Severler Derneği'ni sıralayabiliriz. Barış Severler Derneği isminden de anlaşılacağı gibi savaşa karşı olan ve barış yanlısı bir politikayı savunuyordu. Bu derneğin kurulmasının arkasında Sovyetler tarafından ABD'nin Marshall Planı'na karşı kurulmuş Kominform oluşumu vardı. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesi akabinde dünya iki süper güç merkezinde ikiye ayrılmış bir durumdaydı ve Türkiye bu iki kutuplu dünyada ABD yanlısı bir tutum sergiliyordu. Türkiye'nin ABD yanlısı bir tutum sergileyerek NATO'ya girme çabası içindeydi ve bu minvalde Kore Savaşı'na ABD'nin yanında girmişti. Sovyet Rusya ise bunu istemiyordu. Bunu engellemek adına Sovyetlerin Türkiye kolu olan TKP, Dünya Barışı kampanyasını savunan Barışseverler Derneği'ni 21 Mayıs 1950'de İstanbul'da açmıştır. Cemiyetin kurucuları Adnan Cemgil, Behice Boran, Nevzat Özmeriç vb. gibi isimlerden

[103] Darendelioğlu, *a.g.e.,* s.282.
[104] Sayılgan, *a.g.e*., s.232-233.

oluşuyordu.[105] Dernek Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılmasını protesto etmek adına Büyük Millet Meclisi'ne protesto telgrafı çekmiş ve aynı zamanda bu durumu protesto eden beyannameleri her yerde dağıtmışlardır. Sovyet Rusya'nın yönlendirmeleriyle hareket ettiği anlaşılan dernek 1950'nin Temmuz ayında tevkif edilerek kapatılmıştır. [106]

1951 yılına gelindiğinde TKP ve Türkiye'deki komünizm hareketleri ağır bir darbe alacaktır. TKP'nin gizli faaliyetlerini araştırmaya başlayan emniyet güçleri, TKP mensuplarını gruplar halinde tevkif edecektir. Genel ve daha kapsayıcı olan tevkifler ise 1951-1952 yılları arasında yaşanacak ve ileri gelen komünist isimler ağır cezalara çarptırılacaklardır. Fransa'ya gitmek üzere yola çıkan Dr. Sevim Tarı'nın üzerinde bulunan TKP'ye ait nizamname, teşkilatın tüm yapılanmalarını ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu gerçeklerle TKP'nin Türkiye içinde kurduğu, faaliyet gösterdiği yerler ve yapılanmalar deşifre olmuştur. Bu belgenin ortaya çıkması da 1951-1952 tevkifatına bu tarihe kadar yapılanlardan daha etkili ve daha yıkıcı bir nitelik kazandırmıştır. Partinin ileri gelen isimlerinden Zeki Baştımar, Halil Yalçınkaya, Mehmet Bozışık, Mihri Belli, Şefik Hüsnü Değmer, Reşat Fuat Baraner, Sevim Tarı gibi birçok isim tutuklanarak, cezalandırılmıştır.[107] Bu köklü ve büyük çaplı tevkifatın ardından TKP, 1960 yılına kadar yeraltına çekilerek sessiz bir faaliyet yürütecek ve 1929 tevkifatından sonra yaptığı gibi komünist faaliyetlerini sanat ve edebiyat üzerinden devam ettirecektir.

1.2.1960 Sonrası Türkiye'de Sol Gelişmeler

1951 tutuklanmalarından sonra Türk solu kendi içinde en dağınık ve en düzensiz sürecini yaşayacaktır. Bu durum darbeye kadar devam edecektir. 1960 Darbesi sonrasındaki sol gelişmelere bakmadan önce 1951-1952 tevkifatlarından sonra 1954 yılında kurulmuş Vatan Partisi'ne kısaca değineceğiz. Bu parti bu dönemde yapılan tek örgütlü harekettir. Aydınlık Grubu'nun eski simalarından olan Dr. Hikmet Kıvılcımlı tarafından kurulan parti 1957 seçimlerine de kalabalık bir listeyle katılacaktır. Seçim çalışmalarında halka sol düşünceleri telkin eden Vatan Partisi'nin mitingine katılan İlhan

[105] Tevetoğlu, *a.g.e*., s.624.
[106] Darendelioğlu, *a.g.e.,* s.397-402.
[107] Darendelioğlu*, a.g.e*., s. 419-428.

Darendelioğlu'nun yaşadıklarını partinin söylemlerini daha iyi anlamak adına bizzat aktarıyoruz:

> "*…Daha sonra ise Dr. Hikmet, ütüsüz bir pantolon, saçları dağınık bir halde kürsüye çıktı. Bugünkü rejimin Türk milletinin bünyesinde uygun bir rejim olmadığını, açlık ve sefaletten kurtulma yollarının arandığını, üstelik memlekette koyu bir istibdadın hüküm sürdüğünü izah ediyor, sureti haktan görünmek suretiyle de halkı tahrike çalışıyordu…"* [108]

Bu sözler Darendelioğlu'nun kendi öznel düşüncelerini de yansıtsa bile Vatan Partisi hakkında bize önemli bilgiler verir. Parti ülkenin yönetim şeklini beğenmiyor ve diğer sol partiler gibi çözümü sol ideolojiyi hâkim kılmakta buluyordu. Miting sırasında Hikmet Kıvılcımlı'nın bu sözlerine karşı gelen Darendelioğlu olaya müdahale etmiştir. Bu müdahale ile olay gazetelere taşınmış ve Vatan Partisi tevkif edilmiştir. Böylece Vatan Partisi, diğer sol oluşumlarla aynı kaderi paylaşarak kısa bir siyasi deneyim yaşamıştır.[109]

Demokrat Parti Hükümeti dönemi aynı zamanda Soğuk Savaş'ın da devam ettiği yıllardır. Bu yıllarda dünya 2 gücün egemenliğinde ikiye bölünmüştü. İki süper gücün biri ABD diğeri de SSCB'ydi. Türkiye, İnönü döneminde ABD'den yardım almaya başlamış ve bunun neticesinde ABD'ye daha da yaklaşmıştır. CHP'nin iktidardan düşmesiyle yerine gelen Demokrat Parti Hükümeti ise ABD ile başlayan bu yakınlaşma politikasını devam ettirerek daha da ileri boyuta taşımıştır. Türkiye'nin gösterdiği bu ABD yanlısı siyaset onu SSCB'den uzaklaştıracaktır. Bunun sonucunda da Türkiye ülke içindeki sosyalist oluşumlara karşı sert bir tutum sergileyecektir. Bu tutumun bir diğer nedeni de DP'nin sağa yakın ideoloji de olmasıdır. DP'nin iktidar sahibi olduğu 1950-1960 yılları arasında Türkiye'de sol oluşumlar en pasif yıllarını yaşamışlardır. Özellikle 1951 tevkifatından sonra Türk Ceza Kanunu 141. ve 142. maddeleri daha da ağırlaştırılmıştır.[110] Diğer yandan DP Hükümeti 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren giderek demokrasiye ters hareketlerde bulunmaya başlamış, bu hareketlerin çoğunu muhalefet partisi konumunda olan CHP'ye karşı sergilemiştir. Tahkikat Komisyonları

---

[108] Darendelioğlu, *a.g.e*., s.472.
[109] Darendelioğlu, *a.g.e*., s.473-474.
[110] Nurullah Çayın, *1960'larda Sosyo-Politik Ortam ve Türkiye İşçi Partisi'nin TBMM'de Temsiliyeti*, Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi, Batman 2019, s.59.

gibi demokratik olmayan ve muhalefeti bastırmaya yönelik politikalarla 1960 Darbesi'nin gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır. Demokrasiye aykırı davranışlar sergileyen DP, yine demokrasi kurumuna aykırı bir nitelikte olan askeri müdahaleyle indirilecektir. 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen askeri darbe, Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup 38 kişiden oluşan Milli Birlik Komitesi tarafından gerçekleşmiştir. Siyasi iktidarı darbeyle ele alan Milli Birlik Komitesi başına Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel'i getirmiştir.

1.2.1.Türkiye İşçi Partisi'nin Kuruluşu ve Görüşleri

Milli Birlik Komitesi'nin yaptığı ilk icraat ise hızlı bir şekilde yeni bir anayasa oluşturmak olmuştur. Bunun neticesinde de 1961 Anayasası ortaya çıkmıştır. 1961 Anayasası ile halka yeni hak ve özgürlükler tanınmış ve yeni kurumların oluşmasının önü açılmıştır. Böylece bir demokratikleşme havası oluşmuş ve tekrardan çok partili sistemin önü açılmıştır. Şimdi konumuz minvalinde bu demokrasi ortamının Türkiye'deki sol gelişim üzerinde ne gibi etkileri olduğuna bakalım. MBK Başkanı olan Cemal Gürsel'in bu konuda bir gazeteye vermiş olduğu kısa bir kesit şöyledir: "*…kötü niyetlere girişilmemek kaydıyla Türkiye'de bir Sosyalist Partinin kurulmasının izin verileceği ve bunun ülke için yararlı olacağını…"*[111] Bu sözlerden a

nlaşıldığı üzere ülke içindeki sol partiler uzun zamandan sonra ilk defa kendilerini yasal bir zeminde ifade hakkına kavuşmuş oluyorlardı. Sol oluşumlar için elverişli bir ortamın oluşması, 1960'lı yıllarda Türkiye'de sol hareketler içinde öncü ana akımların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bunlar Türkiye İşçi Partisi, Yön Hareketi ve MDD Hareketi'dir. İlk olarak Türkiye İşçi Partisi'ni ele alacağız. Milli Birlik Komitesi, seçime girmek isteyen yeni partilerin kuruluşu için son tarih olarak 13 Şubat 1961'i göstermiştir. Böylece Kemal Türkler, Avni Erakalın, Şaban Yıldız gibi işçilerin öncülüğünde 13 Şubat 1961'de Türkiye İşçi Partisi kurulmuş, kuruluşunun ilk zamanlarda parti aktif bir siyasetin dışında kalarak etkinlik gösterememiştir. TİP'in etkin bir statü kazanması ise Türkiye Sosyalist Partisi'nin TİP'in bünyesine dahil olmasıyla başlayacaktır. Mehmet Ali Aybar'ın TİP'e dahil olup, başkan seçilmesiyle parti daha aktif bir siyaset güdecektir.[112]

[111] Çayın, *a.g.t.*, s.63.
[112] Sayılgan, *a.g.e.,* 303-304.

Parti, Sadun Aren ve Behice Boran gibi güçlü sosyalist isimlerin katılmasıyla daha da farklı bir nitelik kazanacaktır. Sadun Aren'e göre Türkiye İşçi Partisi ilk kurulduğu zaman gerçek bir sosyalizm anlayışı taşımıyordu. Partinin tüzüğünü ve programını inceleyen Aren, partinin içerik bakımından sosyalist bir anlayıştan uzak olduğunu Marksist bir kimliğe sahip olmadığını belirtmiştir:

> *"... Demek oluyor ki, TİP başlangıçta sosyalist hatta sosyalizme dönük bir parti olarak kurulmamıştır. TİP'in başlangıçta bir sosyalist parti olarak kurulmadığının kanıtları arasında, kuruluştan bir yıl sonra, partiye aydın kesiminden başkan aranırken, Marksist sosyalizme hiç ilişkileri olmayan Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, Orhan Tuna, Nadir Nadi gibi kişilere başvurulmuş olmasını da sayabiliriz. Kaldı ki, böyle olmayıp TİP başlangıçtan beri sosyalist bir parti olarak kurulmuş olsaydı bile, kurucularının sadece işçi-sendikacı olmaları gene de özel bir anlam taşımazdı. Çünkü bazı yetenekli işçilerin, hele sendikacıların özel çabalarıyla kendilerini eğiterek sosyalist bilince varmaları, olağanüstü değil, fakat yaşamda pek çok örneğine rastlanılan olağan bir olaydır... Ayrıca, partinin 2 işçi-sendikacı tarafından kurulmuş olmasını abartmanın, Marksist kuramın gözardı edilip, konuya uvriyerist açıdan yaklaşılmak isteğinin tohumunu taşıması bakımından önemi vardır. Kurucular başlangıçta sosyalist bilinçle hareket etmiş olmamakla beraber, bunların bazıları partinin bilimsel sosyalizm yönünde sonraki gelişmelerini izlemişler ve sonuna kadar parti ile beraber olmuşlardır."*[113]

Aren, kurucu kesimin sosyalist bir nitelikte olmamasına rağmen devam eden süreçte partiye sadık kalarak gerçek sosyalizm çizgisini takip ettiklerini de belirtmiştir. Aybar'ın parti başkanlığına geçmesi sonrasında yayınladığı bildiri ise TİP'in ilk bildirisine oranla içinde belirgin bir sosyalizm anlayışı taşımaktadır. Bu bildiri TİP'in ilerleyen süreçte yürüyeceğini yolu belirler, bir nevi partinin kimliğini oluşturur. Bildirinin 3. maddesinde TİP, ülkedeki tüm vatandaşların çalışmalarının karşılığının eşit şekilde verilmesi gerektiğinden bahsetmiş ve sadece işçinin çalışma emeğini değil; mal ve mülkün, kültürel değerlerin toplumsal emek kavramını oluşturduğunu belirtmiştir. Toplumsal emek ise zenginliklerin kaynağı olduğu için değerli bir konumda görülmüştür. Yine aynı madde de TİP, halkı oluşturan işçi, ırgat, köylü, memur, her tür ücretli, esnaf,

[113] Sadun Aren, *TİP Olayı 1961-1971*, Cem Yayınevi, İstanbul 1993, s.35.

küçük esnaf, dar gelirli ve aydınlardan oluşan bu birbirinden farklı toplumsal gruplarının menfaatini savunacağını söylemiştir:

> *"TİP'in amacı dış ve iç politikada bu menfaatleri savunan görüş ve istekleri demokratik yoldan hakim kılmak ve böylece çalışan halk kitlelerini, kendi elleri ile insanca yaşamak hakkına kavuştururken Türkiye'yi de ilk kurtuluş savaşını yapmış, emperyalizme, sömürgeciliğe karşıt ... demokratik bir Cumhuriyet olarak çağdaş medeniyet yolunda hızla ilerlemektir."* [114]

İlerleyen süreçte Aybar öncülüğündeki TİP, örgütlenme yolunda büyük adımlar atacaktır. Örgütlenmesini tamamlayan TİP siyaset arenasına çıkacak ve 1964 yılında ilk yerel yöneticisini İzmir Gültepe'ki bağımsız adayının belediye başkanlığını almasıyla kazanacaktır. Ekim 1965 seçimlerinde ise milletvekili çıkararak Türkiye sol tarihinde bir ilke imza atarak, genel oyun % 3'lük kısmına 270 bin oyla ulaşan TİP, meclise 15 milletvekilini sokmayı başaracaktır. Bu açıdan meclise giren ve legal olan ilk sol örgüt olacaktır.[115] Bu oranlar genele vurulduğunda az gibi gözükse de Türkiye solunun gelişimi açısından önemli bir atılımın gerçekleştiğini gösteren istatistiklerdir. Böylece Türkiye solu kendini TİP bünyesinde temsil etme hakkına kavuşmuş, TİP ise bir nevi Türkiye'deki solcuların hepsini temsil eden bir kurum haline gelmiştir. Diğer yandan TİP'in meclise girmesi partinin halk tarafından tam anlamıyla meşru bir hale geldiğini göstermez. Bugüne kadar sol akımlar, SSCB'nin komutası altında hareket eden tehlikeli yapılanmalar olarak görülüyordu ve yılların birikimiyle oluşan bu yargılar, toplumun TİP'e olan bakışını etkilemiştir. Özellikle Türk halkının yumuşak karnı olan din meselesi penceresinden bakıldığında TİP, halk tarafından dinsiz komünist bir yapılanma olarak görülmüştür. TİP ise dine karşı olmadığını sadece dinin suistimal edilerek siyasete girmesine karşı olduğunu belirtmiştir.[116]

Türkiye İşçi Partisi'nin ana amaçlarının başında işçi sınıfını iktidara getirmek vardır ve gerçekleşecek devrimde ana merkeze işçileri koymuştur. TİP, bu düşüncesiyle ilerleyen sayfalarda da göreceğimiz üzerine Yön Hareketi ve MDD Hareketi'nden ayrılır. Aydın ve askeri kesimi devrimin ana mekanizması yerine koymaz. TİP'i farklı kılan bir

---

[114] Aren, *a.g.e*., s. 41-42.
[115] Artun Ünsal, *Türkiye İşçi Partisi (1961-1971),* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2002, s.185.
[116] Ünsal**,** *a.g.e.,* s.184.

diğer özelliği ise Türkiye Komünist Partisi ve onun minvalinde kurulan sol oluşumlar gibi Sovyet Rusya'ya, Komintern'e bağlı olmamasıdır. Sosyalist bir parti olmasına rağmen diğer sosyalist oluşumlar gibi basmakalıp bir sosyalizmi ülkeye getirmeye karşı olmuştur. Partinin bu konudaki sloganı: "*Ne Amerika, ne Rusya, ne de Çin, yalnız Türkiye*"[117] idi. Savunduğu sol görüş bu açıdan ülkenin şartlarına göre şekillenmiştir diyebiliriz. Atatürk ve inkılaplarını göz ardı etmeyen parti, Kemalizm ve ilkeleri doğrultusunda bir sol görüşün temsilcisi olmuştur.[118]

TİP'in Atatürk ve ilkelerine olan bağlılığının en büyük örneklerinden biri de partinin ikinci programında belirlenen temel on ilkenin altısının Atatürk'ün ilkelerinden oluşmasıdır. TİP, bu ilkeleri kendi görüşleriyle harmanlayarak benimsemiştir. Bu minvalde bir örnek verecek olursak, TİP'in devletçilik ilkesini "Emekten Yana Planlı Devletçilik" ifadesiyle tanımlamış olmasını gösterebiliriz.[119] Bunların dışında TİP ile alakalı ele almamız gereken bir diğer önemli konu partinin Kürt meselesine olan yakın tutumudur. Kürt meselesi 1963 yılında ilk kez gündeme getiren ve bunu Türkiye'nin en büyük sorunlarından biri olan tanımlayan TİP, buna acil bir çözüm bulunması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca Doğu bölgelerinin gelişimin geri kaldığını, bölge insanının yurttaşlık hakkından mahrum olduğunu ve ayrıma uğradıklarını iddia etmiştir. Bu fikirlerle hareket eden TİP, Doğu Mitingleri düzenlemiş ve buradaki halka ulaşmaya çalışmıştır. 1970 yılında Kürt sorunu üzerine partinin almış olduğu kararlar, 12 Mart döneminde Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasına sebep olacaktır. Alınan kararlardan bir kesit şöyledir:

> "*…Doğu Sorunu'nu bir bölgesel kalkınma sorunu olarak ele almanın, hakim sınıf iktidarının şoven-milliyetçi görüşlerinin ve tutumunun bir uzantısından başka bir şey olmadığını, Kürt halkının anayasal vatandaşlık haklarını kullanmak ve diğer tüm demokratik özlem ve isteklerini gerçekleştirmek yolundaki mücadelesinin, bütün antidemokratik, faşist, baskıcı, şoven-milliyetçi akımların amansız düşmanı olan*

[117] Ünsal, *a.g.e.,* s. 255.
[118] Günay Dumrul Uygur, *Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2020, s.226-227.
[119] Savaş Açıkkaya, *Solun Türk Devrimiyle İmtihanı*, Paraf Yayınları, İstanbul 2011, s.153-154.

partimiz tarafından desteklemesinin olağan ve zorunlu bir devrimci görev olduğunu …" [120]

Bu açıdan TİP'in Atatürk'ün ilkelerinden biri olan milliyetçilik ilkesini benimsemesi ve bu konuda:" *Türk milliyetçiliği, başka milletleri aşağı gören, ırkçı, saldırgan ve sömürücü bir ideoloji asla değildir. Batıda sömürgeci ve saldırgan çevrele, milliyetçiliği, sömürücülüğün elinde saldırgan ve başka milletleri küçük gören bir ideoloji haline getirmişlerdir. Türk milliyetçiliği, milletlerin özgürlük ve kardeşçe dayanışma içinde yaşamalarını benimsediği için insancıldır. Türk milliyetçiliği, ırkçılık ve ona bağlanan bütün gerici, tutucu görüş ve sonuçları kesinlikle reddeder. Türkiye Cumhuriyeti'ne yurttaşlık bağı ile bağlı herkesi Türk sayar ve yurttaşlar arasında din, dil, ırk, mezhep ayrımı ve eşitsizliği gözetmez.*" [121] sözlerini sarf etmesi TİP'in kendi sözleriyle çelişen hareketlerde bulunduğunu gösterir. Diğer yandan bu dönemde aktif olan iki sol akımdan biri TİP, diğeri de Yön Hareketi'ydi. Yön Hareketi, içerik bakımından gerçekleştirmek istediği devrimi Türk askerine dayandırıyordu. Bu açıdan Kürt aydınları bu ortam içinde kendilerini TİP'e daha yakın hissettiler ve TİP altında toplandılar. 1962-1970 arası TİP işçi, köylü, Kürt sosyalistleri olmak üzere birçok farklı dinamikten oluşuyordu. Bu farklı dinamikleri kendi bünyesinde bir arada tutabilmesi TİP'in en büyük başarılarından biridir.

1.2.2. TİP'in Dış Politika Görüşleri

TİP'in dış politikadaki duruşuna bakacak olursak, her sol oluşumun sahip olduğu anti-emperyalist bir tutumda olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıdan Türk inkılaplarıyla uyum halinde olması inkılapların taşıdığı anti-emperyalizm özelliğindendir. Mehmet Ali Aybar öncülüğündeki TİP'in savunduğu en önemli hedeflerden biri İkinci Kurtuluş Savaşı'nı gerçekleştirebilmekti. TİP'e göre Atatürk'ün vefatından sonra iktidara gelen hükümetler Atatürk'ün dış politikada gösterdiği anti-emperyalist duruştan taviz vermişler ve Türkiye'yi git gide emperyalizme yaklaştırmışlardır. Bu da Türkiye Cumhuriyeti'ni sömürge bir devlet haline getirmiştir. Bu yüzden her şeyden önce Türkiye Cumhuriyeti,

[120] Tarık Ziya Ekinci, *Sol Siyaset Sorunları Türkiye İşçi Partisi ve Kürt Aydınlanması*, Cem Yayınevi, İstanbul 2004, s.233-234.
[121] Açıkkaya, *a.g.e.,* s.155.

kendi içinde İkinci Kurtuluş Savaşı'nı bu emperyalist güçlerin etkisinden kurtularak vermelidir. Bu güçlerin tasfiyesi her şeyden önemlidir. Çünkü Türkiye bu güçlerin himayesinde kalarak kendi bağımsızlığından ödün vermektedir ve bu durum Kurtuluş Savaşı'nın ruhuna aykırı bir harekettir. Bu yüzden parti lideri Aybar bu aykırılığı bitirmek ve tekrar Kurtuluş Savaşı ruhunu ülkede hâkim kılmak için İkinci Kurtuluş Savaşı fikrini savunmuştur. Aybar, verdiği bir demeçte şu sözleri sarf etmiştir: "*1966 İkinci Kurtuluş Savaşı çağrısında bulunduğumuz ve Amerikalılara karşı pasif direnme kampanyasını başlattığımız yıl olmuştur*."[122] Bu açıdan TİP'in Türk dış politikasında karşı durduğu devletlerin başında dönemin en kuvvetli emperyalist gücü olan ABD'nin geldiğini söyleyebiliriz.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD ile Türkiye'nin ilişkileri, Ödünç Verme ve Kiralama Yasası ile başlamış ve sonrasında Marshall Planı ile devam etmiştir. Demokrat Parti döneminde Türkiye dış politikada ABD yanlısı bir konumda yer almayı seçmiştir. Çünkü ülke içindeki gelişimler, ABD'nin maddi desteğiyle karşılanmıştır. Yardım karşılığında adeta ABD'nin küçük bir uydusu haline gelen Türkiye'de İkili Antlaşmalar sonucunda birçok ABD üssü açılmıştır. Bu üsler adeta küçük bağımsız oluşumlardı. Çünkü üstlere Türk subayları giremiyor, Türk topraklarında kurulan bu üslerde ABD bayrağı dalgalanıyor ve yapmak istedikleri her harekette Türkiye Cumhuriyeti'nin izni olmaksızın hareket edebiliyorlardı. ABD üsleri bu yönden Osmanlı Devleti'nin yıkılış yıllarında Islahat Fermanı ile geniş haklar elde eden ve devletin izni dışında özgürce hareket edebilen gayrimüslim kuruluşlara benzer bir niteliktedir. Konumuza tekrar dönecek olursak Türkiye'nin bu açıdan büyük bir tehlike arz eden bu politikalardan vazgeçmesi, Türkiye İşçi Partisi'nin önemle vurguladığı bir meseleydi. Parti, bu hareketi Atatürk'ün çizdiği bağımsız Türkiye hedefinden sapma olarak görüyordu.

TİP'e göre dış politikada yapılan bu hatalardan hükümetin vazgeçmesi şarttı. TİP'nin ileri gelen isimlerinden Behice Boran'ın bu konuda şöyle bir açıklama yapmıştır: *"Atatürk'ün Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında izlediği gerçekten bağımsız, askeri ittifaklara girmeyen, Türkiye'nin çevresinde bir güvenlik kuşağı yaratan, Türkiye'nin savunmasını, kendi endüstrisi ve ulusal stratejisine dayandıran bir politikaya dönülmesi için elimizden gelen etkiyi göstermeliyiz."*[123] Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere TİP, Türkiye'yi bağımsızlıktan çok uzak bir noktada görüyordu. 1947 yılında ABD ile yapılan

[122] Uygur, *a.g.t.,* s.131.
[123] Uygur, *a.g.t.*, s.135.

Ödünç Verme ve Kiralama Yasası'nı örnek gösteren TİP, burada bile ABD'den de alınan malzemelerin ABD'nin izni dışında kullanılamamasının bağımsız hareket etme kabiliyetine büyük zarar verdiğini belirterek, bunun milli çıkarlarımıza aykırı olduğunu söylemiştir. TİP'nin ABD karşıtlığı konusundaki diğer argümanı ABD'nin güçlü bir kapitalist devlet olmasıydı. Bunun bir sonucu olarak ABD güdümündeki NATO'da kapitalist devletleri ve kapitalist sistemi koruyan bir teşkilattı. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu durum TİP'e göre anti-emperyalist bir savaşla kendi bağımsızlığını kazanan Türkiye Cumhuriyeti'nin kendi öğretileriyle çelişen bir durumdu. Dış politikada TİP'in izlediği doğrultu ve hedefleri anlattığımız bu bölümde Aybar'ın özet niteliğindeki sözleri şöyledir:

> *"Türkiye'de İşçi Partisi ABD ve SSCB'den aynı uzaklıkta bir politika izlenmesini istiyordu. Bunu Meclise ilk girdiği gün bir kez daha Meclis kürsüsünden açıklamıştı. Türkiye'nin savaş dışında kalmasını istiyorduk. Bunun olanaksız olmadığına inanıyorduk. Nitekim 2.Dünya Savaşına girmemiştik. Ama ülkesinde Amerika'nın askeri üsleri bulunan bir ülkenin savaş dışı kalması olanaksızdı. Bunun için İkili antlaşmaların feshedilmesi ve üslerin sökülmesini ısrarla istiyorduk. Atatürk'ün tam bağımsızlık politikasını savunuyorduk."*[124]

Aybar'ın açıklamasında dikkat çeken bir diğer unsur da Sovyetler Birliği'ne olan karşıt tutumdur. Yukarıdaki bölümlerde bahsettiğimiz üzere Türkiye İşçi Partisi, bugüne kadar Türkiye'de kurulmuş ve kurulmak istenen Mustafa Suphi'nin TKP'si ve yıllarca Komintern'in emriyle hareket etmiş Şefik Hüsnü Değmer'in TKP'si gibi nice sol oluşumlardan farklı bir tutum sergilemiştir. Sosyalist bir ideolojiyi savunmasına rağmen TİP, Sovyet Rusya'dan bağımsız hareket etmiş ve Sovyet Rusya ile olan mesafesini her zaman korumuştur. TİP'in diğer sol oluşumlardan daha uzun süre yaşamasının nedeninin altında Sovyet Rusya ile olan bu mesafesi önemli bir rol oynamıştır diyebiliriz. Partinin lideri Aybar, parti üyelerinden Niyazi Ağırnaslı'yı sırf TKP genel sekreteri Zeki Baştımar ile iletişime geçti diye partiden istifaya zorlamıştır.[125] Konuyla alakalı bir başka örneği Aybar'ın anılarından vereceğiz. Sovyetler Birliği Başbakanı Kosigin'in 1966 yılında Türkiye'ye ziyarete gelmesiyle, Demirel, onun adına TBMM'de bir davet düzenlemiştir.

[124] Mehmet Ali Aybar, *Türkiye İşçi Partisi Tarihi 2*, BDS Yayınları, İstanbul 1988, s.281-282.
[125] Açıkkaya, *a.g.e.*, s.151.

Bu davete Mehmet Ali Aybar'da katılmıştır ve Kosigin Aybar'la görüşmek istediğini Moskova Büyükelçisi Hasan Esat Işık'a bildirmiştir. Kosigin ise TİP'in faaliyetlerini takip ettiklerini ve yardım verebileceklerini söylemiştir. Konuyu değiştiren Aybar, bu ilgiyi endişe ile karşılamıştır. Ertesi gün yine farklı bir davette Kosigin'e denk gelen Aybar, görüşmeleri kendi ifadesiyle şöyle anlatmıştır*:*

> *"Salona girdiğimde Kosigin, Demirel ve İnönü ile konuşuyordu. Beni görünce onlardan ayrıldı yanıma geldi. Ve çok yararlı anlaşmalar imzaladıklarını, Türk ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunduklarını anlattı. Olacak iş değildi. Ne yapmak istiyordu sayın Kosigin. Aybar bizim adamımızdır imajı yaratmak mı istiyordu? Sözü bitince, nezaketle selamlayarak Sovyet Başbakanının yanından ayrıldım. Bu tatsız hikâye de böylece noktalandı."* [126]

Bu iki örnek TİP'in Sovyetler Birliği'nden bağımsız bir şekilde kurulmuş özgün bir sosyalist oluşum olduğunu açıkça gösteren olaylardır.

1.2.3. TİP'in İçindeki Bölünmeler ve Partinin Sonu

Türkiye İşçi Partisi içinde ilerleyen yıllarda giderek güçlenen bir muhalefet grubu oluşmuştu. Bu muhalefet grubunun başında Behice Boran, Sadun Aren, Nihat Sargın gibi isimler vardı. Bu muhalefet oluşumuna Emek Grubu deniliyordu ve Aybar'ın istifa üzerine TİP'in başına Emek Grubu'ndan Behice Boran geçmişti. Parti Aybar'ın son dönemlerinden itibaren başlayarak sert bir üslup kullanmaya başlamış ve Behice Boran ile birlikte de Sovyetler Birliği'ne daha yakın bir Ortodoks Marksist anlayışa geçmiştir. Partinin kapatılması ise 12 Mart Muhtırası sonrasındaki Haziran ayı gerçekleşecektir. Kapatılma kararının sebebi de partinin ülke içinde Kürtlere karşı güttüğü politika olacaktır.[127] Mart Muhtırası akabinde TİP'in önde gelen liderleri için TİP'in 4.Kongresinde komünizm ve Kürtçülük propagandası yapmalarından ötürü 8 yıldan 15 yıla kadar hapsi istenecektir.[128]

---

[126] Aybar, *a.g.e*., s.11-12.
[127] Açıkkaya*, a.g.e*., s.165-166.
[128] Milliyet, 13 Mart 1971.

Türkiye'deki sosyalist gelişmeler, 1960 darbesine kadar birçok defa tevkifata uğrayarak kapatılmış ve özellikle Demokrat Parti döneminde sol oluşumların faaliyetleri durma noktasına gelmiştir. Böyle uzun süreli bir donma evresinden sonra ortaya çıkan ve kendini legal bir zeminde ifade edip meclise girmeyi başaran TİP, bu açıdan Türkiye'deki sola meyilli kesimleri de kendi bünyesinde barındırmıştır. TİP'in bu etkisi üniversite öğrencilerini de etkilemiştir fakat TİP'in oluşturduğu gençlik kolları altında toplanan üniversite öğrencileri burada aktif bir konumda yer alamamışlardır. Öğrencilerin daha da etkin bir konumda hareket etme istekleri ise 17 Aralık 1965'te Ankara Üniversitesi'nde 5 fikir kulübünün toplanmasıyla oluşan Fikir Kulüpleri Federasyonu'nu ortaya çıkaracaktır.[129]

Federasyonun çoğunluğu TİP'e üye olan öğrencilerden meydana geliyordu ve bu yüzden FKF başlangıç yıllarında TİP'in güdümünde hareket eden bir oluşum olmuştur. İlerleyen yıllarda ortaya atılan güçlü bir fikir oluşumu FKF'nin içinde bölünmeye yol açacaktır. Bu fikir oluşumu Mihri Belli öncülüğündeki Milli Demokratik Devrim tezidir. Bu tezin TİP'ten ayrıldığı en önemli nokta devrimin aşaması meselesidir. MDD'ye göre devrim Türk topraklarında kapitalist sistemin gelişmemiş olmasından ötürü iki aşamalı şekilde gerçekleşmelidir. Önce demokratik devrim gerçekleştirilmeli ardından bu uygun zeminde sosyalist devrim gerçekleştirilmelidir. TİP ise bu konuda farklı bir görüşü savunuyor ve Türkiye'nin zaten sosyalist devrimin gerçekleşmesine hazır olduğunu belirtiyordu. Türkiye solu içinde oluşan bu muhalefet, FKF'ye de sirayet edecektir. FKF içinde TİP'e karşı MDD muhalefeti cephesi oluşacaktır. Bu sırada FKF'nin başına TİP, güvendiği bir isim olarak Ankara Üniversitesi'nde hukuk asistanı olan Doğu Perinçek'i getirilecektir. Perinçek, TİP yanlısı bir siyaset izliyormuş gibi dursa da çok geçmeden FKF'nin 2.Kurultay'ında MDD çizgisinde hareket ettiğini belli ederek, muhalif kesimin tezlerini savunacaktır. Böylece FKF, topladığı kurultayda MDD çizgisine kayacak, MDD'ci isimler federasyonun başına geçecektir. TİP'e dışardan destek verme amacıyla kurulan FKF, muhalif sol görüşün safına geçecektir.[130] Bu konu MDD başlığı altında daha detaylı işlenecektir.

Konuyu özetleyecek olursak TİP'in Türk sol tarihinde önemli bir rol oynadığını söyleyebiliriz. TİP, sonraki yıllarda aktif bir sol siyaset oynayacak isimleri ve sol örgütleri

[129] Öcal, *a.g.t.*, s. 235.
[130] Emine Öztürk, "Fikir Kulüpleri Federasyonunda Türkiye İşçi Partisi – Millî Demokratik Devrim Hareketi Mücadelesi (1965-1969)", *Marmara Üniversitesi Dergisi*, Cilt:17, Sayı:35, s.398-401.

kendi bünyesinde yetiştirmiştir. Özellikle TİP güdümünde kurulan Fikir Kulüpleri Federasyonu ilerleyen süreçte DEV-GENÇ yapılanmasına dönüşecek ve ülke içindeki sosyalist gençlerin çoğu bu yapılanma altında faaliyet gösterecektir. Bu açıdan Türkiye'deki sol akımların kaynağının büyük oranda TİP'ten geldiğini söyleyebiliriz. Ayrıca legal anlamda uzun yıllar siyaset hayatını devam ettirebilmiş ve meclise girebilmiş bir sol parti olması onu farklı kılan özellikleridir. Diğer farklı kılan özelliği ise Sovyet Rusya'dan destek almadan ve Sovyet Rusya ile bağlantı kurmadan oluşmuş bir sol parti olmasıdır. Bu açıdan bağımsız bir Türk sosyalizminin temsilcisi olmuştur. Bu durum Behice Boran döneminde değişmiştir ama Boran dönemi TİP tarihi açısından kısa süreli bir dönemi kapsar. Ayrıca Türkiye'de siyasi bir partinin başkanlığına gelen ilk kadın olması açısından Behice Boran'ın liderliği TİP'in kendine özgü bir diğer özelliğini oluşturmuştur.[131] TİP'in en güçlü muhalif oluşumu MDD Hareketi'ne geçmeden önce 1960'lı yılların sol fikirleri üzerinde etkili olan bir diğer oluşum olan Yön Hareketi'ni inceleyeceğiz.

1.2.4. Yön Hareketi

1961 sonrası oluşan ortamda sol görüşlü yazarlar, yazılarını Doğan Avcıoğlu başta olmak üzere Mümtaz Soysal ve Cemal Reşit Eyüboğlu gibi isimlerin desteğiyle kurulan Yön dergisinde yayınlamışlardır. Avcıoğlu, burada yayınladığı sol görüşlü yazılarla geniş kitleleri etkilemiş ve sol düşünceye çok katkı sağlamıştır.[132] Derginin adını taşıyan Yön Hareketi, savunduğu fikirlerle ülke sorunlarına çözüm getirmeyi amaçlamıştır. Dönemin şartlarında tek yol sosyalizm sloganıyla iddia bir çıkış yapmıştır. Yön dergisi, ilk sayısının yanına ek olarak birçok aydının imzaladığı ve ülkenin kalkınma problemine çözüm sağlayacak görüşleri barındıran bir de bildiri yayınlamıştır. Bildiri de savunulan görüşler Yön'ün görüşlerini anlamamız adına önemlidir. Bu yüzden bildirinin üzerinde biraz duracağız. Bildiri, Atatürk'ün çizdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmanın ve ülkede demokrasiyi egemen kılmanın yolunu ülkenin iktisadi anlamda kalkınmasında görmüştür. Eğer ülke ekonomik anlamda Atatürk'ün devrimlerinin de rol modeli olan Batı gibi olursa sosyal yapısı değişecek ve bununla beraber ülkedeki refah seviyesi artacaktır. Eğer maddi

[131] Uygur, *a.g.t.*, s.229.
[132] Hikmet Özdemir, *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı Yön Hareketi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1986, s. 49-50.

anlamda halkın ekonomik seviyesi artarsa halk temel insani ihtiyaçlarının karşılanması meselesiyle meşgul olmayacak zamanını kültürel alana verebilecektir. Böylece akılcı düşünce sistemi halkın tamamına yayılma imkânı bulacaktır. Halkın işsizlik, açlık, barınma gibi sorunlarla baş başa kalması eğitime olan ilgisini azaltmaktadır.[133] Bu düşünce bir nevi Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi anlayışı gibidir fiziksel ihtiyaçlar giderilmeden kültürel anlamdaki ihtiyaçlara vakit kalmaz bu da Yön'e göre bir toplumun geri kalmasının ana nedenidir. Yön bildirisi, bu açıdan toplumun kültürel seviyesinin artmasının ancak toplumun üretim seviyesinin artmasıyla mümkün olabileceğini belirtmiştir.

Bildiri, devam eden maddelerinde ülkenin hem iktisadi hem de sosyal anlamda bir buhran geçirdiğini ifade emiştir. Sosyal buhran, yaşanılan iktisadi buhranın bir sonucudur. Ülkede tarım gerilemiş, nüfus artmış ve artan nüfus şehirlere göç etmeye başlamıştır. Bu durum ilerleyen süreçte şehirlerde sorunlara yol açacak ve işsizliği arttıracaktır. Bu gidişatın sonucunda sosyal düzen daha da bozulacaktır. Yön Hareketi, bildirinin 2. maddesinde Türkiye'nin yaşadığı sorunlara karşı üst düzey çevrelerin tepkisiz kaldığını ve bir kalkınma modeli bir sunmadıklarını eleştirir. Bu tepkisizlik durumu bitmeli ve ülkenin kaderini değiştirebilecek konumda bulunan üst düzey insanlar, ortak bir kalkınma modeli konusunda hemfikir olarak birlikte harekete geçmelilerdir. Bildirinin 3.maddesini Yön Hareketi'nin de amacını taşıması dolayısıyla bizzat aktaracağız:

> "*Kalkınma felsefemizin hareket noktaları olarak, bütün imkanlarımızı harekete geçirmeyi, yatırımları hızla arttırmayı, iktisadi hayatı bütünüyle planlamayı, kütleleri sosyal adalete kavuşturmayı, istismarı kaldırmayı ve demokrasiyi kütlelere maletmeyi zaruri sayıyoruz. Varmak istediğimiz bu amaçlara yeni bir devletçilik anlayışıyla erişebileceğimize inanıyoruz."*[134]

Yön Hareketi bildirisi, iktisadi kalkınmanın önemi üzerinde çok durmuştur. İktisadi alanda özel teşebbüsü ise kalkınma açısından büyük bir engel olarak görmüştür. Özel teşebbüs, israflıdır ve sıkıntılıdır. Sosyal adaletle bağdaşmaz bu yüzden demokratikte

[133] Özdemir, *a.g.e*., s.295.
[134] Özdemir, *a.g.e*., s.297.

değildir. Gelir dağılımının adaletli bir şekilde olması gerektiğini savunan bildiri, özel teşebbüsün bu açıdan gelir dağılımında da adaletsizliğe sebep olduğunu, yeni devletçilik sisteminde bunların yer almayacağını ve devletin müdahalesinin bilinçli bir şekilde özel teşebbüsün yerini alması gerektiğini belirtmiştir. Gelir dağılımının adaletli bir hale gelmesi ve milli gelir seviyesinin artması sonucu bu gelirlerin doğru şekilde yönlendirilmesi ancak devletin müdahalesiyle söz konusu olabilirdi. Bu noktada devletçilik, tasarrufu sağlayabilecek önemli bir politikaydı.[135] Özel teşebbüs yerine devletin bilinçli bir müdahalesini iktisadi bir çözüm olarak gören Yön Hareketi'nin bir diğer kalkınma çözümü iktisadi hayatın planlanmasıdır. Bunun yanında kooperatifçilikte arttırılmalı ve iktisadi alanda önemli bir yer edinmelidir. Yön bildirisinin bu söylemleriyle Türkiye'nin farklı alanlardaki sorunlarının çözümü olarak yeni devletçilik anlayışını öne sürdüğünü görüyoruz. Bildiriyi tam olarak 1064 kişi imzalamıştır.

Bu bildiriden de anlaşılacağı üzerine Doğan Avcıoğlu öncülüğündeki Yön, ülkenin kalkınması meselesini kendi hareketlerinin merkezine koymuşlardır ve bir arayış içindelerdir. Doğan Avcıoğlu verdiği demeç bunu özetler niteliktedir: "*Yön ekonomik sistem arayışı içindeydi… Yön arayıştı*."[136] Bildiri çok ses getirmiş ve olumlu ya da olumsuz birçok eleştiri almıştı. Bildiri etkisini sadece yurt içinde değil yurt dışında da göstermiş ve Le Monde gazetesi Yön bildiri hakkında: "*Türkiye'de devletçiliğe dayanan bir sosyalizm kurulmasını istemektedirler*."[137] ifadesini kullanmıştır. Özetle Türkiye Cumhuriyeti'nin karşılaştığı sorunlar, Yön'e göre iki ana temel üzerinde açıklanmıştır. Bu ana temelin ilki iktisattır. Yön, sorunların ana kaynağını toplumun maruz kaldığı iktisadi sıkıntılarda görmüştür. Bu iktisadi sıkıntılar yukarıda da belirttiğimiz gibi sosyal sıkıntıların da kaynağıdır. Yöncüler, Türkiye'de kalkınmayı gerçekleştirmek istiyorsak öncelikli olarak iktisadi meseleleri çözmemiz gerek anlayışıyla hareket etmişlerdir. Bunun çözülmesi için yapılması gereken ilk şey ise üretimi planlı bir şekilde arttırmaktır. Yön'ün üzerinde durduğu ikinci ana temel ise devletçiliktir. Bu anlayışa göre özel teşebbüs mantığı ortadan kaldırılmalıdır. Çünkü bu durum toplum içinde sadece belli başlı insanları zengin ederken, toplumun geri kalanı için adaletsiz bir gelir dağılımına sebep olur. Toplumsal gelir eşitsizliğine sebep olan özel teşebbüs kalkmalı ve yerine bilinçli bir

[135] Özdemir, *a.g.e.,* s.298.
[136] Umut Nişanci, *Yön-Devrim Hareketi: Doğan Avcıoğlu Düşüncesi Ekseninde İdeolojik Bir Çözümleme*, Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Giresun 2023, s.27.
[137] Nişanci, *a.g.t.*, s.29.

devlet müdahalesi gelmelidir. Bu açıdan devletçilik, Yön'ün oluşturduğu kalkınma stratejisinde vazgeçilmez bir unsurdu.

Yön dergisi, sadece politik ve ekonomik konularda değil sosyoloji, kültür hayatı ve sanat gibi birçok farklı türde yazılar yayınlamıştır. Zaten başlangıçtan itibaren dergi, kendini haftalık fikir ve sanat gazetesi ifadeleriyle tanımlamıştır. Dergi bünyesinde ileride adını çok duyacağımız isimlerde dahil olmak üzere birçok aydın barınıyordu: Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk, Mehmed Kemal, Fethi Naci, Mümtaz Soysal, Niyazi Berkes, Şevket Süreyya Aydemir, Atilla İlhan, Samim Kocagöz, Aziz Nesin, Mihri Belli, Ömer Faruk Toprak, İdris Küçükömer, Arslan Başer Kafaoğlu, Behzat Ay, Erdoğan Alkan, Sadun Aren, Can Yücel, Cevdet Kudret, Nihat Erim, Turan Güneş, Uğur Mumcu, Mehmet Başaran, Cemal Reşit Eyüboğlu, Taner Timur, Burhanettin Uluç, Muzaffer Karan, Bahri Savcı, Türkkaya Ataöv, Behice Boran, Abidin Dino, Abdi İpekçi, Ahmet Taner Kışlalı, Yalçın Küçük, Engin Tonguç, Fikret Otyam.[138] Bu isimlerin hepsi Yön gazetesinde yazı yazdıkları için Yön yazarı olarak sayılmazlar. Yön'ün başyazarları Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, İlhan Selçuk ve İlhami Soysal'dır. Yön dergisi içinde etkili olan ikinci derecedeki grup ise Niyazi Berkes, Şevket Süreyya Aydemir ve Sadun Aren'den oluşmaktadır.[139]

Milli Demokratik Devrim tezinin öncü isimleri Mihri Belli ve Erdoğan Berktay gibi isimler de Yön'de yazılarını yazacaklardır. Bu durum MDD Hareketi'nin Yön Hareketi içinde olduğu anlamına gelmez ama birçok noktada bu iki oluşum ortak görüşleri savunmuşlardır. Yön dergisinin bu açıdan yelpazesi genişti. Savunduğu görüşler aydınları etkisi altına aldığı ve çok ses getirdiği için birçok farklı yazarı kendisine çekmiştir. Bu açıdan derginin sadece tek bir konuda değil tarih, felsefe, eğitim, sanat, siyaset, ekonomi gibi çeşitli alanlarda yazılar yazmasının sebebini derginin sahip olduğu yazar çeşitliliğinde görebiliriz. Dergide yer alan konuların istatistiksel yüzdesini Hikmet Özdemir şöyle vermiştir: "*Yapılan hesaplamalardan elde edilen sonuçlara göre Yön'de işlenen konuların yüzde 56'sı iç politika, yüzde 21'i dış politika, yüzde 13'ü ekonomi, kalan yüzde 10'u ise kültür, sanat, edebiyat ile ilgilidir."* [140] Derginin ele aldığı başlıca konular, Yön Hareketi'nin ana minvalini oluşturan sosyalizm ve kalkınma meselesidir. Yön dergisi, yayımladığı yazılarla sosyalist gençlerin zihinlerinde sağlam bir sol

[138] Nişanci, *a.g.t.*, s.31.
[139] Özdemir**,** *a.g.e.,* s.59-60.
[140] Özdemir, *a.g.e.,* s.62.

anlayışın temelini atmıştır. Bu açıdan Türk solunun fikir inşası konusunda Yön dergisinin büyük bir rolü olmuştur.

Yön dergisi meselesinde değinmemiz gereken bir diğer nokta hareketin Atatürk ile olan ilişkisidir. Doğan Avcıoğlu, Kemalizm ideolojisini toplumu uygarlık düzeyine ulaştıran bir fikir olarak tanımlamıştır. Bu seviyeye götüren en önemli araçlar ise bağımsız bir ortamda gerçekleşecek devrimlerdir. Avcıoğlu, kendi kalkınma planlarını da Kemalizm üzerinden açıklamıştır: "*Türkiye'mizin içinde bulunduğu şartlarda hızlı kalkınması ve çağdaş uygarlık düzeyine bir an önce ulaşması için tek çare olarak gördüğümüz 'milli devrimci kalkınma yolu' Kemalist tezin temele indirilmesi ve böylece Atatürk devrimlerinin devam ettirilmesinden başka bir şey değildir."*[141] Bu açıklamayı yapmış olsa bile Avcıoğlu için tam anlamıyla bir Atatürkçüydü denilemez. Avcıoğlu'nun Türk devrimine karşı eleştirileri de vardı. Bu duruma örnek olarak Yön hareketinin ve Kemalizm'in Batıya olan duruşunu inceleyelim. Kemalizm kendi devrimlerini gerçekleştirirken uygarlaşma yolunda en büyük hedef olarak Batıyı göstermiştir. Yön hareketine göre ise bu durum farklıdır. Yöncülere göre Batı, kapitalizmin ve emperyalizmin en büyük temsilcisiydi ve bu yüzden örnek alınması doğru değildi. Kapitalist devletlere karşı en büyük mücadeleyi vererek bağımsız olan Türkiye, kapitalizmin en yüksek noktasını temsil eden Batı uygarlığını kendine örnek olarak almamalıydı. Yön dergisi bu örnekte gözüktüğü gibi Atatürkçü anlayıştan farklı düşünceleri savunsa bile çoğu zaman görüşlerini ifade ederken Atatürkçü bir üslubu tercih etmiştir. Bunun sebebi Atatürkçü kitleyi kazanmak ve bir nevi Atatürkçülüğün gölgesine sığınmaktı. Diğer yandan Yön dergisi dış meseleler konusunda ABD'yi de Batı medeniyetiyle aynı kefede görüyordu. En büyük emperyalist devlet onlara göre ABD idi.[142] Ülkede gittikçe etkisini arttıran bir ABD baskısı vardı. Bu Kıbrıs meselesinde aleni bir şekilde kendini göstermişti. Yapılan ikili antlaşmalar, Türkiye'de Atatürk'ün miras bıraktığı bağımsızlık anlayışına aykırı bir olaydı. Avcıoğlu'na göre uygarlık düzeyine gelebilmek için öncelikli olarak yapılması gereken şey emperyalizmin ülkedeki etkisini yok etmekti. Bu şekilde tam bağımsız hale gelen Türkiye, kalkınabilir ve uygarlığını temin edebilirdi. Türkiye İşçi Partisi'ni incelediğimiz bölümlere bakarsak ABD-Türkiye ilişkileri meselesinde Yön Hareketi ile aynı perspektife sahip olduğunu görebiliriz.

[141] Açıkkaya**,** *a.g.e.,* s.82.
[142] Açıkkaya, *a.g.e.,* s.87-88.

Yön dergisi yayımladığı yazılarla sadece halkı ve aydınları değil aynı zamanda askeri kesimi de etkilemiştir. Bunun en büyük örneği ise Albay Talat Aydemir'in 22 Şubat 1962'de yapacağı darbe girişimidir. Talat Aydemir, 60 Darbesi'nin amacının nihayete erdirilmediğini, bunun yanında bazı siyasilerin ordu ve halk kesimini birbirine karşıt haline getirme çabasında olduklarına inanıyordu. Bu düşüncelerin sonucunda ordunun henüz görevini tamamlamadığını ve köklü değişikliklerin yapılması gerektiğini düşünen Aydemir, darbe hazırlığına girecektir. Bu darbenin fikri zeminini ise Yön dergisi oluşturmuştur diyebiliriz. Darbe doğrudan Yön Hareketi'nin emriyle oluşmamış olsa da Yön Hareketi, Aydemir ve kadrosunun fikirlerini dolaylı yönden etkilemiştir. Bu etki dolayısıyla Yön dergisi, 5 Haziran 1963 tarihinde Sıkı Yönetim Komutanlığı tarafından kapatılacaktır.[143] 14 ay kapalı kalan Yön, sıkıyönetimin kalkmasıyla ikinci kez yayın hayatına 1964'te başlayacaktır.

İkinci kez yayın hayatına atılan Yön dergisi, 222 sayı çıkaracak ve 30 Haziran 1967'de kapanacaktır. Derginin kapanma sebebi tamamen kendi isteğiyle gerçekleşecektir. Bu kararın alınması derginin başındaki isim Doğan Avcıoğlu ile alakalıdır. Derginin bir diğer önemli ismi İlhan Selçuk, kapatılması hakkında şu sözleri söylemiştir: "*Doğan, gelinen noktada artık yönümüzün tayin edildiğini düşündü… Bazı insanlar çok tepki duydular, niye kapatıyor Yön'ü diye. Kimileri 'benim dergimi kapatmaya ne hakkın var?' diye eleştirdiler…*[144] Türkiye'nin ekonomik, siyasi, iktisadi ve diğer alanlardaki sorunlarını ele alan Yön dergisi bunlara çözüm bulmak amacıyla birçok yazı kaleme almış ve bu yönden ortaya koyduğu çözümlerle Türkiye için çıkış yolları göstermiştir. Derginin kapatılması bu yüzden çoğu kesim tarafından şimdi kim iç ve dış siyaset hakkında doğru yorum getirecek endişesini yaratmıştır. Ayrıca Yön dergisinin, Türkiye'nin sorunlarına bir çözüm olarak tasarladığı kalkınma modeli milliyetçilik, devletçilik ve sosyalizm anlayışlarına bağlıydı. Diğer yandan Yön, tüm sorunların ana kaynağı olarak iktisadi meseleleri görmüş ve toplum refahını da bu iktisadi meselelerin çözümüne bağlamıştır. Bu görüşü onu Marksizm anlayışıyla aynı zemine taşımıştır. Marksizm'den farkı ise yukarıda belirttiğimiz milliyetçilik anlayışıdır. Bu açıdan Yön Hareketi'nin milliyetçi bir sosyalist anlayışta olduğunu söyleyebiliriz. Yön'ün kapatılması ardından Doğan Avcıoğlu ve ekibi haftalık Devrim dergisini yayımlamaya başlayacaklardır. Hikmet Özdemir'e göre Devrim dergisi, tıpkı Yön dergisi

[143] Nişanci, *a.g.t.*, s.37.
[144] Nişanci, *a.g.t.,* s.38.

gibi askerleri ve sivil grupları etkileyerek 9 Mart 1971'deki eylemlerin yaşanmasına sebep olmuştur.[145]

Devrim dergisi, hedef kitle olarak tamamen askerlere yönelmişti. Onlara göre Türkiye Cumhuriyeti demokrasi konusunda sıkıntıya girmişti ve giderek daha da kötü bir yere evriliyordu. Bu şartlar altında kalkınma meselesi mümkün değildi. Bu yüzden Türk Silahlı Kuvvetleri'nin sahneye çıktığı bir senaryo, Devrim Hareketi için çözüm yolunun ta kendisiydi. Devrim dergisi, kendi söylemlerini daha da etkili kılmak adına tıpkı Yön oluşumunun yaptığı gibi Atatürkçü söylemler kullanmıştır. Bu söylemlerin bir diğer nedeni Türk Silahlı Kuvvetleri içinde Atatürk'ün daha da kutsal bir konumda olmasından kaynaklanır. Askeri yakalamak isteyen Devrim kitlesi, söylemlerinde Atatürkçü bir üsluptan vazgeçmemiştir. Bu söyleme bir örnek olarak şu yazıyı gösterebiliriz: "*…Günümüzde çağdaş uygarlığa, halkın ve bütün ulusçu güçlerin el ele verecekleri bir bağımsızlık ve düzen değişikliği mücadelesiyle ulaşılacaktır. Bu da yarıda kalan Kemalist devrimin, günümüzün şartlarında sürdürülmesinden başka bir şey değildir. Kemalist devrim bitmemiştir, devam etmektedir."*[146] Bu sözlerde açık olarak görüldüğü gibi Devrim, ülkede askerler üzerinden gerçekleştirmek istediği devrim planını, onlara göre kesintiye uğramış Atatürk devriminin devamı olarak göstermiştir. Bu şekilde Atatürk'ün etkin gölgesinde faaliyetlerini devam ettirmiştir. Orduya karşı söylemlerini tehditkâr bir seviyeye çıkaran Devrim, 12 Mart Muhtırası sonrasında kapatılmıştır.

1960 sonrası oluşan demokrasi ortamında Türkiye'deki sol gruplar üzerinde en etkin faaliyetleri yürüten Yön-Devrim Hareketi, yazdıkları ve savundukları düşüncelerle Türkiye solunun fikri zeminini sağlam bir şekilde inşa etmiştir. Hareket, Türkiye'nin karşılaştığı sorunları sadece ele almamış, aynı zamanda bunlara çözüm yolu aramıştır. Bu anlamda hareketin etkisi sadece ülkedeki sol kesimi değil genel anlamda Türk düşünsel hayatını etkilemiş ve büyük bir katkı sağlamıştır. İlhan Selçuk, Yön için şu sözleri kullanmıştır: "*Türkiye'nin bütün ana davalarını en büyük gayretle incelemeye çalışan bir üniversiteydi Yön."*[147] İlhan Selçuk'un bu sözleri Yön'ün dönem içindeki etkisini özetler. Aynı bir üniversite işlevi gören Yön Hareketi, Türkiye'deki gençleri bir öğrenci gibi bu üniversitede yetiştirip okutacak ve mezun olan öğrenciler, 1970'lerde aktif bir siyaset güderek birçok sol örgütü meydana getireceklerdir. Ülkedeki gençleri aynı oranda etkisi

[145] Özdemir, *a.g.e.*, s.288.
[146] Açıkkaya, *a.g.e.*, s.101-102.
[147] Açıkkaya, *a.g.e.*, s.85.

altına alan bir diğer önemli oluşum ise Milli Demokratik Devrim Hareketi olacaktır. Şimdi konu akışı doğrultusunda MDD Hareketi incelenecektir.

1.2.5. Milli Demokratik Devrim Hareketi

Milli Demokratik Devrim Hareketi, Türkiye sol tarihinde bıraktığı güçlü etkiyle önemli bir yere sahiptir. İlerleyen süreçte MDD bünyesinden çıkan birçok sol örgüt, MDD Hareketi'nin Türk solu açısından ne derece önemli bir konumda olduğunun kanıtı niteliğindedir. İki aşamalı bir devrimi savunan MDD'e göre kapitalist bir ülkede ilk olarak Milli Demokratik Devrim gerçekleştirilmeli ardından oluşan müsait ortamda proleter devrim gerçekleşmeliydi. Bu anlayış Lenin'in *İki Taktik* isimli kitabında geliştirilmiştir.[148] Ancak MDD Hareketi'nin savunduğu görüş, Stalin tarafından şekillenen geniş cephe kavramında yatmaktadır. Stalin görüşlerini şöyle açıklamıştır: "*…vatandaşların terakkiperver 'ilerici' kuvvetlerin, bir tek 'Milli Kurtuluş Cephesi' dahilinde birleştirilmesi ve bu kuvvetlerin faşizme karşı tevcih etmesi işini kolaylaştıracaktır."*[149] Bu açıklama sonrasında dünyanın birçok yerine 'Milli Demokratik Cephe' sistemi kurulmuştur.

Hareketin lideri olan Mihri Belli, TKP meselesinde ilk kez karşımıza çıkmıştı. Zaman içerisinde Sovyet Rusya'nın TKP üzerindeki baskılarına karşı çıkan Belli, 1962 yılından sonra mücadelesine kendi çizdiği yoldan devam edecek ve Milli Demokratik Devrim tezi etrafında kendi görüşlerini savunacaktır. Belli'ye göre Milli Demokratik Devrim kavramı, anti-emperyalist ve sömürge karşıtı bir anlam içerir. Emperyalizmin en baskın olduğu bu çağda Demokratik Devrimi gerçekleştirmemiş olan ülkeler ise emperyalizmin sömürgesi altındadırlar. Bu boyunduruktan kurtulmak isteyen her devlet Milli Demokratik Devrimi'ni gerçekleştirmeli ve milli bağımsızlığını kazanmalıdır. Belli bunu şöyle tanımlamaktadır:

> "*Çağımızda her anti-feodal, Demokratik Devrim, aynı zamanda emperyalizme ve işbirlikçilerine karşı bir Milli Kurtuluş Devrimi olmak, ülkeyi ulusal bağımsızlığa kavuşturmayı hedef edinen bir Milli Devrim olmak zorundadır. Nasıl ki her Milli*

[148] Aclan Sayılgan, *Yeni Kavga Milli Demokratik Devrim Nedir*?, Kardeş Matbaası, Ankara 1970, s.9-10.
[149] Açıkkaya, *a.g.e.*, s.190.

Devrim de mutlaka Demokratik Devrim olmak zorundaysa… Çağımızın Demokratik Devrimlerini Milli Demokratik Devrim diye adlandırmamız bundan ötürüdür."[150]

Milli Demokratik Devrim tezi, ilk olarak Yön dergisinde Mihri Belli'nin yazdığı yazılarla ortaya atılmıştır. Milli Demokratik Devrim, yukarıda Stalin'den aldığımız aktarmadan anlaşılacağı üzere tüm dünya sol anlayışı üzerinde etkili olmuş bir fikirdi. Bu minvalde düşünen Rasuh Nuri İleri'nin görüşüne göre Milli Demokratik Devrim düşüncesi, o dönemde hem Türkiye dışında hem de Türk solu içindeki farklı fraksiyonların hepsinde kabul edilen bir görüştü. MDD'ye karşı muhalif olan Zeki Baştımar bile Milli Demokratik Devrim fikrini savunmuştur. Dr. Hikmet Kıvılcımlı ise bu meselede Mihri Belli'nin görüşüyle aynı doğrultuda hareket etmese de TKP'nin yorumladığı MDD fikrini savunmuştur. Farklı sol kesimlerden alınan bu ifadeler, sol kesimin çoğunun MDD fikri konusunda mutabık olduğunu doğrular niteliktedir.

1.2.6. MDD Hareketine Göre Toplumdaki Sınıflar ve Devrimdeki Konumları

Mihri Belli kesiminin savunduğu görüşe göre demokratik devrim, emperyalizmin toplum içindeki destekçisi konumunda bulunan feodal ağalar ve komprador kesime karşı yapılacaktır. Türkiye'de en geri kalmış kesim olan feodal ağalar, Türk milletinin gelişmesine karşıdırlar. Çünkü gelişimle birlikte ilerleyen toplum feodal ağaların kurmuş olduğu sistemi yıkabilecek bir niteliktedir. Bu yüzden feodal ağalar, egemen oldukları bu dünyaya zarar verecek demokratik devrim fikrine karşıdırlar. Feodal kesim, mevcut statükonun devam etmesine bu yüzden önem verir ve bu menfaat, feodal ağa-emperyalizm iş birliğine yol açar. Diğer yandan emperyalizmin diğer destekçi kesimi olan komprador sınıfta kaynaklarını ve gelirlerini milli sanayiyi baskı altında tutarak temin eder.[151] Bu açıdan MDD fikri, komprador sınıfında menfaatlerine ters bir durumdur. Mevcut durumdan büyük kâr eden bu iki sınıf, emperyalizmle güçlü bir bağ kurmuştur. Çünkü bu iki sınıfı hayata bağlayan ana kanal emperyalizmin köklerinden beslenmektedir. Durumu bu şekilde özetleyen MDD Hareketi, gerçekleştireceği devrimi, tüm ülke ekonomisine hâkim durumunda olan emperyalist-komprador-feodal ağa

[150] Mihri Belli, *Milli Demokratik Devrim*, Aydınlık Yayınları, Ankara 1970, s.21.
[151] İleri*, a.g.e.,* s.44-45.

ittifakına karşı yapmayı hedefler. Böylece devrim başarılı olursa Türkiye'nin ulusal kalkınması artar ve sömürge konumunda olan devlet bağımlı bir durumdan kurtulmuş olur.

Belli'ye göre öngörülen devrimi gerçekleştirecek kesim ise bu üçlü ittifakın dışında kalan halk kesimidir. Yani proletaryadır. Mevcut statükoda ezilen kesim konumunda olan proletarya aynı zamanda iki aşamalı olarak planlanan bu devrimin öncü sınıfıdır. Bunun dışında devrimi destekleyecek diğer önemli kesim ise küçük burjuva sınıfıdır. Bu sınıf az da olsa mal sahibi olmasına rağmen yine de emperyalist sistem tarafından ezilen kesimden ve asker-sivil bürokrat aydın kesiminden oluşur. Belli'ye göre asker-sivil aydın kesimi, ülkenin kaderinde her zaman çok kritik bir rol oynamıştır. Özellikle Çanakkale Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi iki önemli zaferde ülkenin bağımsızlığı ve özgürlüğü için emperyalizmle savaşmıştır. Emperyal güçleri yenen bu kesimin yapılacak olan devrimde emperyalizmin üçlü ittifakına karşı bir konumda yer almasının sebebi budur. Çünkü bu sınıf, tarihsel anlamda da emperyalizmle her zaman mücadele etmiştir. Küçük burjuvazi kesimi içinde görülen asker-sivil-aydın zümresi bu kesimin en bilinçli zümresidir. Bu da onu küçük burjuvazinin lideri yapar.[152] Böylece devrimin gerçekleşmesi için yukarıda zikrettiğimiz bu grupların yapacağı iş birliği, emperyalist sistemi yıkmak açısından hayati bir öneme sahiptir ve oluşan bu devrimci güç birliği Stalin'in savunduğu Milli Cephe kavramının oluşturulmasıyla mümkün olabilir.[153]

Bu noktada önemle belirtmemiz gerekir ki Belli'ye göre küçük burjuva sınıfı devrimi destekleyen bir konumda olmasına rağmen devrimin ana figürü değildir. Belli, bu konuda özellikle gelişmiş burjuva aydın kesiminin devrimi halka yayacak kesim olduğunu savunan görüşe karşı çıkmıştır. Bu görüşü savunanlar geçmişten itibaren sosyalizmin biriktirdiği geniş birikime ancak burjuvadan gelen aydınların ulaşabileceğini düşünüyorlardı. Bu bilgi birikimine sahip olan aydınlar, sosyalizm bilincini halka yani proletaryaya aktarabilecekti ve bu yüzden sosyalizmin geleceğinde burjuva aydın kesimi başrolde olmalıydı. Belli, bu görüşe karşı çıkarak şöyle der:

[152] İleri, *a.g.e*., s.51-54.
[153] Belli*, a.g.e.,* s.23.

"Proleter yığınlarına sosyalist bilinci götürecek olanlar 'entelektüel bakımdan' daha gelişmiş olan proleterlerdir. Proletaryaya sosyalist bilinci götürme işini, sosyalizm modasına uymuş karnı tok, sırtı pek, burjuva çocuklarının, konforlu evlerden gelerek, günde sekiz-on saat balyoz sallamış olan işçiye, yarı aç çoluk çocuğunu düşünen işçiye, nutuk atmasıyla başarılacağını sanmayalım…"[154]

Belli'ye göre burjuva sınıfını devrimin ana gücü olarak görme eğilimi proletaryanın entelektüel tarafını küçümsemektir. Bu davranışın altında da burjuva aydın kesiminin kendini beğenmişliği yatar. Belli, diğer yandan Türkiye gibi halkın dörtte üçünün tarımla uğraştığı bir sistemde köylülüğün devrim açısından önemi üzerinde durur. Belli'ye göre halkın en ezilen kesimi köylüdür. Bu özellik köylüye daha çok devrimci bir nitelik katmaktadır. Sosyalizm anlayışında mihenk taşı emektir. Sadece kendi emeğiyle geçinen yoksul köylü sınıfı ise devrimci olma niteliğini kendisinde barındıran en önemli sınıflardan biridir. Bu yüzden köylü sınıfının rahata ve refaha ermesi için kesin çözüm sosyalist bir devrimdir. Sosyalist devrim, köylü sınıfının da kurtuluşudur. Sosyalist devrimde en önemli sınıflardan birini teşkil eden köylü sınıfı bu yüzden bilinçlendirilmeli ve devrime kazandırılmalıdır. Çünkü Belli'ye göre ezilen bu sınıf devrimin de hegemonik gücü konumundadır.[155] Köylü sınıfına bu bilinci verecek olan kitle ise proletaryadır. Devrimin gerçekleşmesi açısından yoksul köylü ve proletarya sınıfının iş birliği içinde olması çok önemlidir. Belli, proleter devrimci örgütün yalnızca işçi sınıfının değil aynı zamanda yoksul köylü sınıfının da öz partisi olduğunu belirtir.[156] Özetleyecek olursak Belli, devrimin saflarına sadece işçi sınıfını değil aynı zamanda köylü sınıfını ve küçük burjuvazi sınıfını da dahil etmiştir. Bunlar arasındaki öncü sınıf proletaryadır ve diğer sınıflara sosyalist bilinci aktarma sorumluluğunu taşır.

1.2.7.MDD ve Aşamalı Devrim İdeolojisi

Mihri Belli, kitabında Milli Demokratik Devrim'in tek başına yetersiz olacağından bahseder. Bu aşamalı bir süreçtir ve ilk devrim gerçekleştikten sonra nihai

[154] Belli**,** *a.g.e*., s.52.
[155] Suavi Aydın, "Millî Demokratik Devrim'den Ulusal Sol'a Türk Solunda Özgücü Eğilim", *Toplum ve Bilim Dergisi*, sayı:78, 1998, s.75-76.
[156] Belli, *a.g.e.,* s.53-57.

hedef olan sosyalist devrimin gerçekleşmesi zaruridir. Eğer Milli Demokratik Devrim'i gerçekleştirdikten sonra dikkatli davranılmazsa devrim özelliğini ve anlamını kaybederek başarıya ulaşamaz ve Belli'nin ifade ettiği tabirle karşı-devrim tarafından yutulur. Belli'ye göre bu durum Türkiye Cumhuriyeti'nin daha önceden yaşadığı bir süreçtir. Milli Kurtuluş Savaşı'nda emperyalist güçleri yenen Türkiye, sonrasında emperyalizmi tamamen ülkeden atmak için çaba göstermemiştir. Belli, bu noktada ülkenin emperyalizmi yendikten sonra tamamen yön değiştirip sosyalist bir yönelimle bağımsız olması gerektiğini belirtir. Bunu Türkiye Cumhuriyeti'nin yaptığı büyük bir hata olarak gören Belli, feodal sınıfların ortadan kaldırılmadığını sadece belli bir süre bastırıldığını ifade eder. Bu durum feodal sınıfın karşısında konumlanmış emekçi sınıf için kötü bir şekilde sonuçlanmış ve emekçi sınıf ülkede söz sahibi olma fırsatını kaçırmıştır. İleri gelen kesimin Demokratik Devrim konusunda köklü değişiklikler yapmaması Kemalizm'e karşı muhalif olan karşı-devrim hareketini kuvvetlendirmiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında bu karşı-devrim hareketi daha da güçlenmiştir. Bu noktada Belli ülkede Filipin demokrasisinin başladığını ifade etmiştir.

Türkiye giderek karşı-devrim hareketinin güçlendiği ve Atatürk devrimlerinden uzaklaştığı bir noktaya varmaktadır. Belli'ye göre karşı-devrimin en güçlü hale geldiği zaman Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu 1950-1960 yıllarıdır. Bu dönemde güdülen politikalarla ülke emperyalizmin kucağına itilmiş, ABD'den alınan yardımlar Türkiye'yi kendi bağımsızlığından uzaklaştırarak ABD'nin pazarı haline getirmiştir. Dış politikada uygulanan bu hamleler Atatürk'ün oluşturduğu milli dış politika anlayışına ters bir hareket olmuştur. Böylece başlangıçta yapılan demokratik devrim, ikinci aşamada sosyalist bir devrimin uygulanmamasından ötürü nihayete ermemiştir. Devrimin tamamlanmaması ise onu geriye atmış ve başlangıç noktasına götürmüştür. Bu yüzden Belli, iki aşamalı devrimin ilk aşamasının gerçekleşmesi sonrasında ikinci aşamanın da planlı bir şekilde uygulanmasının hayati bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Bu açıdan ilk aşama devrim adına çok önemli bir adım olsa da ikinci aşama olmadan bir anlam ifade etmez.

Belli'ye göre Türkiye Cumhuriyeti'ni sömürülen bir ülke konumundan alacak çözüm Milli Demokratik Devrim'dir. Belli gerçekleştirilecek olan devrimin içeriğini şöyle anlatmıştır:

"Milli Demokratik Devrim emperyalizmin vesayetine son verecektir. Bu devrimin milli hedefi, Türkiye'deki emperyalist vesayetin baş dayanağı olan yabancı sermayenin işbirlikçi sermayenin, ekonomi ve dolayısıyla politika üzerindeki tahakkümüne son verilmesini emreder. Ülkenin bağımsızlığını gerçekleştirmek amacı ile dış ticaretin, işbirlikçi sermayenin denetiminde olan bankacılığın ve sigortacılığın millileştirilmesi bu devrimin kapsamına girer. Dış ticaretin millileştirilmesi, doğrudan doğruya yabancıya bağlı bir kapitalistler grubunu sömürü olanaklarından tecrit edecek ve Milli Demokratik Devlete büyük mali olanaklar sağlayacaktır…Milli Demokratik Devrim aşamasında Millileştirmeler bir sosyalizasyon unsuru taşımakla birlikte, güdülen asıl amaç, milli bağımsızlıkla çelişen ekonomi kollarının milli niteliğe kavuşturulmasıdır. Amaç, henüz sosyalizm değildir, sosyalist tekellerin ve işbirlikçi sermayenin kal'alarının milli güçler tarafından zaptedilmesidir…" [157]

Devrimin amaçlarını bu sözlerle ifade eden Belli'ye göre emperyalizmin güdümünden kurtulamayan ve milli bağımsızlığını kazanamamış bir devlette sosyalist devrimin gerçekleşmesi mümkün değildir. Sosyalizme geçişten önce o ülkede emperyalizmin feodal, komprador kalıntıları temizlenmelidir.[158] Bu açıdan bakıldığında Türkiye, direkt olarak sosyalizme geçmek istese bile Belli'nin görüşüne göre bu mümkün olamazdı. Çünkü Türkiye, her şeyiyle emperyalizmin bataklığına saplanmış bir ülkeydi ve bu sebeple de önceliği kendi içinde Milli Demokratik Devrimi gerçekleştirerek bağımsız bir hale gelmek olmalıydı. Gerçekleştirilecek devrim sonrasında ülkede feodal-emperyal sistem yıkılacak ve halk demokratik özgürlüğüne kavuşacaktır. Oluşan demokrasi ortamında birlik ve dayanışma artacak ve bu da Türkiye'nin ilerlemesini hızlandıracaktır. Kültürel anlamda da emperyalizmin etkisinden çıkan Türkiye, kendi milli kültürünü egemen kılabilecektir.

Ülkenin bağımsızlığını tekrar kazanmasının çözümünü bu aşamalı devrim sisteminde gören Mihri Belli, bu aşamalardan geçmemiş sosyalist anlayışı ülkede gerçekleştirmek isteyen kişileri bilimsel sosyalizmden uzak olmakla itham etmiştir. Belli'ye göre Türkiye yabani otlarla çevrilmiş bir araziydi, yapılacak olan Milli Devrim

[157] Belli, *a.g.e.,* s.29-30.
[158] Ezgi Pınar, "27 Mayıs'ın İzinde Türk Solu ve Milliyetçilik: Kemalizm ve Yön Hareketi, Milli Demokratik Devrim", *Mülkiye Dergisi*, Mart 2014, 32(260):198.

bu araziyi temizleyecek ve bu tarlayı sürecekti.[159] Bunun ardından hazır olan araziye ekilen tohumlarsa arazinin beslenmesi ve sulanmasını sağlayan sosyalist devrim aşamasını oluşturacaktı. En nihayetinde bu tarlada oluşan meyveler ise sosyalizmdi. Bu benzetme ile olayı özetlemeye çalışan Belli, tarlaya yabani ve zararlı otlardan temizlenmeden tohum ekilemeyeceğini, ekilse bile bunun bir yararı olmayacağını belirtmiştir.

1.2.8. MDD ve TİP Çatışması

Belli öncülüğündeki Milli Demokratik Devrim Hareketi'nin özellikle üzerinde durduğu mesele, aşamalı bir devrim stratejisidir. Bu strateji Komintern'in ortaya attığı bir fikirdir. Zaten Mihri Belli'nin de TKP kökenli bir siyasetçi olduğunu belirtmiştik. Bu yüzden demokratik devrim fikrini savunması bu minvalde doğal bir sonuçtur. Belli, çift aşamalı devrimi bir tarla tasviri üzerinden betimlemiş ve direkt olarak sosyalist devrime geçişi verimsiz ve bakımsız bir tarlada ekilen tohuma benzetmiştir. Bu örnekte bahsettiği bakımsız tarladan kasıt Türkiye Cumhuriyeti'dir. Ona göre Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kapitalist anlamda istenilen düzeyde gelişmemiş ve hatalı olarak yürüttüğü politikalarla adeta bir sömürge devlet konumuna gelmiştir. Bu yüzden Türkiye'de Milli Demokratik Devrim gerçekleştirilmeden ve ülkeyi kapitalist anlamda gelişmiş bir seviyeye getirmeden sosyalizme geçiş yapmak doğru değildir. İşte bu nokta TİP ve MDD Hareketi'nin ayrıştığı temel noktadır. TİP'e göre Türkiye, feodalizmin kalıntılarını hala taşısa bile birinci aşamayı geride bırakmış kapitalist bir ülkedir ve artık birinci aşamanın uygulanmasına gerek yoktur. MDD ise bu açıdan Türkiye'yi hala sınıfları tam olarak belirgin hale gelmiş ve kapitalizmi gelişmiş seviyede olan bir ülke olarak görmüyordu.[160]

TİP'in önde gelen isimlerinden Behice Boran, Haluk Yurtsever'in aktarmasına göre Milli Demokratik Devrim Hareketi'nin tezine karşı şunları söylemiştir:

> *"Deniliyor ki, bugün Türkiye'de tam bir demokrasi ve özgürlük yok, Türkiye tam bağımsız değildir, onun için de önce Milli Demokratik Devrim, sonra Sosyalizm. Bu görüşte olanların şu soruyu cevaplandırmaları gerekir: Yarım yüzyıldır*

[159] Belli, *a.g.e.*, s.32-33.
[160] Öztürk, "a.g.m.", s.391.

yapılagelenler nedir? Milli Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet dönemi bir Milli Demokratik Devrim dönemi değilse nedir öyleyse? Tamamlanmamışmış. Hangi ülkede burjuva demokratik devrimi büyük emekçi kitlelere demokratik hak ve özgürlükler sağlama bakımından "tam"dır? ... Gerek Türkiye'de, gerekse öbür azgelişmiş ülkelerde milli kurtuluş hareketlerinin ve Milli Demokratik Devriminin, tam amacına ulaşabilmesi, milli bağımsızlığı bir daha yitirmemek üzere perçinleyebilmesi için mutlaka er geç sosyalist harekete dönüşmesi zorunludur. Türkiye bugün bu dönüşüm içindedir..."[161]

Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere TİP, MDD'den farklı olarak Türkiye'nin sosyalizm aşamasına geçmesi için uygun ortamın hazır olduğunu düşünüyordu. Devrimin nasıl gerçekleştirileceği konusunda farklı görüşlere sahip bu iki cephe çoğu noktada karşı karşıya gelecektir. MDD'nin bu konudaki faaliyetlerinin başında TİP'in hâkim olduğu yerleri ele geçirmek gelir. Bu açıdan ilk olarak TİP'in Şişli'de kurmuş olduğu egemenliği ele geçiren MDD, daha sonrasında diğer ilçelerde de aynı şeyi yapmıştır. En nihayetinde de TİP'in İstanbul İl Örgütü'nü ele geçirmiştir. Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki MDD, örgütleri ele geçirmesine rağmen sonrasında o örgütleri faaliyete geçirmiyordu. Güçlü bir örgütlenme kuramama eksikliği, ilerleyen süreçte MDD Hareketi'nin sonunu getirecek en büyük nedenlerden biri olacaktır. Diğer yandan MDD'nin ele geçirdiği en önemli oluşumlardan biri de Fikir Kulüpleri Federasyonu olmuştur. Üniversiteli sosyalist gençlerin TİP'e dışardan destek amacıyla kurdukları oluşum, MDD'nin güçlü muhalefetinin etkisinde kalacak ve tamamen MDD'nin etkisine girecektir. Bu durumda TİP'in kendi görüşleriyle aynı zeminde olduğuna inandığı Ankara Üniversitesi Kamu Hukuku Kürsüsü Asistanı Doğu Perinçek'i, FKF'nin başına ataması etkili olacaktır.[162] FKF'nin Kurultayı'nda MDD çizgisindeki görüşleri savunan Perinçek, örgütün MDD'ye kaymasında etkin bir rol oynayacaktır. Böylece MDD, gençler üzerinde daha etkin bir konum kazanacaktır.

[161] Haluk Yurtsever, *Yükseliş ve Düşüş Türkiye Solu 1960-1980*, Yordam Kitap, İstanbul 2008, s.70.
[162] Öztürk, "a.g.m.", s.399.

1.2.9. MDD'nin Sonu

MDD'nin sonunu getiren en büyük sorun örgütsüzlüktür. MDD, fikri anlamda kendi ideolojisini detaylı bir şekilde ortaya koymuş olsa bile bu fikirleri hayata geçirmek adına bir örgütlenme oluşturmamıştır. Bu açıdan sadece fikri bir hareket olarak kalmış, bir sonraki aşamaya geçememiştir. Bu durum ise onun sonunu getiren en büyük hatası olmuştur. Dönemin en önemli sol gençlik liderlerinin neredeyse çoğu MDD içindeydi ve bu örgütsüzlük meselesi hareketi tıkayan bir sorun haline gelmişti. MDD hareketi içindeki önemli genç isimler şöyleydi: Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, Gülten Çayan, Doğu Perinçek, Yusuf Küpeli, Cengiz Çandar, Oral Çalışlar, Gün Zileli, Ömer Özerturgut, Tarık Almaç, Mustafa Kemal Çamkıran. Bu isimler, yaşanılan sorunları çözüm bulmak adına 19 Mayıs 1969 gecesi Mihri Belli'nin annesinin evinde bir toplantı düzenleyeceklerdir. Toplantıya katılan Oral Çalışlar'ın görüşlerini Haluk Yurtsever'in kitabındaki alıntıyla aktaracağız:[163]

> "*Hepimiz Mihri Belli'den bir inisiyatif bekliyorduk. Bu beklenti yasal bir parti üzerineydi. TİP'ten umudumuzu kesmiştik ve yeni bir yasal parti, artık eylemlerimizi ve hedeflerimizi, sınırlı bir gençlik hedefi olmaktan çıkarır, daha etkili bir siyasi mücadeleye dönüştürebilirdi. Bunu o dönemdeki ağırlığı nedeniyle bir tek Mihri Belli yapabilirdi. Hepimiz bu beklentiyle Mihri ağabeyin çağrısına uyarak bir araya gelmiştik. Mihri Belli bu beklentimize uygun bir tavır gösteremedi. Bu nedenle herkes ona kızdı. Sonraki yıllarda da bu kritik toplantının günahı hep onun üzerine yıkıldı…*"[164]

Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bu toplantı Türk solu açısından büyük önem arz etmiştir. Çünkü MDD Hareketi içindeki öncü sol liderler artık kendilerini ifade etmek adına bir örgüt oluşumunu meydana getirmek istiyorlardı. Fakat Belli, gençlerin bu sorununa karşı çözüm üretemeyerek, pasif kalıyordu. Bu durum MDD Hareketi'nin parçalanmasına ve örgütsel anlamda hiçbir oluşuma dönüşememesine sebep olmuştur.

---

[163] *Türkiye İşçi Köylü Partisi İddianame ve Sorgu*, Şenay Matbaası, Ankara 1981, s.11. Oral Çalışlar: Aydınlık Hareketi'nin kuracağı illegal TİİKP ve bunun legal hali olan TİKP döneminde parti içinde aktif rol oynamış liderlerden biridir. Aydınlık Gazetesi'nin Genel Yayın Müdürü ve TİKP'nin Başkanlık Kurulu üyesidir.

[164] Yurtsever, *a.g.e.*, s.88.

Diğer yandan ise MDD Hareketi'nden ayrılan üyeler ayrı ayrı birçok sol örgütü meydana getirecektir. Bu açıdan MDD Hareketi, sol düşüncelerini fiiliyata geçiremese de fiiliyata geçecek birçok örgütü kendi bünyesinden doğurmuştur diyebiliriz.

Sol içinde oluşan bu bölünmeyi Mihri Belli ilerleyen süreçte yorumlamış ve bu konuda kendini de eleştirerek, hatalar yaptığını söylemiştir. Belli, sol literatürde doğru bir fikriyat oluşturduğunu ifade etse de bunun devrim için yeterli olmadığını belirtmiş ve devrimci görevin hem teoride hem pratikte başarıya ulaştırılması gerektiğini ifade etmiştir. Belli ise bu konuda görevini başarıya ulaştıramadığını itiraf ederek şu sözleri söylemiştir:

> *"...Son zamanlarda Türkiye'de devrimci harekette önemli bölünmelerin, sağ oportünizme tepki niteliğinde bazı 'sol' sekter çıkışların, tüm hareketi bağlayacak önemde çıkışların yer alması ve bunun sonucu olarak hareketimizin önemli ölçüde tecrid edilmesi, söz konusu görevin yerine getirilmemesiyle yakından ilgilidir. Bu durumda ortaya çıkan hiziplerin, grupların yanlış tutum ve davranışlarını eleştirecek olan kimse, bu grupların oluşmasının sebeplerini tahlilde kusur ederse eleştirisi fazla bir değer taşımaz. Burada doğru tutum iğneyi ötekine batırmadan önce çuvaldızı kendine batıran tutumudur. Bu eleştiriyi kaleme almakta güttüğümüz amaç geçmişin tecrübelerinden ders çıkarmak ve böylelikle bundan sonraki devrimci eylemimizin çizgisinin doğru çizmektir..."* [165]

[165] Mihri Belli, *Devrimci Hareketimizin Eleştirisi (1961-1971),* Emekçi Yayınları, İstanbul 1977, s.49-50.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE İHTİLALCİ İŞÇİ KÖYLÜ PARTİSİ

Ana konumuzu teşkil eden Türkiye İşçi Köylü Partisi meselesine geçmeden önce onun prototipi olan Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'ni inceleyeceğiz. TİİKP, Perinçek grubunun MDD çizgisinden ayrıldıktan sonra oluşturduğu ilk siyasi oluşumdur fakat resmi değil illegaldir. Bu açıdan TİKP, illegal şekilde kurulmuş olan TİİKP'nin legal versiyonudur diyebiliriz. Bundan dolayı kronolojik olarak ilerlemeye devam ederek, bu bölümde partinin ilk oluşumu olan TİİKP'nin ideolojisini ve faaliyetlerini inceleyeceğiz. Geçtiğimiz bölümlerde Aydınlık dergisinin içinde kopmalar yaşandığını ve Perinçek grubunun dergiden ayrılarak Proleter Devrimci Aydınlık ismiyle yeni bir oluşumu meydana getirdiğini belirtmiştik. İlk olarak ele alacağımız konu TİİKP'nin kurulmasında büyük rol oynamış olan Proleter Devrimci Aydınlık hareketidir.

2.1.Proleter Devrimci Aydınlık

Aydınlık dergisi içinde yazılar yazan Doğu Perinçek ve grubu buradan ayrılarak Proleter Devrimci Aydınlık dergisini kurmuşlardır. PDA, Marksist ve Leninist anlayışın yanına ek olarak Maocu bir sosyalist anlayışı benimsemiştir. Birinci sayısını 1970 yılını Ocak ayında veren PDA'nın Aydınlık dergisine karşı ilk eleştirisi Aydınlık dergisinin sahibi olan Münir Aktolga'nın, polise giderek dergiyi durdurması olayı üzerinedir. Bu olayı örnek gösteren PDA üyeleri, bunu burjuva özel mülkiyetinin devrimci hareket üzerindeki bir baskısı olarak yorumlamış ve Aydınlık dergisinden bağımsız olarak çıkmaya başlayan PDA'nın bu baskıdan kurtulmuş olarak proleter devrimci çizgide yayın yapacağını belirtmişlerdir.[166] İki tarafa ayrılan Aydınlık hareketinin PDA grubu, dergiyi beyaz kapakla yayınlamasından ötürü "Beyaz Aydınlık" ismini alırken, diğer tarafta "Kırmızı Aydınlık" olarak anılmaya başlayacaktır. 14 sayı çıkarabilen PDA dergisi, 12 Mart Muhtırasıyla Mart 1971'de kapatılacaktır.[167]

[166] "Yaşasın Proleter Devrimci Aydınlık", *Proleter Devrimci Aydınlık*, sayı: 1-15, Ocak 1970, s.161-162.
[167] Öcal, *a.g.t.*, s. 257.

Beyaz Aydınlık olarak anılan PDA içindeki üyeler, diğer kesime nazaran daha eğitimli üyelerden oluşuyordu. Üyelerin çoğu üniversite çıkışlı ve okuma-yazma seviyesi yüksek insanlardı. Örneğin hareketin başında olan Doğu Perinçek, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Kamu Hukuku asistanıydı. Hareketin ideolojik anlamda beyni konumunda olan Halil Berktay lisansını yurtdışında tamamlamıştı.[168] Bu isimlerin dışında PDA hareketinin diğer üyeleri Ömer Özerturgut, Ferit İlsever, Bora Gözen, Cengiz Çandar, Hasan Yalçın, Atıl Ant, Şahin Alpay, Gün Zileli, Oral Çalışlar, Mehmet Altun ve İbrahim Kaypakkaya gibi isimlerden oluşuyordu.[169] İlk sayısını çıkaran PDA, kendi ideolojisini ve amacını şöyle tanımlamıştır:

> *"...Dergimiz işçi sınıfının devrimci hareketinin bir parçasıdır. Bu kimliğimiz ile halkımızın bütün ilerici ve devrimci mücadelelerinin, Mustafa Kemal önderliğindeki milli kurtuluş mücadelemizin ve demokratik yönde bir hareket olan 27 Mayıs hareketinin mirasçısıyız. Ve biz, halkımızın bilincinde yaşattığı bu devrimci mirası eleştirerek benimser, onu milli bağımsızlık ve demokrasi mücadelemizin bir silahı haline getiririz..."*[170]

Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere Proleter Devrimci Aydınlık ilk yıllarında kendini sol kimliği ile tanımlarken çoğu sol örgüt gibi Atatürk'e karşı bir safta yer almadığını belirtmiş ve Atatürk çizgisinden devam ettiğini vurgulamıştır. İlerleyen süreçte Atatürk'e karşı sergilenen tutum değişecektir. İllegal dönemde Atatürk'e karşı daha sert bir tutum sergileyen parti, legal döneminde bu politikasını değiştirerek Atatürkçü bir anlayışa bürünecektir.

---

[168] Gün Zileli, *Yarılma (1954-1972)*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2000, s.262. Halil Berktay: Yale Üniversitesi'nde eğitimi tamamlayan Halil Berktay, eski komünist isimlerden Erdoğan Berktay'ın oğludur. Yale Üniversitesi'nde sıkı bir Maocu olarak yetişmiş ve Amerika'daki Maocu Labour Party'den öğrendiklerini Türkiye'ye aktarmak üzere Türkiye'ye dönmüştür. Berktay bu açıdan partinin teorik ve ideolojik anlamda en büyük destekçisi konumdadır. Ayrıca o dönemde Ankara Üniversitesi'nde İktisadi Düşünceler Tarihi asistanıdır.

[169] *Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Dosyası I*, Töre-Devlet Yayınevi, İstanbul 1973, s.27.

[170] "Bir Cevap", *PDA*, sayı: 3-17, Mart 1970, s.415.

2.1.1. PDA ve Milli Demokratik Devrim Tezi

Aydınlık dergisinden kopan PDA hareketi, bu kopuştan sonra giderek daha da belirgin bir şekilde Maocu düşünceye yaklaşmıştır. Çin'de başarıya ulaşan komünist hareket, PDA içinde örnek alınmıştır. Bu yüzden PDA dergisi birçok sayısında bizzat Mao Zedung'un yazılarından faydalanmış, bunun dışında yazı çıkaran üyelerde Mao'nun gösterdiği hedef doğrultusunda bir çizgi takip etmişlerdir. Diğer yandan MDD oluşumu içinden gelen PDA, Milli Demokratik Devrimi gerçekleştirme amacını devam ettirmiştir. PDA'ya göre Türkiye emperyalizmin boyunduruğu altında ezilen bir ülkeydi. Emperyalizmin devam eden tahakkümü işçi sınıfını giderek daha kötü şartlar altında yaşamaya mahkûm etmekte ve fiyatlar artarken işçilerin maaşları sabit kalmaktaydı. Bu kötü şartlarda mağdur olan işçi sınıfının dışında köylü sınıfı da tefeci ve tüccarların karşısında ezilmekteydi. Topraklarını kaybeden köylüler ise giderek mülksüzleşmekteydiler. Ülke içindeki durum bu şekilde değerlendiren PDA'ya göre ağır şartlar altında ezilen sınıflar, devrim fikrine daha olumlu bir şekilde bakmaya başlamışlardır. Bu noktada PDA, halkı kurtuluş yolunda yönlendirme görevinin kendisine kaldığına inanıyor, hem işçi sınıfını hem de halk yığınlarını emperyalizme karşı örgütlenme sorumluluğunu taşıdığını belirtiyordu. Örgütlenmenin yanında kurtuluşun anahtarı ise Milli Demokratik Devrim olacaktı. PDA, Amerikan emperyalizminden ve onun toplum içindeki destekleyici işbirlikçilerinden kurtulmanın yolunu halkın gerçekleştireceği Milli Demokratik Devrimde görmüş ve bunu gerçekleştirecek kesim olarak işçi sınıfını göstermiştir. Bu fikri engelleyen en büyük güç ise PDA'ya göre ABD'nin önde gelen işbirlikçisi Adalet Partisi'dir.[171] PDA dergisi, Adalet Partisi'ne karşı planını şöyle ifade etmiştir:

> *"...Güçlenen devrimci mücadelemiz, AP içindeki çelişkileri de keskinleştirecek, Amerikan emperyalizminin tahakküm aracı olan emperyalizme bağımlı rejimi işbirlikçi AP iktidarı ile beraber yıkacak, yerine işçi sınıfı önderliğinde halkımızın devrimci-demokratik iktidarını gerçekleştirecektir..."*[172]

[171] "En Geniş Saflarda İşbirlikçi AP İktidarına Karşı Devrimci Mücadele", *PDA*, sayı:3-17, Mart 1970, s.339-340.
[172] "En Geniş Saflarda İşbirlikçi AP İktidarına Karşı Devrimci Mücadele*" PDA,* s.343.

PDA dergisinin bu noktada gerçekleştirmesi gereken en büyük sorumluluğu halkı örgütlemekti, halkı örgütlemekte öncelikli olarak işçi ve köylü sınıfını bilinçlendirmekten geçiyordu. Ancak bu şekilde büyük kitleler sağlam bir güç haline gelerek devrimin gerçekleşmesini mümkün kılabilirdi. Bilinçli halk kitlesinin oluşturduğu bu güç PDA içinde çok önemsenmiştir ve bu gücün nükleer silahlardan bile daha üstün olduğuna inanılmıştır.

PDA'nın ortaya koyduğu ideolojik çizgiyi anlamamız adına önde gelen PDA üyelerinden Şahin Alpay'ın üzerinde durduğu işçi sınıfı meselesi makalesine bakmamız gerekir. Makale de Alpay uluslararası işçi sınıfı hareketini 3'e ayırmıştır. Bu 3 hareketin sadece biri gerçek sol çizgisidir. İlki Modern Revizyonist Çizgi'dir. Alpay'a göre bunun en güzel örneği SSCB'dir. 1956'ya kadar doğru bir sol çizgide ilerleyen SSCB bu çizgiden kaymıştır. Bu anlayışı kapitalist olmayan yol olarak ifade eden Alpay, anlayış için halk devriminde işçi sınıfının önderliğinin bir şart olmadığını belirtir. İşçi sınıfının liderliği olmadan, küçük burjuva aydınlarının sosyalist anlayışla bilinçlendirilmesiyle sosyalizm gerçekleştirilebilir. Bunun yanında işçi sınıfı partisinin oluşturulması da önemsenmez. Devrimi gerçekleştirmek için olması gereken şartları ortadan kaldıran bu anlayışa göre herhangi bir ülke bu yolu seçebilir. Alpay ikinci yol olarak Castro-Guevara-Debray çizgisindeki Sosyalist Devrim anlayışını gösterir. Bu anlayışa göre de işçi sınıfı devrimde öncü bir güç olmak zorunda değildir. Çünkü Küba'nın bulunduğu şartlarda güçlü bir işçi sınıfı yoktur. Dolayısıyla devrimin gerçekleşmesi toplumdaki emekçi insanların bir araya gelerek bir ittifak kurmasıyla mümkün olabilir. İşçi sınıfının öncülüğü ve işçi sınıfı partisinin varlığı devrimin gerçekleşmesi yolunda önem arz etmez.[173] Alpay bu iki farklı tezi sol anlayışla bağdaştırmamıştır. İşçi sınıfını 3 kısma ayıran Alpay'a göre gerçek işçi hareketi MDD hareketinin de savunmuş olduğu çift aşamalı devrimdi. Alpay'a göre bu çizginin öncü ismi Mao Zedung'tu. Mao, bilimsel sosyalizmin öğretilerini Çin devrimi tecrübesiyle birleştirerek geliştirmiş ve ortaya Yeni Demokratik Devrim teorisini atmıştır. Bu teoriye göre aşamalı ve kesintisiz devrim, emperyalizmin baskısı altında ezilen tüm ülkelerde uygulanmalıdır. Bu fikir Alpay'ın eleştirdiği diğer iki sol anlayış gibi işçi sınıfını geri plana atmaz. Aksine işçi sınıfı devrimin lideridir. Temel esas kuvvet ise köylü sınıfıdır. İşçi ve köylü sınıfının oluşturduğu ittifak devrimin sağlam zeminini teşkil

[173] Şahin Alpay, "İşçi Sınıfı ve Milli Demokratik Devrim", *PDA*, sayı:3-17, Mart 1970, s.356-363.

eder. Bunun dışında kalan küçük burjuvazi kesimi, diğer devrimci sınıflar ve milli burjuvaziyi bir cephede toplar.

Hedef işçi önderliğinde kurulmuş bu cephenin Milli Demokratik Devrimi gerçekleştirebilmesidir. Böylece emperyalizmin iktidarı yerine işçi sınıfının iktidarı başa geçmiş olur ve emperyalizm işbirlikçisi konumunda olan sınıfların ve feodal kesimin tasfiyesi gerçekleştirilir. Sosyalizmin gerçekleşmesine engel olan bütün durumlar ortadan kaldırılmış olur. İşçi sınıfının önderliği ideolojik, politik ve örgütsel olmak üzere birçok alanı kapsar. [174]Bu da işçi sınıfının önemini daha da ortaya koyan bir anlayıştır. Alpay, Milli Demokratik Devrim anlayışında işçi sınıfının önemini vurguladıktan sonra bu devrimin işçi sınıfı önderliğinde gerçekleşen bir köylü savaşı olduğunu belirtir. İşçi sınıfının köylü sınıfı ile yapacağı ittifak, sosyalist düzene geçişi kolaylaştırır. Alpay'a göre bu tez Türkiye şartlarında uygulanması gereken tezdir. Eğer Türkiye'de sosyalist bir sisteme geçiş isteniyorsa öncelikli olarak Milli Demokratik Devrimin uygulanması gerekir. Devrim ancak bu yolla mümkün olabilir, küçük burjuva aydınlarına güvenilerek devrim gerçekleştirilemez.

PDA, Milli Demokratik Devrim meselesinin doğru bir görüş olduğunu ama sadece bunun yeterli olmadığını da belirtir. Milli Demokratik Devrim düşüncesi iyi bir şekilde anlaşılmalıdır. Bu fikrin Türkiye'de fiiliyata geçmesi için sosyalizmin ilkeleri üzerinde sürekli olarak ideolojik ve pratik anlamda mücadele edilmesi gerekmektedir. Yani devrim fikri parti saflarında sürekli olarak tartışılırsa ve yanlışlar ortaya konulursa daha da güçlü bir hale gelir. Çünkü devrim tıpkı bir canlıya benzer, sorunların konuşulması ve halledilmesi ise onu mükemmel bir hale getirir. Diğer yandan Proleter Devrimci Hareketin bir diğer sorumluluğu, Milli Demokratik Devrimi Türkiye'nin koşullarına uyumlu bir hale getirmesidir.[175] PDA'nın ileri gelen isimlerinden bir diğeri olan Halil Berktay'a göre proleter devrimciler, ideolojik olarak sağlam bir temel atmalı, bulundukları ülkeyi ve o ülkenin halkını iyi tanımalıdır. Bu temeli iyi atmadan yapılacak ideolojik hareketler zayıf kalır. Kendi toplumunu iyi bilen devrimci, köklerini iyi bir zeminde oluşturabilir ve bulunduğu ülkenin kitlesini yakalayabilir. Aynı zamanda uluslararası arenada yaşanan sosyalist olaylara da hâkim olan devrimci, kendi ülkesinin de şartlarını bildiğinden ötürü sosyalist ideolojiyi kendi ülkesine uygulayabilir. Bu şekilde

[174] Alpay, "a.g.m.", *PDA*, s.364-367.
[175] "Proleter Devrimci Birlik İçin İlkesiz Birlik Cephesini Açığa Çıkartalım", *PDA*, sayı: 2-16, Şubat 1970, s.241-242.

kendi ülkesinin dinamiklerini bilen devrimciler, basmakalıp bir sosyalizm anlayışını ülkeye getirme hatasına düşmemiş olurlar.

Berktay, Milli Demokratik Devrimin geçerli olması için ülkede emperyalizme bağımlılığın olması gerektiğini ve ülkede feodal ya da yarı-feodal oluşumların hala varlığını devam ettirmesinin şart olduğunu belirtir.[176] Çünkü böyle bir ülkede hem proletarya sınıfı hem de geniş köylü kitleleri hala mevcuttur. Bu iki kitlenin var olması yukarıda da belirttiğimiz gibi Milli Demokratik Devrim tezinin gerçekleşmesini sağlayacak iki temel sınıf olmaları açısından önemlidir. Emperyalizmin sömürüsü altında olan ülkelerde doğal bir şekilde fazla nüfusa sahip olan işçi ve köylü sınıfları, demokratik devrimi gerçekleştirmek için olması gereken organik yapıyı da oluşturmuş olurlar. Bu açıdan gerçekleşecek devrim öncelikli olarak var olan emperyalist yapının içini tasfiye etmelidir. Böylece hem dışardan ülkeye baskı kurmuş olan emperyalist güçlere darbe vurulmuş hem de onun ülke içinde yerleştirdiği yapılanmaya darbe vurulmuş olur. Özetle Proleter Devrimci Aydınlık, Milli Demokratik Devrim tezinin üzerinde önemle durmuş ve bu aşamayı devrimin gerçekleşmesinde en önemli safha olarak görmüştür.

2.1.2. PDA ve Dış Politika Görüşleri

Perinçek çevresinin oluşturduğu PDA dergisinin Mao Zedung'un fikirlerinden çok etkilendiğini belirtmiştik. Parti bu yönüyle Türkiye'de oluşmuş diğer sosyalist örgütlerden ayrılıyordu ve adeta Maoculuğun Türkiye şubesi haline gelmişti. Bu durum PDA'nın hem iç politika da hem de dış politika da yaşanılan olaylara Mao'nun gözüyle bakmasına neden olmuştur. Bunun yanında oluşum, Lenin ve Stalin'in de çizgisini takip ediyordu. Ülke dışında yaşanan olayları değerlendiren PDA dergisinde göze çarpan en büyük detay, PDA'nın halk mücadelesi veren her bölgeyi desteklemesidir. Çünkü PDA'ya göre dünya halkları giderek devrimci fikirlerle bilinçleniyor ve emperyalizm sonu giderek yaklaşıyordu. Dönemin en büyük emperyalist gücü olan ABD ise giderek çözülüyordu. Güney Vietnam'da, Tayland'da, Laos'ta, Hindistan'da, Malezya'da, Birmanya'da, Filistin'de, Asya, Afrika ve Latin Amerika'da gerçekleştirilen başkaldırılar bunun en büyük kanıtıydı. PDA'ya göre artık dünyanın kaderini emperyalist güçler değil, devrimci halklar belirlemekteydi. Örneğin Vietnam Savaşı'nın üzerinde bu bakış açısıyla duran

[176] "Proleter Devrimci Çizgisi ve Bazı Yanlış Eğilimler", *PDA*, sayı:2-16, s. 297-314

PDA, bu savaşın Amerikan emperyalizminin gerçek yüzünü ortaya koyduğunu belirtmiştir. Diğer yandan PDA, Vietnam halkının başarısını, Mao Zedung düşüncesinin ABD emperyalizmi karşısında gösterdiği bir başarı olarak tanımlamıştır.[177]

Ortadoğu da yaşanılan olayları değerlendiren PDA, Arap-İsrail Savaşları sonunda bölgede barış planı teklif eden ABD'nin amacının bölge halkının direnişini bastırmak olduğunu belirtmiştir. Bu hareketiyle emperyalist ABD, Arap halkları üzerinde de baskı kurarak onları teslim alma amacı taşımaktadır. PDA, Mao Zedung'un emperyalizmin halk mücadelesini silah zoruyla bastırdığını ve halkı sindirmeye çalıştığı görüşüyle hareket ederek bu sindirme politikasının ABD'nin tasarladığı şekilde ilerlemeyeceğini aksine bu hareketin halkların uyanışını hızlandıracağını savunmuştur. Bunun sonucunda da halk bilinçlenmeye başlayacak ve mücadele azmi artacaktır. Böylece devrim süreci başlayacak ve proletaryanın öncülüğünde teşkilatlanan halk, emperyalist güçleri ülkeden temizleyecektir. Mao'ya göre ABD'nin diğer taktiği de barış teklif etmekti. Gerçek olmayan bu teklif, silahlı gücün işe yaramadığı zamanlarda ortaya atılır ve yine ABD'nin çıkarını sağlayacak emperyal amaçlar taşırdı. Bu yüzden taktik ne olursa olsun ABD'ye karşı yapılan mücadele de tedbirli olmak lazımdı. Halkı ezmeye çalışan ve sömürü sistemini devam ettirmek isteyen emperyalist cepheye karşı bilinçli olmak her zaman önemliydi. Bu yüzden PDA, ABD'nin Arap halklarına karşı yaptığı barışın gerçekçi olmadığını ifade etmiş ve Arap halklarının verdiği mücadelenin doğruluğunu belirtmiştir. Bu noktada ABD'de karşısında yer alan Arap halkları ve Filistin kurtuluş örgütleri devrimci bir mücadele içinde görülerek PDA tarafından desteklenmiştir.[178]

İlerleyen süreçte yaşanılan İsrail-Filistin çatışmalarının artmasıyla PDA, söylemini daha da sertleştirerek yine Filistin'in yanında bir tutum sergileyecektir. Bu tutum da yukarıda bahsettiğimiz barış planının Filistin'in reddetmesinin payı büyüktür. Bu kararlı tutum, Filistin'in mücadelesini Proleter Aydınlıkçıların gözünde daha da kutsal bir konuma taşımıştır. Bu kutsiyet ilerleyen süreçte PDA üyelerinin birçoğunun Filistin'e gidip gerilla eğitimi almasına yol açacaktır. Filistin'in mücadelesi ABD emperyalizminin gücünü kıran önemli bir olaydı ve PDA, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Filistin'i desteklemesini enternasyonalist bir sosyalist tavır olduğunu belirterek bu tutumun

[177] "Yaşasın Hindiçini Halklarının Devrimci Mücadelesi", *PDA*, sayı:6-20, Haziran 1970, s.84-95.
[178] "Arap Halklarının Kurtuluş Mücadelesini Hiçbir Güç Durduramayacaktır", *PDA*, sayı:9-23, Eylül 1970, s.369-372.

Marksizm- Leninizm- Mao Zedung düşüncesinin yükselttiğini vurgulamıştır. Bu noktada PDA'nın eleştirdiği bir diğer konu Sovyet revizyonizmiydi.[179] Sovyet Rusya, Lenin zamanında ortaya koyduğu çizgiden kayarak revizyonist bir anlayışa bürünmüş ve PDA bu anlayışa karşı bir konumda yer almıştır. Proleter Aydınlıkçıların bu konumda yer almasının sebebi yine Mao Zedung düşüncesiyle hareket etmeleridir. Mao Zedung'da Sovyet revizyonizmini sosyalist sisteme karşı bulunan en tehlikeli yapılanma olarak görmüştür. Çin'de yapılan Kültür Devrimi de ilk konularda üzerinde durduğumuz gibi revizyonizmin Çin'de yaşanmasını engellemek adına yapılmıştır.

Sovyet revizyonizmi meselesine PDA'nın yaklaşımını daha iyi anlamamız için Perinçek'in bu konuda yazdığı makaleyi burada inceleyeceğiz. Perinçek'e göre Sovyet Rusya özellikle Kruşçev döneminde farklı bir rotaya kaymıştır. Bu dönemde Kruşçev, Amerika'da uygulanan kapitalist sistemin aynısını sosyalizm adı altında kendi ülkesinde uygulamaya koymuştur. Devamında gelen Brejnev ve Kosigin de Kruşçev'in izlediği bu politika çizgisini devam ettirmişlerdir. Böylece Perinçek'in tabiriyle sahte bir komünizm anlayışı Sovyet Rusya'da egemen olmaya başlamıştır.[180] İşletme sektöründe üretimi yükseltmek adına sanayi kolundaki yatırımcıları arttırma kararı sanayi ve tarım kesiminde kapitalist bir sisteme geçişi sağlamıştır. Perinçek'in verdiği istatistiklere göre 400 binin üstünde dükkân yeni oluşturulan bu sisteme göre şekillendirilmiştir ve bu durum artarak devam etmektedir. Kapitalist yapılanmaların milli ekonomi üzerindeki bu artışı ülke içindeki sosyalist yapılanmaya aykırı bir durum teşkil etmiştir. Yeni gelen bu sistemle yöneticiler, işçi kesimi üzerinde söz sahibi olmaya başlamışlar, işçilerin ücretleri ve hakları üzerinde tıpkı kapitalist sistemde olduğu gibi baskı kurma yetkisini elde etmişlerdir. Sosyalist işletmelerde yaşanan bu baskı yönetimi yapıyı kapitalist bir işletme haline getirmiştir. Yöneticilerin sahip olduğu bu haklarla işçi kesiminin elinde kâr sağlayabileceği tek şey yine kendi emeği olmuştur.

Toplum içinde belirgin bir şekilde burjuva sınıfı gözükmese bile devletin başındaki yöneticiler burjuva unsurları haline gelmiştir. Perinçek'e göre üstünlük sağlayan bu sınıf, devletin yetkisini istediği gibi kullanmaya başlamış ve devletin malı olan araçları ve malları satmaya başlamışlardır. Brejnev döneminde tarımda kollektif çiftçiler ve devlet işletmeleri çalışanlarının toprak ve hayvan alma miktarındaki sınırın kaldırılması kararı gerçekleştirilen kapitalist kararların başında gelmiştir. Özel mal sistemini teşvik eden bu

[179] "Filistin İhtilalini Kimse Durduramaz", *PDA,* sayı:10-24, Ekim 1970, s.417-423.
[180] " Sovyetler Birliğinde Kapitalizme Geri Dönüş", *PDA*, sayı: 10-24, s.497-498.

kararla özel ekonominin gelişmesinin önü açılmıştır. Brejnev'in aldığı bu kapitalist nitelikteki kararlar, kendisinden sonra başa gelenler tarafından devletin topraklarını belirli ekiplere dağıtmak gibi yeni hükümlerle artarak devam ettirilmiştir. Bu yolda alınan diğer kararlar tarım ve hayvan ürünleri pazarlarındaki fiyat sınırlandırılmasının kaldırılarak serbest piyasa rekabetini arttırmak, özel hayvancılığın gelişmesi için devlet bankasının uzun vadeli kredi sağlaması kararlarıdır.[181] Alınan her kararla birlikte Sovyet Rusya'nın yabancı sermayeye kapılarını açması daha mümkün hale gelmiştir. Böylece Sovyet Rusya, sosyalist bir nitelikten uzaklaşmış ve sosyalist adı altında yaşayan kapitalist bir ülkeye dönüşmüştür. Perinçek yaşanılan bu Sovyet revizyonizmiyle beraber Sovyet Rusya'nın Lenin'in çizdiği yoldan saptığını ifade etmiştir. Perinçek'in ifadelerini baktığımız zaman Mao'nun Sovyet revizyonizmi görüşleriyle aynı minvalde olduğunu görüyoruz. Yaşanan Sovyet revizyonizmi PDA'yı yani Perinçek grubunu Sovyet Rusya karşısında bir konuma yerleştirerek, Maocu ideolojiye daha da yakınlaştırmıştır.

Perinçek grubunun Sovyetlere karşı oluşturduğu tavrı özetler nitelikte bir alıntılamayı direkt olarak PDA yazısından verelim:

> *" Marksizm-Leninizm'den sapma ve kapitalizme geri dönüş, Sovyetler Birliği Komünist Partisini ve Sovyet devletini zorunlu olarak, komünist harekette ve uluslararası ilişkilerde şoven ve emperyalist bir yol izlemeye götürmüştür. Bugünkü Sovyet liderleri proleter enternasyonalist ilkeleri yıkmış ve onun yerine burjuva ilkeleri, halkların baskı altına alınmasını ve sömürülmesini koymuştur. Uydusu olan ülkelerle sömürge ilişkileri kurmuş; bu ülkeleri askeri işgal altına alarak, onlara her istediğini zorla kabul ettirmiştir. Revizyonist partiler üzerinde kurduğu tamamen feodal hakimiyeti sürdürmeye, onları diplomatik oyunlarında piyon olarak kullanmaya çalışmaktadır.*
>
> *Sovyetler Birliği'nin bugünkü yöneticileri, bu şoven ve hegemonyacı politikayı, proleter enternasyonalizme, sosyalist dayanışmaya kardeşçe birliğe vb. sadık olduklarına gece gündüz yemin ederek çeşitli demagojilerle gizlemeye çalışıyorlar.*

[181] "Sovyetler Birliğinde Kapitalizme Geri Dönüş", *PDA,* s.499-500.

Ama Sovyet halkı ve bütün dünya halkları, laf değil yapılan işe bakarak karar verir. Ve Sovyet yöneticilerinin yaptıkları işler, onların gerçek şoven ve emperyalist çehresini ortaya koyan büyük birer kanıttır…"[182]

Sovyet Rusya'ya karşı alınan bu tavrın en büyük sebeplerinden bir diğeri ise Sovyetlerin Çekoslovakya'ya yaptığı işgaldir. Bu işgal sol kesim üzerinde oluşturduğu olumsuz etki gibi Perinçek grubu içinde de büyük bir infial yaratmıştı. İşgali bir kara leke olarak tanımlayan PDA, bunu Sovyet Rusya'nın revizyonistliğini kanıtlayan en büyük olay olarak görmüştür. Bunu örneklemek adına Perinçek grubunun önde gelen isimlerinden Gün Zileli'nin ifadelerine bakalım:

"Amerikan aleyhtarı duygularımız zirvedeyken, Ağustos ayında, başta Sovyetler Birliği olmak üzere, Varşova Paktı ülkeleri, Çekoslovakya'yı işgal etti. Hepimize tek tek sorsanız, Sovyetler Birliği'nin "revizyonist" olduğunu söylerdik. O dönemde, devrimci gençler arasında Sovyetler Birliği'nin "revizyonist" ve Çin-Sovyet çatışmasında Çin'in haklı olduğu yargısı egemendi. Saflarımızda Mao Çe tung'un büyük bir prestiji vardı, ama kimsenin Brejnev' kulak astığı yoktu. Mao, gerillayı anımsatan haki rengi giysisiyle, Fidel Castro, keza askeri kıyafeti ve koca sakalıyla, Ho Şi Minh, basit, yakasız gömleği, güleç yüzü ve sivri sakalıyla bize son derece hitap ediyordu, ama kıravatlı Kruşçev ve Brejnev, bize çok uzak geliyordu…"[183]

Bu işgal durumu Sovyet Rusya'yı Çarlık zamanlarına geri götürmüş ve Rusya'nın dünya üzerinde kurmak istediği hegemonya fikrini açığa çıkarmıştı. PDA'ya göre tüm bu yönleriyle Sovyet Rusya sömürgeci ve kapitalist bir sistem olduğunu kanıtlamıştı. Sovyet Rusya'nın yaptığı işgal ve çizdiği kapitalist politika, yukarıda da belirttiğimiz gibi Perinçek grubu içinde Sovyet Rusya'nın prestijini kaybetmesine, Çin Halk Cumhuriyeti'nin ise prestij kazanmasına neden olacaktır. İşgalin yanı sıra Sovyet rejiminin uydu ülkelere karşı iktisadi ve siyasi anlamda uyguladığı baskı PDA'nın diğer eleştirdiği meseleydi. PDA, buna karşın Sovyet halkının revizyonistlere karşı mücadele ederek tekrardan Lenin dönemindeki sosyalist anlayışı hâkim kılacaklarına inanıyordu

[182] "Revizyonist Amaçlar İçin Revizyonist Bir Kongre", *PDA*, sayı:39, 20 Nisan 1971, s.6.
[183] Zileli, *Yarılma (1954-1972)*, s.262.

2.1.3. PDA ve Köy Çalışmaları

Proleter Devrimci Aydınlık bir yandan yayın hayatına devam ederken diğer yandan görevlendirdiği üyelerini Marksizm-Leninizm-Mao Zedung düşüncesini yaymaları için köylere göndererek buralarda faaliyetlerde bulundurmuştur. Bu bölümde bu faaliyetlerin üzerinde kısaca duracağız. Proleter Devrimci Aydınlık dergisi aylık olarak çıkarken teorik anlamda bir ideoloji yayma kaygısı güderken, yine PDA çevresinin yayınladığı İşçi-Köylü gazetesi bizzat işçi ve köylülerin pratiklerini geliştirmelerine yönelik olarak çıkarılmıştır. Bu gazetenin yanında köylüleri bilinçlendirmek için bizzat köylere gönderilen İşçi-Köylü gruplarının raporları da PDA'da yayınlanmıştır. Köylere giden gruplar, buranın sınıfsal olarak analizi yapmakla ve halkın taleplerini öğrenmekle görevliydiler. Sorunların tespit edilmesi sonrasında bunlara çözüm bulunacak ve köylüler sosyalist anlayışla bilinçlendirilecekti. Halkı iyi tanımadan hareketin başarısızlığa uğrayacağını düşünen PDA, bu sayede kendi teorisini pratiğe dökme imkânı elde edecekti. Bunu yapma amaçlarını PDA şu şekilde ifade etmiştir:

> *" Mao Zedung düşüncesi halkımızın en büyük devrimci silahıdır. O'nu en iyi şekilde kitleler içinde çalışarak öğrenebiliriz. O'nu en iyi şekliyle köylük alanlardaki mücadelelerle birlikte bütün ülkeye yayabiliriz. Biz çalışmalarımızda Mao Zedung Düşüncesini ihtiyaç duyarak okuduk ve gördük ki, kitleler içinde çalışmak, devrimci teoriyi kitleler içinde çalışırken kavramak, onu pratikle bütünleştirmek çabasına girmek, küçük burjuva eğilimlerimizi yok ediyor, bizi proleterleştiriyor."*[184]

Adana bölgesine giden İşçi-Köylü grupları burada birkaç işçi ile temasa geçmiş ve bu işçilerle süregelen konular hakkında konuşmalar yapmışlardır. Hem ileri gelen işçilerle hem de diğer işçi yığınlarıyla temasta olan grup, İşçi-Köylü gazetesini fabrikalarda dağıtarak işçi evlerine kadar bu gazetenin girmesini hedeflemişlerdir. Bu komitenin esas hedefi ise her fabrika içinde işçi komiteleri oluşturmak olmuştur. Diğer yandan Tarsus'ta faaliyete devam eden grup, Tarsus Beyaz Çimento fabrikasında çıkan işgali desteklemek için burada adamlarını devreye sokmuşlardır. Durum analizi yapan grup, devrimci işçilere sorumluluk vermenin önemli olduğunu, bunun onlardaki liderlik becerisini geliştirdiği

[184] "Halkın Gücü Zulmün Topunu Tüfeğini Yerle Bir Eder", *PDA*, sayı:27, Ocak 1971, s.212.

tespitini yapmıştır.[185] Bu şekilde belirledikleri noktalara giden İşçi-Köylü grupları, öncelikli olarak oradaki işçi ya da köylü sınıfının analizini yapıyor ardından onları bilgilendirmek adına bastıkları gazeteleri dağıtarak burjuva sistemine karşı durmaları için bir bilinç vermeye çalışıyorlardı.

İşçi-Köylü gruplarının nasıl çalıştığını daha derinlemesine anlamak adına Ege bölgesine gönderilen grubun yaptığı analizler üzerinde kısaca duracağız. Ege bölgesine giden grup, burada köylük alanlarda kapitalist büyük toprak sahiplerinin yoksul köylüler ve tarım işçilerine karşı yaptığı emek sömürüsünün bölgede en göze çarpan sömürü olduğunu belirtmiştir. Bölgedeki sınıfların analizini yapan grup; tarım işçileri, yoksul köylüler, orta köylüler, zengin köylüler ve büyük toprak sahipleri olmak üzere 5 sınıfın varlığını tespit etmiştir. Köylerde yapılan çalışmalar giderek etkin bir hale gelse bile yeterli seviyede olmadığını belirten grup, bunun yapılan çalışmalarla geliştiğini ifade etmiştir. Bölgede analizlerini sürdüren gruba göre köylüler kurtuluşun gerçekleşmesi için gerçek bir lider aramaktadır. İşçi-Köylü grubuna göre bu lider ancak bir proletarya partisi olabilir.[186] Çünkü ancak bir proletarya partisi köylü sınıfıyla bağ kurup, onları örgütleyip bilinçlendirebilir. Bu şekilde bilinçlenen köylü yığınları devrim teorisini kavrayıp harekete geçebilir. PDA, hareketin bu noktada durmaması gerektiğini yoksul köylüler ve tarım işçileri arasında örgütlenmenin hızlandırılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu şekilde kitleler içinde kök salan hareket, devrimi mümkün kılacaktır. Köylerde aktif olarak çalışan ve buradaki yapılanmayı analiz eden grubun son sözleri önemlidir. Çünkü bu sözler sadece PDA'nın değil aynı zamanda kurulacak Türkiye İhtilalcı İşçi Partisi'nin ve Türkiye İşçi Köylü Partisi'nin devrim yöntemini ve ideolojisini ifade eder:

> *"...Devrim kırlık bölgelerden şehirlerin kuşatılması biçiminde halk savaşı yoluyla olacaktır. Mao Zedung, halk savaşı teorisi ile bize, bizim gibi emperyalizmin tahakkümü altındaki yarı-feodal bir ülkenin devrimcilerine bunu öğretiyor. Ülkemizin devrimci pratiği bize bunu öğretiyor. Kırlardan gelecek olan devrimin temel gücü özellikle yoksul köylülerdir. Proletarya devrimin öncü gücüdür. Bu öncülük olmadan devrim başarıya ulaştırılamaz. Yoksul köylüler işçi örgütünün öncü müfrezesi değil, işçi sınıfının en yakın müttefikleridirler. Halk ordusunda ve işçi sınıfı partisinde yoksul köylülerin sayıca ağır basması bu durumu değiştirmez. İşçi sınıfı*

[185] "Çukurova İşçi Mücadelesinin Öğrettikleri*", PDA***,** sayı:29, 5 Şubat 1971, s.4-5.
[186] "Ege Çalışmalarından Çıkan Sonuç", *PDA*, sayı: 9-23, Eylül 1970, s.384-392.

partisine girmeye hak kazanmış her devrimci, bir işçi sınıfındandır. Ülkemizin pratiğinden de çıkan sonuç şudur ki, halk savaşını yürütecek olan halk ordusu esas olarak yoksul köylülere dayanacaktır. Halk ordusunun yarınki neferleri, bugün köylerde, proletarya öncülerini beklemektedir…"[187]

Buradan anlaşıldığı üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerine giden İşçi-Köylü komiteleri, yaşadıkları deneyimlerle Mao Zedung'un savunduğu kırdan kentlere doğru devrim anlayışını daha da benimsemişlerdir. Devrimin tek mümkün yolu budur. Bu yolda işçi sınıfları öncü müfreze olacaktır ama esas halk ordusunu köylü sınıfı meydana getirecektir. PDA bünyesinde çıkan yazılarda Anadolu'ya giden komitelerin en önemli amaçlarından birinin halkı teşkilatlandırma meselesi olduğunu görüyoruz. Teşkilatlanma meselesi canlı bir ruh taşımalıdır ve halk deyince akla gelen işçi-köylü sınıfı bu amacı kendi gerçekleştirmelidir. Bu süreçte halk kendi kendine, kendi içinde örgütlenecek ve yine kendi kurduğu halk teşkilatı örgütlenmeyi bizzat elinde tutacaktır. Böylece ülkede gelişen ekonomik, sosyal, politik, kültürel faaliyetleri de denetimi altına almış olacaktır. Bu açıdan PDA'ya göre köylü ve işçi sınıfının örgütlendirilmesi devrimin gerçekleşmesi yolunda yapılması gereken en temel amaçlardan biri olmalıdır.

2.1.4. PDA ve Proleterleşme Kampanyası

PDA'nın köylerde uyguladığı faaliyetlerinin yanında hareketin içinde proleterleşme kampanyası başlatılmıştır. Buradaki amaç partiye üye olan insanların savunduğu kesim olan proletarya gibi bir yaşam tarzı sürdürerek, burjuva alışkanlıklarına son vermesidir. Çin Kültür Devrimi'nden etkilenerek alınan bu karar PDA içindeki üyelerin birçoğu için gerçekleştirilmesi çok zor bir uygulamaydı. Çünkü Aydınlık dergisinden ayrılan Proleter Devrimci Aydınlık grubu diğer gruba nazaran bünyesinde daha çok burjuva kökenli üye bulunduruyordu. Yukarıdaki bölümlerde bahsettiğimiz gibi üyelerin birçoğu okuma-yazma bilen eğitimli insanlardan bir kısmı da orta sınıftan gelme öğrencilerden oluşuyordu. İster istemez hayat şartlarında burjuva etkisi sürüyordu. Bir anda alınan proleter bir yaşama geçme kararı haliyle onları zorlayan bir karar olmuştur. Gün Zileli'nin bahsettiği üzere bu kampanya sadece basit yaşam tarzı değişikliklerinden

[187] "Ege Çalışmalarından Çıkan Sonuç", *PDA*, s.393.

oluşmuyor, üyeleri proletaryanın yaşadığı gecekondu semtlerinde yaşamaya zorlama gibi ağır ve radikal değişiklikleri de kapsıyordu.[188] Mülksüzleştirme kararı alınan bir diğer ağır karardı. Bu karara göre üyelere ellerinde kalan değerli eşyaları satmaları söyleniyor hatta daha da ileri gidilerek üyelerin evlerine baskın yapılıyor, bu lüks eşyalara el konuluyordu. Bununla hedeflenen amaç üyelerin sınıfsal anlamda gerçekten proleterleşmesini sağlamak gibi görünürken Zileli bunun harekete mali destek sağlama düşüncesinden kaynaklandığını belirtmiştir.

PDA, oluşumu homojen bir yapıya sahip değildi. Zileli, parti yapısının bir tarafının okumuş orta sınıftan oluşan gençlerden oluştuğunu diğer tarafının ise partinin güttüğü Maocu felsefe doğrultusunda partiye çekilen köylü kökenli öğrencilerden oluştuğunu belirtir. Bunun dışında partinin köylerde güttüğü faaliyetlerden etkilenen köylü kesimi de parti içinde giderek artan bir nüfusa sahipti:

> *"Bir yanda mini etekli kolejli kızlar, bir yanda poturlu köylüler. Bu tuhaf karışım, saflarda bazı uyumsuzlukların da ortaya çıkmasına yol açıyordu. Örneğin büroyu ziyarete gelen köylüler, mini etekli kızları görünce şaşalıyor, hatta bunu yadırgadıklarını az çok hissettiriyorlardı. Bu yadırgama, köylü kökenli üniversiteliler için de söz konusuydu aslında. Başlangıçta bu duruma ses çıkarmayan köylü kökenli gençler, büroyu ziyaret eden köylülerin rahatsızlığını gerekçe göstererek yavaş yavaş seslerini yükseltmeye başlamışlardı… Köylü kökenli gençler, giderek, İşçi-Köylü satışlarına katılan mini etekli kız arkadaşlara da itiraz etmeye başlamışlardı. Bu kızların görünümü, sokakta, halkla ilişkilerimizi olumsuz etkiliyordu. En azından gazete satışına çıkarken mini eteklerini çıkartsalar iyi olurdu vb. Bu yöneliş, giderek safları etkiliyor ve PDA'nın ideolojisinde "köylücü" bir muhafazakâr yönelimin gittikçe ağır basmasına neden oluyordu."*[189]

PDA içinde var olan bu farklı sınıflar proleterleşme kampanyası başlayınca farklı tepkiler vermiştir. Köylü sınıfı diğer kesimi nazaran bu kampanyayı daha da desteklemiştir. Kampanyanın kapsamı oldukça genişti ve parti üyeleri hem maddi hem de manevi anlamda proleterleşmesi ana amacı oluşturuyordu. Üyeler bir proleter gibi düşünmeli, bir proleter gibi hareket etmeliydi. Davranışları da bu çizgide olmalıydı.

[188] Zileli, *a.g.e.,* s.369.
[189] Zileli, *a.g.e.,* s.374.

Örneğin PDA içindeki bir diğer isim Cengiz Çandar, faaliyet yürütmek üzere gittiği köy yerlerinde bu proleter ruhu benimsemek ve halka daha iyi yansıtmak için motorlu araçlara binmemiş ve faaliyetlerini uzun mesafeler boyunca yürüyerek devam ettirmiştir.[190] Bu kampanya da en ağır durumlardan birini PDA'nın önderlerinden Şahin Alpay yaşayacaktır. PDA'nın proleterleştirme faaliyetlerinden en zoru üyelerini bir ay inşaat işçiliğinde çalışmaya zorlamasıydı ve burjuva kökenden gelen Şahin Alpay'a da bu görev verilmişti. Alpay, buna itiraz etse de yapmak zorunda kalacaktı. Çünkü partinin liderleri arasındaydı ve proleterliğini kanıtlaması gerekiyordu. Alpay burjuva görüntüsüyle inşaat işçileri arasında dışlanmış ama buna rağmen bu zorlu görevi 1 ay boyunca yerine getirerek geri dönmüştür.[191] Grup içindeki birçok kişi bu olayın tuhaflığını sezse bile proleterleşmenin kolay olmayacağını düşünerek buna ses çıkarmamıştır.

Proleterleşme hareketi sonucunda hayatını radikal bir şekilde değiştiren bir başka isim grubun kadın üyelerinden Gülay Öztürk'tür. Gerçek bir devrimcinin devrimin temelini oluşturan işçi ve köylü sınıfıyla birleşmesi gerektiğine inanan Öztürk, proleterleşme hareketinin başlamasıyla birlikte üniversiteyi bırakmıştır. Çevresinden gelen talimatlar üzerine İstanbul' a fabrikaya çalışmaya gitmiştir. Bu sayede hem gerçek bir proleter gibi işçi statüsünde yer alacak hem de burada işçiler içinde propaganda faaliyetleri düzenleyecektir.[192] İşçiler içinde çalışmaya başlayan Öztürk, çalıştığı fabrikaya sahte bir kimlik ve sahte bir isimle giriş yapmıştır fakat burada pek aktif bir propaganda yürütememiştir. Çünkü PDA oluşumunun işçiler içinde kitle hareketlerinin nasıl oluşturulacağına dair tecrübesi yoktu. Bu durum aynı zamanda oluşumun verdiği talimatların içinin dolu olmadığını gösterir ama üyeler oluşum içinden dışlanmamak adına verilen talimatları yerine getirmişlerdir. Diğer yandan incelediğimiz Gülay Öztürk gibi oluşum içinde birçok üyenin proleterleşme hareketinin gerçekten şart olduğuna inandığını görüyoruz. Öztürk'ün ilerleyen süreçte eşiyle birlikte gecekondu mahallesine taşınması durumu da bu inancın bir diğer örneğidir. Proleterleşme durumu sadece PDA dönemiyle sınırlı kalmayacaktır. Partinin hem illegal döneminde hem de legal ayağını oluşturan Türkiye İşçi Köylü Partisi döneminde bu uygulama devam edecek, üyeler hayatlarının her detayında proleter davranışlar sergilemeye çalışacaktır. Çalışacaktır kelimesini kullanmamızın amacı buradaki yapay durumu belli etmek içindir. Proleter bir sınıf oluşturmak için uygulamaya konulan proleterleşme kampanyası her detayıyla yapay

[190] Erkam Tufan Aytav, *Aydınlıktan Kaçanlar*, Ufuk Yayınları, İstanbul 2013, s.37-38.
[191] Zileli, *a.g.e.*, s.370.
[192] Aytav, *a.g.e.,* s.154.

bir hareket olmuştur. Üyeler kendilerine ait olmayan davranışlar sergilemişler ve bir nevi taklitçilik yaparak proleter sınıfa dahil olmaya zorlanmışlardır. Bu süreçte üyelerin bireysel iradesinin geri plana atıldığını ve parti ne derse onu yapma gibi teslimiyetçi bir yapıya büründüklerini söyleyebiliriz. Mevcut durumu Gülay Öztürk'ün şöyle ifade etmiştir:

> *"Fanatizmin doruğudur. Yani çok iyi hatırlıyorum, yine bizim bir kız arkadaş anlatmıştı. O da böyle köylüler içinde mi işçiler içinde mi çalışmak için evinden kopmuş bir arkadaşıyla beraber gecekondu tutmuş, orada çalışıyor. Bir zeytini bir kerede yemenin bile burjuvalık olduğu, bir zeytini üç kerede yemek gerektiği lider arkadaşlar tarafından söylenmiş ona. O kadar fanatizm yani…"*[193]

Bunun yanında Aytav'ın kitabında bahsettiği gibi üyelerin havuç yeme şekillerine bile karışılmıştır. Havucun rendelenerek yenilmesini burjuva işi olarak görülmüş, ısırılarak yenilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Üyelerin halktan biri gibi olmak için her türlü fedakarlığı yapması adeta oluşum içinde devrimcinin en birincil görevi olarak görülmüştür. Bu teslimiyetçi ruh halinin en açık örneğini örgütün önde gelen ismi Gün Zileli'nin eşi (Doğu Perinçek'in kız kardeşi) Feyza Perinçek'in hamilelik olayında görüyoruz. Gün Zileli aynı zamanda partinin ileri gelen üyelerindendir.[194] O dönemde parti lideri Doğu Perinçek, gerçek devrimcilerin çocuğunun olmayacağını belirterek örgüt için çocuk yapma yasağını getirmiştir. Feyza Perinçek'in hamile olduğu haberini Doğu Perinçek'e ileten Gün Zileli, doğumun gerçekleşmesi için izin istemiştir. Perinçek'in bu meseleye verdiği cevabı Gün Zileli'den aktaralım:

> *"… "Keşke olmasaydı, ama ne yapalım olmuş bir kere, hayırlı olsun" türünden bir yanıt bekliyordum. Ertesi hafta gelen cevap tam tersi yöndeydi. Cevapta, "iyi bir kürtajcıya" gitmemiz ve bir daha sefere "daha dikkatli olmamız"*

[193] Aytav, *a.g.e.,* s.159.
[194] "Merkez Komitesi ve Merkez Disiplin Kurulu Üyelerinin Özgeçmişleri", *Türkiye Gerçeği*, sayı: 12-13, Şubat-Mart 1980, sayfa. 48. Gün Zileli:1946 yılında Ankara'da doğan Zileli. Tutuklandığı için DTCF Felsefe Bölümünün ikinci sınıfından ayrılmak zorunda kaldı. 1968 yılında Aydınlık dergisinin kurucuları arasında yer aldı. 1970 yılında Proleter Devrimci Aydınlık dergisinin kurulması için çalıştı. 1971 yılında TİİKP davalarında yargılandı. 1974 yılında hapisten çıktıktan sonra Aydınlık dergisinde çalıştı. 1978 yılında TİKP'nin kurucuları arasında yer aldı ve Merkez Komitesi üyeliği görevi yaptı.

isteniyordu. Gelen cevapla ikimiz de yıkılmıştık. Ama "parti disiplinine" kafa tutacak kadar cesur olmadığımız gibi, Doğu'nun "bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu" sözünü hatırlatan tutumunu eleştirecek -içten içe eleştirsek de- bunu dışa vuracak ölçüde gelişmiş bir kişiliğimiz yoktu. Bu "emre" köle gibi itaat ettik…" [195]

Bunun üzerine verilen talimatı yerine getirmek için harekete geçen ikili, kürtajın o dönemde legal olmamasından ötürü kötü şartlarda kürtaj yapan bir mezbahane de çocuğu aldırmışlardır. Feyza Perinçek, mezbahanedeki kötü şartlar dolayısıyla operasyon sonunda ölüm tehlikesi yaşamıştır. Bu örnek parti içindeki üyelerin Doğu Perinçek'i kafalarında nasıl konumlandırdıklarını anlamamız adına çok önemlidir. Parti içinde Doğu Perinçek tek adam olarak görülüyordu, diğer parti üyeleri ise üçüncü konumdaydılar. Doğu'yla rekabet etme imkânı hiç yokken parti içinde ikinci adam dahi olunamıyordu. Üyeler verilen talimatları harfiyen sorgulamadan uyguluyorlardı. Proleterleşme emri üzerine rutubetli gecekondu evlerde kalan ve fakir bir hayat sürdüren parti üyelerinden Ethem Sancak, Doğu'nun bu sarsılmaz konumunun nedenini şu sözlerle ifade etmiştir: *"Bu korkudan değil saygıdandı, bir hikmeti vardır diye bakıyorduk."*[196] Üyeler yaptıkları onca fedakarlığı devrimcinin bir vazifesi olarak görürken, liderlerinin konumunu asla sorgulamadan yapıyorsa bir bildiği var anlayışıyla benimsemişlerdir. Bu doğrultuda incelediğimiz örneklerde olduğu gibi yapılan en absürt hareket bile o koşullar içinde normal karşılanmıştır. Bunun dışına çıkan üyeler, örgüt baskısı görerek dışlanmışlardır. Birçok üye örgütten atılma riskini göze alamayarak emirlere kendi iradelerini sıfırlayarak itaat etmişlerdir. 12 Mart sürecinin yaşanmasıyla PDA üyeleri de içeri alınmış ve içeri giren üyeler proleterleşme meselesini belki de hapishane koşullarının da etkisiyle ileri seviyeye taşımaya başlamışlardır. Hareketin fikir inşasında çok önemli bir rol oynayan Halil Berktay hapishane ortamındaki bu proleterleşme meselesini şöyle izah etmiştir:

"Zaten tekkeleşme ve tarikatlaşmaya son derece yatkın dar bir örgütsünüz; bir de toplumdan yalıtılmış, dışarıdaki hayattan koparılıp alınmış, hapishane denen dar ve yapay ortama konmuşsunuz… Bir de muazzam bir devrimcilik yarışı var; manevi ortam bunun üzerine kurulmuş. İnsanlar sürekli olarak birbirini gözlüyor; başkalarında "burjuvalık" kusurları bulmaya çalışıyor. 'Bak, sen sabahleyin

[195] Gün Zileli, *Havariler (1972-1983*), İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s.185.
[196] Aytav, *a.g.e.*, s.181.

yatağını doğru dürüst yapmadan kalkıyorsun.' Veya 'çamaşırlarını şiltenin altına tıkıyor, çoraplarını ranzanın altında atıyorsun; bu, proleter bir özellik değildir.' Ya da 'sen halk türkülerinden değil klasik müzik dinlemekten hoşlanıyorsun ki bu, burjuva müziğidir.' Ya da 'sen kadınlar kısmındaki eşine, nişanlına, sevgiline fazla özel sevgi sözcükleri kullanıyorsun, ki bu da bir burjuva özelliğidir… Devrimci böyle mi yapar? Dünyasını kapatır, kendini ele vermez. Aşkını da, gözyaşlarını da hakim sınıflara göstermemelisin." [197]

Proleterleşme meselesi üyeler içinde bu derece önemli bir kavramdı. Diğer yandan tüm bu proleterleşme hareketinin içinde lider Perinçek nasıl bir konumdaydı ve ne derece bu kampanyaya uyum gösteriyordu şimdi buna değineceğiz. İlk olarak üyelere karşı çok sert koşullarda uygulanan proleterleşme kampanyasının hareketin lideri konumunda olan Doğu Perinçek'e birçok noktada uygulanmadığını belirtelim. Örneğin orta sınıf bir hayat süren üyelerin çoğu proleterlerin yaşadığı fakir mahallelere taşınmaya teşvik edilirken Perinçek, babası tarafından kendine alınan lüks bir evde kalıyordu. Bu durum hareket içinde bazı üyeler tarafından göze batmıştı, Perinçek'in buna karşı yaptığı açıklama ise evin kendisinin özel mülkiyeti olmadığı evin hareketin mülkiyeti olduğu şeklindeydi.[198] Perinçek' e uygulanan bir diğer ayrıcalık çocuk yapma yasağının dışında olmasıydı. Gerçek proleter bir devrimcinin çocuk yapmasının devrim faaliyetlerine olumsuz bir etkisi olacağına inanan Perinçek, kendi getirdiği çocuk yapma yasağına uymayarak çocuk sahibi olmuştur. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Doğu Perinçek, bu yasağı çiğnetmemek için kendi kız kardeşini bile ölüm tehlikesi yüksek bir operasyona iterken kendini bu yasağın içine almamıştır. Bu gibi örnekler liderin farklı bir statüde üyelerin farklı bir statüde yer aldığını bizlere gösteriyor. Bu açıdan bakıldığında grup içinde bir lider hegemonyasının var olduğunu ve devrimci bir hareketin lideri konumunda olan Perinçek'in kendini koyduğu kuralların dışında tuttuğunu söyleyebiliriz. Bu bölümde tezin başından itibaren uyguladığımız kronolojik sıralamanın dışına çıkılmış ve 1970'li yıllardan örnekler verilerek durum izah edilmeye çalışılmıştır. Bunu yapmamızın nedeni konu bütünlüğünün dağılmasını önlemektir. Şimdi kronolojik olarak devam ettiğimiz sürece geri dönerek PDA oluşumu içinde kurulacak olan Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'nin kuruluşunu inceleyeceğiz

[197] Aytav, *a.g.e.,* s.98.
[198] Zileli, *Yarılma (1954-1972),* s.371.

2.2. Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'nin Kuruluşu

MDD meselesini incelediğimiz yukarıdaki bölümlerde Mihri Belli'nin evinde yapılan son toplantının Türk solu için çok önemli bir dönüm noktasını oluşturduğunu ve bu toplantı sonrasında birçok farklı sol fraksiyonun ortaya çıktığını belirtmiştik. Dönemin solcu isimleri artık bir örgütün kurulması gerektiğine inanıyorlardı ve toplantı sonunda bu isteğin Mihri Belli tarafından karşılanmayacağı anlaşılmıştı. Toplantıya katılan Doğu Perinçek, Cengiz Çandar, Ömer Özerturgut, Gün Zileli ve Oral Çalışlar gibi konumuzun ana minvalini oluşturacak isimlerde bu toplantı sonucundan tatmin olmamışlardı. Bu beş isim toplantıdan ayrıldıktan sonra Kızılay Parkı'na gitmişler ve 21 Mayıs 1969 gecesinde burada yaptıkları konuşmayla illegal Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'nin fikri temelini ortaya atmışlardır.[199] Doğu Perinçek, burada yaptığı konuşmada devrimci bir partinin kurulması fikrini vurgulamış ve öncü bir çekirdeğin temellerinin atılmasını gerektiğini belirtmiştir. Cengiz Çandar bu konuşmayı şöyle aktarır:

> *"Doğu dedi ki; 'Gördünüz Mihri abiyi. Bu böyle devam edemez. Bundan bir ay sonra gelinse, yine böyle olacak. Zaman kaybediyoruz. Biz ne biçim devrimciyiz, kendimize bir sormalıyız. Lenin böyle mi yapmıştı? Böyle mi yapardı? Gerçek devrimci tavrın, Lenin gibi gizli bir parti kurarak mücadele etmek olduğunu söyledi. 'Var mıyız yok muyuz?' Bizim de partimizi kurmamız gerekiyor' diye konuştu. İşte o gece bir yeraltı partisinin kurulması konusunda mutabık kaldık."*[200]

Bu beş kişi partinin temeli oluşturan öncü çekirdek olacaktır. İllegal bir parti kurma fikri böylece 5 kişinin onayıyla kabul edilse bile Gün Zileli bu fikrin 1970 yılının Eylül ayında fiiliyata geçirilmeye başladığını belirtir. 21 Mayıs gecesinden itibaren geçen sürede bu illegal yapılanmadan söz edilmemiştir:

> *"...Hepimiz, o gece son derece hararetli konuşmalar yapan ve örgütün kurulmasını zorlayan Doğu'dan bekliyorduk inisiyatifi. Fakat Doğu, bu olaydan sonraki aylarda illegal örgütlenme konusunda hiçbir imada bulunmamıştı. Herşey*

[199] Zileli, *Yarılma (1954-1972),* s. 311.
[200] Aytav, *a.g.e.,* s.33.

yine eskisi gibi legal dergi faaliyetleri biçiminde yürüyordu. Peki ama kurulan illegal çekirdek ne olacaktı?... Bölünmenin gerçekleştiği günlerde Doğu, bizlere illegal çekirdeği ima yoluyla hatırlatmaya başlamıştı. Anlaşılan artık bu çekirdeğin pratikte bir işlevi olacağını düşünüyordu. Bir süredir, yüzünde esrarengiz bir gülümsemeyle yanımıza gelip, "bir gün toplanalım," demeye başlamıştı. Tamam da toplantıyı sağlayacak olan, yine kendisiydi. Biz hazırdık. Böylece bir süre daha geçti. Bölünme gerçekleşti. PDA, ayrı bir hareket olarak örgütlendi. Bundan sonraki aylarda Doğu'nun yüzündeki esrarengiz gülümseme daha da belirgin bir hal aldı ve sonunda bizi topladı…"[201]

Bu fikirle hareket eden Perinçek Grubu, kurulacak olan partinin kuruluşunu solda mücadele eden grupları bir bütün halinde toplaması ve sürdürülen mücadelenin tek bir noktadan devam ettirilmesi gibi amaçlarla hızlandıracaklardır. PDA çevresine göre mücadele bir partinin varlığı olmadan devam ettirilemezdi. Legal ya da illegal olmak üzere bir partinin kurulması en birincil ihtiyaçtı. Parti sosyalizmin partisi olacaktı bu yüzden sosyalist tüm oluşumları kendi bünyesinde toplama gibi bir işlevi de olabilirdi ama bunun için öncelikle sol içinde var olan fikir ayrılıklarının düzeltilmesi gerekiyordu. Sosyalist Kurultay'ı toplayan PDA bu kararlar çizgisinde ilerliyordu.[202] Kurultay da ideolojik anlamda aynı düzlemde buluşabilen kesimlerle bir parti kurulması kararı alınsa da bu sonuç vermemiş ve partinin kurulması gerçekleşmemiştir. Partinin kurulması yolunda PDA içinde fikir ayrılıkları yaşanmıştır. Doğu Perinçek, Ömer Özerturgut, Ferit İlsever, Bora Gözen, Cengiz Çandar, Hasan Yalçın, Atıl Ant gibi isimler yukarıda bahsettiğimiz gibi parti olmadan mücadelenin de olamayacağını savunan kesimdelerdir. Onlara göre bu şekilde örgütsüz yapılan her hareket, dağınık ve disiplinsiz bir karakter taşıyacaktı. Şahin Alpay ve Halil Berktay gibi isimlerse kurulacak partiyi taşıması gereken işçi ve köylü sınıfının henüz istenilen gelişmişlik seviyesinde olmadığını belirterek, parti kurmak için vaktin erken olduğunu savunmuşlardı. Gün Zileli, Oral Çalışlar, Mehmet Altun ve İbrahim Kaypakkaya gibi isimlerden oluşan kesim ise partinin köylük yerlerdeki mücadele içinde köylü sınıfı içinde kurulması gerektiğini belirtmişlerdir.[203] Bu şekilde tartışılarak olgunlaşan fikirler, parti teşkilatının ileride yapılacak olan bir kongreyle parti haline gelmesi kararıyla neticelenmiştir.

---

[201] Zileli, *Yarılma (1954-1972)*, s.367-368.
[202] *TİİKP Dosyası 1*, s.26.
[203] *TİİKP Dosyası 1*, s.27.

Bir merkez komitesi oluşturan hareket, komitenin toplantısında önemli kararlar almıştır. Bu kararlara göre Doğu Perinçek başkanlığa, Ömer Özerturgut başkanlık yardımcılığına getirilmiştir. Parti için bir tüzük oluşturulması ve başkan yardımcı Özerturgut'un yurtdışına çıkarak Filistin'deki devrimci örgütlerle, Çin Komünist Partisi, Arnavutluk Emek Partisi gibi Leninist oluşumlarla temasa geçmesi kararı alınmıştır. Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi ile sağlanmak istenen temasın bir diğer sebebi örgüt üyelerinin buralara gönderilip askeri bir eğitimden geçmelerini sağlamak adınadır.[204] Partinin komitede aldığı üye tanımına göre katılacak üyelerin Marksizm-Leninizm-Mao Zedung düşüncesini benimsemesi ve burjuvayla olan tüm bağlarını koparmış bir proleter ihtilalcisi olması şartları vardır.

Parti, illegal bir yapılanma olması sebebiyle de dar bir çekirdekten oluşma kararı almıştır. Alınan kararlarla harekete geçecek parti, işçi-köylü sınıfına güvenmelidir. Bu güven sonucunda işçi ve köylü sınıfının içinden çıkan halk ordusu emperyalist gücü yenecek, bir silah niteliğinde hareket edecektir. Bu noktada partinin kitleleri bilinçlendirme amacıyla kurulduğunu da söyleyebiliriz. Nüfusun çoğunluğunu oluşturan bilinçsiz kitle, örgütlenme ve teşkilatlanma gibi devrimin ana hatlarını oluşturan dinamiklerden yoksundur. Bu yüzden de öncü bir kadro ya da öncü bir parti tarafından bilinçlendirilmeye ihtiyaçları vardır. Bu bilinçlendirme Marksist-Leninist bir öğreti doğrultusunda gerçekleşmelidir. TİİKP bu noktada halkı bilinçlendirme vazifesini kendi sorumluluğu olarak benimseyerek, kendini devrim yolunda öncü parti olarak görmüştür. Kitleleri sosyalist bilinçle örgütleme kararı alan parti, yukarıdan aşağıya doğru teşkilatlanma taktiğini benimseyecektir: *"...Komünistler tıpkı toprağa düşen tohum gibi kitleler içinde yukarıdan aşağıya kök salmalıdır...topraktan güç alarak, devrimci mücadeleyi geliştirmeli, beslemeli, yönetmelidirler..."*[205]

[204] *TİİKP Dosyası 1*, s. 28.
[205] *TİİKP Dosyası 1*, s.30.

2.2.1. TİİKP'nin Parti Teşkilatı ve Organları

Türkiye İhtilalcı İşçi Köylü Partisi'nin teşkilat yapısı oldukça disiplinli ve sistematik bir örüntü şeklindedir. Parti teşkilat yapısının en önemli organı şüphesiz ki Merkez Komitesi'dir. Merkez Komitesi'ni seçen Parti Kongresi de önem açısından eş değer bir konumdadır. Parti Kongresi 2 yılda bir belirlenen komitenin daveti ile toplanır ve olağanüstü durumlarda bu kurala uyulmaksızın kongre gerçekleştirilir. Kongre, teşkilatın alt ya da üst bütün yapılanmalardaki üyelerinin bir araya gelmesiyle oluşur. Parti Kongresi'nin TİİKP teşkilatlanmasının en önemli organı olmasının altında, kongrenin parti tüzük ve programını üzerinde değiştirme ve kabul etme yetkisine sahip olması, TİİKP'nin siyasi politikasını ve Merkez Komite'nin üyelerini belirlemesi gibi üst düzey yetkilere sahip olması yatar. Kongre tarafından belirlenen Merkez Komitesi ise tüm kararları alan, parti içi denetimi yapan ve emirleri veren yer olması sebebiyle bir nevi partinin beyni konumundadır. Bu yetkisi sadece Parti Kongresi tarafından sorgulanabilir. Çünkü komite, kongrenin aldığı kararlar çerçevesinde hareket etmekle yükümlüdür. Partideki faaliyetleri yürüten Merkez Komitesi'nin en başındaki yönetici Doğu Perinçek'tir. Kurulan ilk Merkez Komitesi'nin diğer üyeleri ise Ömer Özerturgut ve Şahin Alpay'dır. Daha sonrasında gerçekleşen değişiklikler neticesinde Halil Berktay, Bora Gözen ve Ferit İlsever gibi isimler de Merkez Komitesi'ne girmişlerdir.[206]

Merkez Komitesi en üst birim olarak bünyesinde Ankara İl Komitesi, İstanbul İl Komitesi; Ege, Doğu, Güneydoğu Anadolu Bölge Komiteleri gibi alt birimleri barındırıyordu. Bu komitelerin sorumluluğu Hasan Yalçın, Halil Berktay, Atıl Ant, Halis Özkan, Nuri Çolakoğlu, Bora Gözen, İbrahim Kaypakkaya vb. birçok ismin üzerindeydi. Bu isimlerin komitedeki görevleri, bazı üyelerin yakalanması, bazılarının Filistin'e kaçması, bazılarının da partiden ayrılması gibi sebeplerle değişmiştir. Bu teşkilatlanmada Merkez Komitesi'nin aldığı kararları toplum içinde uygulayacak olan en önemli birimler ise hücrelerdir.[207] Partinin fikirlerini geniş halk ve köylü kitlelerine yayma, bu fikirleri fiiliyata dökerek toplumu harekete geçirme ve hedeflenen halk savaşını çıkarma gibi amaçlarla hareket eden hücreler; köyler, fabrikalar, sendikalar, maden ocakları, okullar, devlet kurumları gibi işçi-köylü yığınlarını etkileyebilecek her birimin içinde örgütlenmişlerdir. PDA oluşumunun köylük alanlarda yürüttüğü faaliyetler gibi,

[206] *TİİKP Dosyası 1*, s. 32-33.
[207] *Milliyet*, 24 Ocak 1973.

hücrelerin de bulundukları yerin sınıfsal analizini yapmak ve o bölgenin ihtiyaçlarını tespit ederek buna göre halkı teşkilatlandırmak gibi vazifeleri vardır. Hücre yapılanmasının dışında ayrıca özel görevler hücresi oluşturulmuştur. Özel görev hücreleri isminden de anlaşılacağı gibi daha gizli görevleri yerine getirme amacıyla kurulan birimlerdi.[208] Bu hücrelerin örgütün yayın organlarından biri olan Şafak dergisini basmak, hapiste olan devrimcileri kaçırmak için keşiflerde bulunmak ve Filistin'e adam geçirmek gibi kritik görevleri vardı. Ayrıca kendi içinde silah temin etme hücresi, sabotaj hücresi, istihbarat hücresi gibi ayrı kolları vardı.

TİİKP'nin ana teşkilat yapısını oluşturan bu birimlerin dışında ana teşkilata destek verme mahiyetinde kurulan başka yapılanmalar da mevcuttu. Bu yapılanmalar İhtilalci Köylü Birlikleri, İhtilalci Gençlik Birliği ve İşçi Köylü Silahlı Kuvvetleri'dir. İlk olarak İhtilalci Köylü Birlikleri'ne bakalım. Köylerde faaliyet gösteren bu birliklerin amacı köylü sınıfı içinde birlik ve beraberliği sağlayarak, köylerde emperyalist sisteminin en büyük temsilcileri konumunda olan ağaları devirmektir. Bu amacı yerine getirmeye çalışan İhtilalci Köylü Birlikleri'nin diğer hedefi kendilerini köy halkına benimsetmek ve onların güvenini kazanmaktı.[209] Köylülerin güvenini kazanma amacı taşıyan birlikler, işçi-köylü ittifakını sağlama hedefinde köylü sınıfının temsilcisi haline gelmeyi amaçlamıştır. Bu şekilde partinin planına göre köylü sınıfıyla birleşen birlikler, köylülerin her işte başvuracakları bir kurum haline gelecekler, işbirlikçi toprak ağalarının mülklerine el koyacaklar ve sistemi köylü sınıfının lehine değiştirme gücünü elde edeceklerdir. Bu amaçlarla hareket eden birliklerin en karşı olduğu değişiklik toprak reformudur. Birliğe göre toprak reformu halkı aldatmak şeklinde yorumlanmış ve sahtekarlık olarak tanımlanmıştır.

Teşkilatın bir diğer destek kurumu İhtilalci Gençlik Birliği'dir. Daha çok gençler üzerinde faaliyet yürütme amacıyla kurulmuştur. Birlik, eğitim alanında başarılı olan insanları parti safına katma, köylerde başlaması öngörülen silahlı mücadelenin şehirlerdeki ayağını oluşturma, gençlik eylemleri düzenleme, 'Kızıl Muhafız Müfrezeleri' denilen yapılanmayı meydana getirme gibi hedeflerle hareket etmiştir.[210] Kızıl Muhafız Müfrezesi'nin köylerde çıkan halk savaşını şehirlerde devam ettirecek aktif unsur olması hedeflenmiştir. Bunların yanında gençleri yakalamak adına en önemli faaliyet üniversite

[208] *TİİKP Dosyası 1*, s.35-36.
[209] *TİİKP Dosyası 1*, s.36.
[210] *TİİKP Dosyası 1*, s.38.

çevrelerinde Gençlik Birliği'nin kuracağı gençlik komiteleri olacaktır. Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Orta Doğu Üniversitesi'nin fakültelerinde aktif olarak siyasi faaliyet yapma kararı alınmıştır. Her fakültede komite kurma ve bu komitelerde aktif eylem planlarının hazırlanarak uygulanması ana hedefler dahilinde planlanmıştır. İhtilalci Gençlik Birliği'nin en büyük sorumluluğu partiden gelen kararları bu komiteler aracılığıyla genç kitleye yaymak ve onları teşkilatlandırarak eyleme hazırlamaktı.

Özetle TİİKP'nin ortaya koyduğu parti teşkilatlanması başta Parti Kongresi'nin seçtiği Merkez Komite olmak üzere il ve bölge komiteleri, bu komitelere bağlı alt komiteler, hücre ve özel hücre yapılanmaları ve bunların yurtdışı ayağını oluşturan dış bürodan oluşmuştur. Bunların dışında bu ana komitelerin gücünü arttırmak ve amaçlarını gerçekleştirmek için İhtilalci Köylü Birliği, İhtilalci Gençlik Birliği ve İşçi Köylü Silahlı Kuvvetleri olmak üzere toplumun belirli kesimlerine daha iyi nüfuz edebilecek kurumların teşkil edilmesi kararlaştırılmıştır. TİİKP, tüm bu kuruluşların Marksist-Leninist-Mao Zedung öğretisine bağlı hareket etmesi gerektiğini belirtmiştir. Perinçek ve çevresine göre halkın kurtuluşunun gerçekleşmesi ve ülkenin sorunlarının çözülmesi için yegâne yol halk savaşının başlatılmasıdır. Bu savaşın başlaması gereken yer ise köylerdir. Bu noktada Perinçek ve grubu, THKP-C, TKP/ML ortak düşünceye sahiptir. Devrim, emperyalizmin en zayıf halkası olan köylerden başlamalı ve buradan şehirlere yayılmalıydı. Kurulması öngörülen teşkilatlanmanın da bu fikri zemin doğrultusunda örgütlendirilmeye çalışıldığını görüyoruz. Bu amacı gerçekleştirmek için köylerde aktif faaliyet gösterecek grup il ve bölge komiteleri olmuşken, şehirlerde bu vazife kurulması öngörülen Kızıl Muhafız Müfrezeleri'ne bırakılmıştır. Diğer yandan gençler üniversite komitelerinde teşkilatlandırılırken, İşçi-Köylü Silahlı Kuvvetleri ileride kurulacak halk ordusunun çekirdeği olarak düşünülmüştür. Yukarıdan aşağıya doğru bir teşkilatlanma tüm örgüt yapısına hakimdir. Merkez Komitesi'nden gelen kararlar sorgulanmadan yapılmalıdır. Parti üyelerinden disiplinli olunması, işçi-köylü kitleleriyle sıkı bir bağ oluşturması ve parti karşıtı her fikre karşı kararlı bir duruş sergilemesi beklenmiştir. Parti tüzüğünün 3.maddesi üyelerin nasıl özelliklere sahip olması gerektiğini şöyle açıklamıştır:

"*Halkın kurtuluş davasını ve partiyi her şeyin üstünde tutmak, her türlü bencil duygu ve düşünceden arınmak, proletaryanın devrimci fedakârlık ruhu ve*

ahlakıyla çelikleşmek. Bencilliğe güç veren ve proleterleşmeyi dizginleyen her türlü yaşama tarzından arınıp, gerici bağları koparark, yoksul halkla aynı hayatı ve geleceği paylaşmak." [211]

Bu maddede yukarıdaki bölümlerde işlediğimiz proleterleşme faaliyetinin vurgulandığını görüyoruz. Proleterleşmeyi engelleyen yaşam tarzından kasıt burjuva yaşam tarzıdır. Burjuvanın bencilleştirdiğini belirten parti maddesi, yoksul halkla bir olmayı tavsiye ederek devrimcileri ve halk kesimini ortak bir gelecek içinde tasvir etmiştir. Fedakârlık anlayışıyla hareket etmesi beklenen üyelerin her biri teşkilat içindeki görevlerini gerçekleştirirken faaliyetlerini raporlamakla yükümlüdürler, partiden gizli faaliyet göstermek engellenmeye çalışılmıştır. Bu kurallar parti içi disiplinin bozulmaması adına hayati önem taşımaktadır. Kurallara uymayanlara ihtar, partiden çıkarma gibi cezaların verilmesi öngörülmüştür.

Diğer yandan TİİKP'nin gerçekleştireceği halk savaşı planında ortaya koyduğu teşkilatlanma sistemi, aynı zamanda TİİKP'nin Türk ordusuna karşı oluşturduğu bakış açısını da ortaya koyar. TİİKP'e göre Türkiye uzun yıllardır beri ABD'nin güdümünde yaşayan bir devlettir. Bu yüzden ABD emperyalizmi ülkenin tüm kurumlarına etki ettiği gibi Türk ordusuna da etki etmiştir.[212] Türkiye'nin NATO gibi ABD emrinde çalışan askeri bir kuruluşa üye olması bu durumu daha da hızlandırmış ve Türk ordusu tamamen ABD'nin askeri bir gücü haline gelmiştir. Gelinen bu aşamada ordu bir nevi ABD'nin Ortadoğu bölgesi ayağını oluşturan askeri kuvveti olmuştur. Ordu içinde askerlere verilen eğitim ise partiye göre ırkçı bir içeriğe sahiptir. Bu ırkçı ve baskıcı eğitim altında askerler ağır disiplin altında teşkilatlandırılmıştır. Bu durum aynı zamanda partiye göre askerlerin ideolojik anlamda baskılanması sonucunu doğurmuştur:

"…Ordu Yardımlaşma Kurumu, emperyalizmle iş birliği eden dev bir şirkettir. Subaylar ekonomik anlamda emperyalizme bağlı kılınmaktadır… Emperyalizmin köpekleri ırkçılık ve militarizmi körüklemekte... Tek kurtuluş yolu halk savaşıdır.

[211] *TİİKP Dosyası 1*, s.40.
[212] *Gösterilen yer*, s. 44.

Halk ihtilali Marksizm-Leninizm, Mao Zedung düşüncesiyle silahlanmış proletarya partisinin önderliğinde, halk savaşıyla zafere ulaşacaktır…"[213]

Bu sözlerden de anlaşıldığı üzere TİİKP'nin hareket dinamizmini sağlayan ve kendilerini haklı gördükleri en temel eleştirilerinden birisi emperyalizmin ülke içinde sağladığı geniş nüfuzdur. Bu partinin sürekli olarak kullanacağını argümanlardan biridir. En nihai hedefse ise devrim gerçekleştikten sonra ordunun kaldırılması ve bunun yerine işçi-köylü sınıfından meydana gelmiş işçi-köylü ordusunun kurulmasıdır. Kurulacak bu yeni ordu sisteminde rütbeler ve ordu içindeki hiyerarşi sistemi kaldırılacaktır. Ayrıca şehirlerde asayişi sağlayan polis teşkilatı da kaldırılacak bunun yerine yine halk milis kuvvetleri kurulacaktır. Özetle TİİKP'nin ortaya koyduğu düşüncelere baktığımız da partinin hem emperyalist güçlere karşı hem de emperyal güçlere bağlı olarak gördükleri iktidara karşı cephe aldıklarını görüyoruz. Bu yüzden de partinin en birincil amacı bu iktidarı yıkmak olmuştur.[214] Partiye göre 'faşist' olarak tanımladıkları iktidarın yıkılmasıyla devrimciler için yeni bir dönem başlayacak, emperyalist sistemden yararlanan zengin kesim ve toprak ağalarının saltanatı bitecektir. Bu noktada TİİKP kendini bu saltanatı sonlandıran ezilen kesimin temsilcisi olarak görmüştür. Daha önce de üzerinde durduğumuz gibi TİİKP'e göre kurtuluş ancak silahlı mücadele ile gelebilirdi. Silahlı mücadelenin başarıya ulaşmasının ön koşullarını belirten parti şartları şöyle sıralamıştır:

"…Proletarya partisinin inşaası, mahalli kadrolar, ideolojik yaygınlık, yurt çapında merkezi yönetimin uygulanması, oportünizmle mücadele, askeri eğitim, köylerde silahlı mücadelenin ve partinin örgütlenmesi, şehirlerdeki örgütlenme ve mücadele biçimi, köylü alanlarda üs bölgelerinin kurulması, silahlı mücadelenin gelişmesini etkileyen önemli meselelerdir…" [215]

Bu açıklamayı TİİKP'in teşkilatı meselesini incelediğimiz bu bölümde vermemiz sebebi teşkilatlanma sisteminin hizmet ettiği amacı açıkça anlamamız adınadır. Ana

[213] *TİİKP Dosyası 1*, s.45.
[214] *Gösterilen yer*, s.53.
[215] *Gösterilen yer*, s.54.

merkeze silahlı mücadele hedefini koyan parti yukarıda incelediğimiz teşkilatlanma sistemini de bu amaç üzerinden şekillendirmiştir. İşçi ve köylü sınıfı devrimi gerçekleştirecek öncü konumundadır. Bu yüzden teşkilatlanma sisteminde bu iki sınıfa dahi iyi nüfuz edebilmek adına birçok oluşum meydana getirilmiştir. Bu oluşumlara destek olması amacıyla da birçok yan oluşumun kurulması öngörülmüştür. Tüm sorunların nihayete ermesi halk tarafından gerçekleştirilecek olan devrimin başarıya ulaşmasına bağlanmıştır. Başarıya ulaşan devrim ortamında faşist iktidar indirilecek ve merkezi otorite ortadan kaldıracaktır.

2.2.2.TİİKP Tevkifatı

1970'lerde kurulmuş THKP-C, THKO gibi birçok örgüt aktif olarak sahada birçok eyleme karışmıştı. Ülkede anarşi olayları artmış, banka soyma, adam öldürme gibi silahlı eylemler yaygınlaşmıştı. 12 Mart Muhtırası sonrasında başa geçen Erim Hükümeti, bu olayların başını alabilmek adına 22 Nisan 1971 tarihinde yaptığı konuşmayla ülkedeki sol hareketlere karşı Balyoz Harekatı'nı başlatmıştır. Bu harekât ismini asayişsizlik çıkaran militanlara karşı konuşma yapan Erim'in, "*Size kesinlikle bildiriyorum ki, devletin boynunu bunlara teslim etmeyeceğiz. Alınacak tedbirler balyoz gibi kafalarına hemen inecektir…"*[216] sözlerinden almıştır. Erim bu sol örgütleri tedhişçi, silahlı ve ülkedeki huzuru kaçırmakla itham etmiş ve buna karşı her türlü önlemi alacağını vurgulamış ve büyük şehirlerde sıkıyönetim ilan etmiştir. Bu kapsamda ülkede eylem ya da grev yapılması engellenmiş ve sıkıyönetim süresi içinde yapılacak eylemlerin cezalarını ağırlaştırmıştır. Diğer yandan İnönü'de bu kararı destekleyerek asayişsizlik çıkaran eylemcileri eşkıya olarak tanımlamıştır. Bu eşkıyaların evlere, sokaklara hakimiyet kurduğunu belirten İnönü, hükümetin bu kesime karşı alacağı tedbirlerin yerinde bir karar olduğunu belirtmiştir.[217] Diğer yandan dönemin Adalet Bakanı İsmail Arar alınacak tedbirlerin arttırılacağını belirterek Sıkıyönetim mahkemelerinin hızlanacağını vurgulamıştır.[218]

Bu sıkıyönetim düzeni içinde sol kesime karşı ciddi bir tutuklama dönemi başlamıştır. Konumuz içinde kalmak adına şimdi TİİKP üyelerinin tutuklanmalarına

[216] *Milliyet*, 23 Nisan 1971.
[217] *Cumhuriyet,* 23 Nisan 1971.
[218] *Milliyet*, 24 Nisan 1971.

değineceğiz. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından aranan hareketin önde gelen isimlerinden Gün Zileli, Haziran 1971'de İzmir'de bulunarak tutuklanmıştı.[219] Bu açıdan hapse giren ilk üyelerden biriydi. Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'nin diğer üyelerine karşı gerçekleşecek büyük tevkifat ise Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının 6 Mayıs 1972 tarihinde asılması olayından sonra hızlanmıştır. Olayın yaşandığı tarihten bir hafta sonrasında TİİKP'nin gizlice yayınlayıp dağıttığı Şafak dergisine baskın yapan Sıkıyönetim Komutanlığı harekete mensup 29 kişiyi gözaltına almıştır. Sıkıyönetim Komutanlığı Basın-Yayın ve Halkla İlişkiler Şubesinin yaptığı açıklamaya göre TİİKP; illegal, ihtilalci ve Türk devletini yıkmakla suçlanmış, partiye bağlı yasadışı olarak çıkarılan Şafak dergisi ise komünizmin eylem kılavuzu olarak tanımlanmıştır:

> *"...Her sayısında, vatandaşları, sapık ideolojilerini uygulamaya çağırmakta, devlet kuvvetleri hakkında geniş ölçüde tezyifkar ifadeler kullanmakta, parlamento düşmanlığı yaratarak kin ve adavet tohumları ekmeye uğraşmaktadır..."*[220]

Bu büyük operasyonla TİİKP üyelerinin birçoğu tutuklanmış ve geri kalan üyelerin de yakalanacağı belirtilmiştir. 1972 yılının Mayıs ayının sonlarına doğru ise TBMM'nin kararıyla Sıkıyönetim 2 ay daha uzatılmıştır.[221] Başbakan Ferit Melen, ülkedeki anarşinin henüz son bulmadığını, hükümetin ilk vazifesinin komünizmle mücadele etmek olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan bu mücadelenin uzaması Melen'e göre anarşist oluşumların ülke içinde ne derece köklü bir şekilde yayıldığını ortaya koyuyordu. Bu kararın alınmasının üstünden çok geçmeden Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından 100 kişi daha yakalanacak ve yakalanan isimler arasında Doğu Perinçek, Halil Berktay ve Oral Çalışlar gibi partinin ileri gelen liderleri de yer alacaktır.[222] Sıkı Yönetim Komutanlığı bu operasyonla sadece parti üyelerini yakalamamış, aynı zamanda Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'ni açığa çıkararak, parti tüzüğü ve örgüt teşkilatını öğrenmiştir.[223] TİİKP'yi deşifre eden bu operasyonun ismine "Şafak-2" denilmiş ve örgüt üyelerinin 49'u yakalanmıştır. Şafak dergisine karşı yapılan ilk operasyonda örgütün yazı makinelerine

[219] *Cumhuriyet,* 11 Haziran 1971.
[220] *Milliyet*, 17 Mayıs 1972.
[221] *Milliyet*, 25 Mayıs 1972.
[222] *Milliyet,* 27 Mayıs 1972.
[223] *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1972.

ve basım aletlerine el konulmuş, derginin çıkardığı sayılar ele geçirilmiştir. Yapılan Şafak-2 operasyonu ile üyeler, Anayasaya karşı sert bir üslup kullanma, halkı savaş çağrısıyla galeyana getirme ve mevcut örgütü genişletmeye çalışma gibi suçlamalarla yargılanacaklardır. Derginin yurt dışında basılıp Türkiye'ye gizlice sokulması da olayın illegal suçunu arttıran bir diğer özelliği olacaktır. [224]

28 Mayıs 1972 tarihinde toplanan Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Karargâhı/Özel İstihbarat ve Harekât Merkezi'nde ülkede yaşanılan anarşizm olaylarının değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme de Doğu Perinçek liderliğinde Mihri Belli'den ayrılan grubun PDA oluşumunu kurdukları belirtilmiş ve PDA'nın Marksist-Leninist-Mao Zedung çizgisinde hareket ettikleri tespit edilmiştir. Ardından PDA'nın illegal bir zeminde hareket ederek, Endonezya Komünist Partisi'nin merkez kararlarını benimsediği ifade edilmiştir. Yapılan sorgulamalarda örgüt teşkilatlanmasının Brezilya, Filipinler ve Çin Komünist Partileri gibi örgütlendiğine dikkat çekilmiştir. İstihbarat, PDA'nın Çin Halk Cumhuriyeti'ni örnek alarak Mao Zedung düşüncesiyle hareket ettiği bilgisine ulaşmıştır.[225] Tüm bunlardan anlaşıldığı üzere PDA oluşumu yapılan sorgulamalarda parti teşkilatı ve ideolojisi gibi önemli bilgileri itiraf etmişlerdir. Bu açıdan gizlice yürütülen faaliyetlerin birçoğu açığa çıkmış, PDA'nın militanlarının bulunduğu Beş Parmak dağlarındaki gizli oluşumu da ortaya çıkarılmış ve mağarada PDA'ya ait silah, cephane gibi mühimmatlar ele geçirilmiştir.

Doğu Perinçek, Halil Berktay ve Nuri Çokaloğlu gibi isimlerin yakalandığını öğrenen Gün Zileli, yakalanan isimlerin çoğunun polise konuştuğunu ifade ederek polise konuşan isimlerin hapishane içinde dışlandığını da belirtir. Bu açıdan polise konuşma mevzusunun TİİKP üyeleri içinde ne derece sarsıcı bir olay olduğunu anlayabiliriz. İlerleyen süreçte Doğu Perinçek, Halil Berktay gibi isimler Gün Zileli'nin de kaldığı Mamak Cezaevine nakledilmişlerdir. Mamak Cezaevi, neredeyse tüm TİİKP üyelerinin tutulduğu bir hapishane haline gelmiştir. Perinçek'in de polise konuştuğunu duyum alan parti üyelere ona karşı da mesafeli bir tavır içinde olmalarına rağmen bu uzun sürmemiş ve Perinçek polise kendisinin konuşmadığını belirterek hapishane içindeki TİİKP üyelerini yeniden kendi liderliği altında birleştirmeyi başarmıştır.

[224] *Milliyet,* 29 Mayıs 1972.
[225] *Milliyet*, 30 Mayıs 1972.

10 Ocak 1973 tarihinde TİİKP davası görülmeye başlanacaktır. Duruşmanın açılmasıyla birlikte Doğu Perinçek, mahkeme heyetini protesto etmek amacıyla ret dilekçesini okuyacak, yargılanan diğer üyeler de bu dilekçeye katılacaklardı. Böylece Perinçek ve 16 parti üyesi bu plana uyarak mahkemeyi reddedeceklerdir.[226] TİİKP Davası, belli bir sistematik düzenle haftada 2-3 celse yapılarak devam edecektir. Diğer yandan bu süreçte TİİKP üyeleri ise hapishane içinde ideolojik anlamda eğitiliyorlardı. Eğitim toplantıları, partinin ideolojisi ve siyasi çizgisini tartışma bu sürecin bir parçasıydı. Gün Zileli, bu eğitim toplantılarının devam etmesiyle tüm tutuklu sanıkların imzasını taşıyan TİİKP'in "Savunma" eserinin ortaya çıktığı belirtmiştir.[227] Bu eser Türkiye'deki işçi sınıfının tahlilini detaylı bir şekilde yapan, toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını inceleyen, tarihsel anlamda bir Türk sosyalizmini ele alan kapsamlı bir çalışma olmuştur. Ülke sorunlarını ele alan TİİKP, savunmasında bunların çözümünü yine halk savaşında görmüştür. Savunma 141 üye imzasıyla 1974 yılının Temmuz ayında Ankara Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'ne teslim edilmiştir. Bu açıdan TİİKP'in oluşturduğu savunma metni partinin hapishane de yürüttüğü eğitim çalışmalarının içeriğini anlatan en güzel belgedir diyebiliriz.

Perinçek bu mahkeme celselerinde TİİKP'yi nasıl kurduğunu, partinin programı ve faaliyetlerini anlatmıştır. Askeri mahkeme Perinçek'i sosyalist fikirleri ordu içinde yayma, Pekin'de basılan çeşitleri yayınları yurda getirme ve İsrail elçiliğini bombalamak için talimat verme suçlarıyla itham etmiştir.[228] Mahkemenin üzerinde durduğu bir diğer konu Şafak dergisiydi. Mahkeme, illegal bir şekilde basılan Şafak dergisinin halkı tahrik etme, suç olan davranışları övme ve halkın güvenliğini bozarak kine sevk etme gibi bölücü faaliyetler güttüğünü vurgulamıştır.[229] Şafak broşürleri, ülkenin faşist bir iktidar altında ezildiği halkın ve işçi sınıfının bu emperyalist düzende baskılandığı, tüm bu düzenin ancak bir halk savaşıyla yıkılacağı, bu savaşta TİİKP'nin önder parti konumunda olacağı gibi Perinçek grubunun savunduğu fikirlerden oluşuyordu. Broşürlerde kullanılan "*kollarımızdaki kelepçeleri kıralım, zalimlere vuralım, kahrolsun faşist Erim Hükümeti, zafer bizimdir"*[230] gibi ihtilalci sözler, TİİKP'ye karşı halkı tahrik etme ve düzeni bozmaya çalışma gibi suçlamaların artmasına neden olan örneklerdi. Bunun dışında Marks, Engels ve Mao'nun fotoğraflarının broşürlerde yer alması ve fotoğrafların alt

[226] *Cumhuriyet*, 11 Ocak 1973.
[227] Zileli, *Havariler*, s.57.
[228] *Milliyet*, 26 Ocak 1973.
[229] *TİİKP Dosyası 1*, s.65.
[230] *TİİKP Dosyası 1*, s.71.

kısmında *"Bütün ülkelerin işçileri ve ezilen halklar birleşin"* sloganının yer alması mahkemenin TİİKP'yi yargıladığı bir başka örnektir. TİİKP Davası sonucunda ortaya çıkan parti teşkilatlanması aynı zamanda TİİKP'nin Anadolu'nun birçok yerinde yürüttüğü köy çalışmalarını ortaya koymuştu.[231] Bu yüzden mahkeme, sürecin ilerlemesiyle TİİKP'nin köylük alanlarda yürüttüğü faaliyetler konusunda detaylı bilgi sahibi olacaktır. Yüzeysel bir şekilde ele aldığımız bu meseleler mahkemenin TİİKP'e karşı yönlendirdiği temel suçlamalardır. Bu suçlamalara karşı TİİKP üyelerinin uzun bir savunma metni oluşturduğunu yukarıda bahsetmiştik şimdi bu metnin üzerinde duracağız ve TİİKP'nin bu metinde ileri sürdüğü tezleri inceleyeceğiz.

2.2.3. TİİKP Savunma

Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'nin sanıklarının davası 10 Ocak 1973 tarihinde Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Üç No'lu Askeri Mahkeme tarafından başlatılmıştır. Bu süreçte Mamak Cezaevi'nde tutuklu kalan sanıkların çoğunluğunu TİİKP üyesi oluşturuyordu. Bu durum parti üyelerinin bir araya gelip ideolojik anlamda çalışmalar yapmasını kolaylaştırmıştı. Aynı zamanda bir araya gelen parti üyeleri mahkemeye karşı bir savunma metni oluşturarak, bu metni 14 Haziran-9 Temmuz 1974 tarihleri arasında gerçekleşen duruşmalarda okumaya başlamışlardır.[232] Savunma metninin ilk bölümlerinde örgüt, mahkemenin devrimcilere işkence yaptığını öne sürmüş; cezaevi yöneticilerinin dayak, işkence ve hakaretle tutuklulara karşı baskı kurduğunu belirtmiştir. Sıkıyönetim sürecini eleştiren parti, sıkıyönetim sisteminin adalet mekanizmasının işkenceye dayandığını ifade etmiştir.[233] Bunun yanında parti yaşadıkları bu muameleyi zulüm sıfatıyla tanımlarken bu zulüm uygulamaları karşısında partinin daha da güçlendiğini ve halk için daha da fedakârca savaşma hislerinin arttığını belirtmiştir.

Savunma, devrimcilere uygulanan baskı sisteminin tarihin her alanında halka karşı da uygulandığını öne sürerek; Orta Asya'dan başlayarak, Osmanlı dönemiyle devam ederek Cumhuriyete kadar yaşanılan tarihsel olayları sosyalist bir bakış açısıyla ele almıştır. TİİKP'ye göre Türk halkı tarihsel olarak uzun zamandır feodal güçlerin baskıs ı altında yaşıyordu. Orta Asya Türk toplumlarında başlayan merkezi- feodal otorite

[231] *TİİKP Dosyası 1*, s.80-83.
[232] *Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Davası Savunma*, Güney Yayıncılık, İstanbul 1992, s.5.
[233] *Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Davası Savunma,* s.40-41.

kavramı, toprağın hakimiyetini beylere vermiş, işte bu durum da ortaya feodalizmin en ilkel şekli olan "miri mülkiyet" biçiminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Selçuklu döneminde aşiretlerin ön plana çıkması ve aşiret beylerinin büyük iktalara sahip olması feodal sistemi güçlendiren bir diğer büyük sıçrama olmuştur. Sonrasında Anadolu Selçuklu döneminde merkezi otoritenin gelişmesi, feodal sistemi daha da güçlenmiştir. Bu feodal sistemin en güçlü versiyonu ise Osmanlı Devleti'nin gelişmesiyle ortaya çıkmış ve TİİKP'ye göre artık "merkezi-feodal despotluk" olarak tanımladıkları sistem kurulmuştur.[234] Osmanlı Devleti, TİİKP'ye göre en başından beri feodal bir sistemle çalışıyordu. Yapılan arazi ve vergi kanunnameleri, feodal sistemini kuvvetlendirmek üzere düzenlemişti. Toprağa bağlı olan köylüler, toprağın sahibi değildi ve feodal güçler tarafından sömürülüyordu. Sömürünün en büyük iki nedenini köylünün silahsız ve toprağa bağlı olmasında gören partiye göre Osmanlı Devleti'nin sürekli bir sıkıyönetim halinde yönetilmiştir.

Tarihsel süreci bu şekilde yorumlayan TİİKP, Celali İsyanları gibi dönemde gerçekleşen isyanlar, feodal düzene karşı halkın başkaldırısıydı ve emeğin özgürleşmesi adına yapılmıştı. Ancak objektif bir şekilde baktığımız zaman Osmanlı toplumunun o koşullar içinde sosyalist bir bilinçten yoksun olduğunu ve gerçekleşen isyanların sadece koşulları düzeltmek adına yapıldığını söyleyebiliriz. Osmanlı Devleti'ne sosyalist bilinç, 2.Meşrutiyet sonrasında girmiştir. Ancak bu sosyalizm kavramı da sadece bazı aydınlar tarafından desteklemiştir. Oysaki sosyalizmde ana hedef işçi ve köylü yığınlarının bu bilince sahip olmasıdır. Bu açıdan Osmanlı da gerçekleşen isyanların ve başkaldırıların amacı hiçbir zaman TİİKP'nin öne sürdüğü gibi halkın emeği özgürleştirmesi isteğinden doğmamıştır.

TİİKP, 19.yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti, Avrupalı devletlerle yaptığı anlaşmalarla emperyalizmin boyunduruğu altına girdiğini ve bu sürecin 1.Dünya Savaşı dönemine kadar devam ettiğini belirtmiştir. Savaş sonrasında halkın gerçekleştirdiği Kurtuluş Savaşı'nı emperyalist güçlere karşı yapılan en büyük darbe olarak niteleyen parti, bu savaşı esasında bir köylü savaşı olarak görmüştür.[235] Köylü savaşının başına işçi sınıflarının geçmesini öngören TİİKP, o dönem içinde bunun mümkün olmamasını işçi sınıfının az ve teşkilatsız olmasına bağlamıştır. Bu lider açıklığı da Kurtuluş Savaşı'nın başına milli burjuvazinin geçmesine neden olmuştur. Başa geçen milli burjuvazi

[234] *Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Davası Savunma,* s.102-112.
[235] *Gösterilen yer,* s.174.

başlangıçta emperyalist güçlere karşı bir mücadele verirken çok geçmeden emperyalistlerle uzlaşma çabasına girmiş, komünizme karşı savaş açmış, Millî Mücadele döneminde kurulan sol partileri kapatmış ve Mustafa Suphi'yi öldürmüştür.[236] Bu yüzden TİİKP'ye göre Kurtuluş Savaşı emperyalist güçleri ve feodal saltanat makamını yıkarak büyük bir başarı elde etmiş olsa da devamında başa gelen milli burjuvazi bu başarıyı nihayete erdirememiş ve emperyalizmle iş birliğine girmiştir. Bu yüzden TİİKP, milli burjuvayı Kurtuluş Savaşı'nın zaafı olarak tanımlamıştır. Bu zaafın oluşması Lozan'da Türkiye'nin büyük tavizler vermesine yol açmış ve emperyalist sistemin ülkede yeniden hakimiyet kurmasına sebep olmuştur.

İnönü dönemini faşist diktatörlük olarak tanımlayan TİİKP, 1940 yılında çıkarılan Milli Korunma Kanunu'nun işçi ve köylüler üzerinde baskıyı arttırması sebebiyle eleştirmiştir. İkinci Dünya Savaşı döneminde ise imzalanan Truman Doktrini ve Marshall Planı ile Türkiye, ABD emperyalizminin tahakkümü altına girecektir. Demokrat Parti dönemini de ele alan TİİKP, savaş döneminde başlayan Amerikan emperyalizminin bu dönemde ülke topraklarında çok hızlı bir şekilde nüfuz ettiğini belirtmiştir. TİİKP'ye göre toprak ağalarını güçlendiren DP, Türkiye'yi ABD sömürgesi altında yaşayan bir tarım ülkesi olmaya mahkûm ederek emperyalist dünya pazarına bağımlı hale getirmiştir. Aynı şekilde yukarıdaki bölümlerde üzerinde durduğumuz gibi Türk ordusu da TİİKP'ye göre artık ABD'nin güdümünde hareket ediyordu. Çünkü alınan askeri yardımlarla ordu, ABD'ye muhtaç hale gelmiş, ülkenin NATO'ya girmesi Türkiye topraklarını küçük bir ABD üssü haline getirmişti.[237] Tüm bunlara sebep olan Bayar ve Menderes ikilisinin 27 Mayıs 1960 Darbesi'yle indirilmesi TİİKP için olumlu bir şekilde değerlendirilmiştir. Çünkü faşist bir yönetim devrilmiş ve halk hareketlerinin gelişebilmesi için müsait bir ortam oluşmuştur.

1961 Anayasası'nın oluşturduğu demokratik ortam, sol hareketlerin faaliyete geçmesi adına da önemliydi. Darbe sonrasında başa gelen AP iktidarı da aynı DP iktidarı gibi bir politika gütmekle TİİKP tarafından eleştirilmiştir. Dönemde hâkim olan emperyalist güçlerin etkisi, yabancı sermayenin artması durumu AP iktidarını bir önceki iktidardan farksız bir konuma yerleştirmiştir. Ülkede yaşanılan olayları tarihsel bir düzlemde ele alan TİİKP, süreci sosyalist bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Bu noktada

[236] *Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Davası Savunma,* s.175.
[237] *Gösterilen yer,* s.211-229.

üzerinde ayrı bir parantez açarak durmamız gereken mesele TİİKP'nin Kürt meselesi üzerine yaptığı yorumlardır.

2.2.4. Savunmada Kürt Meselesi

Savunma metni içerisinde yer alan Kürt meselesinin üzerinde durmamızın sebebi TİİKP'nin bu meseleyi metin içinde defalarca vurgulamasıdır. Kürtlerin ayrı bir millet olduğunu vurgulayan TİİKP, Türk hâkim sınıfının Kürtleri dışladığını, bu bölgeye eşit olmayan bir muamele göstererek Doğu bölgesini bilerek geri bıraktığı iddiasında bulunmuştur. Bu iddiadan sonra parti, Kürtlerin eski bir Ortadoğu kavmi olduğunu ve konuşulan Kürtçenin de Türkçeden bağımsız bir dil olduğunu belirterek, 11. Yüzyıldan itibaren Kürtlerin yazılı bir edebiyatının bulunduğunu öne sürmüştür. Bunun ardından Kürtlerin tarihsel anlamda maruz kaldıkları mücadeleleri anlatan metin, Kurtuluş Savaşı boyunca Türk ve Kürtlerin bir arada omuz omuza mücadele verdiklerini ifade etmiştir.[238] Bundan sonraki süreçte ise Türk burjuvazisinin Kürt halkları ezdiğini belirten parti, bu ezilişe karşı Kürt milletinin mücadelesini başlattığını ifade etmiştir. Parti metni içinde değinilen tüm Kürt meselesi paragraflarında kışkırtıcı ve bölücü bir üslup kullanıldığını görüyoruz. TİİKP, sürekli olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin Kürtlere karşı baskı uyguladığını ve ayrımcılık yapıldığını vurgulamış ve Kürt halkını Türkiye Cumhuriyeti'nden bölmeye yönelik bir tavır içinde olmuştur. Örneğin Doğu bölgesinde uygulanan Sıkıyönetimi eleştiren TİİKP, bu uygulamanın Kürt insanını ayrıştırmak için yapıldığını ifade etmiştir. Oysaki Doğu'da uygulanan Sıkıyönetim, Şeyh Sait İsyanı sonrasında bölgede alınan bir tedbirden ibarettir. En ufak hareketi dahi Kürtler ırkçılığa maruz bırakılıyor şeklinde yorumlayan parti, nihayetinde Kürt halkını Türkiye Cumhuriyeti'nden ayırma politikası güderek parti programının 52.maddesinde şöyle ifade etmiştir: *"TİİKP, Kürt milletinin kendi kaderini tayin ve isterse ayrı bir devlet kurma hakkını tanıdığını açıklar." (TİİKP Programı, Madde 52)* [239]

TİİKP, milletlerin kendi kaderini tayin etme hakkına sahip olduğunu belirterek bunun en temel hak olduğunu ifade etmiştir:

[238] *Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Davası Savunma, s.398-409*
[239] *Gösterilen yer, s.427.*

"… Bu vazgeçilmez hakkın tanınmadığı devletlerde, milliyetler arasında eşitlik, kardeşlik ve birlik boş laflardan ibaret kalır. Gerçek birlik ve kardeşlik, milletlerin kendi kaderlerine tam olarak sahip olmalarıyla mümkün olabilir. Gerçek eşitlik, bütün alanlarda tam hak eşitliği ile sağlanabilir. Bu nedenle TİİKP, Kürt milletinin kendi kaderini tayin hakkını her zaman savundu ve savunmaya devam edecektir."[240]

Bu sözlerden de anlaşıldığı gibi TİİKP'nin Kürt meselesi üzerinde yürüttüğü politika tam anlamıyla bölünmeyi öngören bir politikaydı. Kürtlerin ayrı bir devlet oluşturma haklarının var olduğunu her defasında vurgulayan parti, bu hakka karşı çıkan herkesi reddettiğini belirtmiştir. Diğer yandan metnin yazıldığı 1974 tarihinin konjonktürüne baktığımızda TİİKP'nin anlattığı şekilde kötü bir profilin olmadığını görüyoruz. Bu açıdan TİİKP, yaptığı söylemlerle ve ilerleyen süreçte yapacağı söylemlerle ülke içinde gelişecek olan Kürt meselesini alevlendirmiş ve bu durumu bir soruna dönüştürme konusunda aktif bir rol oynamıştır. Yazdığı yazılarla sürekli olarak Kürt halkına karşı bir milli baskı yapıldığını ifade etmiş, Kürt halkının Türkiye Cumhuriyeti'nden ayrılmalarını teşvik etmiştir. Önceki konularda Türkiye işçi ve köylü sınıflarının birleşip devrim yapmasını öngören partinin kendini proletaryanın öncü müfrezesi olarak tanımladığını ifade etmiştik. Bu noktada parti Kürt meselesinde de kendini Kürt halkının öncü müfrezesi olarak görmüştür. Partiye göre Kürt ya da Türk fark etmeksizin bütün ihtilalci işçi-köylü sınıfları proletarya partisi altında birleşmeliydiler. Bu birleşmede TİİKP, öncü parti konumunda olmaya hazırdı.

Konuyu maddeler halinde özetleyen parti bildirisine göre Kürtler üzerindeki zorla eritme politikasına son verilmeli, Kürtçe dili resmi olarak kabul edilmeli, Kürt kültürü üzerindeki baskılar kaldırılmalı, her türlü milli ve iktisadi eşitsizliğe son verilmeli ve Kürt halkına teşkilatlanma özgürlüğü verilmeliydi.[241] Partinin öne sürdüğü bu talepler her açıdan Türkiye Devleti'nin bölünmesine yol açma tehlikesi taşıdığı için milli birlik anlayışına ters bir tavırdır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere bu dönemde Kürt meselesi henüz oluşmamıştı. Bu açıdan Doğu Perinçek ve parti üyelerinin güttüğü bu politika Kürt nüfusu galeyana getirirken aynı zamanda bu grubu sol kesime çekecektir.

[240] *Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Davası Savunma, s.427.*
[241] *Gösterilen yer, s. 436-437.*

TİİKP'nin mahkemede öne sürdüğü savunma metninin devamına bakacak olursak burada partinin kendini tarihsel anlamda Türkiye Komünist Partisi'nin devamı olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Mustafa Suphi ve Şefik Hüsnü Değmer'den kalan partinin amacını devralan TİİKP, bu amacı yerine getirmek için hareket edeceğini ifade etmiştir. Bunun dışında savunma metni içinde yer alan diğer mevzular TİİKP'nin devrimi nasıl gerçekleştireceğini anlatır. Başından beri Marksizm- Leninizm-Mao Zedung düşüncesiyle hareket ettiğini ifade eden parti, savunma metninde de bunu tekrardan ifade etmiştir. PDA içinde devrimi halk savaşıyla gerçekleştirme amacını tekrardan ortaya koymuştur. Tekrara düşmemek adına savunma metninin devamı üzerinde durmayacağız. Metnin mahkemede sunulduğu 1974 yılının yaz ayının ortalarında genel af ilan edilecek ve Şafak davası kapsamında içeri alınan TİİKP üyeleri serbest bırakılacaklardır.[242] Serbest bırakılma sonrasında örgüt üyeleri faaliyetlerine devam edeceklerdir.

2.2.5. İbrahim Kaypakkaya'nın TİİKP'ye Karşı Muhalefeti

TİİKP üyelerinin serbest bırakılması sonrasında gerçekleştirdiği faaliyetlere değinmeden önce parti üyelerinden İbrahim Kaypakkaya'nın partiye karşı oluşturduğu muhalif görüşlerini incelememiz gerekiyor. Örgüt içinde yazılar yayımlayan Kaypakkaya aktif bir üyeydi fakat zamanla örgüte karşı eleştirel bir bakış açısıyla hareket ederek muhalif bir konuma gelmişti. Bu muhalifliğin sebebi teoride örgütün savunduğu görüşlerle, İbrahim Kaypakkaya'nın savunduğu görüşlerin çakışması değildir. Muhalefet tamamen ortak görüşlerin TİİKP içinde hiçbir zaman pratiğe dökülmemesi mevzusundan ortaya çıkmıştır. Kaypakkaya bu durumu sağa sapma olarak nitelemiş ve bu hataları Ağustos 1971 yılında örgüte gönderdiği mektupta şöyle ifade etmiştir:

> *" ... Bunlar genel hatlarıyla ve özet olarak, teoride Mao Zedung fikirleriyle sağ revizyonist görüşlerin (esas olarak ülkemizde Mihri Belli ve Hikmet Kıvılcımlı tarafından savunulan görüşlerin) bağdaştırılması, örgütlenmede(birkaç büyük şehrin merkezini ve legal dergi faaliyetlerini esas alan) legalizm, pratikte 'kendi güçlerine dayanarak' ve 'inisiyatifi elde tutarak' yürütülen ihtilalci bir faaliyet yerine 'demokratik ittifaklara (yani burjuvaziye) bel bağlayarak ve inisiyatifi onlara*

[242] *Cumhuriyet*, 17 Temmuz 1974.

bırakarak (bu diğer hatalardan tabii olarak doğan bir sonuçtur) yürütülen teslimiyetçi ve uzlaşıcı bir faaliyet… Bir düşünelim, biz Mihri Belli ile ayrıldıktan sonra (öncesini saymıyorum) ne gibi faaliyetlerde bulunduk. Önceleri bir gazete ve derginin, daha sonra bir gazetenin ve derginin yazılması, basılması ve dağıtılması… Bütün hareketlerimizin bel kemiği buydu işte… Hatta bizim 'parti' adını verdiğimiz örgütlenme bile dergicilik faaliyetlerine hizmet eden tali bir unsurdu… Sorumlu bir arkadaş, o günlerde, bir tartışmada o gün aynen şöyle demişti: 'Eğer legal bir parti kuramazsak bir ay sonra İşçi-Köylü'yü çıkaramayız.'[243]

Kaypakkaya'nın yaptığı eleştiriden aldığımız bu alıntı bize çok şey gösteriyor. Mihri Belli oluşumundan ayrılan TİİKP bu süreçten sonra faaliyetlerini hep yayın yoluyla çözmeye çalışmıştır. Hatta durum öyle bir boyuta gelmiş ki kurulacak olan örgütün ön planda olması gerekirken, dergi ön plana çıkmış ve örgüte dergi çıkarması sebebiyle değer atfedilmiştir. Bu İbrahim Kaypakkaya'ya göre örgütün yaptığı en büyük hatalardan biridir. Çünkü ne olursa olsun örgüt, devrimi teşkilatlandırması ve organize etmesi görevleriyle ön planda tutulması gereken bir kurumdur. TİİKP içinde yaşanılan dergiyi ön plana çıkarma güdüsü, aynı zamanda örgütün saha içinde pasif bir konumda olduğu iddiasını kuvvetlendirmektedir. Çünkü dönemin THKO ve THKP gibi devrimci grupları fiili olarak aktif olmalarından ötürü çok az yazılı ürün çıkarabilmişlerdir.

Bunun dışında Kaypakkaya'nın örgütte eleştirdiği bir diğer önemli konu oluşturulan İşçi-Köylü çalışma komiteleriydi. İsmine bakıldığı zaman sahada aktif bir çalışma yürüten bir oluşum gibi gözükse de komitelerin amacı bu değildi. Komiteler dergi ve gazete okumak, bunları eleştirmek ve yazı yazmak amaçlarını taşıyordu. Yani komiteler bir nevi yazı kurulu görevini üstleniyorlardı. Bu da Kaypakkaya'nın örgütte gördüğü bir diğer önemli hatalardandı. Kaypakkaya bunu şöyle ifade etmiştir:

"…Arkadaşlar, bütün bunlar sağ hatadır ve hem de, bütün dünya çapında devrim şartlarının (yani silahlı mücadele şartlarının) çok elverişli olduğu ve ayrıca ülkemizde, halk kitlelerinin, devrimci mücadelenin kabardığı, hakim sınıfların şiddetli ve derin buhranlara düştüğü dönemlerde işlediğimiz hatalardır. Bunların Mao Zedung fikriyle ne gibi bir ilgisi vardır? Mao Zedung çizgisi, bugün, bizim

[243] Turhan Feyizoğlu, *İbo/İbrahim Kaypakkaya*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2000, s.186.

şartlarımızda, silahlı halk savaşı çizgisidir. Ve meselenin esası budur. Peki biz halk savaşını neyle ve nasıl yürütmeyi düşünüyorduk? Yazı kurallarıyla mı? İşçi-Köylü çalışma komiteleriyle mi? Yoksa hâkim sınıfların istediği zaman kapatabileceği gazetede attığımız sloganlarla mı? ...''[244]

Türkiye'de aktif olarak devrim yapmak için oluşması gereken şartlar tamamlanmıştı Kaypakkaya'ya göre. Bu devrime elverişli ortamda artık pasif siyasetten arınmak ve aktif olarak saha faaliyetlerine başlamak gerekiyordu. Bu da dergi çıkarmakla ve komite oluşturmakla gerçekleştirilebilecek bir şey değildi. Çünkü Kaypakkaya, bu faaliyetlerin gerçek hayata uygulanamayacağını düşünüyordu ve örgütlenme bu şekilde gerçekleşemezdi. Ayrıca TİİKP'nin bu tutumu onu Mao Zedung düşüncesinden de ayırıyordu. Çünkü Maocu anlayışa göre de devrimi gerçekleştirebilecek iki ana ayaktan biri aktif silahlı mücadeleydi. Kaypakkaya, Maocu bir anlayışta olduğunu belirten TİİKP'nin bu durumunu yaptığı ile dediği başka ifadeleriyle eleştirmiştir ve ona göre yanlış bir siyaset güden TİİKP'nin halkla birleşmesi ve kaynaşması mümkün değildir.

Tüm bu açıklamalar, Kaypakkaya'nın içinde bulunduğu partiye karşı duyduğu güvensizliği ifade eder. Ona göre TİİKP, gerçek devrimcilikten uzak sağa sapmış ve burjuvazi yolunda ilerleyen bir partiydi. Mao Zedung'un görüşlerini savunduğunu iddia eden parti, bu görüşleri uygulama biçiminde geri kalmış ve Mao'nun tavsiye ettiği gibi saha alanına inmeyerek, dergicilik faaliyetleriyle bunu gerçekleştirmeye çalışmıştır. Partinin bu tavrı ise İbrahim Kaypakkaya'nın eleştirdiği en belirgin özellik olmuş ve bir nevi TİİKP'yi kendi içinde çelişen bir parti olarak görmesine neden olmuştur. Ayrıca Haluk Yurtsever'e göre Kaypakkaya'nın yaptığı muhalifliğin bir diğer önemli sebebi Perinçek ve grubunu burjuva alışkanlıklarına sahip, burjuva sınıfından görmesidir.[245] Bu yüzden burjuva sınıfından gördüğü örgüt üyeleri Kaypakkaya'ya güven vermiyordu. Bu da Kaypakkaya'nın muhalif düşüncelerini arttıran önemli bir nedendi:

"Bu içgüdü 'burjuva içgüdüsü', bu tavır 'burjuva sınıf tavrıdır.' Ve hareketimiz esas itibariyle burjuva içinde kök saldığından, onların sağladığı imkanlar vs.ye yaslandığından, yukarıdaki hatalar kaçınılmazdı. Saflarımız burjuva

[244] Feyizoğlu**,** *a.g.e.,* s.187.
[245] Yurtsever, *a.g.e.,* s. 147-148.

hayat tarzına, burjuva alışkanlıklarına sıkı sıkıya bağlı unsurlarla doluydu ve esasen bizzat yürüttüğümüz faaliyet, bu faaliyetin muhtevası, bu unsurları saflarımıza toplamıştı… Durum budur, sonuç budur. Ve hatanın doğmasında ve büyümesinde, saflarımızdaki her ferdin, her bireyin şu veya bu ölçüde payı olmakla birlikte esas sorumluluk Merkez Komitesi'nindir…"[246]

İbrahim Kaypakkaya, TİİKP'nin Doğu Anadolu Bölge Komitesi sorumluluğuna getirilmişti. Komite Şubat 1972 yılında bir toplantı gerçekleştirdi ve toplantı sonunda bazı kararlar alındı. Alınan DABK kararları, Kaypakkaya'nın oluşturduğu muhalif düşüncelerin bir kez daha dile getirilmiş ifadeleriydi. Bu kararlar aynı zamanda partiden ayrılık sürecini hızlandıracaktır. Komite kararlarının ilk maddesinde Türkiye'de devrimin gerçekleşmesi için elverişli bir ortam olduğu belirtiliyor ve devamındaki madde de devrimi gerçekleştirecek olan işçi ve köylü sınıfının silahlı mücadele konusunda bilinçlendiğini söylüyordu. Üçüncü madde de ise Kaypakkaya'nın yukarıda bahsettiğimiz örgütün sağa sapma meselesi ele alınıyor ve hala silahlı mücadeleye geçilmediği ifade ediliyordu. DABK kararları, örgütün bu hatalardan vazgeçmesini ve silahlı mücadele içinde güçlenmesini tavsiye ediyordu. Beşinci madde ise şöyleydi*: " 'Hele bekle', 'şu kitabı da oku', 'bilmem kimle ilişki kur' ve buna benzer tavsiyelerle sınıf mücadelesinden kopuk laf ebeleri yetiştirilmeye çalışılıyor."*[247] Bu madde, Kaypakkaya grubunun örgütün sahadaki aktif mücadele konusunda üyeleri sürekli sürüncemede bıraktığını vurgulayan bir eleştiriydi. Yedinci madde de ise devrimin kazanana kadar devam etmesi gereken bir olgu olduğundan bahsedilmiştir: *"Savaşmak, başarısızlığa uğramak, gene savaşmak yeniden başarısızlığa uğramak, zafere ulaşana kadar böyle davranmak, işte halkın mantığı budur…Bu Marksist bir kanundur. Rus halkını devrimi bu kanunu izlemiştir ve Çin halkı'nın devrimi de bu kanunu izlemektedir."*[248] Durmadan mücadele etme devrimin vazgeçilmez koşuludur ve alınan kararlarda Türk devriminin bu şekilde başarıya ulaşacağı belirtilmiştir. Hata yapmaktan korkmak ve sürekli erteleme hali, hareketi sağa çekecek bir davranıştır. Bu yüzden devrimcilerin hata yapmaktan korkmamaları gerekmektedir. Çünkü zaten yapılması düşünülen halk savaşı zorlu bir süreçtir. Bu sürecin çetin geçmesini kabul etmek ve başarısızlığı göze alarak fiiliyata geçmek bir devrimcinin görevidir. Alınan bu kararlar TİİKP'nin Merkez Komitesine karşı oluşmuş muhalif

[246] Feyizoğlu, *a.g.e.,* s.188.
[247] Yurtsever, *a.g.e.*, s. 149.
[248] Feyizoğlu, *a.g.e.,* s. 216- 217.

görüşleri genel çerçevede ifade eder. Kararlar, TİİKP'nin yaptığı devrimciliğe ters hareketlerden vazgeçmesi ve doğru yolda ilerlemesi için ortaya konulmuştur.

Bu kararların ortaya konulması sonrasında İbrahim Kaypakkaya'nın içinde oluşan partiden ayrılma fikri daha da kuvvet kazanacaktır. Mart 1972 tarihinde Merkez Komite, İbrahim Kaypakkaya ve Muzaffer Oruçoğlu'nu görüşme için Ankara'ya davet etmiştir. Beşparmak dağlarında bir mağarada Doğu Perinçek ile buluşan ikili, parti ile alakalı konuları tartışmışlardır. Perinçek, ikiliyi örgütün dağılmasına neden olmakla eleştirirken, ikili de Perinçek'i silahlı mücadeleye girmemekle eleştirmiştir.[249] Kaypakkaya, Doğu ile girdiği tartışmalar sonrasında partiden ayrılacağını ifade etmiştir. Çünkü artık Kaypakkaya için örgütün içinde kalmak bir çözüm değildi. Örgütün içindekilerle fikri anlamda uyuşmuyordu. Diğer yandan Perinçek'in örgüt içindeki konumu çok güçlüydü ve bundan kaynaklı olarak alınan kararlar Perinçek'in görüşlerine göre şekilleniyordu. Kaypakkaya, örgüt üyelerinin artık ikna edilemeyecek bir seviyede olduğunu düşünüyordu. Bu şartlar altında da devrim yapılamazdı. Devrim için yeni bir örgütlenmeye gidilmesi şarttı. Nihayetinde Kaypakkaya partiden ayrılacak ve sert bir üslup kullanarak ayrılma nedenini açıklayan bir metin paylaşacaktır:

> *"…Revizyonistler, parti disiplini perdesi arkasına sığınarak iki çizgi arasındaki mücadeleyi kadrolardan gizlediler Kadrolardan doğru devrimci düşünceleri hayasızca ve alçakça gizleme yoluna gittiler… Gerçekler sinsi PDA ve Şafak revizyonizmi tarafından kedinin pisliğini örtmesi gibi gizlenmeye çalışılmaktadır… Bu iğrenç burjuvalar bir yandan evet silahlı halk savaşı esastır dedikten sonra, öte yandan ammayı bastırıyorlar, bin dereden su getirerek Sosyalist Kurultayı, legal yayınevi faaliyetini, pasifizmi ve teslimiyetçiliği, Mao Zedung düşüncesiyle, halk savaşı çizgisiyle bağdaştırmaya çalışıyorlardı…"*[250]

Yeni bir örgütlemenin şart olduğunu düşünen İbrahim Kaypakkaya, TİİKP'den ayrıldıktan sonra 24 Nisan 1972'de Türkiye Komünist Partisi-Marksist Leninist'i kuracaktır.[251]

---

[249] Feyizoğlu, *a.g.e.,* s. 233- 235.
[250] Feyizoğlu, *a.g.e.*, s. 243.
[251] Yurtsever**,** *a.g.e.*, s. 150-151.

2.2.6. 1974 Sonrası TİİKP'in Faaliyetleri

1971 darbesi TİİKP içinde çok büyük değişiklere sebep olmuştur. Örgütün birçok üyesi içeri atılmış bir kısmı ise Filistin'e gerilla eğitimi almaya gönderilmiştir. TİİKP üyelerinin serbest bırakıldığı 1974'ün Temmuz aylarında ise örgüt, silahlı mücadele fikrinden uzaklaşmış daha çok toplumsal anlamda örgütlenerek meşru mücadele yolunu seçmiştir. Aslında örgüt en başından beri silahlı mücadele yolunun devrimin gerçekleşmesi adına başvurulacak tek yol olduğunu belirtmiş ama hiçbir zaman silahlı bir mücadele içinde aktif olarak bulunmamış hatta bulunan diğer sol partileri maceracılıkla itham etmiştir. Bu yüzden faaliyetlerini zaten yazı yoluyla sürdüren partinin 1971 sonrasında bunu daha sıkı bir şekilde devam ettirdiğini söylersek daha doğru bir çıkarım yapmış oluruz. Fiili anlamda sahada aktif bir mücadele sürdürmeyen partinin bu çizgisi Milliyetçi Cephe'nin oluşmasıyla daha da içine kapanacaktır:

> *"...polisin, işçi direnişlerine daha fazla önem vermeye ve partiyi yığın hareketlerinin içinde geliştirmeye sevk edeceğine, bencil bir savunmacılığa itmiş ve daha sonra "dar kapıcılık" olarak mahkûm edilecek, sekter ve savunmacı bir örgütlenme anlayışına daha fazla sarılmamızı getirmişti...baş mimarları Doğu Perinçek ile Hasan Yalçın olan bu dar örgütlenme anlayışı, ne kadar bürokratik parti bencilliği ise, bir o kadar da naif bir gizlilik ürünüydü. Bu anlayışa göre gizli örgütlenme, polise karşı olmaktan çok, yığınlara karşı gizli bir örgütlenmeydi. Bu yüzden, partinin en değerli kadrolarının kitle hareketlerinden, yeni gelişen militan çevrelerden, doğal işçi önderlerinden uzak durmaları ve gizlendikleri odalarda pineklemeleri isteniyordu..."* [252]

Bunun bir sonucu olarak bizde partinin siyasi mücadelesini yazılı hayatı üzerinden incelemeye devam edeceğiz. Parti üyelerinin tahliye olduğu zaman dilimine bakacak olursak bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Barış Harekatı'nı başlattığını görüyoruz. Parti hem barış harekâtına olan görüşlerini belirtmek hem de 12 Mart sonrasında kurulan Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'ne karşı muhalif bir siyaset gütmek gibi iki ana sebepten aldığı güçle yeniden yayın hayatına girme kararı alacaktır.[253] Partinin

[252] Zileli, *a.g.e.,* s.151.
[253] Zileli, *Havariler,* s.102.

TSİP'e karşı muhalif olmasının sebebi TSİP'in Sovyet Rusya yanlısı bir duruş sergilemesi ve bu duruşun Sovyetleri revizyonist olarak gören TİİKP'ye ters bir tutum olmasıdır. Çünkü revizyonist anlayış TİİKP'ye göre teslimiyetçi bir tutum sergiliyor ve bu teslimiyetçi tutum ise devrimcilerin hareket kabiliyetini kısıtlıyordu.

İdeolojik anlamda mücadelesini devam ettirmek için legal bir dergi çıkarma kararı alan oluşum, Mart Muhtırası öncesinde 39 sayı çıkaran Aydınlık dergisinin 40.sayısını çıkararak yayın hayatına dönecektir. Yayın hayatına tekrardan başlayan Aydınlık, TSİP'e karşı sert yazılar yazarken, faşizme karşı diğer sol örgütleri bir araya toplama amacı taşımıştır.[254] Bu yüzden birçok sayısında faşizm ağır bir şekilde eleştirilmiş ve solcuların bir araya gelerek ortak bir cephe oluşturması tavsiye edilmiştir. Ne var ki 10 Ocak 1975'te Aydınlık bürosuna yapılan polis baskınıyla bazı üyeler tekrar gözaltına alınacak ve Sıkıyönetim tarafından dergi kapatılacaktır. 1975 yılına gelindiğinde TİİKP'nin yazı faaliyetlerini yürütmek adına Halkın Sesi isimli dergi çıkacaktır.[255] Ayrıca Aydınlık dergisi tekrardan yayın hayatına geçse bile siyaset kuramı yapan bir dergi hüviyeti kazanacaktır. Bu yüzden TİİKP'nin aktif olarak faaliyette olan dergisi Halkın Sesi olacaktır. Tekrardan polis baskını yememek için daha temkinli hareket eden örgüt bu dergiyi yarı-legal şekilde çıkaracak; yazıları bürolarda değil, belirli evlerde yazacaklardı. Şimdi Kıbrıs Barış Harekâtı meselesinde partinin ortaya koyduğu siyaseti biraz daha açacağız.

2.2.7. Kıbrıs Barış Harekâtı ve TİİKP

Kıbrıs Barış Harekâtı 1974'ün Temmuz ayında başlatılmış ve bu önemli kararla ordu Kıbrıs üzerine gönderilmiştir. Ülke içinde mevcut sağ ve sol partiler de hükümetin aldığı bu çıkarma kararını desteklemiş ve ülke çıkarlarına uygun bulmuştur. TİİKP'in bu konuda aldığı tavra bakacak olursak partinin bu genel konjonktüre uymadığını söyleyebiliriz. Örgütün önde gelen ismi Perinçek, muhalif bir tavır göstererek çıkarmaya karşı durmuş ve Perinçek'in düşüncelerinin etkisiyle örgüt üyeleri de harekata karşı bir tutum sergilemeye başlamışlardır. Bu düşüncelerle çıkarmayı bir işgal olarak gören parti üyeleri, karşıt tutumlarını yayın organlarında yazdıkları yazılarla ortaya koyacaklardır:

[254] *Aydınlık*, 3 Aralık 1974, Sayı:43, s.1.
[255] Zileli, *a.g.e.,* s. 149.

"...1974 yılı Temmuz ayının sıcak günlerinde Türk ordusu Kıbrıs'ın bir bölümünü işgale girişti. Aydınlık hareketinin neredeyse tamamı, başlangıçta solun diğer bütün kesimleri gibi işgali destekleyen bir tutum içindeydi. Ne var ki, Doğu Perinçek ve... yakında evleneceği Şule Perinçek, aynı kanıda değillerdi... Özellikle Doğu çok öfkeliydi..." [256]

Bu alıntıyı Perinçek'in parti içindeki etkisini anlamak adına verdik. Aydınlık hareketi içindeki üyeler, Barış Harekatı'na karşı olumlu bir tavır içindelerken Perinçek'in düşüncesiyle bu tavır tam tersine dönmüş ve üyeler de harekata karşı olumsuz bir tavır almışlardı. Perinçek'in düşünceleri parti içinde bu derece etkindi. Partinin görüşleri ve faaliyetleri Perinçek'in görüşleri tarafından şekilleniyordu. Parti üyelerinin kendi görüşleri ise bu otoriter kişilik karşısında etkisini yitiriyordu. Kıbrıs Barış Harekâtı meselesinde partinin izlediği siyasette yine Perinçek'in görüşleri tarafından şekillenecek ve parti, olumsuz tavrını sonuna kadar sürdürecektir. Partinin Kıbrıs meselesindeki olumsuz tutumu olaylara sosyalist bir çerçeveden bakmalarından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan parti Türkiye'deki hâkim sınıfların emperyalist bir şekilde ABD ile iş birliği yaptığını iddia ediyor ve adaya gerçekleştirilen bu harekatın istilacı bir tutum olduğunu düşünüyordu. Yani TİİKP'in gözünde adada Rumlar tarafından ezilen bir Türk halkı yoktu, onların gözünde adada sömürülen halk ve adayı istila etmiş olan Türk, Yunan ve ABD kuvvetleri vardı. Olaya bu açıdan bakan TİİKP, barış harekatının adadaki insanlara karşı yapılan bir sömürge harekâtı olduğunu düşünüyor ve harekâtı "macera" olarak tanımlıyordu.[257]

TİİKP'ye göre çözüm, Türkiye'nin Yunanistan'ın ve yabancı devletlerin Kıbrıs'a olan müdahalesine son vermekti. Müdahalenin son bulmasının ardından ada halkı kendi içinde bu meseleyi halledebilecekti:

"Oysa bütün bu meselelere karar verecek olan bağımsız Kıbrıs'tır. Kıbrıs halkı, ister Krallıkla, ister Cumhuriyetle yönetilmeyi seçer. Seçimleri ne zaman yapacağına, anayasasının şekline, hep kendi karar verir. Türkiye devrimcilerinin görevi, Kıbrıs'ın kendi kaderini tayin hakkını savunmaktır.

[256] Zileli, *Havariler (1972-1983),* s.100.
[257] *Halkın Sesi*, 3 Haziran 1975.

Bunun özü, özellikle Türkiye'nin askerlerini çekmesi ve işgale son vermesi için mücadele etmektir. Bundan sonrası Kıbrıs halkına aittir." [258]

TİİKP bu meselede bir ülkeye dışardan barış, özgürlük ve bağımsızlık götürülemez anlayışını benimseyerek hareket etmiştir. Türkiye'nin harekâtı bir an önce sonlandırmasını isteyen parti, işgal olarak tanımladıkları harekatın aslında fetihçilik amacı taşıdığını iddia ederek bu şekilde Türkiye'nin Kıbrıs'ı aldıktan sonra kendi amacına göre kendi idaresinde kullanacağını savunmuştur. Hatta söylemlerinde ileri giderek NATO'nun Kıbrıs'ı kendi idaresinde taksim edeceğini iddia etmiştir.[259] TİİKP'e göre Kıbrıs işgali en çok ABD ve SSCB'nin işine yarıyordu. Bu iki süper güç Türkiye ve Yunanistan'ı kullanarak adanın kendi planlarına göre şekillenmesini istiyorlardı.[260] Kıbrıs'ın işgal edilmesi sonucunda Yunanistan'la karşı karşıya gelinmesi ise Türkiye'nin ABD emperyalizmine karşı bağımlılığını arttırıyordu. Partiye göre emperyalizme olan bu bağımlılığı bitirmek için de yine Türkiye'nin Kıbrıs'tan çekilmesi şarttı. Ayrıca parti Yunanistan ve Türkiye'nin karşı karşıya gelmesini yanlış buluyor, iki devletin aralarında barış yaparak güçlerini emperyalist devletlere karşı kullanmaları gerektiğini belirtiyordu.[261]

Kıbrıs meselesinde partinin tutumunu belirleyen kişinin lider Perinçek olduğunu belirtmiştik. Perinçek, harekâtı destekleyen herkesi şoven olduğunu iddia etmiş ve Behice Boran, Mihri Belli gibi sol kesimden harekata destek veren isimleri de revizyonist olmakla suçlayarak faşist cephe olarak nitelediği hükümetle iş birliği yapmalarını eleştirmiştir.[262] Yukarıdaki konularda Aydınlık hareketinin Türk ordusunu NATO kontrolünde bir oluşum olarak gördüklerini belirtmiştik. Bu meselede de Perinçek yine aynı tutumu göstererek Türk ordusunun NATO'ya bağlı olduğunu, ABD tarafından teçhizatlandırıldığını ve bu yüzden de ABD'nin emirleri dışında bağımsız hareket edemediğini iddia etmiştir.[263] Bu yüzden de Perinçek'e göre ABD başlangıçta bu harekâta karşı çıksa da ordu bir süre sonra yeniden emperyalist ABD'nin güdümüne girecek ve Kıbrıs'ta ABD'nin emirleriyle hareket ederek Kıbrıs'ı NATO üssü haline getirecektir.

---

[258] *Halkın Sesi*, 22 Temmuz 1975.
[259] *Halkın Sesi*, 3 Haziran 1975.
[260] *Halkın Sesi*, 23 Aralık 1975.
[261] *Halkın Sesi*, 6 Nisan 1976.
[262] Doğu Perinçek, *Kıbrıs Meselesi*, Aydınlık Yayınları, İstanbul 1976, s.9.
[263] Perinçek, *a.g.e.,* s.13-14.

Kıbrıs Türk halkının bağımsızlık kazanması adına çok mücadeleler vermiş olan Rauf Denktaş, Perinçek'in savunduğu görüşler minvalinde emperyalist güçlerle iş birliğine girmiş bir faşistti ve Kıbrıs'ın Türk halkını sömürüyordu. Sömürünün en büyük destekçisi olarak Türkiye'deki hâkim sınıfları gösteren Perinçek, bu cepheyi Türk ve Kıbrıs halklarının en büyük düşmanı olarak nitelemiştir.[264] Özetle en başından beri Kıbrıs Barış Harekatı'nı istila, sömürü, faşist hükümetin emperyalist hareketi olarak tanımlayan TİİKP, dönem içinde sağ sol fark etmeksizin harekata destek veren grupların karşısında yer almış ve bu tavrı dolayısıyla tepkileri üzerine çekmiştir. Milliyetçilikten uzak bir bakış açısıyla olaylara sosyalist çerçeveden bakan TİİKP, ABD'nin bu harekâtı durdurmak için izlediği politikaları göremeyerek harekatın ABD'ye hizmet ettiğini iddia etmiştir. Rum cephesi tarafından katliama maruz bırakılan Türk halkının yaşadığı zorlu süreçleri hiçbir şekilde yazılarında dillendirmeyen TİİKP, ada halkının kendi kaderini tayin edebileceğini inanmıştır. Adada var olan Türk halkını kıyımdan kurtarmak adına mücadele veren Türk ordusunu ise NATO güdümünde hareket eden emperyalist ordu olarak nitelemiştir. TİİKP bu sert ve taraflı politikasını sonuna kadar devam ettirecek ve legal bir partiye dönüştüğü yıllarda da Kıbrıs Harekatı'na karşıt bir tutum içinde olacaktır.

2.2.8. İki Süper Güce Karşıtlık Kampanyası

1975 yılının sonbaharına doğru TİİKP, parti içinde hem Sovyetler Birliği'ne hem de ABD'ye karşı bir mücadele başlatacaktır. Parti içinde gösterileri gerçekleştirme görevi ise Gün Zileli'ye verilecektir. İlk gösteriyi Taksim Meydanı'nda yapan Zileli burada çok az bir kitleye hitap etmiştir.[265] En büyük gösteri ise Adana'da gerçekleştirilmiştir. İskenderun'dan başlayacak olan yürüyüşün Adana İncirlik'te son bulması kararlaştırılmıştır. Bu süreçte sadece TİİKP de değil ülke içinde de bu iki süper güce karşı gösteri ve yürüyüş faaliyetleri gerçekleşiyordu. Bu açıdan "İncirlik Yürüyüşü" TİİKP'in organize ettiği bir eylem değil katıldığı bir eylemdir. Farklı birçok kesimden gelen insanlarla gerçekleşecektir. İncirlik üssünün hedef alınması ise burada bulunan ABD üssünden kaynaklanmıştır. Bu şekilde ABD'nin hedefte olduğu mesajı verilecekti ama hedefte olan Zileli'ye göre sadece ABD değildi:

[264] Perinçek, *a.g.e*., s. 66-67.
[265] Zileli, *a.g.e.,* s.164-165.

" İncirlik Üssünün hedef alınması, özellikle Amerika'nın hedef alındığı anlamına gelmiyordu. Bu üssün, 'Sovyet sosyal emperyalizmi'nin Türkiye'ye saldırısı ve bu üsten kalkan U2 casus uçaklarının, Rusya'nın Türkiye semalarında karşıt casus uçakları için bahane oluşturduğu düşünülüyordu. Yani esas vuruş, yine Sovyet'lere yapılıyordu…"[266]

Bu açıklama yürüyüşe katılan TİİKP üyeleri için doğruydu ama yukarıda da bahsettiğimiz üzere yürüyüşe katılan birçok farklı kesim vardı ve onların ana hedefini ABD karşıtlığı oluşturuyordu. 26 Ağustos'ta başlayan yürüyüşün adı "Tam bağımsız ve bloksuz Türkiye için İncirlik yürüyüşü" olacak ve kalabalık Hükümet Meydanı'nda gösteri yaptıktan sonra 30 Ağustos'ta İncirlik üssüne giderek gösteriyi sonlandıracaktır. Bu tarihler özellikle seçilmiştir, gösteri aynı Büyük Taarruz gibi 26 Ağustos'ta başlayacak ve zaferin kazanıldığı 30 Ağustos'ta son bulacaktır. Planlanan şekilde 26 Ağustos'ta başlayan mitingde *"Ne Amerika, Ne Rusya", "Bağımsız ve Bloksuz Türkiye", "İncirlik Üssü'ne el konulmalıdır", "Kahrolsun Amerika, "Kahrolsun iki süper devlet", "Ne NATO Ne Varşova, Bloksuz Türkiye", "Kahrolsun Amerika ve Rus Uşakları"* yazılı pankartlar yer almıştır.[267] Yürüyüşçülerin MHP binasının önünden geçmeleri ise beklenmedik bir çatışmaya sebebiyet verecektir. Geçiş esnasında yürüyüşçülerin *"kahrolsun faşistler"* söylemine karşılık MHP binasından "*kahrolsun komünistler"* cevabı gelmiştir ve iki taraf arasında çatışma çıkmıştır. Binadan sıkılan kurşunlar dolasıyla yürüyüşçüler içinde yaralananlar olmuştur. Çatışmanın ardından Hükümet Meydanı'na ilerleyen kalabalık polisler tarafından dağıtılmış ve 150 kişi tutuklanmasıyla gösteri son bulmuştur. Bu kanlı olaylar üzerine İncirlik üssünde de tedbirler alınmış ve Amerikalı askerlerin şehirde dolaşmaları yasaklanarak üs çevresinde güvenlik önlemleri arttırılmıştır.[268] MHP bu gösteri ardından yaptığı açıklamada yaşanılan vakanın komünizmin kanlı bir oyunu olduğunu belirtmiştir.[269] Gösteri boyunca ara ara kalabalığa konuşmalar yapan örgütün en ileri adamlarından Gün Zileli ve Feyza Perinçek ise tutuklanarak Güvenlik Mahkemesi'ne sevk edilmişlerdir.[270] Zileli bir aya yakın tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakılmıştır.

---

[266] Zileli, *a.g.e.,* s.166.
[267] *Milliyet*, 27 Ağustos 1975.
[268] *Milliyet*, 31 Ağustos 1975.
[269] *Milliyet*, 1 Eylül 1975.
[270] *Milliyet*, 4 Eylül 1975.

TİİKP'nin parti içinde iki süper güce karşı başlattığı mücadelenin sahadaki ayağı bu şekilde zayıf kalmışken asıl mücadele her zamanki gibi örgütün yayın organındaki yazılarla devam ettirilmiştir. İki süper güçten biri olan Sovyet Rusya'nın Brejnev ile daha da revizyonist bir hale geldiğini savunan TİİKP, bu sebeple Sovyet Rusya'nın ABD'de den bir farkının kalmadığını belirtmiştir. Bu söylemlerinde daha da ileri giden parti, Çin Haber Ajansı'ndan aldığı sert üsluplu bir yazıyı çevirerek dergisinde yayınlamıştır. Yazı metninde Brejnev'i Hitler'in izinden giden bir lidere benzetilmiştir. Hitler'in Almanya'yı ele geçirmesi ve faşist bir diktatörlük kurması gibi Brejnev'de Sovyetleri ele geçirerek, dünya hakimiyetinin peşinde koşmayı ana hedefi haline getirerek bir diktatörlük kurmakla suçlanmıştır.[271] Çekoslovakya istilası ise bunun en bariz örneği olarak verilmiştir. Halkın Sesi gazetesinde yayınlanan bu gibi yazılar, TİİKP'nin politikalarının ne derece Çin etkisinde olduğunu gösterir:

> *"Aydınlık hareketi, özellikle 1970'li yılların ortalarında, aynı Komintern dönemindeki komünist partilerinin Sovyetler Birliği'nin dış siyasetinin aletleri haline gelmesine benzer bir şekilde, Çin Halk Cumhuriyeti'nin dış siyasetinin sadık bir takipçisi olmuştu. Bu öyle sadıkane bir takipçilikti ki, ÇKP içindeki hizip çatışmalarının yol açtığı yalpalamaları bile aynen izler hale gelmiştik…"*[272]

Gün Zileli'nin kendi partisine karşı yaptığı bu eleştiri çok yerinde bir tespittir. PDA oluşumu en başından beri diğer partilerden ayrı bir özellikle ön plana çıkmak istemiş ve bu amaçla ülkede daha önce çok destekçisi olmayan Maoculuk akımını benimsemiştir. İlerleyen süreçte oluşumun illegal ayağını oluşturacak olan TİİKP, bu akımın benimsenmesi noktasında daha da ileri gitmiş ve Mao'nun başında olduğu Çin Komünist Partisi'nin öğretilerini sorgusuz bir şekilde Türkiye'de uygulama amacıyla hareket ederek iç ve dış siyasetini Çin Komünist Partisi'ne göre şekillendirmiştir. Dış politikada Çin'in düşman ilan ettiği bir ülke olduğu zaman TİİKP'nin de hemen o ülkeyi düşman ilan etmesi bunun en güzel örneklerindendir. Bu doğrultuda ilerleyen örgüt adeta Çin Komünist Partisi'nin Türkiye şubesi haline gelmiştir. TİİKP'nin Çin'e olan sorgusuz hayranlığını örneklemek adına 1975 yılında ÇKP'nin davetiyle Çin'e giden TİİKP'nin

[271] *Halkın Sesi*, 30 Eylül 1975.
[272] Zileli, *a.g.e.*, s.195.

önemli adamlarından Oral Çalışlar'ın yıllar sonra yaptığı durum değerlendirmesine bakalım:

> *"Gittiğimiz yıllarda Kültür Devrimi yaşanıyordu. Şimdi baktığım zaman kendimle dalga geçerim, mesela bütün önemli kurumları 'işçi köylü çalışma komiteleri' yönetiyorlardı, devirmişlerdi eski yöneticileri. Mesela Pekin Üniversitesi'ne gittik, bir köylü oturuyordu üniversite rektör koltuğunda. Profesörler karşısında hazır olda duruyorlardı. Yani bak köylü iktidara gelmiş üniversiteyi yönetiyor diye düşünüyor, hayranlıkla izliyorduk. Bizi ağırlayan Çin'i dolaştıran komite Çin Komünist Partisi Ortadoğu Komitesi idi. Onun başında da bir köylü vardı. Onun emrinde mesela benim rehberliğimi yapan Muşi Çien adında dışişleri bakanlığı bürokratı Fransa'da okumuş bir entelektüeldi. O mesela köylünün altında idi. Biz o abuklukları çok muhteşem şeylermiş gibi beğeniyorduk."*[273]

Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi o dönemde TİİKP içinde Çin'e karşı büyük bir hayranlık vardı ve parti Çin'i her anlamda kendine örnek almıştı. Her anlamda Çin'in siyasi çizgisini takip eden TİİKP, Mao Zedung'u büyük önder olarak görmüş ve ona kutsallık atfetmiştir. Bu yüzden 1976 yılında Mao'nun ölümü TİİKP içinde büyük bir üzüntüyle karşılanmış bu durum yayın organına da yansımıştır:

> *"Mao Zedung yoldaşın ölümü, yalnız Çin halkı için değil, bütün dünya halkları için, bütün insanlık için yeri doldurulmaz büyük bir kayıptır. Bütün ülkelerin proletaryasının, bütün dünya halklarının, ezilen milletlerin ve emperyalist savaşa karşı çıkan, özgürlükten yana tüm insanlığın duyduğu derin acı, Türkiye halkının ve devrimcilerinin yüreğini de dolduruyor…Mao Zedung yoldaş, yalnız Çin halkının yüce önderi ve büyük proleter devrimcisi değildir. Mao Zedung yoldaş, bütün insanlığı sömürü ve zulümden kurtaracak olan Marksizmin büyük ustası, uluslararası komünist hareketin daima ışık saçacak rehberi, dünya proletaryası ve ezilen halkların büyük öğretmenidir…"*[274]

[273] Aytav, *Aydınlıktan Kaçanlar,* s.130.
[274] *Halkın Sesi,* 14 Eylül 1976.

Bu övgü dolu sözlerle Mao'nun ölümünün yasını tutan TİİKP, Aydınlık Dergisi ve Halkın Sesi dergisi gibi oluşumlarıyla ortaklaşa bir anma töreni düzenlemişlerdir. Tören Mao adına 3 dakikalık saygı duruşuyla başlamış ve akabinde enternasyonal marşı söylenmiştir. Ardından Mao adına konuşmalar yapılan törene 5 bin kişi katılmıştır.[275]

2.2.9. Üç Dünya Teorisi

Mao'nun ölümü sonrasında TİİKP, Mao'nun ortaya koyduğu Üç Dünya Teorisi'ni sıkı sıkıya benimseyecek ve ülke içindeki en büyük savunucusu olacaktır. Şimdi bu teoriyi biraz açalım. Üç Dünya Teorisi, dünyanın 3'e ayrıldığını ve üç farklı cepheden oluştuğunu savunan teoridir. Buna göre ilk parçayı ABD ve SSCB gibi süper güç emperyalist devletler oluşturuyordu. Bu iki sömürgeci devletin yeni bir dünya savaşı çıkarma riskleri yüksekti. Çünkü iki süper güç arasında kıyasıya bir mücadele hakimdi ve iki taraf arasındaki ilişkilerin gerginliği aynı şekilde devam ederse büyük bir savaşın çıkması kaçınılmazdı İkinci parça yine bu süper güç devletler gibi kapitalist olan ama onlar kadar büyük bir güce sahip olmayan Avrupa, Japonya, Kanada gibi ülkelerden oluşuyordu. İkinci Dünya'yı oluşturan devletler üçüncü dünyaya karşı kapitalist bir konumda olmalarına rağmen onlarda bu sistemde süper güçler tarafından eziliyorlar, denetim ve baskı altında tutuluyorlardı. Son parça ise bu iki büyük grubun dışında kalan Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki gelişmekte olan ülkelerden oluşuyordu. Bu ülkeler ise bu sistemde en ezilen kesimdi.[276]

Bu sistemde birinci dünya ülkeleri ana düşman olarak görülürken, ikinci dünya ülkeleri devrim yolunda ittifak yapılabilecek ara bir güç konumundaydı. Devrimin temel gücünü ise üçüncü dünya ülkeleri oluşturuyordu. Gün Zileli, bu durumun kötü tarafları olduğunu ve her ülkedeki devrimcileri tek bir iradeye bağlaması sonucunda devrimcilerin teslim alınacağını belirtmiştir. Ayrıca oluşturulan üçüncü dünya ülkelerinin içinde gelişimini tamamlamayan ve devrim bilincinden yoksun bir kitle bulunuyordu. Bu kitleyi devrimin temel gücü olarak tanımlamak mantık dışıydı.[277] Devrim bilincinden yoksun hatta belki de bu fikre karşı olan üçüncü dünya ülkelerini devrimin ana unsuru haline

[275] *Halkın Sesi,* 21 Eylül 1976.
[276] *Halkın Sesi*, 12 Ekim 1976.
[277] Zileli*, a.g.e.,* s.196.

getirme durumu ülke içindeki devrim ateşini söndürebilir ve sınıfsal mücadeleye son verebilirdi. Bu teorinin Zileli'nin belirttiği gibi mantıksız çıkarımlarının olması sol gruplar içinde yeni bir ayrışmayı meydana getirmiştir. Örneğin TİİKP, bu teorinin Mao Zedung'a ait olduğunu ileri sürerek benimserken İbrahim Kaypakkaya'nın liderliğini yapmış olduğu TKP-ML grubu Maocu olmalarına rağmen bu teorinin Mao'dan sonra başa geçen Deng Siao Ping'e ait olduğunu söyleyerek reddetmişlerdir.[278]

Ülke içindeki sol gruplar arasında büyük bir tartışma konusu olan Üç Dünya Teorisi aslında uluslararası anlamda sol oluşumlar içinde tartışmalar yaratmıştır. Bunun büyük örneği Çin ve Arnavutluk arasında yaşanacak çatışmadır. Arnavutluk Emek Partisi'nin lideri Enver Hoca, Çin Komünist Partisi'ne karşı bir konumda yer almaya başlayarak Üç Dünya Teorisi'ne karşıt olduğunu belirtmiştir.[279] Bu iki sol parti arasında yaşanan gerilimler ister istemez diğer ülkelerdeki küçük sol grupları da etkilemiştir. Bu açıdan TİİKP'in bu politikaya olan desteğinin sebebi de en başından beri partinin tamamen ÇKP siyasetine bağlı oluşundan ötürüdür. Ülkede Mao'nun siyasetini benimseyen birçok parti olmasına rağmen bu ayrışma sürecinden sonra TİİKP, sorgusuz bir şekilde Çin'in yanında yer alması sebebiyle Mao'nun ülke içindeki gerçek temsilcisi konumuna gelecektir. Dönem içerisinde Çin'in sol gruplar üzerinde hala var olan güçlü etkisi de TİİKP'in konumunu güçlendirecektir. TİİKP'nin konumunun güçlenmesinin bir sonucu olarak Halkın Yolu diğer Maocu gruplarda partiye katılacaklar ve TİİKP daha da büyüyecektir.[280]

TİİKP'nin bizzat Mao Zedung tarafından formüle edildiğini savunduğu ve uluslararası proletarya hareketinin sınıf çizgisi olarak gördüğü Üç Dünya Teorisi'ni desteklemeye başlaması yayın organlarına da yansıyacaktır. Mao'nun ölümü öncesinde dergi içinde yazılan üçüncü dünya ülkelerinin mücadele haberleri Mao'nun ölümü sonrasında da ağırlıklı olarak Halkın Sesi dergisinde yayınlanmaya devam edecektir. İspanya da, Hindistan da, Afrika da ya da dünyanın en ücra noktasında bile gerçekleşen halk hareketleri dergide desteklenecek ve üçüncü dünya ülkelerinin ayaklanışı olarak tanımlanacaktır. Örneğin Zimbabve halkının mücadelesi derginin üzerinde durduğu en önemli hareketlerden biridir. Emperyalist devletlerin yıllardır Afrika proletaryası üzerinde gerçekleştirdiği sömürünün tarihini anlatan dergi, 1966 yılında silahlı mücadelenin başladığını belirterek mücadelenin Zanu önderliğinde başarıya ulaşmasını

[278] Zileli, *a.g.e.,* s.197.
[279] Zileli, *a.g.e*., s.220.
[280] *Halkın Sesi*, 15 Kasım 1977.

temenni etmiştir.[281] Bu mücadeleyi anti-emperyalizme karşı haklı bir başkaldırı olarak gören TİİKP, üçüncü dünya ülkelerine karşı başlattığı desteği daha da ileri boyuta taşıyarak Zimbabve de gerçekleşen halk direnişinin önderi Zanu'yu Türkiye'ye davet etmiştir.[282] Bu davetin amacı Zanu heyetine Türkiye'nin desteğini sağlamaktı. Böylece desteğin gelmesiyle üçüncü dünya ülkelerinin çıkarlarına uygun bir iş yapılmış olacaktı fakat işler partinin beklediği gibi gitmeyecek, Türk hükümeti Zanu heyetini sınır dışı edecektir. Parti, hükümeti üçüncü dünya ülkelerine düşman olmakla suçlayarak protesto edecektir.[283]

Zimbabve örneğinden de anlaşılacağı üzere TİİKP, 1976'dan sonra dış politikada gerçekleştirdiği siyasi faaliyetlerini Üç Dünya Teorisi çerçevesinde şekillendiren parti, Amerika ve SCCB'nin emperyalist sömürü düzeninin ancak üçüncü dünya ülkelerinin ayaklanmasıyla ortadan kalkacağına inanmıştır. Bu yüzden dünyanın neresinde olursa olsun gerçekleşen her halk ayaklanması partinin merceğine alınmış ve desteklenmiştir.

2.2.10. TİİKP'in Pazarcık Köyü Faaliyetleri

TİİKP'in ülke içinde yürüttüğü köy faaliyetlerinin başarıya ulaşan belki de tek örneği Pazarcık ovasındaki köylerdir. Aydınlık hareketi ova üzerindeki 10 köyde etkin bir konuma gelmişti. Bu açıdan bu 10 köy aynı zamanda Aydınlık hareketinin üssü olarak kullanılıyorlardı. Bu köylerde başarılı bir siyaset güden isim ise TİİKP üyelerinden Ramazan Duran'dı. Pazarcık'ın köylerinde yaşayan köylüler, bölgede bulunan toprak ağalarına karşı isyan etmişler ve ağaların topraklarını işgal etmeye başlamışlardı. Yoksul bir hayat süren köylü kesimi hem ağaların hem de tefecilerin baskısı altında ezilme sebebini öne sürerek bu başkaldırıyı gerçekleştirmişlerdi. Aydınlık hareketi burada sağlam bir kitleyi etkisi altına almış, komite toplantıları gerçekleştirerek köylü halkı eğitime tabi tutmuştur.[284] Bölgede yaşanan olayların artması sonucunda TİİKP bölgeye ekstra olarak üyelerini sevk etmiştir. Pazarcık köyünde yaşanılan bu işgalin sebebi köylülerin geçim kaynağı olan yarıcılık işine ağaların son vermesiydi.[285] Yarıcılık

[281] *Halkın Sesi*, 8 Mart 1977.
[282] *Halkın Sesi*, 15 Mart 1977.
[283] *Halkın Sesi* ,22 Mart 1977.
[284] Zileli, *a.g.e.*, s.208-213.
[285] *Halkın Sesi*, 10 Haziran 1975.

yapamayan köylü sınıfı bölgede mevsimlik işçi konuma gelmiş ve tek çare olarak gördükleri ağaların topraklarını işgal etmeye başlamışlardır. Köylülerin bu işgal hareketleri karşısında ağalarda kendi aralarında birleşmişlerdir. TİİKP, bu olaya karşı köylük bölgelerde ağalara karşı ancak teşkilatlı bir mücadeleyle başarı sağlanabileceğini belirtmiştir. Toprak ağaları bu işgal sonrasında jandarmaya başvurmuş ve bu da jandarma ile köylüler arasında ciddi çatışmaların doğmasına sebep olmuştur.[286] Köylüler ve toprak ağaları arasında geçen bu mücadeleye karşı Fatma İşcan isimli köylü direnişçisinin konuşmasından bir kesit şöyledir:

> *"Topraklar bizimdir. Toprak ağalarının bu topraklar üzerinde hiçbir hakkı olamaz. Pincolar (ağalar) bu yüzden ne kadar zorbalık yaparlarsa yapsınlar, toprakları kazanacak olan biz olacağız… Kardeşler! Biz topraklara ancak devrimle kavuşabiliriz. Köylüler karanlıktan, yoksulluktan, baskıdan ve zulümden ancak devrimle kurtulabilir…"*[287]

Bu alıntıyı vermemizin sebebi Pazarcık köylü halkının toprak ağalarına karşı başlattığı isyanın basit bir direniş olmadığını göstermek adınadır. Yukarıda da görüldüğü gibi köylü sınıfı sosyalist bir bilince sahip olarak hareket etmiş ve çözümün ancak devrimle geleceğine inanmışlardır. Bu durum Aydınlık hareketinin bölge üzerinde gerçekleştirdiği eğitim toplantılarının başarıya ulaştığını bizlere gösteriyor. Köylüler sadece toprak ağalarına karşı cephe almamış aynı zamanda toprak ağalarının yardım için başvurduğu jandarmayı düşman olarak görerek onları toprak ağalarının bekçisi olarak tanımlamışlardır. Bir başka köylünün yaptığı konuşmada kullandığı sözler TİİKP'nin savunucusu olduğu iki süper güce karşıt olma kampanyasının izlerini taşır: *"...Bu sömürücü beyler, Amerika ve Rusya ile işbirliği yaparak halkımızı daha fazla sömürüp ezmektedirler…"*[288] Bu açıdan Pazarcık köyünde gerçekleşen köylü direnişi, sadece TİİKP tarihi için değil Türk sol tarihi içinde önem arz eden bir örneği teşkil etmektedir. Çünkü Türk tarihinde gerçekleşen köylü isyanlarının çoğu köylünün yaşadığı kötü koşullara karşı gerçekleşmişti ve sosyalist bir bilinçten yoksundu. Pazarcık örneği küçük çaplı bir hareket olmasına karşın sosyalist bilince sahip olması bakımından Türk solu için

[286] *Halkın Sesi*, 19 Ağustos 1975.
[287] *Halkın Sesi*, 30 Aralık 1975.
[288] *Halkın Sesi*, 30 Aralık 1975.

önem arz etmektedir. Ayrıca Pazarcık köyünde yaşayan kızların paraları olmadığı için sahip oldukları çeyizleri Halkın Sesi'ne bağışlamaları TİİKP'in bu bölgede köylülerle kurduğu ilişkilerin gücünü gösteren bir başka önemli detaydır.[289] Özetle TİİKP'in köylük bölgelerde PDA döneminden beri sürdürdüğü çalışmaların en başarılı örneklerden birini Pazarcık köyü oluşturuyor diyebiliriz.

2.2.11. 1 Mayıs Olayları

1970'lerin ortalarına doğru ülkedeki kaos ortamı daha da artmış ve ülke içindeki çatışmalar had safhaya ulaşmıştı. Bu kaos ortamının en kanlı örneği ise 1 Mayıs 1977 de Taksim gerçekleşecek işçi bayramı kutlamasında yaşanan olay olmuştur. [290]İşçi bayramını kutlamak isteyen insanlar İstanbul'un birçok yerinden akın akın Taksim Meydanı'na gitmiş ve DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in konuşma yaptığı sırada ateşlenen silah sesleri ile karışıklık başlamıştır. Oluşan kargaşa ortamında 36 kişi ölmüş ve birçok insan da yaralanmıştır. [291]

Aydınlık Hareketi, 1 Mayıs öncesinde Halkın dergisinde işçilerin ve köylülerin sömürü düzeni içinde yaşadıklarını ve bu düzen içinde tüm haklardan mahrum edildiklerini belirten uzun bir yazıyla tüm işçi ve köylüleri 1 Mayıs'ta direnişe çağırmıştır. Bu metin işçi ve köylüleri sadece direnişe çağırmıyordu esas olarak 1 Mayıs'ı işçi-köylü sınıflarının gerçekleştirmesi gereken milli demokratik devrimin bir simgesi olarak görüyordu:

> *"Bu düzenin yaşamasında menfaati olanlar bir avuç sömürücü ve zalimdir. Bizim ise bu düzende kaybedecek neyimiz var? Hanlarımız hamamlarımız mı yok olacak, milyonlarımız mı kalacak mı yıkıntılar altında? Açlık ve sefaletimiz, işsizlik, kölelik ve acıdır yanıp kül olacak olan. Bizim bu düzende zincirlerimizden başka kaybedecek bir şeyimiz yok… Öyleyse proletarya yepyeni bir düzen kurmak için bütün ezilenleri bayrağı altına çağırmalıdır. Öyleyse proletarya mücadelenin en önüne geçmelidir. 1 Mayıs'ın bize yaptığı çağrı işte budur."* [292]

[289] *Halkın Sesi*, 8 Şubat 1977.
[290] *Hürriyet*, 2 Mayıs 1977.
[291] *Cumhuriyet,* 2 Mayıs 1977.
[292] *Halkın Sesi*, 26 Nisan 1977.

Kitlelere bu şekilde seslenen Aydınlık'ın 1 Mayıs'a yüklediği anlam bu çağrısında açıkça görülüyor. Bunun dışında 1 Mayıs çağrısı altındaki metinde revizyonistlere ağır eleştirilerde bulunulmuş ve 1 Mayıs'ta bu revizyonist çevreye karşı da cephe alınması gerektiği belirtilmiştir. Aydınlık grubu bütün yayın organlarında "revizyonist zinciri kırma" kampanyası başlatmış ve bunun içinde 1 Mayıs gününe işaret etmiştir.

TİİKP yayınlarıyla işçi ve köylü kesimini 1 Mayıs'ta direnişe davet ederken kendi içinde çok az kişiden oluşan bir grubu bu eylemde görevlendirmiştir. Eylemde görevlendirilen isimlerden biri partinin sahadaki yüzü Gün Zileli iken diğeri de Hasan Yalçın olmuştur. Bu isimlerin yanına da hareketin gençlik birliğinden ikişer genç verilmiştir. Az bir kadroyla 1 Mayıs'a katılan Aydınlık grubu silah seslerinin patlak vermesi sonrasında oluşan kaos ortamında meydandan ayrılmıştır.[293] Yaşanılan olay sonrasında durum değerlendirmesi yapan DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler, saldırganların CIA'nın emrinde çalışan Maocular ve faşistlerden oluştuğunu söylemiştir.[294] Türkler'in açıklaması şu şekilde olmuştur: "*Faşist ve Maocu caniler tam bir işbirliği halinde halka otomatik silahlarla saldırdılar."* [295] TİİKP ise bu kanlı olayın polisler tarafından yapıldığını ve Kemal Türkler'in revizyonist olduğu için polisi korumaya çalıştığını belirterek bu iddiaları yalanlamıştır. TİİKP'e göre açık ve planlı bir şekilde hareket hükümet tarafından yapılmıştı ve işçi sınıfını bastırmak, komünizmi ezmek, CHP'nin iktidara gelmesini engellemek gibi amaçlar taşıyordu. Kanlı 1 Mayıs olayının planlı bir şekilde hükümet tarafından gerçekleştiğini iddia eden TİİKP, bunu 6-7 Eylül olaylarına benzetmiştir.[296]

TİİKP'e göre hareketi tertip eden hükümetten sonra en suçlu diğer kesim revizyonistlerdi. Revizyonistler, Taksim Meydanı'nda toplanan işçilerin birleşmesini engellemiş, işçi grupları arasında bölünmeler meydana getirmişlerdi. Bu açıdan emirleri Sovyet Rusya'dan alan revizyonistler, kanlı tertibi düzenleyen hükümetle iş birliği yapmakla suçlanmıştır.[297] Özetle Mayıs olaylarında birçok gazete Maocuları suçlarken, Maocuların ülke içindeki en büyük temsilcisi konumunda olan TİİKP, hükümeti ve revizyonistleri suçlamıştır. TİİKP her zaman olduğu gibi Mayıs olaylarında da fiili anlamda zayıf kalırken teorik anlamda yayınladıkları yazılarla mücadeleyi sürdürmüşlerdir.

---

[293] Zileli, *a.g.e.,* s.264-274.
[294] *Milliyet*, 3 Mayıs 1977
[295] *Cumhuriyet*: 3 Mayıs 1977.
[296] *Halkın Sesi*, 3 Mayıs 1977.
[297] *Halkın Sesi*, 10 Mayıs 1977.

1977 yılının sonlarına doğru gelindiğinde TİİKP 1.Kongresi'ni gerçekleştirecek ve burada illegal anlamda kendini bitirme kararı alarak legal bir parti olma yoluna girecektir. Bu açıdan kongre önem arz etmektedir:

> *"Şanlı TİİKP 1.Kongresi kapanmıştı. Aslında bu, en "görkemli" döneminde beş yüz üyeyi geçmeyen, aşağı yukarı tüm tarihi, beceriksizlik ve yıkımlarla dolu, sekiz yıllık başarısız bir illegal örgütün fiilen kapanışıydı da… hiçbirimiz bunun farkında bile değildik."*[298]

[298] Zileli, *a.g.e.*, s.292.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE İŞÇİ KÖYLÜ PARTİSİ'NİN SİYASİ FAALİYETLERİ (1978-1980)

3.1.Türkiye İşçi Köylü Partisi'nin Kuruluşu

Legal bir şekilde siyasete devam etme kararı alan Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi, 30 Ocak 1978 yılında adındaki ihtilalci kelimesini atarak Türkiye İşçi Köylü Partisi ismiyle siyaset hayatına başlayacaktır.[299] Legal TİKP'nin illegal Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'nden en önemli farklarından biri kurucu üyelerin arasında işçi ve köylülerin de olmasıdır. Kurucu üyeler 15 işçi, 2 köylü ve mühendis, öğretmen, gazeteci, iktisatçı gibi çeşitli meslek gruplarındaki insanlardan oluşuyordu.[300] Parti, bünyesinde barındırdığı işçileri özellikle tek tek belirtmiştir. İşçi ve köylü sınıfını kendi devrim anlayışının temeline koyan parti bu hareketiyle işçi ve köylü sınıfına dayandığını göstermek istemiştir. Bunun dışında Doğu Perinçek yine partinin lideri konumunu koruyarak TİKP başkanı olmuş, Gün Zileli, Durmuş Uyanık, Hasan Yalçın, Mustafa Kemal Çamkıran gibi isimlerse merkez komite üyesi olarak seçilmişlerdir.[301]

3.1.1. TİKP Kuruluş Bildirisi

Yayınlanan kuruluş bildirisinde ilk olarak partinin açılma tarihinin anlamını ortaya koyulmuştur. 28 Ocak'ta kuruluş dilekçesini İçişleri Bakanlığı'na teslim eden parti, bu tarihi Mustafa Suphi'nin öldürüldüğü gün olduğu için seçmiştir. Mustafa Suphi'nin öldürülmesinin devrimci hareketi durdurmadığını belirten parti, devrim davasının baskıyla ve şiddetle engellenemeyeceğini ifade etmiştir. Parti, Mustafa Suphi'nin yanı sıra kendini Şefik Hüsnü'nün de devrimci çizgisinin devamı olarak görmüştür*: "TİKP, Mustafa Suphi ve Şefik Hüsnülerden devraldığı bayrağı Türkiye halkının elinde zafere*

[299] *Türkiye İşçi Köylü Partisi İddianame ve Sorgu*, s.37.
[300] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi Tüzük ve Program*, TİKP Yayınları, Ankara 1978, s. 33.
[301] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi Tüzük ve Program, s.36-38.*

ulaştıracağını ilan etmektedir."[302] Böylece TİKP, kendini Türk solu içinde ses getirmiş iki devrimcinin devamı olarak göstererek parti temelini sağlamlaştırmaya çalışmıştır.

Kuruluş bildirisinde partinin en son ulaşmak istediği hedef, sınıfsız toplumun inşa edilmesidir. Bu amaca ulaşmak için yapılması gereken ilk hareket ise Milli Demokratik Devrimin gerçekleştirilmesidir. PDA döneminden beri aynı devrim anlayışıyla hareket eden Aydınlık grubuna göre devrimi gerçekleştirecek olan sınıf yine işçi ve köylü sınıfıdır. Milli Demokratik Devrimin gerçekleşmesinin ardından oluşacak yeni düzen de işçi-köylü birliği temeline dayanan proletarya iktidarıdır. Bu iktidar gerçek sosyalist düzenin kurulmasında en büyük rolü oynayacaktır. İllegal dönemdeki siyasetini devam ettiren TİKP, birçok konuda düşüncelerini değiştirecektir. Partinin illegal dönemden beri devam ettirdiği siyasetin başında iki süper devlete karşı açtığı savaş gelmektedir. ABD ve SSCB'yi dönemin en büyük emperyalist güçleri olarak tanımlayan TİKP, bu iki güce karşı mücadeleye etmeye devam edeceğini belirtmiştir. Bu mücadele, partiye göre yine emperyalizme karşı tek bir cepheden savaşmaktan geçmektedir. Partiye göre iki süper gücün etkisi altında ezilen tüm toplumlar ve devletler tek bir cephe altında toplamalıdırlar. Bir araya gelen tek cephe, ilk darbeyi SSCB'ye indirmelidir. Bunun yanında tek cephenin dikkat etmesi gereken en önemli mesele, bu süper güçlerin açmak istediği dünya savaşına karşı temkinli hareket etmektir.[303]

Parti, Türk hükümetini emperyalist güçlerle iş birliğine girmiş olarak görüyordu. Bu durumda iki süper gücün ülke içindeki etkisini arttıran bir olaydı ve ülkeyi tehlikeye açık bir hale getiriyordu. Parti, bu sebeplerle Türkiye'nin mücadele etmesi gereken meselelerin başında dış politikanın geldiğini düşünüyordu. Öncelikli olarak dış meseleler halledilmeliydi. Türk halkı emperyalist güçlere karşı birleşmeli ve kendi bağımsızlığını kazanmak için mücadeleye başlamalıydı. Bunun dışında partinin kuruluş bildirgesinde üzerinde durduğu ve illegal döneminden itibaren aynı minvalde devam ettirdiği bir diğer görüşü Kıbrıs meselesidir. Yukarıdaki bölümlerde işlediğimiz gibi Kıbrıs meselesinde parti aykırı bir politika güderek harekata karşı bir konumda yer almıştır. Partiye göre Kıbrıs'a müdahale etmek adadaki halkın bağımsızlığına karşı olumsuz bir etki verirken, Türkiye'yi emperyalist güçleri kuklası konumuna sokmuştur. Parti, Kıbrıs meselesinin Türkiye ve iki süper emperyalist gücün Kıbrıs'tan çekilmesiyle çözüme kavuşacağına inanmıştır.[304] Tüm güçler Kıbrıs'tan çekilecek ve Kıbrıs halkı kendi arasında bu meseleyi

[302] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi Tüzük ve Program, s.7.*
[303] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi Tüzük ve Program, s.8.*
[304] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi Tüzük ve Program, s.9.*

en barışçıl yollardan çözecekti. Adadaki Rum ve Türk halkı bunu yapabilirdi, partiye göre barışın önündeki en büyük engel adaya yapılan Türk müdahalesiydi. En başından beri aynı görüşü savunan partiye göre Türkiye'nin önünde iki yol vardı:

> *"Türkiye'nin önünde iki yol vardır. Ya Yunanistan'la ve başta Orta Doğu ve Balkan Ülkeleri olmak üzere bütün Üçüncü Dünya ülkeleriyle dostluk, ya da Rus sosyal-emperyalistlerine teslimiyet! Sovyetler Birliği'nin "barışçı" bir ülke olduğu hayalleri yurdumuzun geleceği için son derece tehlikelidir…"*[305]

Bu açıklamadan anlaşıldığı üzere partinin olaya Mao Zedung'un ortaya koyduğu "Üç Dünya Teorisi" tezinden baktığını görebiliyoruz. Bu açıdan partiye göre Türkiye'nin adaya yaptığı müdahale onu Yunanistan gibi üçüncü dünya ülkesinden uzaklaştıracak ve emperyalist güçlerin güdümüne sokacaktır. Bu yüzden Türkiye'nin adaya yaptığı harekât bir an önce son bulmalıdır. Emperyalist güçlerin yanında değil, karşısında durulmalıdır. Ancak bu şekilde kapitalist sistemin sonu gelebilir. Bu anlayışla hareket eden parti, kuruluş bildirisinde halkın silahlanması ve bu güçlere karşı savunma durumuna geçmesi gerektiğini belirtmiştir. ABD ve SSCB emperyalizmine karşı halkın silahlanması önemlidir. Çünkü gerçekleşecek Milli Demokratik Devrim bu şekilde başarıya ulaşabilir. Bu noktada parti de ABD'nin ülke üzerinde yapmış olduğu baskı ve zulme karşı duracağını vurgulamıştır.[306] İlk yapılması gereken icraat ise ülkedeki ABD üslerinin kaldırılması, yabancı askerlerin ülkenin gönderilmesidir.

Emperyalizmle iş birliği içinde olan hükümet, çözümü de her zaman burada aramıştır. Parti bu görüşe karşı çıkarak, gerçekleşecek olan milli demokratik devrimde kendisini lider olarak tanımlamıştır. Devrimin başarıya ulaşmasından sonra ise tüm emperyalist mallarına ve sermayesine el konularak bunların hepsi halka teslim edilecektir. Kurulacak olan yeni düzende ise parti, emperyal güçlere değil ekonomik anlamda halkın gücüne dayanacaktır. Tüm bunların gerçekleşmesi için öncelikli olarak partinin Milli Demokratik Devrimi gerçekleştirmek istediğini belirtmiştik. Bu yüzden kuruluş bildirisinde de ana temelde Milli Demokratik Devrim tezine vurgu yapılmış ve Türk halkına bunu gerçekleştirmesi için "savunmaya geç" çağrısı yapılmıştır.

---

[305] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi…, s.9.*
[306] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi…, s.11.*

Kuruluş bildirisinde dış politikada ABD ve SSCB'yi ana düşman olarak gören parti, iç politikada da ana düşman olarak Kontrgerilla ve MHP'yi görmüştür.[307] Parti Kontrgerilla oluşumunu ve Türkeş'i ülke içinde ayrılık çıkarma, milleti bölme ve mezheplere ayırma gibi suçlamalarla eleştirmiştir. Halkı bu iki güce karşı mücadeleye davet etmiştir. Bu iki gücün faşizme hizmet ettiğini belirten parti, kendi güçleriyle de ülke içinde bunlarla mücadele edeceğini belirtmiştir.

TİKP kuruluş bildirisinde iç ve dış politikada durum analizini yaptıktan sonra partinin duruşunu detaylı bir şekilde ortaya koymak adına mücadele ettiği alanları tek tek açıklamıştır. İlk olarak parti, halkın özgürlüğü ve demokrasi için mücadele ettiğini belirterek ülke içinde antidemokratik olarak gördüğü tüm yapılanmaları kaldıracağını ifade etmiştir. Diğer yandan ülke içinde ırkçılık olduğunu ifade ederek tüm halkların huzuru için buna son vereceğini belirtmiştir. Parti, işçilerin çalışma saatleri ve çalışma koşullarının iyileşmesi adına da mücadelesini sürdürecektir. Bunun dışında parti emperyalist güçlere, revizyonist güçlere karşı olan sert tutumunu devam ettireceğini ifade ederek, aydınlık bir Türkiye kurma hedefindedir.[308] Aydınlık Türkiye adıyla betimlediği bu sistemde köylüler topraklarına ve bağımsızlıklarına kavuşacak, toprak devrimi gerçekleştirilecektir. Toprak ağalığı, tefecilik, yarıcılık, aşiret reisliği gibi köylü sınıfını baskı altına alan kişi ve kurumlar ortadan kaldırılacaktır.

Amaçlarını bu şekilde ortaya koyan TİKP, özetle dış politikada ABD ve SSCB'ye karşı savaş açmış, Kıbrıs'a yapılan Türk müdahalesinin karşısında durarak Türkiye'nin üçüncü dünya ülkesi olan Yunanistan'la iyi ilişkiler kurmasını istemiş, iç politikada da Kontrgerilla ve MHP'ye karşıt bir siyaset izlemiştir. TİKP, tüm bu sorunlara karşı çözümü Milli Demokratik Devrimin gerçekleşmesinde görerek, kendini bu devrim sürecinde lider parti olarak tanımlamıştır:

> *"Geleceğin aydınlık Türkiyesini yaratacak biricik güç, 45 milyonluk Türkiye halkıdır. Hiçbir yabancı kuvvet bunu halkımız adına gerçekleştiremez. Partimiz, bu inançla her türden haksızlığa, zulme ve sömürüye karşı kitle mücadelesinin başına geçecek, Türkiye halkının devrim davasını mutlaka zafere ulaştıracaktır."* [309]

[307] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi…, s.13.*
[308] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi…, s.15.*
[309] *Türkiye İşçi Köylü Partisi İddianame ve Sorgu, s.40.*

3.1.2.TİKP Programı

Parti, yayınladığı program metninin temel ilkeler niteliğinde olan ilk maddesinde kendisinin Türkiye işçi sınıfının devrimci siyasal partisi olduğunu belirtmiş ve partinin bilimsel sosyalizmi kılavuz olarak aldığını ilan etmiştir.[310] İlk ilkeyi oluşturan bu madde, partinin bilimsel sosyalizmi devrimin gerçekleşmesi için yegâne çözüm yolu olarak gördüğünün bir kanıtıdır. Aydınlık grubunun en başından beri savunduğu Marksizm-Leninizm çizgisi, legal TİKP döneminde de ilk ilke olarak benimsenmeye devam edecektir.

Programın ikinci maddesi partinin ulaşmak istediği nihai hedef olan sınıfsız toplumun inşası meselesine değinir. Milli Demokratik Devrimin gerçekleşmesinden sonra oluşturulacak olan sınıfsız toplum düzeninde herkes kendi yeteneğine göre çalışacak ve kendi ihtiyacına göre pay alacaktır.[311] Bireyler daha özgür bir konumda yer alacak bu da gelişimi hızlandıracaktır. Böylece Milli Demokratik Devrimin gerçekleşmesi ardından birleşen işçi-köylü sınıfı ittifakı, oluşturduğu özgür ortamla gerçek sosyalizmi inşa edecektir.

Programın üçüncü maddesi partinin hem illegal dönemden beri benimsediği İki Süper Güce Karşıtlık politikasını hem de Üç Dünya Teorisi'ni ortaya koyar. Bu açıdan ABD ve SSCB en büyük iki düşman olarak benimsenmiş, ikinci dünya ülkeleri ise ittifak yapılacak bir konumda değerlendirilmiştir.[312] Devrimi uluslararası düzeyde gerçekleştirecek ana güç ise üçüncü dünya ülkeleri olarak görülmüştür. Çünkü TİKP için iki süper güç, yukarıda da belirttiğimiz gibi ancak tüm ezilen dünya ülkelerinin tek cephe altında birleşerek mücadele vermesiyle yıkılabilirdi. Bu maddede dikkat çeken bir başka detay partinin iki süper gücü düşman olarak görmesine karşın SSCB'yi daha büyük bir tehlike olarak nitelemesidir. Parti söylemleri her zaman bu doğrultuda ilerleyecek partinin SSCB'ye olan düşmanlığı ABD'ye olan düşmanlığından daha fazla olacaktır. Partinin bu tavrının altında SSCB'yi revizyonist olarak görmesi ve revizyonizmin gerçek sosyalizme daha çok zarar verdiği inancı etkili olmuştur.

Programın 4-5-6-7 ve 8. maddeleri milli demokratik devrim sonrasında işçi-köylü ittifakı temeline dayanan, küçük burjuvazi ve milli burjuvazi üyelerinin de katılabileceği

[310] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi*…, s.18.
[311] *Türkiye İşçi Köylü Partisi İddianame ve Sorgu*, s.46.
[312] *Türkiye İşçi Köylü Partisi İddianame ve Sorgu*, s.52-53.

"demokratik halk iktidarı" kavramını ortaya koyar. Devrimin ilk aşamasının başarıya ulaşmasının ardından kurulacak olan demokratik halk iktidarı döneminde ülke içindeki tüm emperyalist yapılanmalara son verilecektir. Emperyalist güçlerin kurmuş olduğu hegemonik sistem her şeyiyle yıkılacaktır. Türkiye, içinde bulunduğu NATO gibi emperyalist oluşum ve örgütlerden çıkacaktır. Bunun dışında ülkede kurulmuş olan askeri üsler kaldırılacak, tüm yabancı askerler ülkeden gönderilecektir.[313] Bu sistem Türkiye'nin egemenlik anlayışını koruma amacıyla kurulacaktır. Sistem içinde tüm bunları yapacak olan sınıf ise kendi ülkesini korumakla yükümlü olan halk olacaktır. Silahlanan halk kendi iç gücüne dayanarak emperyalist sistemi ülke içinde ezecektir.

Demokratik halk iktidarı, emperyalist güçleri ülkeden temizledikten sonra toprak devrimini gerçekleştirecektir. Toprak meselesinden bahseden parti, ağaların ve büyük toprak sahiplerinin ellerindeki tüm topraklara el koyarak bunları köylü sınıfına devredecektir. Böylece köylerdeki emperyalist sistemin destekçileri ortadan kaldırılacak köylülerin tüm borçları silinerek sömürüye uğramaları engellenecektir. TİKP, toprak devrimi meselesinde illegal TİİKP zamanında ortaya koyduğu anlayışı değiştirmeden devam ettirmiştir. Toprak işleyenindir tezini destekleyen parti, devrime karşı olan zengin kesimi hedef almıştır. Devrime karşı olmayan zengin tabaka ve toprak ağaları ise bu hedefin dışındadır. Amaç yıllarca kendi işlediği toprağa sahip olmayan yoksul köylünün hakkını korumak ve partiye göre var olan eşitsizliği ortadan kaldırmaktır.[314] TİKP'ye göre dünya düzeninde bir avuç büyük devlet yüzlerce ülkeyi nasıl baskı altına almışsa köylük yerlerde de bir avuç toprak ağası yüzlerce köylüyü baskı altına almıştır. İki sistemde de adaletsizliğe sebep olan azınlık, zengin sınıfıdır. Marksist-Leninist düşünceyle hareket eden partiye göre bunun çözümü her koşulda ve sistemde ezilen kesimin birlik olup azınlık zengin sınıfına karşı devrimi gerçekleştirmesidir.

Program ortaya koyduğu 8.maddeyle demokratik halk iktidarı düzeninde tüm bireylere kendi becerileri doğrultusunda bir iş verileceğini ve iyi çalışma koşullarının sağlanacağını belirtmiştir. Parti, maddenin devamında ise sosyal devlet anlayışını ortaya koymuştur: *"Sosyal güvenlik, parasız eğitim, parasız sağlık hizmeti gerçekleştirilecek…Devlet, evliliği ve çocukları koruyacaktır."*[315] Programın 9.maddesinde partinin ülke içinde yaşayan farklı ırkların haklarını koruyarak eşit bir ortamın sağlanması için mücadele edeceği belirtmiştir. 10.madde de ise TİKP, ülke

[313] Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi, s.19.
[314] Türkiye İşçi Köylü Partisi İddianame ve Sorgu, s.54-57.
[315] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi*…, s.20.

içindeki milli birlik anlayışına ters bir politika sergilemiştir: *"TİKP, milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkını savunur…"*[316] Bu madde partinin Kürt meselesine olan yaklaşımını da ifade eder. Yukarıdaki konularda açıkladığımız gibi parti bu konuda illegal dönemdeki anlayışını sürdürmüş gibi gözükmektedir fakat ilerleyen sayfalarda göreceğimiz gibi partinin Kürt meselesindeki bu bölücü tavrı değişecektir. Parti Kürt ve Türklerin kardeş olduğu anlayışıyla hareket ederek birleştirici bir siyasete dönecektir.

3.1.3.TİKP Tüzüğü

TİKP, oluşturmuş olduğu tüzük metninde ilk olarak partinin amacını ortaya koymuştur. Parti yukarıda da belirttiğimiz üzere son amaç olarak sınıfsız toplumun inşası meselesini ele almıştır. Tekrara düşmemek adına bu meselenin üzerinde durmayacağız. Partinin tüzükte belirttiği en önemli meselelerden bir diğeri örgütlenme şeklidir. Demokratik merkeziyetçilik ilkesiyle hareket ettiğini ifade eden partinin en yüksek organı Parti Genel Kongresi'dir. Kongre, parti meclisinin talebiyle iki yıl da bir toplanır ve bu zaman aralığı olağanüstü durumlarda değişebilir. Genel Kongre, partinin oluşturduğu tüzük ve programı değiştirme hakkını sahiptir. Partinin ortaya koyduğu siyaseti de yine bu oluşum belirler ve Parti Meclisi'ni oluşturur. Parti Meclisi, karar ve denetim organıdır. Genel Kongre'den sonra gelen birimdir ve Genel Kongre'ye karşı sorumludur. 15 asil ve 5 yedek üyeden oluşur. Parti Meclisi'nin altında Merkez Komitesi vardır. Partiyi yöneten birimde Merkez Komitesi'dir. Komite, parti başkanının çağrısıyla ayda bir kez toplanır. Bunların yanında parti içindeki düzeni sağlama amacıyla kurulmuş Merkez Disiplin Kurulu vardır. Merkezdeki teşkilatlanma böyleyken il ve ilçelerdeki teşkilatlanma İl ve İlçe Kongreleri sonucunda belirlenir.[317] Bu kongreler partinin merkezde aldığı kararları il ve ilçelerde uygulamakla yükümlüdürler. Bunların altında gelen parti örgütlenmesi mahalle ve köy görevlileridir. Partinin örgütlendiği diğer alan fabrika ve köylerdir. Buradaki örgüt teşkilatlanması Çalışma Komiteleri tarafından yürütülüyordu. [318] Tüm bu teşkilatlanma ağına baktığımız zaman örgütün Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi zamanındaki örgütlenme şeklini birebir devam ettirdiğini görebiliriz.

[316] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi*…, s.21.
[317] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi*…, s.25-26.
[318] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi*…, s.28.

Parti tüzüğünde ele alınan bir diğer mesele örgüte alınacak üyelerin niteliği meselesiydi. Alınacak üyelerden partinin ilkelerini benimsemesi, parti örgütlenmelerinde görev yapması, parti ödemesini düzenli bir şekilde yapması bekleniyordu. Partiye üye olmak isteyen biri öncelikle il ve ilçelerdeki örgütlere başvurur ve altı ay bir yıl arası yedek üye konumunda kaldıktan sonra Yönetim Kurulu tarafından partiye kabul edilirdi. Bunların dışında parti üyesinin görevleri 5.madde de şöyle ifade edilmiştir:

> *"Bilimsel sosyalizmi incelemek ve hayata uygulamak, Partinin birliğini savunmak, açık yürekli ve dürüst olmak, emekçi halkla aynı kaderi paylaşmak, çalışkan ve sade bir hayat sürmek; revizyonizme, her türden oportünizme, bölücülüğe, komploculuğa, ikiyüzlülüğe, bencilliğe, kibirliliğe ve mevki düşkünlüğüne karşı mücadele etmek, Parti üyesinin görevleridir."*[319]

Partinin aldığı kararlara aykırı davranan üyeler geçici bir uyarı ya da görevden alınma gibi durumlarla cezalandırılmaktadır. Bu tarz durumlarla da partinin Disiplin Kurulu ilgilenir. Partiden atılan bir üyenin tekrar partiye dönmesi kararı ise daha büyük çaplı bir durumu teşkil ettiğinden Merkez Komitesi tarafından alınır.

3.2. TİKP'nin Siyasi Faaliyetleri

Kuruluşunu tamamlayıp, tüzüğünü ve siyasetini oluşturan parti, bu süreçten sonra siyasi faaliyetlerini gerçekleştirmeye başlayacaktır. 1978 yılında aktif siyaset güden partinin faaliyetlerini 3 ana kolda tanımlayabiliriz. Partinin birinci faaliyeti, illegal süreçte de yürüttüğü iki süper devlete karşı olma kampanyası ve bu süper güçlere karşı tüm halkın tek cephede birleşip mücadele vermesi siyasetidir. Partinin ısrarla üzerinde durduğu diğer faaliyeti ülke içinde en tehlikeli oluşum olarak gördüğü MHP ve Kontrgerilla'ya karşı güttüğü sert politikadır. Bu politika çerçevesinde parti "MHP ve Kontrgerilla'dan Hesap Sorulsun Kampanyası" başlatacaktır. Bunların dışında TİKP, önceden başlattığı "Revizyonist Zinciri Kıralım" kampanyasını da devam ettirecek ve ülke içinde

[319] *Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi*…, s.24.

revizyonist olarak gördüğü TKP gibi sol oluşumlara karşıt bir konumda yer alacaktır. Bu açıdan TİKP, başta TKP olmak üzere neredeyse ülkedeki tüm sol oluşumları, MHP'yi, Kontrgerilla oluşumunu partinin birincil düşmanları olarak tanımlarken kendini de Türk halkının bir parçası olarak tanımlamış ve birincil düşman olarak gördüğü oluşumlardan gelecek saldırıların bu yüzden işe yaramayacağını ifade etmiştir:

> *" ...TKP'nin buradaki kolu İGD, Halkın Kurtuluşu diğer taraftan Kontrgerilla, MHP ve diğer maceracı gruplar, hepsi saldırıya geçti... Ama olmadı, olmayacak da. Çünkü TİKP'yi fiziksel olarak yok etmek demek Türkiye halkını yok etmek demektir. Biz hiçbir zaman yok olmayacağız. Çünkü biz 45 milyonluk Türkiye halkının bağrında yaşıyoruz. Bizi elli küsur yıldır yok etmeye çalıştılar. Yok edemediler, bundan sonra da yok edemeyecekler."*[320]

Ülkedeki sol oluşumları Sovyet Rusya'nın güdümünde hareket eden yapılanmalar olarak gören Aydınlık oluşumuna göre gerçek solculuğun en doğru temsilcisi TİKP'ydi. Sağ cepheye karşı zaten ideolojik anlamda karşıt olan TİKP, bu tutumuyla sol cepheye de karşıt bir konumda yer alacaktır.

3.2.1. Kontrgerilla ve MHP'den Hesap Sorulsun Kampanyası

1973 yılında ortaya atılan Kontrgerilla kavramının tanımı gerilla savaşına karşı başlatılan karşıt bir harekettir. Gizli bir şekilde faaliyet gösteren ve operasyonlar düzenleyen bu oluşum TİKP'ye göre ülke içinde işkence, tertip ve cinayet işleme gibi karanlık işleri yürütüyordu. 1978 yılına gelindiğinde ise terör faaliyetleri o dönemde Türkiye Emekçi Partisi Genel Başkanı Mihri Belli tarafından da eleştirilmiş ve Belli işkencelerin, cinayetlerin, katliamların hesabı sorulmadan hukuk devletinin varlığından söz edilemeyeceğini belirtmiştir. Ecevit Kabinesinin ülke içindeki faşizm yuvalarını açığa çıkarması gerektiğini de vurgulamıştır.[321] Kontrgerilla oluşumu Ecevit tarafından ilk kez 1973 seçimleri öncesinde Giresun'da dillendirilecektir:

[320] *Aydınlık*, 8 Ocak 1979, s. 2.
[321] *Vatan*, 7 Ocak 1978.

"…12 Mart sonrası dönemde adı sanı ortaya çıkan ve tedbirlerin hatta soruşturmaların hukukiliğine de ve insaniliğine de gölge düşüren, 'Kontrgerilla' adlı örgütün, bu resmi görüntülü fakat gayrı resmi örgütün niteliği ve amacı üzerindeki örtü kaldırılmamıştır. Bu örtü kaldırılmadıkça, bundan böyle, normal rejime tam dönüşü engelleme, yeni kargaşalıklar ve bunalımlar çıkartma, ortalığı karıştırıcı haberler, söylentiler yayma yönünde görülecek her hareket, adı geçen örgütün veya resmi görevlerinden kuvvet alan başka bazı perde arkası kişi veya örgütlerin yeni birtakım karanlık roller oynamakta oldukları ihtimalini hatıra getirecektir..." [322]

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi Ecevit, seçim öncesinde Kontrgerilla oluşumunun üzerine gidileceği vaadini vermiştir. Ancak seçim sonrasında başarılı olup koalisyon hükümetinin de kurulması sonrasında etkin bir konumda olan Ecevit, Kontrgerilla oluşumunun üzerine düşmemiştir. Ecevit'in 1978 yılında Başbakanlık konutunda yaptığı, kontrgerilla orduya ve devlete zarar verir mi sorusuna karşın verdiği açıklama şöyledir:

"Bu konuda sırası gelince, fakat herhalde gecikmeden hükümet gerekli çalışmayı yapacaktır. Hükümet programında belirtildiği gibi, hukuk devleti kuralları dışında ve yetkili makamların denetimi dışında hiç bir kuvvetini hiç bir organın herhangi bir görev üstlenmesi veya bir organa demokratik hukuk devletinin mekanizması dışında bir görev verilmesi söz konusu değildir…"[323]

İki konuşma arasında beş sene olmasına rağmen Ecevit hala kontrgerilla oluşumunun araştırılacağını ifade etmiştir. Aynı yılın ilerleyen vakitlerinde ise Ecevit devletin güvenlik kuvvetlerinin içinde böyle bir oluşumun olmadığını ifade edecektir. [324] Sonraki süreçte de Kontrgerilla meselesinin üzerine düşülmeyecektir. TİKP'ye göre bunun sebebi Ecevit'in güttüğü geçmişe sünger çekme politikasından kaynaklanmaktadır. Bu politikayı takip eden Ecevit, Kontrgerilla oluşumunun üzerine gidileceği vaadini verse

[322] *Milliyet*, 27 Eylül 1973.
[323] *Milliyet*, 28 Ocak 1978.
[324] *Vatan*, 4 Şubat 1978.

bile bu meseleyle ilgilenmemiştir.[325] TİKP, Ecevit'in bu politikasını yanlış bulmuştur. Çünkü partiye göre tehlikeli bir oluşum olan Kontrgerilla'ya karşın bir tedbir alınmaması oluşumun gizliden gizliye sürdürdüğü işkence, cinayet gibi karanlık faaliyetleri rahatça devam ettirmesine neden olmuştur.

Aydınlık grubu Kontrgerilla oluşumu üzerinde özellikle durmuş ve oluşumun ortaya çıkışını detaylı bir şekilde incelemiştir. Buna göre Amerika dünyayı yöneten iki süper güçten biriydi ve bu konumu dolayısıyla da birçok ülkeyi kendi denetimi altında tutuyordu fakat sürecin ilerlemesiyle birlikte denetim altında olan birçok ülke bağımsızlık mücadeleleri vermeye başlamıştı. Özellikle 1960'larda sömürge altında ezilen ülkelerde bağımsızlık savaşlarının sayısı artmıştı. Bu savaşların türü ise gerillaydı. Gerilla mücadelesine karşın ABD'nin gücü yetersiz kalıyordu. Bu yüzden gerilla mücadelesini yenmek için yine gerilla gibi karşılık vermek gerekiyordu. İşte bu düşünce de ortaya kontrgerilla kavramını çıkarmıştı. Gerilla karşıtı anlamına gelen bu kelime altında mücadele veren güçler tamamen ABD'nin hizmetindeydiler.[326] Kontrgerilla oluşumları dünyanın birçok yerinde farklı isimlerle kurulmaya başlandı.

ABD güdümünde hareket eden bu oluşumlar, sol düşünceye karşıydılar. Bulundukları ülkelerde hükümet sistemini de denetim altına alan Kontrgerilla, ABD'nin uygun görmediği hükümetlere karşı bir faaliyet yürütüyordu. Böylece başa geçen hükümetlerin tamamen ABD'nin kontrolünde olması sağlanıyor ve sol oluşumların hepsine karşıt bir mücadele veriliyordu. Bu açıdan TİKP, sol akımlara karşı olan kontrgerilla yapılanmalarının bulundukları ülkelerdeki sağ oluşumlarla iş birliği içinde hareket ettiklerini iddia etmiştir. Bu amaca hizmet eden kontrgerilla yapılanması, ülkede ABD menfaatine ters bir ortam oluştuğunda bunu darbe yaparak bertaraf edecekti. TİKP bu oluşumun Türkiye'de de aktif faaliyet gösterdiğini belirtiyor ve 12 Mart Muhtırasıyla birlikte bu kontrollü ABD siyasetinin ülkede gizlice operasyonlar yürüttüğünü iddia ediyordu. Partiye göre bu darbe uyarısı sonrasında Türkiye'de faşist bir düzen kurulmuş ve ABD'nin ülke içindeki faaliyetleri artmıştır. Bunun sonucu olarak da ABD, denetimi sıkı bir şekilde eline almıştır.

12 Mart Muhtırasıyla ülke içindeki düzenin Kontrgerilla tarafından ABD'nin istediği şekilde kurulduğunu belirten Aydınlık grubu, bu gizli oluşumun Türkiye'deki faaliyetinin 1965 yılında başladığını ifade eder. Kontrgerilla yapılanmasının merkezi ise

[325] *Resmî Belgelerle Kontrgerilla ve MHP-CIA'nın Kontrgerilla Teorisi ve Türkiye'de Uygulama 1.Kitap*, Aydınlık Yayınları, İstanbul 1978, s.10.
[326] *Resmî Belgelerle Kontrgerilla ve MHP*, s.11-14.

Özel Harp Dairesi'dir.[327] Bu kuruluş yıllarca Amerikan Yardım Heyeti ile aynı binada faaliyetlerini devam ettirmiş, üyeleri ise Amerikalı uzmanlar tarafından eğitilmiştir. TİKP'ye göre bu sistemin aktif şekilde uygulanması sonucunda Türkiye'de ABD'nin tam denetimine girmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere Aydınlık grubu, Kontrgerilla oluşumunun en birincil düşmanının sol oluşumlar olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden Aydınlık grubuna göre ülke içinde sol gruplar arasında yaşanılan fikir çatışmalarının ve büyük ayrışmaların en büyük sebeplerinden biri de Kontrgerilla'nın yürüttüğü faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerin en başında sol gruplar içinde ayrılık çıkarmak, sol grup liderlerini yıpratmak ve böylece içerdeki birliği bozarak sol oluşumlarının sonunu getirmek geliyordu. Kontrgerilla bunları yaparken bir yandan da sol grupların halk içindeki imajlarını zedelemek içinde faaliyet yürütüyordu.[328] Yağma, cinayet, saldırı ve tecavüz gibi olayların gerçekleştirilmesi ve sonrasında bu olaylarının suçunun sol gruplara atılması, imaj zedeleme ve sol akımı halktan koparma amacını gerçekleştirmek için Kontrgerilla tarafından yapılan eylemlerdi. TİKP, Kontrgerilla oluşumunu şu sözlerle tanımlamıştır: *"Her şey gayet açık: Kontrgerilla tam bir tertip ve kışkırtma ocağıdır."* [329]

TİKP, kontrgerilla hakkında ortaya koyduğu çalışmasında elde ettiği bilgilerin Aydınlık gazetesine gelen mektuplardan, telefon eden yüzlerce kişinin verdiği bilgilerden temin ettiğini ifade etmiştir ama çalışmalarında ele aldığı Kontrgerilla oluşumunun örgütlenme şemasını dahi detaylı bir şekilde ortaya koyan TİKP'nin istihbaratla iletişim halinde olduğu iddiası güçlenmiştir. Bu bilgilere göre kontrgerilla oluşumu, askeri veya sivil bölge idaresi, polis faaliyetini yürütecek özel görev kuvvetleri, gerilla unsurlarına karşı muharebe yürütecek özel görev kuvvetleri ve köylük alanların korunması için sivil savunma birlikleri gibi noktalarda örgütlenmektedir. Görüldüğü üzere TİKP, Kontrgerilla hakkında istihbaratın sahip olabileceği tarzda detaylı ve kapsamlı bir bilgilere sahiptir.

Kontrgerilla oluşumumun bulunduğu ülkelerde sol oluşumların karşısında yer alırken sağ oluşumlarla iş birliği içinde hareket ettiğini belirtmiştik. TİKP de bu bilgiyle hareket ederek Türkiye'de faaliyet gösteren Kontrgerilla yapılanmasının MHP ile birlikte faaliyet gösterdiğini iddia etmiştir. MHP ve ona bağlı olan Ülkü Ocakları, Kontrgerilla'nın ülke içindeki teşkilatlanmasını kuvvetlendirerek bu yapılanmayı desteklemişlerdir. MİT'in de Kontrgerilla ile aynı safta yer aldığını belirten TİKP, MİT

[327] *Resmî Belgelerle Kontrgerilla ve MHP*, s.16.
[328] *Resmî Belgelerle Kontrgerilla ve MHP*, s.44-45.
[329] *Resmî Belgelerle Kontrgerilla ve MHP*, s.46.

içinde faaliyet gösteren MHP grubunun bu görevi yerine getirdiğini belirtmiştir.[330] TİKP bu yüzden MHP ve Kontrgerilla oluşumlarını bir görmüş ve bu iki oluşuma karşı hesap sorulsun kampanyasını başlatmıştır. Bu kampanya partinin ciddiyetle üzerinde durduğu ve günlük gazetesi Aydınlık'ın neredeyse her sayısında sert yazılarla eleştirdiği bir mesele olmuştur. Çünkü partiye göre Kontrgerilla yapılanması ve bu yapılanmanın MHP ile olan iş birliği ülke içinde ciddi bir tehdit oluşturuyor ve bu ortam içinde asayişi sağlamak imkânsız bir hale geliyordu. Birincil olarak yapılması gereken icraat ise bu yapılanmaların ülkeden temizlenmesiydi. MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş ise partisinin kendi üyelerinin yardımları dışında hiçbir yerden yardım ve destek görmediğini; MİT, CİA ve Kontrgerilla ile hiçbir ilişkilerinin olmadığını ifade etmiştir.[331]

Aydınlık ekibi, diğer yandan MHP'ye karşı güttüğü politikalar sonucunda MHP'ye bağlı oluşumlardan ölüm tehditleri aldıklarını gazetelerinde belirtmişlerdir. Nasyonel Sosyalist Genç Subaylar ismiyle ortaya çıkmış ve MHP'ye bağlı bir örgüt tarafından bu tehditlere maruz kalan TİKP, yine edindiği geniş istihbarat bilgileriyle örgüt üyelerinin isimlerini gazetesinde ifşa etmiştir.[332] Bu örnek bizlere TİKP'nin istihbarat ağının ne derece güçlü olduğunu bir kez daha gösteriyor. Sonrasında MHP ve Kontrgerilla'ya karşı harekete geçilmesi için basın toplantısı düzenleyen TİKP, burada bu iki gücün ülke içinde büyük bir tehdit olduğunu bildirerek neden hala bir soruşturmanın açılmadığını sorgulamıştır. Perinçek, Kontrgerilla ve MHP'nin gizli faaliyetlerinin artık çözülmesi zaruri olan büyük bir soruna dönüştüğünü belirtmiştir.[333] Diğer yandan MHP'nin ülke içinde güç kaybettiğini ifade eden Perinçek, bu güç kaybının yeniden kazanılması için MHP'nin daha tehlikeli faaliyetler yürüteceğini iddia etmiştir. Bu yüzden de TİKP bu basın toplantısında MHP ve Kontrgerilla'ya karşı tüm siyasi partilerin birleşmesini tavsiye ederek mücadele çağrısı yapmıştır.

Basın toplantısında ülke içindeki en büyük tehlikenin MHP ve Kontrgerilla olduğunu ifade eden Perinçek, dış politikadaki en büyük düşmanlarında iki süper güç olduğunu bir kez daha belirtmiştir ama bu noktada vurgulanan en önemli söylem, SSCB'nin ABD'den daha güçlü bir tehdit olduğudur.[334] Kontrgerilla'nın ABD'nin emriyle kurulduğunu belirtmesine rağmen TİKP, Amerika'nın güç kaybettiğini ve SSCB'nin güç kazandığını ifade ederek artık gerçek tehdidin SSCB olduğunu

[330] *Resmî Belgelerle Kontrgerilla ve MHP*…, s.124- 125.
[331] *Vatan*, 6 Şubat 1978.
[332] *Aydınlık*, 2 Ekim 1978.
[333] *Aydınlık*, 5 Ekim 1978.
[334] *Resmî Belgelerle Kontrgerilla ve MHP*…, s.22.

vurgulamıştır. Bu konjonktür içinde gerçek bir emperyalist devlete dönüşen SSCB partiye göre ABD'yi de geçmiştir.

Tüm bu değişimlerin sonunda Türkiye'deki Kontrgerilla oluşumu TİKP'ye göre sıkı bir şekilde artık ABD'nin hakimiyetinde değildir. Asıl tehlike olan SSCB'nin Türkiye üzerindeki baskısı ve Türkiye'de faşizmin ağır darbeler yemesi yüzünden ABD, bu gizli oluşumun üzerindeki denetimini yumuşatmış ve onu ikinci plana atmıştır.[335] Varlığını devam ettiren Kontrgerilla ise ABD'nin kendisine eskisi gibi destek vermesi için çabalamaktadır. TİKP'nin bu tespitlerine baktığımız zaman Sovyet tehdidini en birincil plana aldığını görebiliriz. Bu durum ilerleyen süreçte TİKP'nin ülke içinde faaliyet gösteren diğer sol oluşumlara karşı güdeceği politikayı derinden etkileyecektir. Dönem içinde var olan çoğu sol oluşumu Sovyetlerin emriyle hareket eden revizyonist oluşumlar olarak gören TİKP, bu yüzden anarşinin en uç noktasının yaşandığı dönemlerde eline geçen tüm sol görüşlü kişilerin bilgilerini gazetesinden ifşa edecektir.

Partinin güttüğü Kontrgerilla politikasına geri dönecek olursak yukarıda da belirttiğimiz gibi partinin bu oluşumla alakalı derin bilgilere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Kontrgerilla üyelerinin gazetelerde ifşalanması ve örgüt hakkında ayrıntılı bilgilerin gazeteden ilan edilmesi TİKP'nin istihbaratı hakkında şüpheler oluşturmaya başlamıştır. Bunun üzerinde parti kendi gazetesinden bu bilgilere nasıl ulaştığını detaylı bir şekilde açıklama gereği duymuştur. Aydınlık grubunun yaptığı açıklamaya göre bilgi kaynaklarından biri faşist militanların faaliyetlerini yakından izleyen ve doğru bulmayan yakın çevreleriydi. Bu insanlar doğru bulmadıkları bu faaliyetlerin son bulması için Aydınlık gazetesine bilgi sızdırıyorlardı. Bir diğer bilgi kaynağı bizzat kontrgerillaların içinde faaliyet gösteren yurtseverlerdi. Üçüncü kaynak ise siyasetçiler, devlet görevlileri gibi üst düzey konumda bulunan insanların elinde olan yarım yamalak bilgilerdi. Bu bilgiler Aydınlıkçılar tarafından toplanıyor ve diğer kaynaklardan gelen bilgilerle birleştirilerek net bir bilgiye ulaşılıyordu. Bilgi kaynaklarını bu şekilde sıralayan TİKP konuyu sözlerle özetlemiştir:

> *"... Sonuç olarak kaynağımız doğrudan doğruya halktı. Yayınımızın kaynağını merak eden Kontrgerillacılar etraflarına baksınlar. Kaynak peşlerindedir. Ve insan içinde yaşadıkları müddetçe, onların en son elemanını da er veya geç açığa çıkaracaktır. En basiti, eğer ayda 785 kişi dikta hevesleri uğruna ölüyorsa, bu*

[335] *Resmî Belgelerle Kontrgerilla ve MHP..*, s.23.

akıtılan kanlara son verme duygusu akrabalık, arkadaşlık ilişkilerinden, örgüt bağlılığından ve ölüm korkusundan da üstündür…" [336]

TİKP, ulaştığı bilgilerin kaynağı olarak halkı gösterse de gazetelerinde yayınladığı bilgiler istihbarat kurumlarının eline geçen türden ayrıntılı ve çok gizli bilgilerdir. Aydınlık gazetesinin genel olarak işleyiş tarzına ve haberlerine baktığımız zaman gazetenin büyük ölçüde istihbarat bilgilerine dayandığını görürüz. Özellikle aranan insanların oturdukları adreslere kadar, bulundukları mahallerin ayrıntılı krokilerinin çizilmesine kadar detaylı ve kapsamlı bilgiler TİKP'nin üstündeki şüpheleri arttırmıştır. TİKP'nin istihbaratı meselesi üzerine partinin ileri gelen adamlarından Gün Zileli'nin vermiş olduğu bilgiler bu noktada çok önemlidir. Gün Zileli, lider Perinçek'in istihbarat meselesinin üzerine çok düştüğünü ve bu konuda saatlerini harcadığını belirtmiştir. Bu bilgi toplama saatlerinde Perinçek, konuyla alakası olan çeşitli insanları odasında ağırlamış ve aldığı bilgiler üzerinde tahminler yürüterek haber niteliği kazandırmıştır. Zileli'nin bu konudaki görüşleri 1980 darbesi sonrasında değişecektir:

"Daha sonraki yıllarda, Aydınlık hareketinin ileri gelenlerinden biri olduğum için, bana hep sorulmuştur: Aydınlık'ın MİT'le ilişkisi var mıydı? Yoksa, bunca bilgiyi nereden alıyordu? Elbette, bu sorunun ardındaki, "Aydınlık, MİT'in bir kolu muydu" türü daha vahim bir soruyu algılamamak mümkün değildi. bu yüzden, bir başka paranoyayı besleyecek bu tür sorulara hep, "hayır" yanıtı vermişimdir. Ama, itiraf etmeliyim ki, bu "hayır" yanıtı, bir solcu paranoyasının yayılmasına karşın gerçeğin bir kısmını ifade etse de, bütününü ifade etmiyordu. 1980 askeri darbesinden sonra öğrendiklerim ışığında şimdi gerçeğin diğer kısmını gönül rahatlığıyla ifade edebilirim: Aydınlık hareketinin ve özel olarak Aydınlık gazetesinin, MİT'in bir kanadıyla dolayısıyla MİT'le bağlantısı vardı. MİT de, bütün örgütler gibi hiziplerden oluşuyordu. O dönem, Aydınlık hareketine gizli bilgileri akıtan kesim, büyük ihtimalle o günkü MİT yönetimine muhalif bir kesimdi…"[337]

[336] *Aydınlık,* 10 Ekim 1978.
[337] Zileli, *Havariler*, s. 336.

Zileli, Aydınlık gazetesinin bilgi aktardığı kaynağın MİT'le ilişkisi olduğunu bu şekilde açıklamıştır. Yukarıdaki bölümlerde gördüğümüz ve ilerleyen bölümlerde göreceğiniz üzere Aydınlık gazetesinin sayfalarında verdiği bilgiler ancak MİT gibi güçlü bir istihbarat ağının ürünleri olabilirdi. Gazetenin bilgi kaynağı olarak olaylarla ilişkili insanları göstermesi yetersiz bir açıklama olarak kalmıştır. Bu olayı daha iyi anlamamız adına kısaca Aydınlık gazetesine açılan dava olayına bakacağız. Aydınlık gazetesine Jandarma Genel Komutanlığı'nın Kontrgerilla faaliyetiyle alakalı bir belgeyi paylaşması sebebiyle İstanbul 1. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından devletin gizli sırlarını ifşa etme suçuyla dava açılmıştır.[338] Savcılık, Aydınlık gazetesinin paylaştığı belgeleri gizli devlet sırrı olarak nitelemiştir.[339] Bu da paylaşılan bilgilerin derinliğini bizlere gösteren kanıt niteliğinde bir durumdur.

Özetle Aydınlık gazetesinin MHP ve Kontrgerillaya karşı açtığı hesap sorulsun kampanyası partinin 1978 yılında güttüğü en büyük siyasetlerden biriydi. Özellikle Kontrgerilla, Türkiye'deki cinayetlerin örgütleyicisi ve sorumlusu olarak görülüyordu. Türkiye'nin demokratikleşmesi meselesinde bu oluşum en büyük engeldi. Demokrasiye engel teşkil etmesinin nedeniyse kontrgerillanın kendini demokratik düzenden daha üstte görerek toplumun kurallarına uymamasıydı. Bu açıdan ülke içinde tehlike arz eden bu oluşuma destek veren MHP'de kapatılmalı ve yaptıklarının hesabını vermeliydi. TİKP'nin olaylara bu açıdan bakmış ve bu yüzden Kontrgerilladan hesap sorulması meselesini de her insanın vatandaşlık hakkı olarak görmüştür.

TİKP, MHP'yi bu süreçte sadece Kontrgerilla ile iş birliği yapan bir parti olarak görmemiştir. Aynı zamanda TİKP'ye göre MHP, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yaşayan Alevi topluluklarına karşı ayrılıkçı ve olay çıkarma amaçlı politikalar güdüyor, buradaki Alevi- Sünni toplulukları birbirine karşı kışkırtıyordu. Maraş'ta yaşanacak olan Alevi-Sünni çatışması, TİKP'ye göre MHP'nin bu bölgede yapmış olduğu kışkırtıcı politikaların bir sonucuydu. Şimdi Maraş Olayları meselesinin üzerinde duracağız.

3.2.2. Maraş Olayları

1978 yılının Aralık ayının sonlarına doğru Kahramanmaraş ilinde Alevi ve Sünni kesim arasında yaşanılan olaylar Maraş Olayları olarak tarihe geçmiştir. İki taraf arasında

[338] *Aydınlık*, 7 Kasım 1978.
[339] *Aydınlık*, 8 Kasım 1978.

çıkan bu olaylarda 100'den fazla kişi hayatını kaybetmiş ve şehir içinde asayiş bozulmuştur.[340] Bir önceki bölümde belirttiğimiz gibi Türkiye İşçi Köylü Partisi, ülke içinde MHP ve Kontrgerilla oluşumlarının kapatılması için parti içinde büyük bir kampanya başlatmıştır. Bu minvalde MHP'ye karşıt bir konumda yer alan TİKP, ülkede yaşanılan asayiş sorunlarının en birincil sorumlusu olarak MHP'yi görüyor ve MHP'nin ülke içinde yaşayan Alevi ve Sünni kesimleri karşı karşıya getirme politikası güttüğünü savunuyordu. TİKP'ye göre MHP sadece Maraş'ta değil ülkenin diğer şehirlerinde yaşayan Alevi-Sünni kesime karşı da bu ayrılıkçı politikayı güdüyordu. Örneğin 1978 yılının Ekim ayında henüz Maraş Olayları'nın yaşanmasına 2 ay varken TİKP, gazetesinde MHP'nin Elazığ'da Kontrgerilla ile eylem yürüttüğünü belirtmiştir.[341] MHP'nin bu bölgedeki amacının şehir içindeki asayişi bozmak terör çıkarmak ve insanları öldürerek toplu katliam yapmak olduğunu ileri süren TİKP, MHP'nin toplum içindeki huzursuzluğu arttırmayı hedeflediğini savunmuştur.

TİKP'ye göre Elazığ da çıkarılan bu olaylarda MHP'nin amacı Alevi ve Sünni çatışması çıkarmaktı ve bu yüzden de MHP, Sünniler içinde: *"Aleviler 1938'in intikamını alacak. Müslüman diye bir şey bırakmayacaklar. Camileri kapatacaklar. Sünnilerin hepsini kesecekler."* [342] gibi provakatif ve kışkırtıcı beyanları yayıyorlardı. Diğer yandan aynı şekilde Alevi kesim içinde de Sünnilerin onlara saldıracaklarına dair sözler yayılıyordu. Böylece iki taraf birbirine düşman edilmeye çalışılıyor, Alevi-Sünni çatışması için zemin hazırlanıyordu ve bunların hepsi MHP'ye bağlı komandolar tarafından yapılıyordu. Kasım ayının ortalarına doğru TİKP, aynı siyasetin Adana bölgesindeki Kadirli köyünde uygulandığını ifade ediyordu. MHP'ye bağlı komandolar bu bölgelerdeki Alevi köylerinde yine baskı politikası uyguluyorlar ve halkı saldırı fikriyle tehdit ediyorlardı.[343] Yaşanılan bu olaylarda amaç yine Alevi-Sünni çatışması çıkarmaktı.

Görüldüğü üzere TİKP, henüz Maraş Olayları patlak vermeden önce ülkenin farklı şehirlerinde MHP'nin Alevi-Sünni çatışmasını meydana getirecek olaylara zemin hazırladığını gazetesinden iddia etmiştir. Bu örneklerin üzerinde durduktan sonra şimdi Maraş Olayları meselesini inceleyebiliriz. Maraş Olayları'nı başlatan ve şehirde çatışma ortamını yaratan ilk olay Çiçek sinemasına atılan bomba olayıdır. MHP'li gençlerin film

[340] *Cumhuriyet*, 24 Aralık 1978.
[341] *Aydınlık,* 27 Ekim 1978.
[342] *Aydınlık*, 30 Ekim 1978.
[343] *Aydınlık*, 9 Kasım 1978.

izlediği esnada sinemada patlayan bomba ile kargaşa çıkmış, birçok kişi yaralanmıştır. Bombanın komünistler tarafından atıldığı söylentisi yayılmış, MHP'li gençlerde olaydan sonra CHP'nin il binasını tahrip etmişlerdir.[344] Bu olayın akabinde Maraş Endüstri Meslek Lisesi'nde öğretmenlik yapan Hacı Çolak ve Mustafa Yüzbaşıoğlu akşam okuldan evlerine giderken kimliği belirsiz kişiler tarafından silahlı saldırıya uğrayarak öldürülmüşlerdir.[345] Öldürülen öğretmenlerin cenaze töreninde ise büyük olaylar yaşanacaktır. TİKP'nin Kahramanmaraş il örgütü tarafından hazırlanan cenaze törenine 3 bin kişiyi aşan sağcı bir grup müdahale etmek için katılacak ve iki öğretmenin cenazesini cami avlusuna sokmayacaklardır. Cenaze töreninde: "*Komünistler Moskova'ya, Alevilerin namazı kılınmaz."* [346]gibi sloganlar atılacaktır. MHP'lilerden oluşan bu sağcı grup, semtteki solculara ait 300'ün üstünde iş yerini tahrip ederek, iş yerlerini MHP'nin simgeleriyle donatacaklardır.

Bu olayın yaşanmasının ardından Sünni kesime Aleviler size saldıracak söylentileri şehirde hızla yayıl ve olaylar şehre de yayılmıştır. [347]Alevilerin ev ve iş yerlerine saldırılmış ve 50'nin üzerinde kişi öldürülmüştür. Maraş'ta sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir bu yasağa uymayan sağ kesimden maskeli gruplar, halkı galeyana getirmek için bölücü sloganlar atarak devlet ve parti kurumlarına da zarar vermişlerdir. TİKP'nin il binası da tahrip edilerek ateşe verilmiştir. Bu olaylar üzere açıklama yapan TİKP, şehirde terörün devam ettiğini, evlerin yıkıldığını, silahlı saldırganların ellerinde tüfek, tabanca ve uzun sopalarla dolaştıklarını öne sürmüştür.[348] Ek olarak TİKP olaylarla alakalı şu iddiada bulunmuştur: *"...Faşistler, saldırganlar mezhep düşmanlığı propagandasıyla birkaç günden beri cenazeye karşı kışkırtmalarda bulunmuşlardır. Vali ve emniyet müdürü defalarca uyarılmalarına rağmen başlangıçta az olan saldırganları dağıtmamış, onların güç toplamalarına izin vermişlerdir."*[349] 19 Aralık gecesinde başlayan olaylar 25 Aralık gecesine kadar kanlı bir şekilde devam edecektir ve en az 100 kişi hayatını kaybedecektir. Güvenlik güçleri önlemleri arttıracak ve suçluların yakalanması için geniş çaplı bir operasyon yürütecektir. [350]Olayların son bulması için Maraş'ta dahil olmak üzere 13 ilde sıkıyönetim ilan edilecektir.[351] Adana, Ankara, Bingöl,

[344] *Milliyet*, 20 Aralık 1978.
[345] *Milliyet,* 22 Aralık 1978.
[346] *Cumhuriyet*, 23 Aralık 1978.
[347] *Günaydın*, 24 Aralık 1979.
[348] *Milliyet*, 24 Aralık 1978.
[349] *Cumhuriyet,* 24 Aralık 1978.
[350] *Günaydın*, 25 Aralık 1978.
[351] *Milliyet*, 27 Aralık 1978.

Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, Kahramanmaraş, Kars, Malatya, Sivas ve Urfa bu iller arasındadır. [352]TİKP lideri Doğu Perinçek, sıkıyönetimin ilan edilmesi meselesi üzerine şu açıklamayı yapmıştır: *"Türkiye 12 Mart'a doğru gitmiyor, aksine 12 Mart'tan kurtulmanın sancısını çekiyor. Sıkıyönetim bir araçtır. Sıkıyönetimi bir çare olarak göremiyoruz."*.[353] Maraş Olaylarının nasıl başladığını ve nasıl devam ettiğini çizdiğimiz çerçevede gördük. Şimdi bu olayların çıkmasında ana konumuz olan TİKP'nin nasıl bir rolü olduğunu inceleyeceğiz.

Araştırmacı Özgür Erdem'in üzerinde durduğu gibi Maraş haberleri Aydınlık gazetesinde olayın gerçekleştiği tarihten aylar önce üzerinde durulmuş bir meseleydi. Aydınlık gazetesi kurulduktan ve yayın hayatına başladıktan kısa bir süre sonra Maraş'ı kurulacak olan ayrılıkçı tertiplerin gerçekleşeceği yer olarak göstermiştir.[354] Kontrgerillanın Maraş dağlarında aktif faaliyet yürüttüğünü belirten Aydınlık gazetesi, Ekim ayındaki sayısında olayları aylar öncesinden görür gibi bir yazı paylaşmıştır:

> *"Yüzü açığa çıkan MHP ve Kontrgerillanın son günlerde Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde tertip ve provokasyonlara hazırlandığı görülüyor… MHP'li komandolar silahlanıyor. Bir tertip sahnelemeye hazırlanan MHP'li komandoların son günlerde kaçakçılardan bol miktarda silah ve mermi aldıkları öğrenildi. Piyasa değeri yüksek olan otomatik silahların kaçakçılar tarafından getirilerek, Merkez ilçeye bağlı, Ferkuş köyünde MHP'li komandolara dağıtıldığı bildiriliyor?.."*[355]

Görüldüğü üzere Aydınlık gazetesi Maraş Olayları meydana gelmeden önce burayı işaret etmiştir. Bunun ardından Aydınlık tıpkı yukarıda Elâzığ örneğinde verdiğimiz gibi bir yayın serüvenine başlamıştır. Bu sefer ön planda olan yer Elâzığ değil, Maraş olacaktır. MHP ve Kontrgerillanın bu bölgede aktif bir tertip düzenlediğini savunan Aydınlık gazetesi, yayınlarında birçok kez Maraş'ta çıkacak olaylardan bahsetmiştir. Değinmemiz gereken en önemli detay ise Aydınlık'ın bu olaylardan bahsetmekle kalmayıp, aynı zamanda provakatif sözlerle olayın zeminini hazırlamaya çalışmasıdır. 12 Aralık 1978'de başlayan "Kırmızı Bölge Maraş'ta" isimli yazı dizisi bunun en güzel

[352] *Türkiye*, 26 Aralık 1978.
[353] *Milliyet*, 28 Aralık 1978.
[354] Erdem, *Doğu Perinçek'in 50 Yılı (1965-2015)*, s.159-160.
[355] *Aydınlık*, 20 Ekim 1978.

örneğidir. Burada Aydınlık, MHP'nin Maraş'ı kırmızı bölge ilan ettiğini ve halka düzenli olarak saldırıda bulunduğunu anlatıyor, Alevi ve Sünni bölücülüğünün kimin tarafından yapıldığını sorguluyordu.[356] MHP'ye bağlı gizli faşist örgütlerin açığa çıkarılmalarıyla şehirdeki düzensizliğin kısmen de olsa iyileştiğini ifade eden Aydınlık, bir kez daha bölgede Alevi-Sünni ayrımının kasıtlı olarak yapıldığını belirtiyordu.[357] Olaylar sonunda açıklama yapan Perinçek ise bunun gizli güçler tarafından yapılan bir tertip olduğunu söylüyordu.[358]

Araştırmacı Özgür Erdem, Maraş Olaylarını başlatan Çiçek sineması olayında Aydınlıkçıların rolü olduğunu iddia ederek, bomba atıldıktan sonra sinemadan kaçan solcu genç Salman Ilıksu'yun TİKP'nin örgüt faaliyetlerinin yoğun olduğu Demirciler köyünden geldiğini belirtir. Bombalamanın kimin tarafından yapıldığı hala belli olmasa da Erdem, burada Salman Ilıksu isimli sol gencin MHP'lilerin sinema izlediği o gün nerede orada olduğunu ve bombalamanın ardından neden ilk kaçan isim olduğunu sorgulamıştır. Bu iddialar net olmasa bile TİKP'nin siyasi faaliyetlerini incelediğimiz bu bölümde üzerinde durmamız gereken bir meseledir. Nitekim TİKP'de Aydınlık gazetesinde partiye karşı bombayı TİKP'liler attı iddiasına yer vermiştir.[359] TİKP üzerine şüpheleri çeken bir diğer detay ise iki öğretmene düzenlenen cenaze törenidir. Bu cenaze töreninin TİKP tarafından düzenlendiğini belirtmiştik. Ulu Cami, Erdem'in belirttiği üzere MHP'lilerin Cuma namazı kılmak için tercih ettikleri camiydi.[360] Bu durum onca cami varken neden TİKP'nin MHP'lilerin tercih ettiği Ulu Cami'nde tören düzenledikleri sorusunu akıllara getirmektedir. Maraş Olaylarının başlamasında çok önemli kırılma noktalarını arz eden Çiçek sineması ve cenaze töreni olaylarında TİKP'nin rolü net olarak belli olmasa bile şüpheli bir konumdadır.

TİKP, olaylar sonrasındaki yaptığı açıklamalarda 500 kişinin katledildiğini ifade etmiştir. Bu sayı gazetelerin vermiş olduğu sayısının neredeyse 5 katıdır. Yaşanılan olayların hepsinin MHP ve Kontrgerilla tarafından yapıldığını dile getiren TİKP, bu olayların tüm sorumluluğunu bu iki oluşuma dayandırmıştı. TİKP'in Kahramanmaraş İl Başkanı Avukat Haydar Güngör bu olayla alakalı şöyle demiştir: *"Katliam MHP'nin yıllardır sürdürdüğü mezhep kışkırtıcılığının ve yasa dışı faaliyetlerinin ürünüdür. MHP Kahramanmaraş'ta bir kısım toprak ağalarına, tefeci tüccarlara ve bazı fabrikatörlere*

[356] *Aydınlık*, 12 Aralık 1978.
[357] *Aydınlık,* 13 Aralık 1978.
[358] *Hürriyet*, 25 Aralık 1978.
[359] *Aydınlık*, 23 Aralık 1978.
[360] Erdem, *a.g.e.,* s.162-163.

dayanmaktadır."[361] MHP'nin aktif bir siyaset güderek olayların çıkmasında büyük bir rol oynadığını söyleyebiliriz ama diğer yandan belirtmemiz gereken detay TİKP'nin de olayların çıkmasında güçlü bir rol oynadığıdır. Buraya kadar ki süreçte incelediğimiz Aydınlık grubu, çeşitli dönemlerde farklı isimlerle siyaset meydanında olsa da her daim aynı taktik üzerinde bir siyaset çizgisi oluşturmuştur. Bu çizgi fiili olarak sahada pasif bir siyaset güderken yazılı olarak aktif bir siyaset gütme politikasıdır. Bu politikayı Maraş Olaylarında da görüyoruz. TİKP, olaylar çıkmadan haftalar önce dikkati Maraş'a çekerek burada Alevi ve Sünni taraflar arasında bir çatışma zemini oluşturmuştur. İki taraf arasında çatışmaların çıkacağı öngörüsünü yapan TİKP, provakatif yayınlar yapmıştır diyebiliriz.

Maraş Olayları 13 ilde Sıkıyönetimin ilan edilmesiyle son bulacaktır. Çoğu sol grup Sıkıyönetim düzenine karşı çıkarken TİKP yine bir ters köşe yaparak Sıkıyönetimi destekleyecektir. Bunun sebebini parti liderlerinden Gün Zileli şöyle ifade eder:

> *"Maraş katliamı, ülke çapında yeni bir sıkıyönetimin ilan edilmesinin bahanesi oldu…TİKP, orduyu "karşıya almamakta" kararlıydı. Yaptığımız değerlendirme sonucunda, sıkıyönetimin, "tırmanan faşizmin" yeni bir hamlesi olduğunu ileri süren diğer sol örgütlerin tersine, sıkıyönetime saldırmamaya karar verdik. Değerlendirmemize göre ordu, ülkeyi kargaşalığa sürüklemek isteyen Sovyetler Birliği'nin ve MHP'nin karşısındaydı, dolayısıyla "müttefikimiz"imizdi. Kaba solcular gibi, "sıkıyönetim" lafının duyar duymaz ayağa kalkmanın bir alemi yoktu."*[362]

Bu açıklama Aydınlık grubunun Türk Ordusu hakkında sahip olduğu görüşlerle uyuşmayan bir açıklamadır. Yukarıdaki bölümlerde illegal TİİKP'nin Türk Ordusu hakkındaki olumsuz görüşlerini incelemiştik. TİİKP, her zaman orduyu ABD etkisinde hareket eden bir yapılanma olarak görmüş ve ordunun faaliyetlerini de bu sebeple kınamıştır. Bu durum sıkıyönetim kararı meselesinde değişmiştir. Legal TİKP, orduya karşı muhalif bir siyaset gütmekten çekinmiş ve onu bir müttefik olarak tanımlamıştır. Bunun sebebi olarak da ordunun, SSCB ve MHP karşısında bir konumda yer almasını göstermiştir. Diğer yandan belirtmemiz gerekir ki MHP, Sıkıyönetim düzenine karşıydı ve MHP'nin başkanı Türkeş, kurulan Sıkıyönetim Mahkemelerinin Ecevit'in kendi

[361] *Aydınlık,* 3 Ocak 1979.
[362] Zileli, *a.g.e.,* s.346.

emelleri doğrultusunda hareket ederek farklı amaçlar için kullanıldığını ifade ediyordu.[363] MHP'nin sıkıyönetime karşıt tutumu, TİKP'nin sıkıyönetim düzenini destekleme kararını kendilerince doğrular nitelikte bir hareket olmuştur. Çünkü TİKP aynı zamanda Sıkıyönetimin MHP'ye karşı ilan edildiğini düşünerek hareket etmiştir. Maraş Olaylarının son bulmasının ardından Aydınlık gazetesi 15 Ocak 1978 tarihi itibariyle MHP'nin Maraş'ta yürüttüğü faaliyetleri anlatan bir yazı dizisi serisi çıkarmaya başlayacak ve bu da ülkede geniş bir ilgi görecektir. Aydınlık gazetesinin satış oranı artacaktır.[364] Bu yazı dizisi her zaman olduğu gibi Aydınlık'ın kendine ait detaylı bilgi verme tarzıyla yayınlanacaktır.

3.2.3. TİKP'nin Parti Geceleri Etkinlikleri

TİKP'in Sıkıyönetim sonrasındaki politikalarına geçmeden önce düzenlediği parti geceleri etkinliğini değineceğiz. Bu etkinlikler partinin en önemli faaliyetlerindendi. Parti gecelerinde partinin reklamı yapılır, mali geliri sağlanır ve Aydınlık gazetesi için de destek yapılırdı. Partinin mali gelirini sağlayan en önemli olay ise geceye davet edilen halk sanatçılarıydı. Halk bu sanatçıları dinlemek için ödeme yaparak geceye katılırdı. Zileli'nin anlatımına göre sanatçılar bu işi gönüllü yaparlar, para almazlardı. Bu da partinin mali gelirini arttıran bir durumdu. Parti gecelerindeki mali akışı sağlayan bir diğer detay içeride satılan ürünler ve partiye yapılan bağışlardı. Parti liderleri bu gecelerde tek tek halka takdim edilirler, sonrasında sanatçılar solcu kitleye şarkılar söylerlerdi. Zileli'nin aktardığı üzere bu gecelerde Cem Karaca başta olmak üzere Aşık İhsani, Aşık Şahturna gibi önemli sanatçılar da sahne almışlardır.[365]

TİKP'nin düzenlediği birlik ve mücadele gecelerinden biri de Eyüp'te düzenlenmiştir. Bu gecelerde neler yapıldığına bu örnek üzerinden bakacak olursak ilk olarak Doğu Perinçek, Halil Spatar, Kamer Albayrak gibi partinin lider isimlerinin önemli konuşmalar yaptığını söyleyebiliriz. Çünkü bu geceler sadece para toplamak için değil aynı zamanda partinin köklerini sağlamlaştırmak için yapılıyordu. Hem TİKP'nin alt yapısı sağlamlaştırılıyor hem partiye yeni üyeler çekiliyor hem de Aydınlık gazetesi için destek toplanıyordu. Bu gecelerde sadece sanatçılar sahne almıyor aynı zamanda

[363] *Aydınlık*, 31 Aralık 1978.
[364] *Aydınlık*, 29 Ocak 1979.
[365] Zileli, *a.g.e.*, s.338.

Devrimci Folklar Ekibi, TİKP Halk Oyunları Ekibi, Ozanlar Üçlüsü ve Aydınlık Korosu gibi partinin kültürel yapılanmaları da sahne alıyordu.[366] Aynı zamanda geceye katılan işçilerde burada konuşmalar yapıyorlardı. Bu geceler bir nevi partinin maddi ve manevi güç kazanması amacına hizmet ediyordu. Gelen üyelerin bu gecelerde partiye olan inançları tazeleniyordu. Birlik geceleri etkinliklerinin çoğunda konuşma yapan lider Perinçek, geceye katılan katılımcılara Rusya'nın dıştaki en büyük düşman, MHP'nin de içteki en büyük düşman olduğunu her defasında belli eden konuşmalar yapmıştır.[367] Bu açıdan parti gecelerinin bir nevi parti ideolojisinin de işlendiği etkinlikler olarak görebiliriz. Zileli bu organizasyonların sonunda Aydınlık'ı destekleme kampanyasının yapıldığını belirtir. Bu kampanyaların bir nevi fedakârlık gösterisine dönüştüğünü ve bağışçıların rekabet içine girdiklerini belirten Zileli bu ortamı şöyle tarif etmiştir:

> *"...Filanca ilçe, ortaya on bin lira "atmış" ve yakın hedefi olarak da 100 bin liraya ulaşacağını mı açıklamıştı? O halde falanca ilçe de ortaya 20 bin "atar", hedefini 200 bin olarak ilan ediverirdi. Bu örgütsel rekabeti, bireysel gösteriler izlerdi. Partinin ve gazetenin mali sorumlularının, teşvik edici olsun diye orta yere açtıkları büyük bir çarşafın üstüne, evlilik yüzüklerini ya da karılarının altın bileziklerini atanlarını mı ararsınız, cebindeki bozuk paraları fırlatanları mı ararsınız! Bir keresinde, oraya atacak bir şeyini bulamayıp, ayakkabısının tekini atan, belki de cereyan etmekte olan kollektif hokkabazlığı protesto etmek için giriştiği bu davranışıyla tüm salonu güldüren birisini bile hatırlıyorum..."* [368]

Zileli bu olayı trajikomik olarak nitelemiştir. Trajedi kısmı ona göre parti yönetici ve üyelerinin ucuz şeyler bağışlamaları ve esas mal varlıklarını saklamalarıdır. Yöneticilerin bu şekilde davranmasının sebebi kendi çıkarlarını korumak içindir. Bu yüzden bu gecelere katılan insanları bağış için teşvik ederken kendileri de bağış yapıyormuş gibi gözükmektedirler.

1980 Darbesi döneminde tutuklanan parti üyelerine yapılan sorgulamalarda parti geceleri meselesinin de üzerinde durulmuştur. Burada Cem Karaca'nın yaptığı konuşmaya da yer verilmiştir. Partinin Eskişehir'de gerçekleşen birlik gecesi

---

[366] *Aydınlık*, 1 Ekim 1978.
[367] *Aydınlık*, 9 Mart 1979.
[368] Zileli, *a.g.e.*, s.339-340.

konuşmasında Cem Karaca: *"Dünya Proletaryasının ve halkımızın sömürü ve zulme karşı 1871 barikatlarında yükselen proletaryanın bayrağı ilham verdi bu bayrak 57 yıldır yurdumuz proletaryasının da izinde ve halkımızın bugün onu daha da yükseltip ve dalgalandırmak için devrimci marş ve türküleri ile fabrikalarda tarlalarda ve her yerde bağımsızlık mücadelesine hız verecektir…"* [369] şeklinde komünist içerikli bir konuşma yapmıştır. Bu örneği parti gecelerinde ne tür konuşmalar yapıldığını anlamamız adına verdik. Bunun dışında gecede söylenen marşlarda komünizmle alakalı içerikler üzerinedir ve halkı devrim yolunda teşvik eden mesajlar içermektedir:

"Günlerin bugün getirdiği baskı zulüm ve kandır
Ancak bu böyle gitmez sömürü devam etmez
Yepyeni hayat gelir bizde ve ülkelerde
1 Mayıs, 1 Mayıs işçinin emekçinin bayramı
Devrimin şanlı yolunda ilerleyen halkın bayramı
Yep yeni bir güneş doğar dağların doruklarından
Mutlu bir hayat filizlenir kavganın ufuklarında
Yurdumun mutlu günleri mutlak gelen gündedir.
Vermeyin insana izin kanması ve susması için
Kitleyi bilinçlendirin bizlerin ellerindedir
Gelen ışıklı günler
Gün gelir, gün gelir zorbalar kalmaz gider
Devrimin şanlı yolunda bir kâğıt gibi erir gider."[370]

Partinin birlik amacıyla toplandığı bu gecelerde söylenen bu komünist marşlar 80 Darbesi sonrasındaki tutuklamalarda Sıkıyönetim Askeri Savcılığı tarafından parti aleyhine kullanılacaktır. Son olarak bu mesele ile alakalı olarak parti birlik gecelerinin fiili sahada TİKP'nin gerçekleştirdiği en önemli faaliyetlerden birisi olduğunu söyleyebilir ve bu geceleri partinin kültürel alanda gerçekleştirdiği en önemli etkinliklerden sayabiliriz. Bunun dışında partinin sanat ve kültür alanında gerçekleştirdiği özel günler olmuştur. Pir Sultan Abdal günü, Aşık Veysel günü gibi özel günler belirlenmiş ve bu günlere çeşitli ozanlar davet edilmiştir. Halka açık olan bu etkinlikler partinin sanat ve kültür alanında gerçekleştirdiği önemli faaliyetler arasındadır.[371] Şimdi

[369] *Türkiye İşçi Köylü Partisi İddianame ve Sorgu*, s.82.
[370] *Türkiye İşçi Köylü Partisi İddianame ve Sorgu*, s.83.
[371] *Aydınlık*, 11 Mart 1979.

Sıkıyönetim döneminde partinin gerçekleştirdiği faaliyetleri inceleyemeye devam edeceğiz.

3.2.4. Apocular ve TİKP

Sıkıyönetimin devam ettiği 1979 yılı Türkiye İşçi Köylü Partisi için zorlu bir yıl olacaktır. Bu zorluk Eylül darbesinin de yaşanacağı 1980 yılına kadar devam edecektir. Zorluğun nedeni ise Doğu bölgesinde Abdullah Öcalan önderliğindeki Apocular grubunun başlattığı faaliyetlerdir. Çeşitli yerlere baskınlar yapan Apocular, yayınladıkları bildirilerle PKK(Partiya Karkere Kürdistan) Kürdistan İşçi Partisi'ni kurduklarını açıklıyorlar ve desteklemeyenleri tehdit ederek terör faaliyetleri düzenliyorlardı. [372] Doğu bölgesinde özerk bir Kürt devletinin kurulması amacıyla hareket eden grubun hedeflerinden biri de Türkiye İşçi Köylü Partisi olacaktır. Partinin çoğu üyesi Apocular tarafından düzenlenen suikastlarla öldürüleceklerdir. Şimdi bu grubun Aydınlık gazetesinde ne şekilde ele alındığına bakacağız. TİKP üyelerine karşı düzenlenen suikastlar başlamadan ve Apocu denilen grubun henüz etkin bir konumda olmadığı 29 Ocak 1979 tarihinde Aydınlık gazetesi, Sovyet Rusya'nın Türkiye'nin Doğu bölgesinde kendi güdümünde bir Kürt partisi kurdurmaya çalıştığını iddia etmiştir.[373]Aydınlıkçılara göre Rusya, böyle bir parti kurarak Türkiye içindeki yıkıcı faaliyetleri tek merkezden yönetebilecekti. Diğer yandan bölgedeki Kürt gruplar da Rusya'nın bu politikasına açık bakıyorlardı.

Parti başkanı Perinçek, Sovyet Rusya'nın dünya dengelerini kendi lehine çevirmek için özellikle Orta Doğu bölgesiyle uğraştığını ifade ederek Orta Doğu'nun bu açıdan dünya kaderini belirleyecek kritik bir konumda olduğunu belirtmiştir.[374] Buna göre Sovyet Rusya bölgedeki Kürt, Azeri gibi milletleri bir koz olarak kullanarak burada böl ve yönet siyaseti uygulayacaktır. Perinçek'e göre nihayetinde Sovyet Rusya, bu faaliyetlerle dünya savaşını çıkaracaktır. Sovyet Rusya'ya ait istihbarat ve gizli servisi KGB'de bu amaca hizmet etmektedir. Aydınlık'ın iddiasına göre KGB, bu amacı gerçekleştirmek için Türkiye'de terör çıkaracak özel ajanlar yetiştirmektedir.[375] Bu ajanların Türkiye'de gerçekleşen suikast ve terör olaylarında parmağı vardır. Bu yüzden

[372] *Hürriyet*,19 Ağustos 1979.
[373] *Aydınlık,* 29 Ocak 1979.
[374] *Aydınlık*, 12 Şubat 1979.
[375] *Aydınlık*, 15 Şubat 1979.

Aydınlık, Türkiye'nin gerçekleşen anarşi olaylarının sebebini bulmak için KGB'nin faaliyetleri üzerinde durması gerektiğini belirtmiştir. Özetle Aydınlık gazetesinde kargaşa ve anarşi ortamı yaratan bu teşkilat, Doğu'da yaşanılan bölücü faaliyetlerin arkasındaki güç olarak tanımlanmıştır.

Türkiye İşçi Köylü Partisi'nin illegal şekli olan Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi dönemini yukarıdaki bölümlerde incelemiş ve partinin ortaya koyduğu savunma metninin de üzerinde durmuştuk. Bu metnin içinde Aydınlık grubu, devletin Kürtler üzerinde baskı kurduğunu sık sık ifade etmiş ve devleti parçalayacak bir anlayışı da içinde barındıran belirli Kürt grupların bağımsız olma politikasını desteklemişti: *"TİİKP, Kürt milletinin kendi kaderini tayin ve isterse ayrı bir devlet kurma hakkını tanıdığını açıklar. (TİİKP Programı, Madde 52)."*[376] Aydınlık grubunun PDA ve TİİKP döneminde savunduğu bu görüşler legal TİKP döneminde değişecektir. Bu noktada Aydınlık gazetesi önceden sıkı sıkıya devam ettirdiği ayrılıkçı Kürt politikasını bırakacak ve Atatürk'ün savunduğu Kürt ve Türk milletlerinin birliği politikasını savunmaya başlayacaktır.

Değişen bu tutumu en net gördüğümüz örnek ise parti lideri Perinçek'in bu mesele ile ilgili yaptığı konuşmadır. Perinçek yaptığı konuşmada Kurtuluş Savaşı döneminde müstakil bir Kürdistan teşkili hakkında İngiliz propagandası yapıldığını ve bunun taraftarlarca bertaraf edildiğini belirtmiş ve Kürtlerle Türklerin birliğini ifade eden Atatürk'ün sözlerini vurgulamıştır. Konuşmanın devamındaysa Erzurum ve Sivas kongrelerindeki, Kurtuluş Savaşı'ndaki ve Lozan sürecindeki Kürt-Türk birliği üzerinde durmuştur.[377] Türkiye'yi yöneten kesimin Kürtleri görmezden gelmeyi bırakmalarını ifade eden Perinçek, konuşmasında hep Kürt ve Türklerin ayrılmaz olduğunu vurgulamıştır. Bu konuşma bizlere Aydınlık grubunun güttüğü Kürt siyasetinin ne derece değiştiğini gösteriyor.

Aydınlık gazetesinin Kürt meselesi üzerinde en çok duran üyesi Aydoğan Büyüközden'in yazdığı yazı Aydınlıkçıların Apocu grubu ne şekilde gördüğünü açıklayan en net tanımlardan biridir:

> *"... Rusya'nın körüklediği bu bölücülük faaliyeti Doğu'yu birçok karanlık örgütün cirit attığı bir alan haline getirmiş. Silahlı küçük çeteler halka yaşamını haram ediyor. Bunlardan biri de Apo'cular adıyla bilinen karanlık örgüt. Kendilerine UKO (Ulusal Kurtuluş Ordusu) adını takmışlar... Bunların adı bugüne*

[376] *Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Davası Savunma, s.427.*
[377] *Aydınlık*, 7 Mayıs 1979.

kadar birçok öldürme, yaralama, soygun ve zorbalık olayına karıştı. Bunların öldürdüğü insan sayısı çoktan 20'ye ulaştı… Gezginci çeteler gibi bir yerde çatışma olunca adamlarını ve silahlarını oraya sevk ediyorlar. Kısacası tam bir Provokatör çetesi gibi çalışıyorlar…" [378]

Apocuları bu şekilde tanımlayan Aydınlık, Kürtleri bu dışa bağımlı, bölücü oluşumlara karşı uyarmış ve Kürtlerin mevcut sorunlarını çözme amacıyla hareket ettikleri iddia eden oluşumların asıl amacının ülkede terör ve anarşi ortamı yaratmak olduğunu da belirtmiştir.[379] Aydınlık, Mayıs ayının sonralarına doğru Kürt-Türk birliği politikasını devam ettirecek ve bu amaçla Aydoğan Büyüközen'in hazırladığı Kurtuluş Savaşı'nda Kürtler isimli yazı dizisini yayınlamaya başlayacaktır. Yazı dizininde Mustafa Kemal Atatürk'ün üzerinde durduğu memleketin parçalanmaması ve bu dış yönlendirmelerle yaşanacak olan bölünmenin sonunun ancak esaret olacağı fikri vurgulanmıştır.[380] Kurtuluş Savaşı döneminde İngilizlerin kışkırtması sonucunda Kürt Teali Cemiyeti'ni kuran hainlerin varlığından bahseden Aydınlık, asıl Kürt halkının bu kışkırtmalara uymadığını ve Atatürk'ün direktifine uyarak Millî Mücadele'ye katıldıklarını belirtmiştir. Bu noktada Atatürk'ün: *"Türk ve Kürdün birbirinden ayrılmaz iki öz kardeş olarak yaşamakta hili ve harici düşmanlarımıza karşı demirden bir kale halinde kalacağı şüphesizdir."* [381] sözü bir doktrin olarak verilmiştir. Aydınlık bu noktada Kurtuluş Savaşı'nda bu kışkırtmalara direnen Kürt halkının aynı şekilde Apocu gruplara karşı da direnmesini ve bu grupların vaatlerine kanmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Aydınlık, Kürt halkının Kurtuluş Savaşı döneminde ifade ettiği: *"Kürtler küçük lokmanın kolay yutulacağını çoktan anlaşmışlardır. Birliğimizden ayrılmak düşüncesinde olanları Kürtler kendi milletlerinden saymazlar."* [382] sözünü alıntılayarak 1979 yılında bu anlayışın emperyalist kuvvetlere karşı verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu yazı dizini Aydınlık'ın Kürt-Türk birliği politikasının en güzel örnekleri arasındadır. Resmî belge ve olaylarla bu politikayı ortaya koymaya çalışan Aydınlık gazetesi aynı zamanda bugün de geçerliliğini koruyan nitelikte tarihsel bir çalışma yapmıştır. Özetle Aydınlıkçıların Kürt

[378] *Aydınlık*, "İç Savaş Siyasetinin Doğu'daki Uygulayıcıları", 7 Mayıs 1979.
[379] *Aydınlık,* 19 Mayıs 1979.
[380] *Aydınlık*, 28 Mayıs 1979.
[381] *Aydınlık*, 3 Haziran 1979.
[382] *Aydınlık*, 8 Haziran 1979.

politikası, illegal dönemdeki görüşlerinin tam tersi yönünde değişmiş ve milliyetçi bir hüviyet kazanmıştır.

Apocuların Aydınlık grubunu hedef alması ise 1979'un Haziran ayı sonlarına doğru gerçekleşecektir. Bunun altında yatan sebepse Aydınlık gazetesinin Apocular üzerine yazmış olduğu yazılardı. Aydınlık gazetesinde Haziran ayında "Doğu'da 15 Grup" isimli yazı dizisinin başlatılması ve bu dizi de Doğu'daki bölücü gruplar hakkında detaylı bilgilerin verilmesi Apocuların tehditlerini arttırmıştır. TİKP il örgütlerine üye olan isimler ölümle tehdit edilmiş ve eğer*: "Aydınlık gazetesi, bizimle ilgili yayın yaparsa hepinizi ortadan kaldıracağız."* [383] şeklinde gözdağı verilmiştir. Bu gözdağı sonrasındaki haftada ise parti üyesi Haluk Mihalioğlu kurşunlanmıştır. Bu olay sonrasında Aydınlık, Apocular denen grubun MİT tarafından korunduğunu iddia etmiştir.[384] Perinçek bu açıklama sonrasında tutuklanmıştır.[385] Apocu grubun tehditlerini rağmen Aydınlık, Apocular yazı dizisini başlatmıştır. Bu dizi de Apocuların kim olduğu, temel siyasetleri, işledikleri cinayetler ortaya konulmuştur. Hatta örgütün öldürme grupları şeklinde teşkilatlandığı bilgisi de verilmiştir.[386] Bu detaylı bilgilerin ifşa olması Apocu grubu daha da kızdırmış ve TİKP'ye karşı yapacakları saldırıları daha da arttırmıştır. Apocu grup tehdit ettiği ya da öldüreceği insanları Türkiye Cumhuriyet'in sömürgeci ajanları olarak tanımlamıştır. Gazetenin dağıtımını engelleyen grup, çok geçmeden TİKP içinde önemli isimlere bu sebeple suikast düzenlemeye başlayacağını bildirmiştir.

Temmuz ayının ilk günlerinde TİKP'nin Denizli'deki lokalini patlatan Apocular, burada tehdit bildirilerini dağıtmışlardır.[387] Patlama olayının üzerinden çok geçmeden TİKP Gaziantep İl Başkanı Zeki Ön öldürülmüştür.[388] Aydınlıkçılar ve Apocular arasında yaşanılan bu gerilim cinayetlerle birlikte artmış ve Aydınlık grubu ilerleyen yazılarında Apocu grupları ifşa etme işini daha da arttırmıştır. Apocular ise karşılık olarak Aydınlık muhabirini öldürmüşlerdir.[389] Diğer yandan Apocuların lideri Abdullah Öcalan'ın bilgileri ve resimleri ilk kez Ağustos ayının sonlarına doğru Aydınlık'ta yayınlanmıştır.[390] Apocu grup ise ateşli saldırılarına devam ederek TİKP üyelerinden Adil Turan'ı öldürmüşlerdir.[391] Bu saldırı sırasında İl Yönetim Kurulu Üyesi İmam Canpolat'ta

[383] *Aydınlık*, 21 Haziran 1979.
[384] *Aydınlık*, 22 Haziran 1979.
[385] *Aydınlık* 26 Haziran 1979.
[386] *Aydınlık* 27-28-29 Haziran 1979.
[387] *Aydınlık*, 3 Temmuz 1979.
[388] *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1979.
[389] *Hürriyet*, 19 Ağustos 1979.
[390] *Aydınlık,* 29 Ağustos 1979
[391] *Milliyet*, 9 Eylül 1979.

yaralanacaktır.[392] Apocu grubun Aydınlıkçılar üzerinde gerçekleştirdiği terör olayları partinin kapatılma tarihine kadar devam edecektir. Aydınlıkçılar ise Apocu cinayet şebekesini açıklama faaliyetini devam ettirecektir.

Aydınlık'ın tüm bu tehdit ve cinayetlere rağmen durmadan gazetelerde Apocu örgütü yayınlanmasının nedeni hareketin Apocularla mücadele etmenin yolunun kitlelere dayanmakla mümkün olacağına inanmasıdır. Böylece Apocuların tüm suçları halka bildirilecek ve bu terör örgütü halkın gazabıyla alt edilecektir. TİKP'nin bunu yapmasındaki diğer amaçsa Apocu çeteyi tecrit etmek ve böylelikle çete içindeki kandırılmış gençleri de kurtarmaktır.[393] Apocu çetenin TİKP'ye karşı düzenlediği bu terör olaylarının sebebini parti şöyle açıklamıştır:

> *"...Partimize gerek MHP'den, gerekse Sovyetler Birliği'nin kışkırttığı 'Apocu' çetelerinden gelen saldırıların nedeni açıktır. Çünkü Partimiz, Türkiye'de anarşi ve teröre karşı kararlı bir mücadele yürütmekte, anarşinin kaynaklarını göstermekte ve canileri kulaklarından tutup halkın önüne çıkarmaktadır...Anarşiyi yenmek için, Moskova'nın yıkıcılığına ve MHP'nin terörüne karşı milletin büyük çoğunluğunun desteğini alan bir Milli Birlik Hükümeti kurulmalıdır..."* [394]

Açıklamadan da anlaşılacağı üzere TİKP, Apocu çetenin MHP ve SSCB'nin kışkırtmasıyla hareket ettiğini iddia etmiştir. TİKP'ye göre ülkedeki terörün baş sorumlusu olan MHP, Apocu teröre de destek olmaktadır. TİKP'nin ülkede yaşanılan terör ve anarşi olaylarının baş sorumlusu olarak SSCB ve MHP'yi gördüğünü buraya kadar işlediğimiz konular içinde sık sık belirtmiştik. TİKP, ülkede kurulan Milli Cephe Hükümetleri ve CHP Hükümetlerinin iki emperyalist güce karşı teslimiyetçi bir politika güttüklerini savunuyor ve bu politikanın milli saflarda bir gerginlik oluşturduğunu iddia ediyordu. Bu durum Türkiye'deki sorunların çözülmesinin önündeki en büyük engeldi ve sorunları giderek arttıracak bir ortamı oluşturuyordu. Sorunların çözümü ise TİKP'ye göre hem Sovyet Rusya'nın yıkıcılığına hem de MHP'nin terörüne karşı duracak Milli Birlik Cephesi'nin kurulmasıydı.

---

[392] *Hürriyet*, 9 Eylül 1979.
[393] "Zeki Ön'ün Gaziantep Konuşması: Gaziantep Halkına Söz Veriyoruz", *Türkiye Gerçeği*, sayı:7, Eylül 1979, s.41.
[394] "Partimiz Cinayet Örgütlerinin Önünde Boyun Eğmez!", *Türkiye Gerçeği*, sayı:6, Ağustos 1979, s.1.

Milli Birlik Hükümeti fikrinin henüz mevcut durum içinde soyut bir kavram olduğunu belirten parti, hükümeti oluşturacak partilerin de henüz net olmadığını ifade etmiştir. Bu öneride ana düşünce, ülke içinde ve dışında tehdit olan oluşumların karşısında dik durabilecek ve milli saflarda birleşme sağlayacak yeni bir hükümetin inşasıdır.[395] Perinçek'in belirttiği Milli Hükümet Programı'nın ilk maddesi tam bağımsızlık için mücadeledir. İkinci madde, iki süper devlete özellikle Rusya'nın yıkıcılığına ve MHP'nin bölücülüğüne karşı 45 milyon halkın birliğidir. Diğer maddeler özgürlük ve halkın seferberliği, işkencecilerden hesap sorulması, güçlü bir milli savunma, Kıbrıs ve Ege'de barışı savunma, dünya barışı cephesinde yer alma, toprak ağalarına ve orta çağ karanlığına son verme, halka refah ve milli ekonominin güçlendirilmesini esas alma şeklindedir.[396] Perinçek, partinin öngördüğü hükümetin kurulması ve bu maddelerin sağlanması için Ecevit'in çağrıda bulunması gerektiğini de belirtmiştir. Milli Birlik Hükümeti Programı, 23 Haziran 1979 tarihinde partinin düzenlediği Amerikan U-2 uçaklarına ve Rusya'ya teslimiyete hayır gecesinde ortaya konulmuştur. Şimdi TİKP'nin gerçekleştirdiği en önemli faaliyetlerden biri olan Amerikan U-2 uçaklarına ve Rusya'ya teslimiyete hayır kampanyasını inceleyeceğiz.

3.2.5. Amerikan U-2 Uçaklarına ve Rusya'ya Teslimiyete Hayır Kampanyası

İki süper güç ABD ve SSCB arasında yapılan SALT II görüşmeleri nükleer bir krizin çıkmasını engellemek adına SSCB'nin teklifiyle başlamıştır. Görüşmeler sonunda imzalanması öngörülen SALT II Antlaşması'nın amacı Rusya'dan Amerika'ya, Amerika'dan Rusya'ya gönderilebilecek kıtalararası füzeleri sınırlandırmaktır. Antlaşma, ABD Başkanı Carter ve Sovyet lideri Brejnev arasında Viyana'da imzalanacaktır.[397] Bu antlaşmaya dünyanın çeşitli yerlerinden tepki gelmiştir. TİKP'nin dış politikada etkilendiği en birincil devlet olan Çin'de antlaşmanın bir aldatmaca olduğunu ifade etmiştir.[398] SALT II Antlaşması'nın bir diğer yüzü ise U-2 uçakları meselesidir. ABD, SALT II Antlaşması gereğince Rusya'yı gözetlemek için Türkiye üzerinden U-2 uçaklarını geçirme istediğinde bulunmuştur. Ecevit ise bu işin Türk hükümetine

[395] "Milli Birlik Hükümeti Üzerine*", Türkiye Gerçeği*, sayı:6, Ağustos 1979, s.5-7.
[396] *Aydınlık*, 2 Temmuz 1979.
[397] *Cumhuriyet*, 19 Haziran 1979.
[398] *Cumhuriyet*, 20 Haziran 1979.

düşmediğini belirterek kararın ABD ile SSCB arasında verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.[399] Yani Ecevit, Türk hükümetini geriye atarak bu kararın SSCB'ye ait olduğunu belirtmiştir.

Yaşanan bu iki gelişme Aydınlık cephesinde çok sert karşılanacaktır. Çünkü Aydınlık'a göre SALT II Antlaşması, Sovyet Rusya ve ABD'nin uzun menzilli füzelerine sınırlama getirirken orta menzilli füzelere ve silahlara hiçbir sınırlama getirmiyordu. Bu da SSCB'ye Ortadoğu ve Avrupa üzerinde istediği gibi bu silahları kullanabilme yetkisi veriyordu. SALT II Antlaşması'nın imzalanmasından ötürü ABD, nükleer anlamda geri plana itiliyor ve pasif bir konuma düşürüldüğü için Ortadoğu ve Avrupa'da çıkacak olası bir Sovyet saldırısında müdahale yetkisini kaybediyordu. Bu da Sovyet Rusya'nın bu iki bölgedeki hegemonyasını arttıracak tehlikeli bir durumdu.[400] Olaya bu yönden bakan Aydınlıkçılar, SALT II Antlaşması'nı Sovyet Rusya'nın dayattığı, barışa değil savaşa hizmet eden bir antlaşma olarak görmüştür. Diğer yandan ABD'nin U-2 uçaklarının serbestçe Türkiye üzerinden uçmasına da karşı çıkan Aydınlık, bunu Türkiye'nin milli egemenliğine çok ters bir tutum olarak değerlendirmişlerdir. Perinçek, Ecevit'in sergilediği pasif tutumu şöyle eleştirmiştir:

> *"Türkiye üzerinde hangi uçağın uçacağına Brejnev ve Carter karar veremez. Ecevit iktidarının, ABD'nin isteğine boyun eğmek yetmiyormuş gibi bir de Moskova'nın onayını istemesi ülkemiz adına onur kırıcıdır. Moskovalı emperyalistler, U-2'lerin Türkiye üzerinden uçmasına elbette ses çıkarmıyorlar. Çünkü onların esas meselesi, rakibi ABD'ye SALT-II Anlaşmasını imzalatmaktır. Bu anlaşmaya hizmet eden her şey, Sovyet sosyal-emperyalizminin saldırganlığına hizmet ediyor."* [401]

Perinçek, TİKP'nin Kayseri'de 17 Haziran 1979 tarihinde düzenlendiği Erciyes Zirvesi isimli toplantıda bu konuşmayı yaptıktan sonra partinin "Amerikan U-2 Uçaklarına ve Rusya'ya Teslimiyete Hayır!" kampanyasını başlattığını ilan etmiştir. Partinin bu kampanyayı başlatma amacı Perinçek'in toplantı da ifade ettiği: *"Erciyes*

[399] *Cumhuriyet*, 19 Haziran 1979, "Ecevit:U-2 Sorunu Sovyetler ve ABD Arasında Çözümlenmelidir".
[400] *Aydınlık*, 17 Haziran 1979.
[401] "Erciyes Zirvesi*", Türkiye Gerçeği*, sayı:5, Temmuz 1979, s.2.

Zirvesi Viyana zirvesini alt edecektir." [402]sözünü gerçekleştirmekti. Bu tarihten itibaren parti bu kampanya minvalinde ülkenin birçok yerinde miting, yürüyüş, toplantı ve kampanya geceleri düzenleyecektir.

Kayseri, İzmit, Düzce, Gaziantep, Zonguldak, Karabük, Bursa, Edirne, Eskişehir ve Biga gibi yerlerde salon toplantıları düzenleyen TİKP, Kiraz, Gazipaşa, Konya, Ereğli, İzmir, Çaykara, Söke, Pazar, Çivril, Trabzon, Gerze, Ulukışla, Ordu, Muğla, Maçka, Akkuş ve Gördes gibi ilçe ve iller kampanya kapsamında miting ve yürüyüşlerin gerçekleştirildiği yerlerdir. Bu miting ve yürüyüşlerde "Amerikan U-2 Uçaklarına ve Rusya'ya Teslimiyete Hayır!" broşürleri satılmış, afişler asılmış, bildiri ve el ilanları dağıtılmıştır. Ayrıca Aydınlık'a ait birçok kitap büyük miktarda satılmıştır. Bu faaliyetlerin masrafları ise halktan karşılanmıştır. Yürüyüşün ya da mitingin yapılacağı alandaki esnaf ve halk kendi imkanlarıyla bu faaliyetlere seferber olmuşlardır. Bunların dışında parti; 13 kilometrelik Taşucu-Silifke yürüyüşü, 20 kilometrelik Bekilli-Çal yürüyüşü, 30 kilometrelik Tarsus-Mersin yürüyüşü ve 26 kilometrelik Samandağ-Antakya yürüyüşü gerçekleştirmiştir.[403] Partinin en uzun mesafeli ve en çok ses getiren yürüyüşü ise 46 kilometrelik Adapazarı-İzmit yürüyüşüdür. Güvenlik önlemleriyle gerçekleştirilen yürüyüş Adapazarı'nda başlamış ve olaysız bir şekilde İzmit'te son bulmuştur.[404] Bu yürüyüş TİKP'nin bu kampanyada gerçekleştirdiği en kapsamlı faaliyet olmuştur ve parti liderlerinden Doğu Perinçek başta olmak üzere, M. Kemal Çamkıran, Halim Spatar gibi önemli isimlerde bu yürüyüşe katılmışlardır.

Özetle TİKP, hem SALT II hem de bununla ilişkili olarak ortaya çıkan U-2 ABD uçakları meselesinde sert bir politika gütmüştür. Bu konuda partinin dikkat çeken en önemli tavrı olaylara milliyetçi bir cepheden bakmasıdır. Yukarıdaki konularda da işlediğimiz üzere Aydınlıkçılar, yaşanılan olaylara sosyalist bir çerçeveden bakıyordu. Bunun en güzel örneği Aydınlıkçıların Kıbrıs meselesinde gösterdiği aykırı tutumdur. Aydınlıkçılar Kıbrıs meselesinde gösterdikleri milliyetçi anlayıştan uzak tavrı partinin kapanış tarihine kadar devam ettirmiş olsalar bile aynı tavrı SALT II ve U-2 meselelerinde göstermemişlerdir. SALT II kampanyası belki de partinin ortaya koyduğu en milliyetçi faaliyetlerden biri olmuştur. Faaliyetlerini genel olarak yazılı bir alanda sürdürmeyi tercih eden Aydınlık grubu, bu kampanya da aktif olarak sahada yer almışlardır.

---

[402] *Aydınlık*, 19 Haziran 1979.
[403] "TİKP'den Haberler: Amerikan U-2 Uçaklarına ve Rusya'ya Teslimiyete Hayır! Kampanyasının Kısa Bir Değerlendirmesi", *Türkiye Gerçeği*, sayı:6, Ağustos 1979, s.34-35.
[404] *Milliyet*, 15 Temmuz 1979.

3.2.6. TİKP'nin Sol Cephe Üzerindeki Faaliyetleri

Aydınlık gazetesi 5 Mart 1979 tarihi itibariyle "Bilinmeyen Sol" isimli bir yazı dizisini yayınlamaya başlamıştır. Aydınlık, bu seri de Türkiye'de kurulmuş olan 49 farklı sol fraksiyonun inceleneceği belirtmiş ve bu grupların neyi savunduğu, ne yaptığı ve nereden güç aldığını açıklayacağını bildirmiştir. Kurulan sol grupların şemasını çizen Aydınlık, olayları belgelerle ortaya koymaya başlamıştır. Bu yazı dizisi Aydınlık'ın her zaman yapmış olduğu tarzda detaylı bilgilere ve detaylı bir ifşaya dayanmaktaydı. Gazete bunu yapmakta ki amacının kargaşaya ışık tutmak olduğunu belirtiyor ve bu bilgilerin ortaya açık bir şekilde konulmasıyla sol cephe içinde var olan ayrılıkların aydınlatılarak çözüleceğini ifade ediyordu. Aydınlık, geçmiş tecrübelerine dayanarak yazı dizisine başlamadan önce de şöyle bir açıklama da yapmıştır:

> *"Yeni yayınımız, kimileri tarafından ihbarcılıkla suçlanacaktır, gazetemize karşı kışkırtmalar yapılacaktır… İhbarcılık suçlamaları daha önce de olduğu gibi bizi etkilemeyecektir. Bu sesler yükseldikçe biz doğru yolda olduğumuzu anlayacağız. 'İhbarcılık yapılıyor' diyenlere göre 'sır' olan şeyler, bunların ülkenin ve halkın çıkarlarına karşı yaptıklarıdır…Bilmemesi gerekenlerin bildiği ama halktan gizlenenleri halka açıklamak da bizim görevimizdir. Sol adına sola karşı yapılan eylemleri açıklamakla solun prestiji zayıflamayacak aksine güçlenecektir. Böylece bu tür anlayışları öne sürerek, solu karalamak daha da zor olacaktır.*[405]

Aydınlıkçılar bu yazı dizini nedeniyle gerçekten de sol gruplar tarafından "ihbarcı" olarak nitelenecektir. Oysaki yukarıdaki açıklamada da gördüğümüz üzere Aydınlıkçılar yayınladıkları bilgilerin hiçbir şekilde ifşa olduğunu kabul etmeyecek sadece halktan gizlenen bilgileri halka duyurduklarını ifade edeceklerdir. Aynı zamanda bunu yapmaktaki amaçlarının sol içindeki karmaşık olayları aydınlatmak olduğunu da belirteceklerdir.

"Bilinmeyen Sol" dizisinin ilk olarak ele aldığı parti TKP olmuştur. TİKP'nin kendini tarihsel bağlamda Mustafa Suphi ve Şefik Hüsnü Değmer'in çizdiği siyasetle

[405] *Aydınlık*, 5 Mart 1979.

bağdaştırdığını belirtmiştik. Bu iki ismin partisi olan TKP, TİKP'e göre 1951 yılında yediği ağır darbeyle dağılmış ve bir daha da toparlanamamıştır. TKP'nin bu tarihten sonraki varlığı da tamamen revizyonist Sovyet Rusya'nın güdümünde olmuştur. Ülkede anarşi ve terör çıkarmak isteyen Sovyet Rusya, TKP'yi bu doğrultuda kullanmaya başlamıştır. TİKP bu fikirle hareket ettiği için TKP'yi her zaman düşman ve revizyonist bir parti olarak tanımlamıştır. Bu yüzden "Bilinmeyen Sol" dizisinde ilk olarak TKP'yi ele almıştır. TKP'nin örgüt yapılanmasını açıklayan Aydınlık, örgütün merkezinin konumuna kadar gazetesinde yayınlamıştır.[406] Ardından Mahir Çayan'ın THKP-C'sini ele alan Aydınlık grubu, işlenilen cinayetlerin ve olayların üzerinde tek tek durmuştur. THKP-C'nin dağılmasıyla birlikte ortaya 10 tane ayrı Oligarşi grubu çıktığını iddia eden Aydınlık, bu grupları da tek tek incelemiştir.[407]

Bu gruplar dışında 68 kuşağında aktif bir faaliyet gösteren sol grupların düzenlediği banka soygunları ve adam kaçırma olaylarının da üzerinde durulmuştur. Sol fraksiyonlar üzerinde bu derece detaylı bilgilerin paylaşılması sonucunda İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan gelen tebligat üzerine "Bilinmeyen Sol" dizisi kapatılacaktır. Orgeneral Necdet Üruğ imzalı tebligatta, bu dizinin suç teşkil ettiği ileri sürülmüş ve derhal son verilmezse gazete yayınının yasaklanacağı bildirilmiştir.[408] Aydınlık bu kararının basın özgürlüğüne ters olduğunu ifade ederek bu dizinin anarşiye karşı halk içinde barışı sağlama amacına hizmet ettiğini belirtmiştir: "*Halkı hedef alan faşist cinayet ve katliamların üzerine gidilmesi ve Sovyetler Birliği'nin yıkıcı faaliyetleri ile mücadele edilmesi gerekirken, basın ve düşünce özgürlüğünün kısıtlanması yoluyla ülkemize huzur ve barış getirilemez."*[409] Aydınlık, her zaman bu ifşa yayınlarını halkın yararına yaptığına inanmıştır. Mevcut anarşi ortamında daha da kargaşaya sebep olan bu yazılar Aydınlık'a göre anarşinin bitmesini sağlayacaktır. "Bilinmeyen Sol" davası Mayıs ayında takipsizlik kararı alacak ve Ekim ayında ise Aydınlık bu davadan beraat edecektir.[410]

Aydınlık, beraat kararı aldıktan yaklaşık olarak 4 ay sonra yeni bir yazı dizisi çıkarmaya başlayacaktır. "Kurtarılmış Bölgeler" ismini taşıyan bu dizi, İstanbul'da sağ ve sol gruplar tarafından alınmış mahalleleri tek tek açıklıyor ve çok ayrıntılı bilgiler

[406] *Aydınlık*, 6 Mart 1979.
[407] *Aydınlık,* 12 Mart 1979.
[408] *Aydınlık*, 7 Nisan 1979.
[409] *Aydınlık*, 7 Nisan 1979.
[410] *Aydınlık*, 6 Ekim 1979.

veriyordu.[411] Aydınlık grubunun sol gruplar tarafından ihbarcı olarak anılmasının asıl sebebi işte bu yazı dizisidir. "Bilinmeyen Sol" yazı dizisi grupların işlediği cinayetleri ele alsa bile "Kurtarılmış Bölgeler" isimli yazı dizisinden daha masumdur. Çünkü Aydınlıkçılar, sağ ve sol çeteler arasında yaşanan cinayetlerin en arttığı dönemde "Kurtarılmış Bölgeler" yazı dizisiyle sağ ve sol grupların adreslerini krokiler üzerinde göstererek paylaşmıştır. Bu şekilde İstanbul'daki birçok mahallenin krokisini paylaşan Aydınlıkçılar, ülkede oluşan anarşi ve terör ortamını daha tehlikeli bir hale getirmiştir. Burada şunu eklememiz gerekir, Türk sol grupları içinde mevcut bir birlik söz konusu değildir. Bu yüzden TİKP'nin sol gruplara karşı yaptığı bu ifşalar dolayısıyla Türk sol birliğinden aforoz edildiğini söyleyemeyiz ama ayrı ayrı sol gruplar içinde TİKP'ye olan güvenin gittiğini ifade edersek daha doğru bir tanım yapmış oluruz. Bu durum parti liderlerinden Gün Zileli'nin de sorguladığı bir olaydı: *"Aydınlık'ın solu ihbar eden, '49 Fraksiyon', 'Kurtarılmış Bölgeler' türünden sansasyonel dizilerinin, bizi sol kesimden iyiden iyiye tecrit ettiğinin bilincindeydik…esas güç kaynağımız solla arayı bu kadar açmak doğru muydu? …"*[412]

Bunların dışında Aydınlık gazetesinin 12 Mart 1980 yılında başlattığı "12 Mart'ın Eylemcileri Anlatıyor" isimli yayın dizisi gazetenin sol cephe üzerinde yaptığı son dizidir. Bu dizi bir nevi "Bilinmeyen Sol" yazı dizisinin devamı şeklindedir.[413] Belirttiğimiz üzere "Bilinmeyen Sol" yazı dizisinde 68 Kuşağı devrimcilerinin gerçekleştirdiği eylemlerin üzerinde duruluyordu ama Sıkıyönetim'in kararıyla bu yazılar yarıda kesilmişti. Yarıda kesilen konular ise yeni çıkan "12 Mart Eylemcileri Anlatıyor" yazı dizisinde Aydınlık tarafından ele alınmaya başlanacaktır. Nurhak'tan Kızıldere Olayı'na kadar geçen sürede gerçekleştirilen solcu eylemleri bu dizi de tek tek ele alınacaktır.

TİKP'nin sol gruplar karşısında uyguladığı bu siyasetin altında kendi dışındaki tüm sol partileri sahte olarak görme düşüncesi yatmaktadır diyebiliriz. Bu düşünceyi Aydınlık'ın yazılarında sol gruplar hakkında açıklama yaparken hep bu sıfatı kullanmasından anlıyoruz. Aydınlık'a göre sağ gruplar zaten MHP'nin güdümünde hareket ediyorlardı, sol grupların çoğu ise Sovyet Rusya'dan gelen emirlerle hareket ediyorlardı. Bu yüzden iki tarafta tehlikeliydi. Aydınlık grubunun sol gruplara karşı yürüttüğü politikanın altında yatan düşünceyi daha net anlamak adına Perinçek'in parti kongresinde yaptığı açıklamaya bakalım:

---

[411] *Aydınlık,* 18 Şubat 1980.
[412] Zileli, *a.g.e.,* s.427-428.
[413] *Aydınlık,* 12 Mart 1980.

"Türkiye'de hepimiz şu soruyla karşılaşıyoruz: Solcular siz niçin birleşmiyorsunuz?

Arkadaşlar, sizlere soruyorum: Babrak Karmallarla, kendi ülkesine, Rusya'nın paraşütleriyle inenlerle birleşebilir mi? (HAYIR!) Birleşilemez, onlarla ancak mücadele edilir. Haindir bunlar. Müslüman gerillayla birleşilir, vatanı için çarpışan hangi fikirde olursa olsun ülkesinin bağımsızlığını savunan o insanlarla, milletin ezici çoğunluğuyla birleşilir. Ama solculuk adına ortaya çıkan milli hainlerle birleşmeye imkân yoktur. Bu kongrede bir kere daha ilan ediyoruz. Bizim yıldızımız onlarla hiçbir zaman barışmayacaktır. Bizim yıldızımız devrimin yıldızıdır. Onlara karşı mücadele içinde parlayacaktır."[414]

Perinçek'in ifade ettiği gibi Aydınlıkçıların ülkedeki sol gruplara karşı bakış açısı buydu. Bu sebeple hain sıfatıyla andıkları sol kesime karşı yaptıkları haberler onlara göre ihbar değil, halka ve devrime hizmetti. Devrimin ve solculuğun başka bir ülkeden getirilemeyeceğini ifade eden Aydınlık, devrimin halkın bağrından çıkacağını belirtmiştir. Bu yüzden revizyonist oluşumlar olarak gördüğü sol grupları, ülkeye ihanet etmekle suçlamıştır.

3.2.7. TİKP 1.Kongresi

TİKP'nin 1980 yılında gerçekleştirmiş olduğu en önemli organizasyon 1.Genel Kongre'dir. 25 Ocak 1980 tarihinde başlayan Kongre, üç gün sürecektir. Parti lideri Perinçek'in açılış konuşmasının ardından delegeler çeşitli konular üzerinde konuşmalar yapmışlardır. Konuşmalarda değinilen meseleler şöyledir: anarşi, Doğu sorunu, işçi ve sendikalar sorunu, DİSK'in geldiği son durum ve sendikalarla izlemesi gereken siyasetler, revizyonizm ve sosyal-emperyalizmle mücadele, dünyadaki gelişmeler ve ABD'nin durumu, örgütlenmedeki hatalar, Partinin köy çalışmaları, ekonomik buhran.[415] Kongrenin üzerinde en çok durduğu meselelerden bir diğeri Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgal etmesiydi. Partinin Merkez Komitesi, bu konuda bir rapor sunmuştu.

[414] " Rusya'ya Teslimiyet Her Yerden Sökülüp Atılmalı", *Türkiye Gerçeği*, sayı:12-13, Şubat-Mart 1980,s.10-11.
[415] "1.Genel Kongreyi İzlerken", *Türkiye Gerçeği*, sayı:12-13, Şubat-Mart 1980, s.3.

Komitenin bu işgale karşı önerdiği çözüm, Sovyet Rusya'ya karşı duracak barış yanlısı bütün ülkelerin birleşik bir cephe kurmasıdır. Kongrenin ikinci gününde bu mesele enine boyuna tartışılmıştır. Kongrenin son gününde ise parti tüzüğü değişikliği yapılmış, tüzük maddeleri tek tek oylanmıştır. Çeşitli ülkelerden gelen parti temsilcileri de bu kongreye katılmışlardır. Ayrıca folklor ekipleri ve Halk ozanları da kongrede sahne almışlardır. Kongrenin son saatlerinde ise parti içi seçimler gerçekleştirilmiştir. Seçilen üyelerin isimleri okunmuş ve böylece 1.TİKP Genel Kongresi sonlandırılmıştır. Partinin örgütlenme ağını işlediğimiz konularda partinin en üst kademesinde Genel Kongre'nin yer aldığını belirmiştik. Genel Kongre, partinin tüm kararlarını alan ve parti içi değişiklikleri yapma yetkisine sahip en üst birimdir. Bu açıdan 1.Genel Kongre'nin gerçekleşmesi ve Kongre de alınan kararlar parti için hayati bir nitelik taşımaktadır.

3.2.8. Perinçek'in Açılış Konuşması

Parti lideri Perinçek'in yaptığı açılış konuşması, partinin önemli konular üzerinde değişen politikalarını anlamamız adına önemlidir. Perinçek, konuşmasına Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgal etmesi meselesiyle başlamıştır. Sovyet Rusya'yı en büyük emperyalist güç olarak tanımlayan Perinçek, Türk halkının Afganistan'ın yanında olduğunu belirtmiştir. Bu meselede CHP'nin güttüğü siyaseti yanlış bulan Perinçek, Ecevit'in pasif tutumunu eleştirerek onu Rusya'ya karşı teslimiyetçi bir politika sergilemekle suçlamışlardır. Rusya'ya karşı teslimiyet politikasının yanlış olduğunu ve bu yüzden ülkenin her yerinden sökülüp atılması gerektiğini de ifade etmiştir. Perinçek, Sovyet Rusya'nın yeni bir dünya savaşı çıkarmak üzere olduğunu belirterek ABD'nin Sovyet Rusya karşısında mücadele verdiğini ifade etmiştir. Perinçek'in ABD hakkında yaptığı konuşmaya baktığımız zaman düşüncelerinin eskiye oranla tam tersi yönde değiştiğini söyleyebiliriz. Aydınlık, uzun yıllar boyunca ABD'yi dünyanın birçok yerinde yaptığı emperyalist işgallerinden dolayı ağır bir şekilde eleştirmiştir ama Sovyet Rusya tehdidini ön plana çıkaran Aydınlık artık ABD'ye bu gözle bakmayı bırakmış ve onu Sovyet Rusya'nın yayılmasını engelleyen süper bir güç olarak görmeye başlamıştır: *"…Bugün kabuğuna çekilen bir Amerika, Rusya'nın karşısına çıkmayan bir Amerika: İşte dünya için tehlikeli olan budur! Arkadaşlar tam tersine bugün dünyanın ihtiyacı,*

ABD'nin her yerde dünya ülkeleri ve halklarıyla iş birliği ederek Rusya'nın karşısına dikilmesidir…[416]

Perinçek, konuşmasına NATO meselesiyle devam etmiştir. Bildiğimiz üzere Aydınlık'ın NATO konusundaki tutumu da her zaman sert olmuş, Türkiye'nin emperyalist bir güç tarafından yönetilen NATO'dan çıkması partinin her zaman savunduğu bir görüş olmuştur fakat partinin bu konudaki görüşleri de değişecektir. ABD'yi uzun yıllar boyunca emperyalist güç olarak tanımlayan Aydınlık grubunun artık onu güçlü bir müttefik olarak görmesi NATO meselesindeki görüşlerini etkileyecek ve Aydınlık artık NATO'yu güçlü bir savunma merkezi olarak görmeye başlayacaktır. Perinçek'in NATO hakkında değişen görüşleri şöyledir:

> *"…Kısa dönemde Türkiye'de NATO'dan ayrılıp da direnme çizgisinde kalacak bir iktidar seçeneği yoktur. Onun için Rusya'ya teslimiyet yönünde bir NATO'dan ayrılışa karşıyız. Ayrıca bugünkü NATO'yu doğru değerlendirmeliyiz. Bir kere NATO eski NATO değildir. ABD'nin saldırganlığına ve üstünlüğüne hizmet eden, Avrupa üzerinde denetim kurmasını sağlayan NATO tarihe karışmaktadır. Bugün NATO esas olarak, Rusya'ya karşı bir savunma paktına dönüşmüştür…"*[417]

Bu sözlerden Aydınlık grubunun iki süper devlete karşı mücadele kampanyasından vazgeçtiğini ve Sovyet Rusya tehlikesini ön plana sürerek geçmişte büyük tehdit olarak gördüğü ABD ve NATO'ya yaklaştığını görüyoruz. Sovyet tehdidi partinin dış politikası üzerinde ciddi değişimler meydana getirmiştir. Diğer yandan önceki meselelerde de belirttiğimiz gibi Çin Halk Cumhuriyeti, TİKP'nin dış politikasını etkileyen en önemli faktörlerden biriydi ve bu süreçte de ABD, Çin'e karşı düşmanca bir politikayı izlemeyi bırakarak yakınlaşma siyasetine geçmişti. TİKP'nin ABD'ye karşı görüşlerinin değişmesinde bu değişen dengelerin etkisi de söz konusudur. Partinin bu kararı almasının altında yatan bir diğer önemli etkense ABD'nin eski gücünü kaybettiği inancıdır.

Diğer yandan kongrede Perinçek'in MHP konusunda yaptığı açıklamalar partinin her zaman savunduğu düzlemdedir. MHP, ülke içindeki anarşilerin baş sorumlusu olarak görülmüştür. Bu açıdan MHP, partinin ülke içinde gördüğü en büyük düşman olarak

[416] "ABD'nin Durumu ve Konumu", *Türkiye Gerçeği*, sayı: 12-13, Şubat- Mart 1980, s.14.
[417] "Milli Savunma Siyasetimiz ve NATO", *Türkiye Gerçeği*, sayı:12-13, Şubat- Mart 1980, s.17.

kalmaya devam edecektir. Diğer yandan Perinçek, Türkiye'nin güçlü bir savunmaya sahip olması, iç barışı sağlaması, özgür bir ortam yaratması ve ekonomik anlamda refaha kavuşması için Milli Birlik Hükümeti'nin kurulması gerektiğini savunmuştur. Perinçek, ülkedeki devrimci kesimin güçlü bir örgüt arayışı içinde olduklarını belirterek, bu partinin TİKP olduğunu ifade etmiştir. Bu anlayış, partinin kuruluşundan beri savunduğu halk devrimine öncülük etme düşüncesinin devamıdır: *"Türkiye İşçi Köylü Partisi bugüne kadar kanıtlanmış olan görüşleriyle, cesur tutumuyla, kararlı siyasetleriyle, fikir olarak da, moral olarak da, siyaset olarak da Türkiye halkına önderlik etmeye ve Türkiye'nin geleceğine devrimci damgasını vurmaya hazırdır. Türkiye'nin…ihtiyaçlarına önderlik etme yeteneğine sahip olan biricik parti Türkiye İşçi Köylü Partisi'dir…"*[418]

10 bin kişinin katılım sağladığı TİKP'nin gerçekleştirdiği 1.Genel Kongre, başta Perinçek'in ortaya koyduğu görüşlerle, üyelerin yaptığı konuşmalarla ve Kongre içinde düzenlenen etkinliklerle TİKP'nin bugüne kadar yaptığı en büyük organizasyonlardan biri olmuştur.

1980 Darbesi öncesi partinin gerçekleştirdiği bir diğer önemli faaliyet eğitim çalışmalarıdır. 1 Haziran 1980 tarihinde TİKP Başkanlık Kurulu tarafından alınan kararlar sonucunda başlatılmıştır. Kurul, TİKP'nin halk içindeki önderlik görevini en iyi şekilde yerine getirebilmesi için ideolojik ve örgütsel pekiştirmenin gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda ideolojik pekiştirme için en kısa sürede bir eğitim programı hazırlanacak ve TİKP'nin içinde ideolojik bir eğitim başlatılacaktır. Eğitimin hedefi ideolojik kararlılığı sağlamak, disiplin kazanmak ve militanlaşmaya hizmet etmek olacaktır.[419] Bu karar doğrultusunda TİKP'nin bütün il ve ilçe örgütlerinde eğitim seminerleri yapılacaktır. Soru cevap şeklinde yapılan eğitimler bir eğitimci tarafından sunulmakta ve eğitim programı 3 ana bölümden oluşmaktadır; Parti, Bilimsel Sosyalizm Tarihi, Doğru Eylem. Eğitim, 80 Darbesi dolayısıyla sadece parti tüzüğünün incelenmesi konusuyla sınırlı kalmıştır.

[418] "Türkiye'yi Bekleyen Büyük Gelecek", *Türkiye Gerçeğ*i, sayı:12-13, Şubat-Mart 1980, s.23.
[419] "TİKP Başkanlık Kurulu 1 Haziran 1980 Kararı", *Türkiye Gerçeği*, sayı:17, Temmuz 1980, s.4.

3.3.1980 Darbesi ve Partinin Kapanışı

80 Darbesi, Aydınlıkçılar tarafından olumlu karşılanacaktır. Aydınlık, ordunun MHP ve SSCB'nin ülkede çıkardığı anarşi ortamını önlemek adına hareket ettiğini, bu yüzden darbenin ülke adına faydalı bir hareket olduğunu düşünecektir. Ordu, bu süreçte Aydınlıkçılarla terör odakları arasında "ara güç" olarak görülecektir. Bu süreçte Aydınlıkçıların aldığı karar ise şöyledir:

> *"Görevimiz bu 'ara gücü', halkın saflarına kazanmak, Sovyetlerin ve terör odaklarının üzerine sürmekti. Komutanların ilk açıklamalarından da anlaşılacağı gibi ordu, 'Sovyetçi güçlerin' ve 'terör odaklarının' üzerine yürümekte kararlıydı. Bizim 'doğru' siyasetlerimiz, bu gelişmeyi daha da teşvik edici yönde olmalıydı…"*[420]

Zileli'nin açıklamalarından görüldüğü üzere 80 Darbesi, Aydınlıkçılara göre partinin en büyük iki düşman olarak gördüğü terör odaklarına karşı yapılmıştı. Bu yüzden darbe desteklenmeli ve Aydınlıkçılar da bu süreçte orduyu teşvik etmeliydi ancak Aydınlıkçılar ordunun namluyu kendilerine çevirmesiyle şoka uğrayacaklardır. Darbeyle birlikte Aydınlık gazetesi ve TİKP kapatılacak, 5 Kasım 1980 tarihinde Türkiye İşçi Köylü Partisi hakkında soruşturma açılarak TİKP liderlerinin evlerinde aramalar yapılacaktır. Parti lideri Doğu Perinçek'in babasının evinde bile arama yapan polis, Perinçek'i bulamayınca oradan ayrılacaktır.[421] Perinçek dışında Gün Zileli ve Mustafa Kemal Çamkıran gibi lider isimlerinde evlerinde aramalar gerçekleştirilecektir. Bunun TİKP Başkanlık Divanı üyelerinden Bedri Gültekin gözaltına alınacaktır.[422]

Askeri mahkeme TİKP hakkında 141 maddeden soruşturma açacak ve 42 parti üyesi hakkında gıyabi tutuklama kararı alacaktır. Soruşturmanın açılma sebebi ise TİKP'nin sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenlik kurmasına yönelik hareket etmesi ve bu doğrultuda sosyal temel düzeni yıkmaya çalışan gizli bir cemiyet kurmasıdır. Parti merkezine yapılan aramalarda önemli belgeler ele geçirilmiştir. Bu belgelerde partinin sosyalizm anlayışıyla hareket ettiğini, sosyalizmi gerçekleştirmek için Milli Demokratik Devrimin yapılacağını ve kurulacak olan işçi-köylü ittifakına TİKP'nin

---

[420] Zileli, *a.g.e*., s. 453-454.
[421] *Milliye*t, 6 Kasım 1980.
[422] *Cumhuriyet*, 6 Kasım 1980.

önderlik edeceği bilgilerini yer almaktaydı.[423] Bu bilgiler Askeri Savcı'nın tutuklama kararı almasında etkili olmuştur. 17 Kasım 1980 tarihine gelindiğinde başta TİKP lideri Doğu Perinçek olmak üzere Oral Çalışlar, Durmuş Uyanık, Haydar Güngör, Mehmet Cengiz, Şahin Çömez, Nezih Artan, İnci Ataberk, Fuat Terzi, Mustafa Karayunlu gibi parti üyeleri Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na teslim olmuşlar ve cezaevine konulmuşlardır.[424]

Bu süreçte dışarda kalan Gün Zileli gibi parti üyeleri Aydınlık gazetesinden kalanlarla Ufuklar isimli bir dergi çıkarmaya başlayacaklardır. 14 sayı veren dergi, teslimiyetçi bir tavırda yazılsa da Zileli'nin dediği üzere eleştirel bir tutumda göstermiştir

> *"...Solun tamamen susturulduğu ve bastırıldığı koşullarda legal olarak çıkmaya cüret eden Ufuklar, varlığıyla ve yönelimiyle 'ara güç' olarak gördüğü cuntaya, 'o bildiği soldan' farklı olduğunu göstermeye gayret ediyordu. Ufuklar, kendisine, cuntaya akıldanelik yapma misyonunu biçmişti. Mecburen son derece üstü kapalı bir Ezop dili kullanılarak, cuntanın sağcı yönelimleri eleştiriliyor, öyle yapacağına böyle yapsa daha iyi olacağı söylenmek isteniyordu…"* [425]

Cunta uygulamalarının en sıkı olduğu dönemde yayın yapma cesareti gösteren Ufuklar dergisi 1981 yılının Nisan ayında Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatılmıştır. Diğer yandan tutuklanan parti üyeleri cuntaya iyice güven vermek adına hakkında arama kararı çıkmış olan ve yurtdışında bulunan Mustafa Kemal Çamkıran'ın ülkeye dönüp teslim olmasını istemişlerdir.[426] Çamkıran partinin bu kararına uyarak yurtdışından gelip teslim olmuştur. Perinçek bu durumu savunmasında biz 12 Eylül'ü savunuyoruz, eğer böyle olmasaydı Çamkıran kaçma imkânı varken ülkeye teslim olmak için geri gelmezdi şeklinde kullanmıştır.[427]

Tutuklu parti lideri Perinçek'in sorgusu 1981 yılının Haziran ayı sonlarına doğru bitecektir. Perinçek TİKP'nin partinin amaç, siyaset ve uygulamalarına bakarak yargılanmasını isteyerek Türkiye'de bilimsel sosyalizmi savunan 6 parti bulunduğunu sadece TİKP hakkında dava açıldığını belirtmiştir: *"Demek ki mesele bilimsel*

[423] *Milliyet,* 13 Kasım 1980.
[424] *Milliyet*, 18 Kasım 1980,
[425] Zileli*, a.g.e.,* s.465.
[426] Zileli*, a.g.e*., s.474.
[427] Erdem, *a.g.e*., s.200-201.

sosyalizmden kaynaklanmıyor. Diğerlerinden farkımız yasa dışı ve karanlık güçlerle uğraşmış olmamız ve bu güçlerin bize duydukları hınçtır… "[428]

Yapılan sorgulamada TİKP üyeleri, partinin anarşi ve teröre karşı kararlı bir mücadele verdiğini belirtmiş ve bu yüzden tutuklanma kararının yanlış olduğunu ifade etmiştir. Partinin sorgulamada ilk olarak üzerinde durduğu mesele yapılan suçlamaların Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'nden kaynakladığı bunun Türkiye İşçi Köylü Partisi'yle alakalı olmadığını belirtmek olmuştur: *"… İddianamede suç tarihi 1978-1980 yılları gösterildiği halde bu yıllara ait neredeyse hiçbir suç kanıtı getirilmemektedir…TİİKP Davası görülmüş ve kapanmıştır…Bugün karşılaştığımız iddialar, aklama ile sonuçlanan davada ileri sürülen iddiaların aynıdır…"* [429]

TİKP ve TİİKP oluşumlarının birbirinden farklı olduğunu ifade eden parti savunması, TİİKP döneminde iç çelişmeyi esas alan, devleti yıkıp orduyu dağıtmayı hedefleyen bir siyaset güttüklerini ifade ederken bu siyasetlerinin TİKP döneminde değiştiğini ve artık milli birlik siyaseti izlediğini ifade etmiştir. Bu milli birlik siyasetinde de ise her zaman devlet ve orduyu yıkmayı değil, tam tersine dış tehditlere karşı bu iki önemli kurumu savunmayı ve güçlendirmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.[430] Bu derece milli bir siyaset güden partinin 141.maddeyle yargılanmasının yanlış olduğunu savunmuşlardır. Parti, mahkemenin devleti yıkma suçlamasına karşılık olarak yıllarca "Yaşasın Türkiye" sloganıyla hareket ettiğini, milli bayrağın her yürüyüşte ve mitingde kullanıldığını, partinin milli savunmayı güçlendirme politikası izlediğini ve sıkıyönetimi terör güçlerine karşı desteklediğini ifade etmiştir. Bu noktada parti, izlediği Kontrgerilla'ya karşıtlık politikasının orduya karşı değil, devlet içinde yuvalanmış dış güçlere karşı yürütüldüğünü de belirtmiştir. [431] 12 Temmuz 1982 tarihinde parti lideri Doğu Perinçek, Oral Çalışlar ve Mehmet Bedri Gültekin tahliye edilecek ve böylece TİKP davasında tutuk sanık kalmayacaktır.[432] Bundan sonraki süreçte parti lideri Doğu Perinçek tekrardan tutuklanacak ve 12 yıl hapis cezası alacaktır.[433] Böylece 80 Darbesiyle kapatılan Türkiye İşçi Köylü Partisi tarihe karışacaktır.

[428] *Milliyet*, 31 Haziran 1981.
[429] *Türkiye İşçi Köylü Partisi İddianame ve Sorgu*, s.108-110.
[430] *Türkiye İşçi Köylü Partisi İddianame ve Sorgu*, s.114.
[431] *Türkiye İşçi Köylü Partisi İddianame ve Sorgu,* s.124-134.
[432] *Cumhuriyet,* 13 Temmuz 1982.
[433] *Milliyet,* 5 Mayıs 1983.

SONUÇ

Doğu Perinçek liderliğinde bir araya gelen Aydınlık grubu, kendini bağımsız bir şekilde ilk defa Proleter Devrimci Aydınlık oluşumu içinde ifade etmiştir. Ülkedeki sorunlara karşı her sol parti gibi Marksist-Leninist anlayışla hareket eden oluşum buna nazaran diğer sol oluşumlardan farklı olarak Maoizm düşüncesini de benimsemiştir. Maoizm'in ortaya koyduğu aşamalı ve kesintisiz devrim anlayışı, Aydınlık grubunun ideolojisi olmuş ve Türkiye'deki sorunların çözümünde uygulanmak istenmiştir. Aşamalı devrim anlayışı, işçi sınıfını devrimin lideri olarak görürken esas kuvvet olarak köylü sınıfını ön plana çıkarmaktadır. İşçi ve köylü sınıfının ittifakı bu anlayışın en önemli unsurudur. Bu ittifak ülkede silahlı bir mücadele başlatarak devrimi gerçekleştirecek ardından ikinci aşamaya geçilerek ülkede proletarya diktatörlüğünde sosyalist bir sistem kurulacaktır. İşçi sınıfının önderliğinde gerçekleştirilen devrim Perinçek grubu için aslında bir köylü savaşıdır.

Bu anlayışla ülkede devrim yapmak isteyen Aydınlık grubu, PDA oluşumunu yetersiz görerek mücadelenin bir partinin varlığı olmadan devam ettirilemeyeceğini düşünerek illegal Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'ni kurmuştur. Maoizm'in Türkiye'deki en büyük temsilcisi gibi hareket eden TİİKP, gerçekleştirmek istediği devrimde işçi-köylü kitlelerini bilinçlendirme ve devrime öncülük etme gibi görevleri üstlenmiştir. Bu amaçla PDA; Halkın Sesi, Şafak, İşçi-Köylü isimli yayın organlarıyla kitleleri eğitmeye başlamış, diğer yandan köylere giderek köylü sınıfını bilinçlendirme faaliyetleri yürütmüştür. Dönemdeki diğer sol oluşumlar gibi sahada aktif bir faaliyet gütmeyen TİİKP, bu açığını daha çok yayın faaliyetleriyle kapatmaya çalışmıştır. Bu açıdan parti, Maoizm'in savunduğu hem fiili hem ideolojik devrim anlayışını tam olarak gerçekleştirememiş, fiili sahada pasif kalmıştır.

Maoizm ideolojisinin doğduğu Çin Halk Cumhuriyeti, TİİKP'nin dış politika anlayışını etkilemiş ve partinin dış politikadaki tutumu, Çin'in uyguladığı politikalarla şekillenmiştir. Bu dönemde ABD ve SSCB'yi en büyük iki emperyalist güç olarak gören parti, bu iki süper güce karşıt bir siyaset izlemiştir. İç politika da ise sosyalist anlayışla hareket eden parti, Türkiye'yi emperyalist güçlerin güdümünde hareket eden bir devlet olarak görmüştür. Bunun sonucunda da Türk ordusunu emperyalist güçlerin emriyle hareket eden NATO'ya bağlı bir oluşum olarak tanımlamıştır. Ordunun gerçekleştirdiği Kıbrıs Barış Harekâtı ise TİİKP'nin her zaman karşı çıktığı bir operasyon olmuştur. Diğer

yandan ülkede Kürt meselesi olduğunu ifade eden parti, Kürtlere karşı ayrımcılık yapıldığını iddia etmiş ve ayrı bir Kürt Devleti'nin kurulmasını desteklemiştir. Bu açıdan Perinçek liderliğinde illegal şekilde kurulan Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi, ülke içindeki iç çelişmeyi esas alan ve devleti yıkıp, orduyu dağıtmayı hedefleyen bir siyaset izlemiştir.

İllegal şekilde kurulan TİİKP, 1978 yılında Türkiye İşçi Köylü Partisi ismini alarak legal bir sıfatla siyaset arenasına tekrardan çıkmıştır. Parti illegal süreçte belirttiği gibi sınıfsız bir toplumun inşa edilmesini öngörmüş ve Milli Demokratik Devrimin gerçekleşmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda kendini yine işçi-köylü sınıfının temsilcisi olarak tanımlamıştır. Legal parti, illegal dönemine oranla birçok konuda görüşlerini değiştirmiş ve daha da milliyetçi bir siyaset gütmeye başlamıştır. Türk ordusu üzerindeki görüşlerini olumlu anlamda değiştiren parti, birçok sol oluşumun karşı çıktığı Sıkıyönetimi bile desteklemiştir. Diğer yandan partinin dış politikadaki görüşleri de değişmiştir. İllegal dönemde hem ABD'ye hem de SSCB'ye karşıt bir politika güden parti, legal dönemde ABD'nin emperyalist gücünün bittiğini savunmuş ve en büyük tehlikenin SSCB olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda ABD, SSCB'ye karşı mücadele eden bir devlet olarak görülmüş, NATO ise SSCB'ye karşı oluşturulmuş güçlü bir savunma merkezi olarak tanımlanmıştır. TİKP'nin ülke içinde terörün kaynağı olarak gördüğü en büyük düşman ise MHP olmuştur.

Parti'nin Türkiye'nin dıştaki en büyük düşmanı olarak SSCB'yi içteki en büyük düşman olarak da MHP'yi görmesi tüm faaliyetlerini şekillendiren ana düşünce olmuştur. TİKP'nin açılışından kapanışına kadar gerçekleştirdiği kampanyalar, mitingler, konuşmalar ve tüm siyasi faaliyetler hep belirdiği bu iki ana düşmanın ülke içindeki etkisini bitirmek adına yapılmıştır. TİKP'nin en güçlü yayın organı Aydınlık gazetesinin çoğu yazısı da MHP ve SSCB karşıtlığı içermiş, halkın bu iki güce karşı dikkatli olması gerektiği sık sık yazılarla ifade edilmiştir. Partinin siyasi faaliyetlerinin ana amacı da bu iki gücün etkisini ülkeden kaldırmak üzerine olmuştur.

TİKP, legal dönemde sahada aktif politikalar güderek konuşmalar, mitingler ve yürüyüşler düzenlemiştir. İllegal dönemine nazaran fiili sahada kendini göstermiştir. Buna rağmen parti, siyasi anlamda en önemli faaliyetlerini yine yayınlarıyla gerçekleştirmiştir. Parti siyaseti, illegal ve legal dönemler olmak üzere sık sık değişmiş ve dönemin konjonktüründen etkilenmiştir. Bu açıdan illegal dönemde daha bölücü ve milliyetçi tavırdan uzak bir siyaset güden Aydınlık grubu, legal dönemde daha birleştirici ve milliyetçi bir siyaset gütmüştür.

Diğer yandan TİKP'nin yayınladığı yazılarda paylaştığı derin ve detaylı bilgiler, istihbarat teşkilatının ulaşabileceği nitelikteydiler. Bu durum partinin güçlü bir istihbarat ayağına sahip olduğu iddiasını güçlendirmektedir. TİKP, bu özelliğiyle dönemdeki diğer sol oluşumlardan ayrılmıştır. Partinin yayımladığı yazılar hem ideolojik anlamda hem de istihbarat anlamında önem arz etmektedir. Bu açıdan TİKP, Türk sol tarihi içinde özgün bir konumda yer almış, yazın hayatıyla Türk sol ideolojisine büyük katkılar sunmuştur.

KAYNAKÇA

GAZETE VE DERGİLER

Aydınlık (TÜSTAV Arşivi)
Cumhuriyet
Halkın Sesi (TÜSTAV Arşivi)
Günaydın
Hürriyet
Milliyet
Proleter Devrimci Aydınlık (TÜSTAV Arşivi)
Türkiye Gazetesi
Türkiye Gerçeği
Vatan

KİTAPLAR

AÇIKKAYA, Savaş**,** *Solun Türk Devrimiyle İmtihanı*, Paraf Yayınları, İstanbul, 2011.

AKAL, Emel, *Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

AREN, Sadun, *TİP Olayı 1961-1971*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993.

ARMAOĞLU, Fahir, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017.

ASLAN, Yavuz, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

AYBAR, Mehmet Ali, *Türkiye İşçi Partisi Tarihi 2*, BDS Yayınları, İstanbul, 1988.

AYKOL, Hüseyin, *Türkiye'de Sol Örgütler*, Pelikan Yayınları, İstanbul, 1996.

AYTAV, Erkam Tufan, *Aydınlıktan Kaçanlar*, Ufuk Yayınları, İstanbul, 2013.

BEER, Max, *Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi,* (Çev. Galip Üstün, Hüseyin Baş), Kitaş Yayınları, İstanbul, 1969.

BELLİ, Mihri, *Devrimci Hareketimizin Eleştirisi (1961-1971),* Emekçi Yayınları, İstanbul, 1977.

BELLİ, Mihri, *Milli Demokratik Devrim*, Aydınlık Yayınları, Ankara, 1970.

CARR, E.H*., Sovyet Rusya Tarihi Bolşevik Devrimi 1917-1923,* (Çev. Levent Cinemre), Metis Yayınları, İstanbul, 2019.

ÇE-TUNG, Mao, *Teori ve Pratik*, (Ç. N.Solukçu) Sol Yayınları, Ankara, 1966.

DARENDELİOĞLU, İlhan, *Türkiye'de Komünist Hareketleri 1910-1973*, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1973.

DAUBIER, Jean, *Çin Kültür Devrimi Tarihi*, (Çev. Büşra Zarifoğlu), Koral Yayınları, İstanbul, 1977.

DILLON, Michael, *Modernleşen Çin'in Tarihi*, (Çev. Eylem Atılgan, Aydın Atılgan), İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

EKİNCİ, Tarık Ziya, *Sol Siyaset Sorunları Türkiye İşçi Partisi ve Kürt Aydınlanması*, Cem Yayınevi, İstanbul, 2004.

ERDEM, Hamit, *1920 Yılı ve Sol Muhalefet: Yeşil Ordu Cemiyeti, (Hafi)-gizli- Türkiye Komünist Partisi, Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası, (Resmi) Türkiye Komünist Fırkası*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2010.

ERİŞÇİ, Lütfi, *Sosyal Tarih Araştırmaları*, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2003.

ERTAN, Temuçin Faik, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, 1994.

FEYİZOĞLU, Turhan, *, İbo/İbrahim Kaypakkaya*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2000.

FİELDS Nic, *Spartacus ve Köle Savaşı*, (Çev. L. Ece Sakar), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011.

GÜRSOY, Selçuk, *Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Yayınları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.

İLERİ, Rasih Nuri, *Atatürk ve Komünizm*, May Yayınları, İstanbul, 1970.

KANDEMİR, F., *Atatürk'ün Kurduğu Komünist Partisi ve Sonrası*, Yakın Tarihimiz Yayınları, İstanbul, 1965

LENİN, Ilyic Vladimir, *Karl Marx ve Doktrini*,(Çev. Şiar Yalçın), Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, 1975.

LENİN, Ilyic Vladimir, *Ne Yapmalı?,(Çev. M.Kabagil),* Sol Yayınları, Ankara, 1968.

LİCHTHEİM, George*, Sosyalizm Kökeni*, (Çev.: Ali Seden), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1976, 52.

MARX Karl, ENGELS Friedrich, *Komünist Manifesto*, (Çev.: Levent Kavas), İthaki Yayınları, İstanbul, 2003.

MOROVİA, Alberto, *Mao'nun Kültür İhtilali*,(Çev. Aydil Balta), E Yayınları, İstanbul, 1968.

ÖZDEMİR, Hikmet, *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı Yön Hareketi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986.

ÖZGEN, Mahmut İhsan, *TKP VE Organize Gençlik Hareketleri*, 14 Mayıs Vakfı Yayınları, İstanbul, 1982.

PERİNÇEK, Doğu, Kıbrıs Meselesi, Aydınlık Yayınları, İstanbul, 1976.

RABİNOWİTCH, Alexander, *Bolşevikler İktidarda*, (Çev.: Can Saday, Hakkı Başgüney, Nihan Elmas), Yordam Kitap, İstanbul, 2018.

Resmî Belgelerle Kontrgerilla ve MHP-CIA'nın Kontrgerilla Teorisi ve Türkiye'de Uygulama 1.Kitap, Aydınlık Yayınları, İstanbul 1978,

SAFA, Peyami, *Nasyonalizm Sosyalizm Mistisizm*, Toker Yayınları, İstanbul, 1968.

SAYILGAN, Aclan, *Türkiye'de Sol Hareketler*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, 2009.

SAYILGAN, Aclan, *Yeni Kavga Milli Demokratik Devrim Nedir*?, Kardeş Matbaası, Ankara, 1970.

STALİN, J., *Leninizmin İlkeleri*, (Çev. M. Kabagil), Sol Yayınları, Ankara, 1969.

TEVETOĞLU, Fethi, *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910-1960)*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1967

TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler Cilt:1*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1984.

TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler Cilt:2*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986.

TUNÇAY, Mete, *Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1978.

Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Dosyası I., Töre-Devlet Yayınevi, İstanbul, 1973.

Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Davası Savunma, Güney Yayıncılık, İstanbul 1992,

Türkiye İşçi Köylü Partisi İddianame ve Sorgu, Şenay Matbaası, Ankara, 1981.

Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi Tüzük ve Program, TİKP Yayınları, Ankara, 1978.

Türkiye Komünist Partisi 1926 Viyana Konferansı, (Çev. Sinan Dervişoğlu), Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı, İstanbul, 2004.

ÜNSAL, Artun, *Türkiye İşçi Partisi (1961-1971),* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002.

YURTSEVER, Haluk, *Yükseliş ve Düşüş Türkiye Solu 1960-1980*, Yordam Kitap, İstanbul, 2008.

ZİLELİ, Gün, *Yarılma (1954-1972)*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2000.

ZİLELİ, Gün, *Havariler (1972-1983*), İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

WADE, Rex, *Rus Devrimi 1917*, (Çev. Ergin Özler), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Makale ve Tezler

AYDIN, Suavi, “Millî Demokratik Devrim’den Ulusal Sol’a Türk Solunda Özgücü Eğilim”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, sayı:78, 1998, s.59-91.

AĞIR, Osman, "Dünya Siyasetini Etkileyen Devrimlerin Uluslararası Sonuçları: 1917 Bolşevik Devrimi", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt:16, sayı:1, 2019, s.325-342.

ALTAŞ, Burcu Ünalan, *Türk Solunda Ayrışma 1920-1971*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2013.

ARBAÇ, İmren, “Milli Mücadele Dönemi Rus-Türk İlişkilerinde Yeşil Ordu-Çerkes Ethem- Mustafa Suphi ve Arkadaşları Üçgeni”, *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, 2017, s.38-54.

CABBAR, Mustafa Alper, *Çin: Bürokrasi İçinde İktidar Mücadeleleri (1949-1976)*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

CANKUT, Aykut, “Millî Mücadele Dönemi Türkiye-Rusya İlişkileri”, *İnternational European Journal of Managerial Research Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, 2018, s.76-99.

ÇAYIN, Nurullah, *1960’larda Sosyo-Politik Ortam ve Türkiye İşçi Partisi’nin TBMM’de Temsiliyeti*, Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi, Batman, 2019.

DAĞISTAN, Adil, "Millî Mücadele'de Mustafa Suphi Olayı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* Cilt: 12, Sayı: 34, 1996, s.171-193.

KURT M., KUZUCU, K., ÇINAR, B., DEMİR, K., “19. Yüzyılda Osmanlı Sanayileşmesi Sürecinde Kurulan Devlet Fabrikaları: Bir Envanter Çalışması”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı:40, 2016, s.245-278.

NİŞANCİ, Umut, *Yön-Devrim Hareketi: Doğan Avcıoğlu Düşüncesi Ekseninde İdeolojik Bir Çözümleme*, Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Giresun, 2023.

OMAY, Murad, “Ütopya Üzerine Genel Bir İnceleme”, Sosyoloji Dergisi, cilt:3, sayı:18, 2009, s.1-14.

ÖCAL, Enver Emre, *Şefik Hüsnü Değmer'den İşçi Partisi'ne Aydınlık Hareketi'nin Tarihsel Süreci*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2017.

ÖZSOY, Seda, "Utopia, Güneş Ülkesi ve Yeni Atlantis Dayanışma Bir Hayal mi, Yoksa Bir Hakikat mi?", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, cilt:6, sayı:2, 2017, s. 1313-1325.

ÖZTÜRK, Emine, "Fikir Kulüpleri Federasyonunda Türkiye İşçi Partisi – Millî Demokratik Devrim Hareketi Mücadelesi (1965-1969)", *Marmara Üniversitesi Dergisi*, Cilt:17, Sayı:35, s.386-416.

Pınar, Ezgi, "27 Mayıs'ın İzinde Türk Solu ve Milliyetçilik: Kemalizm ve Yön Hareketi, Milli Demokratik Devrim", *Mülkiye Dergisi*, Mart 2014;32(260):193-205.

SİPAHİ, Serhat, "Türkiye Komünist Partisi Öncülerinden Şefik Hüsnü'nün Moskova'ya Gönderdiği Rapor Çerçevesinde İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Komünizm", *Avrasya Beşerî Bilim Araştırmaları Dergisi,* Cilt:1, Sayı:2, s.111-133.

UNSUR, Özge, *Şefik Hüsnü Değmer: Türkiye Sol Hareketleri İçindeki Yeri ve Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2003.

UYGUR, Günay Dumrul, *Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2020.

UZUN, Zübeyde, *Milli Mücadele'de Çerkez Ethem ve Kuva-yı Seyyare'nin Faaliyetleri (1919-1920),* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2008.

YILMAZ, Mustafa, "Mustafa Suphi Olayı", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Cilt: 2, Sayı:1 1987, s.300-312.

EKLER

EK 1. TİKP Merkez Komitesi Başkanı Doğu Perinçek ve Merkez Komitesi Üyeleri; Hasan Yalçın, Durmuş Uyanık, Mustafa Kemal Çamkıran ve Gün Zileli Duruşmada, Türkiye Gerçeği Dergisi.

EK 2. Aydınlık Yayınları tarafından basılan Mao Zedung'un eserlerinden biri, Türkiye Gerçeği Dergisi.

EK 3. TİKP'in "Amerikan U-2 Uçaklarına ve Rusya'ya Teslimiyete Hayır" Kampanyası kapsamında düzenlemiş olduğu Adapazarı- İzmit Mitinginden bir kesit, Türkiye Gerçeği Dergisi.

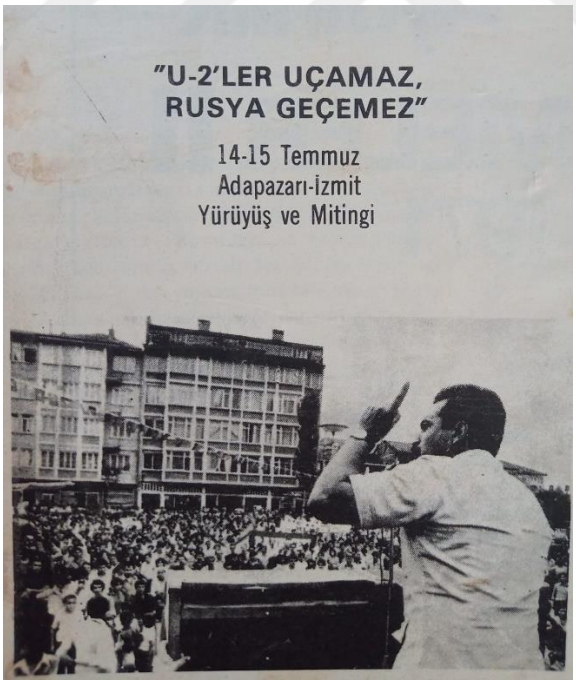

EK 4. Adapazarı-İzmit Yürüyüş ve Mitinginde konuşma yapan Doğu Perinçek

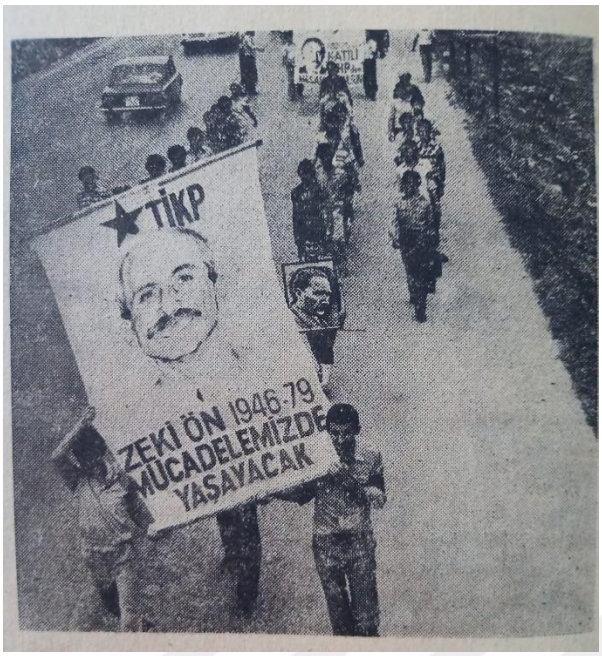

EK 5. Adapazarı-İzmit Yürüyüş ve Mitingi sırasında TİKP Gaziantep İl Başkanı Zeki Ön'ün katillerinin bulunması ve MHP'den hesap sorulması istendi, Türkiye Gerçeği Dergisi.

EK 6. TİKP 1.Kongresi için toplanan parti üyeleri, Türkiye Gerçeği Dergisi.

EK 7. TİKP 1.Kongresi'nde Parti Üyeleri, Türkiye Gerçeği Dergisi.

EK 8. TİKP 1.Kongresi'nde Merkez Komitesi Tüzük çalışmalarını sürdürürken, Türkiye Gerçeği Dergisi.

EK 9. Genel Başkan Doğu Perinçek 1. Genel Kongre'nin açılış konuşmasını yaparken, Türkiye Gerçeği Dergisi.

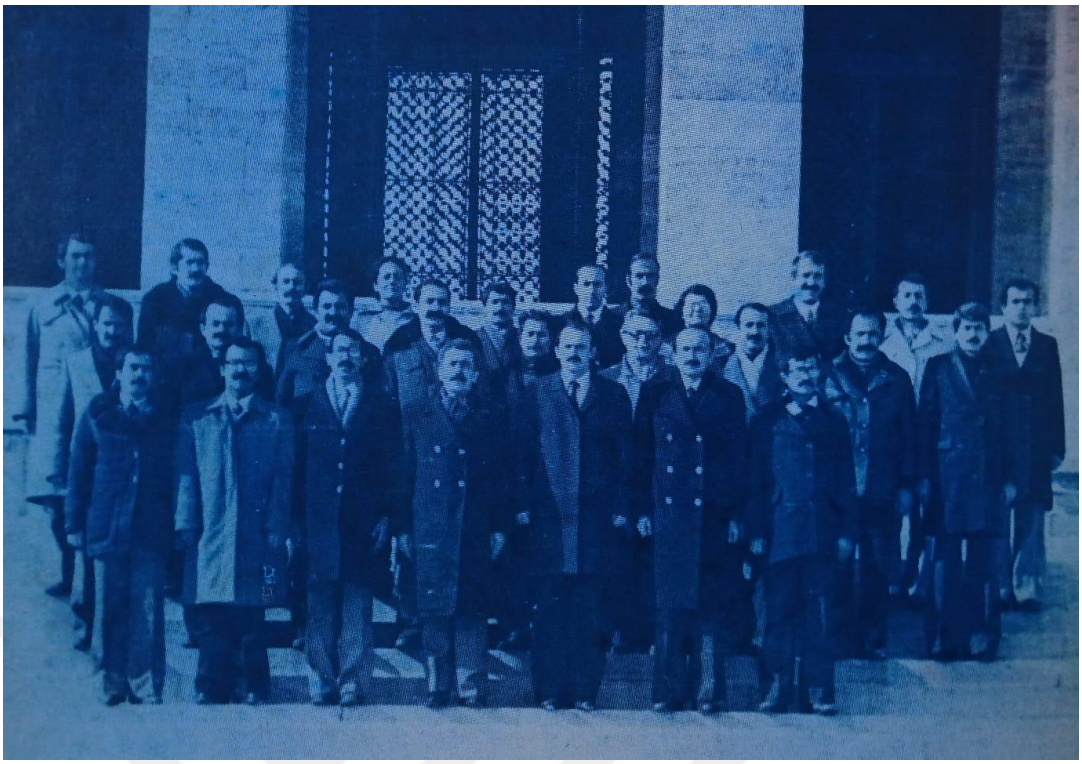

EK 10. TİKP Merkez Komitesi Üyeleri ve Yedek Üyeleri Anıtkabir Ziyareti Sırasında, Türkiye Gerçeği Dergisi.

EK 11. Parti Örgütlerinde Verilen Eğitim Seminerlerinden Bir Kesit, Türkiye Gerçeği Dergisi.